8
2-D
7

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
5 I
28

Collegij Romani Soc. Jesu Catalo. inscript. Biblioth. ...
6.5.4-28

Froſſardi, nobi-
LISSIMI SCRIPTORIS GALLICI, HISTORIARVM OPVS OMNE, IAMPRIMVM ET BREVI-TER COLLECTVM ET LATINO SERMONE REDDITVM.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

PARISIIS
Ex officina Simonis Colinæi
1537.

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Ad Reuerendiſ-

SIMVM IN CHRISTO PATREM AC DOMINVM, D. IOannem Bellaium, Epiſcopum Pariſienſem, & S. Rom. Eccleſ. Cardinalem, in hiſtoriam Froſſardi, [redacted], præfatio.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CVm ea ſit humanæ vitæ conditio, Reuerendiſſime Præſul, vt ad peragendum, quem natura dedit, curſum, & ad leuandas, quæ nunc corpus, nunc ipſam adeò mentem affligunt, moleſtias, & perturbationes, plurimarum rerum indigeat præſidio: ſummis profectò laudibus vehẽdi ſunt illi, qui rationes ita ſuas comparant, vt non modo commode viuant ipſi, verumetiam alienis difficultatibus, malíſque remedium poſſint apponere. Nimirum, in hos vſus atq; neceſſitates, ille, qui ſua potentia moderatur omnia, tam inſignes, támq; varias artes, magna quadam liberalitate nobis ef-

ſudit. Quarū quidem omnium videmus eam eſſe vim, vt nulla non ſui parte, modo ſane tractētur, adhibito iudicio, conducāt.

Etenim, vt illas omittam, quæ vel ſyderum motus, vel terræ metiuntur amplitudinem, & id genus alias, hæ, quas prima ſolent ætate proponere doctores, & eloquēd[redacted]i facultatē præbent, rem, imprimis vtilem, & ad vitæ cōmunionem neceſſariam: in qua certe, vt quiſque plurimum excellit, ita maxime prodeſſe poſſe creditur. Quod deinde ſequitur diſciplinæ genus (philoſophiam vocant) latiſſime patens, & iucunda ſui cognitione delectat, & quæ in vitam actionéſque noſtras incurrunt, aduerſitatibus, cōſolationem adfert.

Hanc illius vim, omnium temporum viri docti, fortunæ caſibus obiecti, & perceperunt, & facto periculo, iucunde, libentérque prædicarunt. Nos uero, præter iſtam antiquis exploratam, diuinitus etiam accepta, non diſſimili quidem, ſed multo illuſtriori notitia, ſumus hoc nomine feliciores: quòd huius præſidio, mentem aduerſus, omnem, quæ ruere poſſit in nos, calamitatem, erigere liceat, & meliorum certiſſima ſpe cōfirmare. Quid autem com-

memorem illam,quæ valetudinem,aut af flictam,aut turbatam recreat? quæ nõ ſolum oculis expoſitum,ſed latens etiam in corpore vitium tollit?quæ fugientem animam,& tanquam è carcere,quo retinetur, euadere cupientem, ſiſtit atque remoratur?Adeò,nullã eſt reperire,quæ vitæ hominum,& vſui non inſeruiat. De illa vero quid dicam (vt ad inſtitutum noſtrum paulatim veniam)quæ pupillorum innocẽtiam aduerſus calliditatem & fraudem: quæ tenuiorum fortunas contra locupletum potentiam:quæ damno præter meritum auctos, & iniuria vexatos defendit? quæ poſſeſſionibus aut vi deturbatos, aut aſtu quodam excuſſos,alienáque fraude,reſtituit?quæ controuerſiarum omnium ciuilium difficultatem expedit?quæ maleficia pœnis coercet atque ſupplicijs?quæ recte factis honorẽ ſtatuit & præmia? Videmus profecto,eam eſſe huius amplitudinem,vt omneis vbique regiones contingat:eam vtilitatem, vt beneficium nemo non ſentiat:eum vero ſplendorẽ,vt & humaniores illæ,de quibus primo loco diximus,propter iſtam magna ex parte diſcãtur,& è ſeuerioribus illis pleræque vere-

cũde locum dent, ac veluti dominã agnoſcant. Etenim cum ſit ita comparatum inter mortales, vitio quodam naturæ, vt cum plurimis de rebus oriãtur quotidie ſimultates, tum vero, qui ſunt inter ipſos improbiores, & fortunas aliorum & vitam ſæpenumero malis artibus petant: quis nõ dicat, eam eſſe demum illuſtrem, & inter alias egregiam diſciplinam, quæ vel certis iudicijs, vel ad præſcriptum æquitatis, nec iſtum, quòd alienum ſit, retinere, nec illum, quod ſuũ ſit, amittere ſinit? quæ diſceptationibus explicatis, litem omnẽ aufert: quæ ſcelerum impunitatem non tolerat: quæ magiſtratus authoritatem incolumem ſeruat: quæ ſeditionibus turbari quietem publicam minime omnium permittit? Meo quidẽ iudicio, qui in minima etiam Republ. & ſocietate hominum, ea, quæ diximus non omnia, ſed vel ſingula, aut eruditiõe exculti, aut ingenij, naturæque bonitate adiuti, non indiligenter efficiunt, laudem ſuam merẽtur, & munus nõ contemnendum obeunt.

Eorum vero, qui non iudicijs quidem, aut adminiſtrationi ciuitatũ adhibiti, maximorum principum atque regum nego-

tijs præſunt:quanta ſit,& quàm ſplendida functio,præ dignitate & magnitudine rei, vix enumerari poteſt. Qui ſeculorum & omnium temporum ordinem memoria repetere velit: comperiat, ab immortali Deo, propterea, quòd hic terrarum orbis in gradu conſiſtere,& molem ſuam aliter tueri non poſſit, reges fuiſſe conſtitutos, qui plebem incultam, imperitam, effrenem,mobilē, & in deteriora facilem, ſua & prudentia & authoritate, & vitæ modeſtia, & puniendi facultate in officio retinerent: qui populi fortunas, commoda, quietem atque ſalutem, vel ſuo periculo tuerentur: qui tanquam in ſublimiori ſpecula poſiti, longe latéque proſpicerent,quid omnibus in vniuerſum,& ſingulis priuatim conferre poſſit.

Hoc illorum eſſe munus, vt alios præteream,vidit & Græcorũ ille vates eminētiſſimus,qui reges,populorũ veluti paſtores appellat: quo quidē nomine cóplecti videtur ónia,quæ poſſint,& tuēdi,& augēdi,& ornãdi hominis gratia ſuſcipi,vel pericula,vel officia. Porrò,cũ fieri nequeat, vt his rebus omnibus,adeo nó leuibus, & oneri tã graui ſufficiat vnius ingeniũ, atq;

robur, vtiliſſime, prudentiſſiméque receptum eſt, vt, qui pariter in Repub. vigilarent, & conſulerent, regibus adhiberentur.

In his autem adeo magnum ſæpe videmus eſſe momentum, vt ex ipſorum rationibus atque conſilijs pendeat vniuerſæ regiōis aut ſalus, aut calamitas. Quàm enim varia, multáque referre liceat, quibus ob oculos poſitis, clarũ fieret, parua ſæpe regna, conſilijs eorum, & induſtria, qui regibus intimi ſunt, in immẽſum aucta: quæ vero magnitudine & potentia florerent, è ſublimi præcipitata fuiſſe? Verum igitur, & præſens Dei beneficium agnoſcant, qui ſui principis familiam, prudentum, & moderatorum hominum acceſſione vident auctam, atque ornatam.

His enim authoribus, aut, quam habent tranquillitatem, diu retinebunt: aut natam (quæ rerum eſt viciſſitudo) tempeſtatem profligabunt. Cæterum, vt hominum & voluntati, & expectationi quis in eo munere ſatiſfaciat: vt ex ingenio ſuo, quod omni deinde multitudini ſit vtile, proferat: vt cōſiliorum ſuorũ & conſtantes & graues poſſit dare cauſas: hic nimirum aut literatura nō mediocri perop⁹ eſt, aut

vſu,quem ille rerum vocat magiſtrum, & experientia. Quæ certe,quantam in omni re vim obtineat,ſatis eſt apertum. Sed pri uſquam illa comparetur, & temporis expectet longinquitatem,& multas iactatio nes ipſa Reſpubli.varióſque ſubeat caſus, oportet. Nam, vt ægrotus, in quo ſuæ artis experimentum, is qui remedium apponit,primum facit, in diſcrimen ferè vocatur: ita certe, qui ſolo nituntur vſu, quo tēpore publicis negotijs tractandis admouebantur,quin eos & falli,& errare, & ſæpenumero labi contingeret, fieri non potuit. Optabile quidē eſt, habere viros vſu doctos,& diuturna rerum tractatione peritos,modo ne cum publico detrimēto cō iuncta ſit iſta facultas. Incidere autem in tales, qui certo iudicio de ſingulis queant ſtatuere: profecto, quàm id ſit optabile, quis non videt,nimirum, vt nulla ſua calamitate prudentiores facti homines,bene, ſapientérq; gubernentur. Iſtud vero præſtari literarum beneficio,magna ex parte, neminem eſſe puto,qui negare velit, earū puta, quæ iudicandi & eloquendi ſcientiā docent,tum illius præcipue,ſuū quæ cuiq; tribuit,diſciplinæ. Quis enim eſt omnium,

(vt de re minima loquamur) qui non malit oratione culta & eleganti motus, dum in deliberationem aliquid adfertur, boni ciuis officium facere, quàm rudi, & inepto ſermone, quem nulla commendet venuſtas, in hoc ipſum velut impelli & cogi? Quis vero, qui controuerſiam ciuilem nó malit ab homine, eiuſmodi rerum, quales antè recitauimus, perito iudicari, quàm ab eo, qui & præter cóſuetudinem, & vſu obſeruatum morem, &, dum horum nihil extat, æquitatis aliquam ſpeciem (incertiſſimum iudicandi genus) nihil adferat? Hæc igitur literarum præſidia, de quibus facta mentio, plurimum in cauſis omnibus poſſe, ſtatuendum eſt. In magnis autem & arduis principum negotijs explicãdis, & in hac tam illuſtri, támq; neceſſaria functione, quin fructum etiam adferant vberrimum, neminem, qui negare velit, eſſe puto. Sed tamen ad eas res prudenter moderandas, quæ bellum, pacem, inducias, fœdera, connubia, proferendæ ditionis modum, amorem & ſtudium populi, factiones, & omnino ſummam regni molem cótinent: mea quidem ſententia, quæ maiorem vim adferat, aut plus conducat, quàm

hiſtoriarum, nulla eſt cognitio. Dum enim quiduis horum in deliberationem adfertur, & actionem præſentem: etſi naturæ bonitas, & is, quem communem vocant, ſenſus, admodum prodeſt: tamen qui ſimilium rerum tractationem, circunſtantias omneis, conſilia, progreſſus, & euentus, non frigida lectione perceperit, & obſeruarit: is nimirum, quod alijs obſcurum videtur, & difficultatis plenum, aperte, tanquam in ſpeculo, videt, ita quidem, vt quid in ſingulis vel commodi ſit, vel incommodi, multo antè proſpiciat, & ſignificare poſſit. Hic ille, ſi dexteritate ingenij præterea non ſit deſtitutus: an non inſignem operam, & admirabilem quandam præſtabit? Et vt naturæ donum hoc non habeat, tamen aut ea, quam diximus, cognitione rerum memorabilium, corriget, quod inerit, tarditatis: aut illius, quod lectione compertum habet, ad præſentem cauſam applicatione, cæterorum, qui caute omnia perpendunt, ac timent, dubitationem leuabit. Felices reges, qui rationes omneis, & conſilia ſua cum eiuſmodi viris communicata volunt. Felicem populum, cui beneficentia Dei contigit

habere principem, aut talium virorum ſubſidio firmatum, aut ipſum adeo, non imperitum, aut, quod his optabilius eſt, inſtructum vtroque. Multos hic liceat proferre, non vnius ætatis nobiliſſimos heroas, qui tempus omne, quod à publicis negotijs liberum habebant, aut poetarum, qui ſimilia veris bella ſcripſiſſent, aut hiſtoricorum, qui maximarum rerum geſtarũ monumenta vere tradidiſſent, lectioni darent. Quorum alij, voluptate eorum, quæ legiſſent, & vtilitate recreati, bellicoſi hominis, & acris: alij vero ſedati, & nihil immoderate faciẽtis imaginem, & exemplar ſibi proponebant imitandum: vt quiſque vel cupiditatem attuliſſet, vel inter legendum fuiſſet affectus. Quid? an non ille, cuius animũ, vnius orbis dominatus explere non potuit, & Græcũ vatem ſuauiſſime canentem legit: & ex omni clariſſimorum ibi virorum turba ſibi propoſuit eum, qui raptum amicæ nimis impotenter ferens, ruinam, cædẽ, & calamitatem à ſuis; cum poſſet, otioſus in caſtris, & triſti concitatus ira, non depulit? Hunc ipſum vero, nonne ſibi putauit imitandum & ille, qui debellatis vndique populis, in vrbe rerum domi-

na, cum libertatem crederetur velle totã labefactare, necatus tandem fuit, & extinctus, quàm neſcio iuſtis de cauſis: & ille, qui ſuperioribus aliquot annis noſtri temporis, poſt ardua bella, potẽtiſſimos in reges & populos ordine ſuſcepta, felici rerũ ſucceſſu nimium elatus, & dominãdi cupiditate, fines egreſſus, in armis occubuit? Quid alios referam, hoc ſeculo, maximos viros, qui ſimili occupationum genere, nõ inuiti detinẽtur? Et inter hos quidem omneis, qui non maxima vel egerit, vel, ſi longior cõtigiſſet ætas, perficere potuerit, vix vllum reperire liceat. Neq; vero, ſi in paucis quibuſdam vitæ exitus parum fuit cõmodus, atq; lætus, ab optimo ſtudio reuocandus eſt animus: imo verò, quoniam & hoc ipſum, puta, quem à ſuſceptis laboribus, atq; periculis, vitæ finẽ conſecuti fuerint, prudentiæ formandæ non mediocriter conducit, ſic vt intelligi poſſit, in omni re moderationem adhibendã: idcirco ſumma diligentia cognoſcendæ mihi quidem vidẽtur omnis generis hiſtoriæ. Nam eſſe quenquam, adeo deſtitutum ratione, qui peſſima quæq; deligẽdi cogitationem, quæ poſtea imitetur, ad legendum adferat, vix

credibile eſt. Deinde, non hoc vnum ſpe- ctatur, nec is è lectione fructus tantum pe titur, vt in apparatu bellico, & ratione mi- litari, princeps, ad huius, vel illius imita- tionem ſe comparet. Optandum enim eſ- ſet, vt quàm minimum in conſultationem iſta venirent. Sed maiora quædam inde percipiuntur, nimirum, vt alienis inſtru- ctus exemplis, pacem cum finitimis co- lat: vt ſciat, impotenter, auare, iniuſte ni- hil agēdum: vt intelligat, immortalem De um eiuſmodi vitijs atque ſceleribus ira- tum, ſubuertere ſæpe regna, & eripere poſ ſeſſoribus: vt diſcat, aduerſa non immode- rate ferre, & blandientem Fortunam non habere nimis familiarem: tum, vt impen- dentem, vel perturbationem, vel calamita tem, & conſilio, & moderatis rationibus poſſit euitare. Cum igitur iſtarum re- rum omnium veluti picturas, ij, de qui- bus loquimur, authores, maximo numero contineant, atque ſuppeditent: habet gene roſus animus, in quo recreetur, & vnde ſi- mul in omnem vſum apta ſibi ſumat ex- empla. Sed in delectu plerique putant iudicium non leue requiri. Et bene qui- dem illi. Si enim, qui quæſtuarias, & à li-

berali inſtitutione remotas tractant artes, optima, quæ ſequantur, ſibi deligunt: quid hic faciendum eſt, vbi, ſi quid, aut illius quod imitationi propoſitum eſt, vitio, aut illius, qui imitatur, culpa ſit erratum, plurimorum id fiat incommodo? Cæterum, videmus hanc eſſe ferè ſententiam omnium, vt exiſtiment, Romanorum res geſtas diligẽter & in primis euolui debere: propterea, quòd hic populus, cum à paruis & obſcuris initijs paulatim creſceret, vicinarum in ſe gentium odio concitato, nauiter ſe, ſuáque defenderit: ac debellatis, qui circùm erant, hoſtibus, cum ad ipſorum potentiam non mediocris facta iam eſſet acceſſio, lóginquiores etiam reges, & nationes Barbaras in aduerſum bellum accenderit, & arma. Difficillimis igitur, cruentiſſimíſq; bellis in ea Rep. geſtis, nec breui temporũ ſpatio finitis, ídq; ſumma, & immortali ipſorũ ad oẽm poſteritatẽ gloria, firmatis etiã viribus, ad eum modũ, & auctis opibus, vt ni regnãdi cupiditate, pauci quidã inflãmati, malũ illud inteſtinũ inuexiſſent, extra metũ & inuidiã oẽm eſſe potuerint: quis dubitet, prudẽtiã ibi ſũmã, cuius adminiculo tã pclara fece-

rint, ſingulis adhibitam fuiſſe tēporibus? Primum igitur hi videntur ſibi poſſe vendicare locum, vt hoc ſit illis proprium, inter omneis, quæ tam varia, támq; præclara geſſerit, nullam eſſe gentem. Ab his autē, vt quiſque populus, & origine vetuſta, & late productis finibus nomen & famā conſecutus eſt: ita rerum à ſe geſtarū pulcherrimam videtur reliquiſſe memoriam. Vt Græcis omiſſis, ad noſtrum orbem veniā, cui dubium ſit, in eo præclare multa ſemper geſta fuiſſe? quæ quidem, ſi ſcriptor, vt apud Romanos, & illuſtris, & non indiligens obtigiſſet: non minori, tum vtilitate, tum admiratione legerentur, quàm illorū pleraque omnia. Nec tamen noſtræ ſortis pœnitere nos debet. Semper enim fuerūt quidam induſtrij homines, qui vel ſuæ, vel etiam alienæ gentis mores, & facta memoratu digna perſcripſerunt. Et hi ſane, quātum ego poſſum iudicando conſequi, non minus, quàm veteres, euoluendi ſunt: imo vero, quoniam & propius ad noſtram ætatem accedunt, & non nimis longo præcurrunt interuallo, & (quæ ſolet eſſe in humanis viciſſitudo) noſtris moribus, inſtitutis, & diſciplinæ vicina magis, aptáq; refe

runt exempla:præter id, quòd vehementi
us delectant atque mouent, certius quoq;
poſſunt erudire,ſúntque vel in primis hoc
nomine legendi. Quid enim,vt ne longius
retrocedã,ea,quæ noſtra vidit ætas, & no-
uit memoria,num vllis rerum monumen-
tis inferiora videntur? Si perditiſſimi ho-
minis impiam cogitationem, & funeſtam
aduerſus patriam,multorum inter ſe con-
iurationem, ille putauit eleganti breuita-
te notandam:quis non credat,eorum,quæ
nos adeo vidimus,deſcriptionem ad poſte
ritatem tranſmiſſam,in animis hominum
vehementem excitare poſſe, non admira-
tionem modo,ſed & ſtuporem? Dubitare
liceat,vllúmne ſeculum extet,in quo tam
varia,támque mirabilia confertim euene-
rint,breuiſſimo temporum ſpatio? Quan-
tas enim,vt paucis dicam, & regnorum,&
religionis,& ordinum vidimus commuta-
tiones? Qui ſingula teneat exacte, circun-
ſtantijs, & conſilijs omnibus diligenter ex
plicatis,vt in Romana factum eſt hiſtoria,
Patauino illo ſcriptore,quod nulli veterũ
cedat,magnitudine rerum,opus dare poſ-
ſit,atque monumentum inſigne. Sit igi-
tur hoc indubitatũ,& iſtud,in quo ſumus,

& aliquot ſuperiora ſecula, continere & ſuppeditare poſſe, non obſcuriora priſcis, & antiquis exemplis. Inter eos vero, qui ſummorum regum, & populorum geſta commemorant, eminere plurimum videtur Froſſardus. Incidit enim in tēpus, turbulentiſſimum quidem illud, ſed paulò, q̄ ſit hoc noſtrum, ſerenius, atque tranquilli us. Deinde, quò verius omnia traderētur, principum & regū familias diu, multúmque ſecutus, & eorum, qui vel rebus ipſi præfuiſſent, vel coràm eas vidiſſent, oratione certior factus, quæ ſic accepit, in libros bona fide retulit. Videre licet hic, & cognoſcere, inter Galliæ, Angliæ, Hiſpaniæ, Luſitaniæ'q; reges, alióſq; populos peracta bella. Videre licet illuſtres, & viuas plurimarū rerum, quæ tranſferantur in vſum, imagines. Porro, cū inter alias occupationes in hunc incidiſſem: delectatus & magnificentia lectionis, & vtilitate, quò certius eorum, quæ legerā, meminiſſem, breuiter omnia vertendo, notaui, quod liberū habebam à ſtudio legum, tempore in hoc omni penè conſumpto: quod ſane ſtudiū, aut nullum præterea, cum hiſtoriarum notitia, permagnā habere mihi videtur affini

tatem. Ingens quidem eſt opus illud Gallicum,ſed quæ vel memorabilis,vel cognitu digna ſit,hiſtoriam à me nullam in hoc libello prætermiſſã,non dubitẽ affirmare. Copioſe nimirũ ille ſingula deducit,in deſcribendis,aut apparatibus bellicis,aut velitationibus, aut monomachijs,aut locorũ oppugnationibus,aut collocutióibus principũ,plurimus,ac penè redũdãs. Iſta vero, quoniã ſummũ illud mométũ in ſe nõ cõtinent, inſerenda minime putans, ampliora quædã,ea nimirũ, in quibus dependet is,qui peti debet ex eiuſmodi lectione,fructus,omnino ſecutus ſum,id,quod prudentem,& æquum lectorem,facile deprehenſurum opinor, atque iudicaturum. Hunc igitur laborem meum,& quicquid hoc eſt operis,tuæ Celſitudini,doctiſſime Præſul, commẽdatum velim, & ſimul obteſtor, vt gratum habeas. Intelligo quidem ſatis,illuſtriora multo deberi nominis tui ſplendori.Sed quoniã & hoc gen⁹ ſcripta, Celſ. tuæ non male cõuenire vidẽtur, alienũ nihil aut abſurdum feciſſe me ſpero. Cum enim in hoc ãpliſſimo regno, difficillimorum negotiorũ explicationẽ,potẽtiſſimus Rex,tibi cum paucis adeo cõmittat,téque

cóſultationibus omnibus intimis,quæ Rei publicæ vniuerſæ molem ſuſtineant,inter eſſe velit, & in ea quidem functione tu ſic emineas, vt ſatis appareat, quàm magnũ adferat momentum ad res gerendas,eruditio,naturæ bonitate coniuncta:non videtur ſane reprehendẽdum illius conſilium, qui de maximis rebus loquentem ſcriptorem,ei nuncupatum velit,cuius ea ſit virtus,& ingenij felicitas,vt non modo ſingulorum vim prudenter intueri poſſit,verũ etiam ipſe,quod in literas optima fide referatur aliquando,perficiat. Quapropter, vt,& quod offertur munuſculum, Celſ.tua nó aſpernetur, & quod in eo vitioſum eſt, æque ferat,vehementer oro. Quod ipſum impetrare ſi mihi contingat, non vulgariter me poſſe recreari ſentio. Celſ.tuam,ad ampliora diu ſeruet incolumem is, qui voluntates hominum, & cogitationes, quò vult,impellit. Datum Lutetiæ Pariſiorum,duodecima Iulij. Anno 1537.

Index eorũ, quæ

SVNT IN HISTORIA FROSSARDI, MEMORABILIA.

A.

Angli maximo numero in Britoniam appellunt Fol. 7
Angli plurima recuperant in Aquitania 8
Angli Normanniam bello vexant 10
Angli, poſt repudiatas à Gallis conditiones pacis, ingentem exercitum in Gallias adducunt 18
Angli cæſi à Scotis 36
Angli Britoniæ ducẽ iuuant cõtra Gallos. 48
Angli à Britoniæ Duce illuſi 50
Angli in Luſitaniam appellunt 56
Angli à Rege Luſitano falſi 58
Angli obſeſſi à Gallis in quodam Flandriꝫ oppido 65
Angli Luſitano opem ferunt contra Hiſpanũ. folio 72
Angli Compoſtellam tenent 75
Angli morbis in Hiſpania vexati, coguntur in patriam redire 85
Aquitaniæ nobiles Anglo minus parent 27
Aquitania recuperatur à Gallis 36
Aquitani recuſant ab Anglia ſeparari 103
Armignaci Comes bellũ mouet Mediolañ. 97

B.

Bellũ Britonicũ,Caroli Bleſẽſis morte finitũ. 22
Bellum inter principes,propter Pontifices. 64
Bellum Hiſpanicum & Luſitanicum 71
Bellum Pontificium 73
Bellum inter Brabantos & Iuliacos 88
Bella ferè deſinunt in nuptias 98
Benedictus Pontifex creatus 102
Benedictus arroganter reſpondet principum legato 112
Benedictus obſidetur Auenione, & deditionẽ facit 112
Benedictus à munere Põtificio depellitur. 115
Bleſenſis ditio vendita Duci Aurelianenſi 98
Bonifacius,Pontifex creatus 95
Britoniæ Ducatus,& in eo ſuccedendi ius bellum mouet. 5
Britoniæ domina, virilem animum præſtat. 6
Britonia, feudi ratione Galliæ ſubiecta 22
Britoniæ dux in Angliam profugit 34
Brito reuocatus à ſuis 44
Brito reconciliatus Galliæ Regi 50. & 90
Britonię dux,Gallię Regem iuuat contra Anglos 64

C.

Cęſar & Galliæ Rex conueniunt Remis. 111
Caletum deditione captum ab Anglis 13
Cameracum ab Anglis obſeſſum 2
Caritas omnium rerum in Gallia 17
Carolus quintus,Philippum fratrem conſtitu-

it Burgundiæ Ducem 21
Caroli Bleſenſis interitus 21
Carolus Quintus moritur ex veneficio 47
Caroli Quinti laus 47
Carolus Sextus,Bauariȩ Ducis filiam vxorem ducit 67
Carolus Cæſar,Iuliæ Ducem bello petit 89
Carolus Rex Nauarræ, flammis abſumptus. folio 89
Carolus Sextus,intelligendi vim perdit 101
Carolus Bohemiæ Rex,Ceſar factus aduerſus Ludouicum Bauarum 105
Clemẽs, Pontifex creatus aduerſus Vrbanum Sextum 40

D.

Dauid Scotiæ Rex,Lutetiam venit 2
Diſceptatio & bellum propter Neapolim 57
Diuerſa Regum ſtudia propter Pontifices 40
Donatio facta à Regina Neapolitana 42
Don Pietro Hiſpāiȩ tyrān⁹,èRegno fugat⁹. 23
Don Pietro confoſſus à fratre illegitimo 27
Durenũ Angliæ oppidũ à Scotis direptum. 6
Dux Andegauorũ in Italiā ꝑfectus morit̃ 66

E.

Eduardus ſcđs Angliȩ Rex,ĩutilis regno. 1
Eduardus Tertius,coronatus Rex 1
Eduardus Tertius inſignia Galliæ & titulum ſibi ſumit 3
Eduardus Tertius moritur 35
Expeditio Gallica ĩ Angliā ſuſcepta differt. 77

& rurſus à Britoniæ Duce impeditur 80
Expeditio Gallorum aduerſus Turcam 104

F.

Flandri ſui principis arcẽ quãdã exurũt. 44
Flandri nobilium ædes demoliũtur 45
Flandri cæſi à ſuo principe 51
Flandri feliciter pugnãt in Comitẽ ſuum. 59
Flandriæ princeps à Galliæ Rege opem implorat 60
Flandri cæſi à Gallis 62
Flãdriæ Comitis exercit⁹ cęſus ab Anglis. 64
Flandriæ Comes Ludouicus vitam finit 65
Fides militaris, authore Pontifice violata 24
Fœdus inter Anglum & Flandros 3
Fœdus Brabantorũ & Flandrorum inter ſe. 4
Fœdus inter Gallum & Hiſpanum 32
Franciſcanus, perturbationem eccleſiæ prædicit 18. & 74
Froſſardus Regum & Principum aulas ſecutus 69

G.

Galli, Carolo Bleſenſi, in recuperanda Britonia opem ferunt 6
Galli ex inopinato cæſi ab Anglis 8
Galliæ Rex Henrico Hiſpaniæ Regi opẽ fert aduerſus Anglos 25
Galli multa recuperant in Aquitania 30
Galli in Scotiam profecti, bellum mouent Anglis 67. & 68
Galli, Hiſpano ſubueniunt aduerſus Luſitanũ

72. & 79.
Galli in Luſitania cæſi ab Anglis 73
Galli captiui,miſere occiduntur 73
Galliæ Rex in Geldriã expeditionẽ facit 93
Galliæ remotioris expilationes 95
Galli coniuncti Genuenſibus in Barbaria bellum gerunt 96
Galliæ Rex laborat pro tranquillitate Eccleſiæ 102
Galli feliciter pugnant in Turcas 104
Galli circumuenti à Turcis & cæſi 107
Gandauum obſeſſum à Flandro 51. & 55
Gelriæ Ducum genealogia 87
Gelriæ Dux bellum indicit Gallo 82. & 86
Gelriæ Dux parua manu fundit Brabantos. folio 92
Gelriæ Dux,Galliæ Regi reconciliatus 93
Gregorius vndecimus,Pontifex 31

H.

Hannoniæ Comes bellum mouet Gallo 3
Hannoniæ princeps,occumbit in Phriſia 9
Hannoniæ Comitum genealogia 66
Henricus Hiſpaniæ Rex moritur 39
Henricus,Hungariæ Rex factus per vim 68
Henricus Hiſpani filius ,Lenclaſtrij Angli filiam vxorem ducit 94
Henricus Hiſpaniæ Rex factus 97
Hiſpani prælio victi ab Anglis 26
Hiſpanus à Luſitano deuictus prælio 73
Hybernorum feritas 103

I.

Iacob⁹ Arteuillanus,homo obſcurus,in ſummo precio habitus. 3
Iacobus Arteuillanus Gandaui oppreſſus 9
Iacob⁹ Borboni⁹,à milite prędone occiſus 19
Illegitimus à Pontifice legitimatus & Hiſpaniarum Rex factus 23
Illegitimus quidã Luſitaniæ Rex factus 58
Induciæ inter Anglos & Scotos 7
Induciæ inter Anglum & Gallũ,ex occaſione calumniæ,non ſeruatæ 8
Induciæ inter Gallum,Hiſpanũ,& Anglũ 65
Induciæ inter aliquot Reges, & ipſorum confœderátos 95
Innocentius Sextus Pontifex 14
Ioannes Galliæ Rex captus 15
Ioannes Rex in Anglia moritur 20
Ioannes Hiſpaniæ Rex creatus 39
Ioannes Hiſpaniæ Rex Luſitani filiam vxorẽ ducit 58

L.

Lemouicum ſolo æquatum 31
Lenclaſtrius in Luſitaniam nauigat 75
Leo Rex Armeniæ profugus in Galliam venit 77
Lenclaſtrius Angli filius,tyranni Hiſpani filiã vxorem ducit 22
Legatorum Galliæ & Angliæ conuentus 99
Liberatio Regis Ioannis 19
Liſbona obſidetur ab Hiſpano 72

Liſbonenſium authoritas in creãdo Rege. 72
Ludouicus Bauarus, Anglum Imperij vicariũ conſtituit 2
Ludouicus Flandriæ Comes illudit Anglo in tractatione connubij 12
Lutetia muris cincta 16
Ludouicus Bauarus Cæſar, Romã depdat. 105
M.
Maioricę Rex ab Arragonię Rege pulſ9. 24
Maioricæ Rex moritur in Hiſpanijs 32
Matrimonia inter Flandros & Hãnoniæ principes 66
Matrimonium per vim 68
Mediolani Ducũ aliquot improbitas 105
Milites exauthorati Gallũ & Põtificẽ turbãt. 19
Milites prædones in Hiſpaniã traducti 22
Monomachia propter ſtuprum 78
Mors repentina 99
N.
Nauarræ Rex à Ioãne Galliæ Rege capt9. 14
Nauarrij milites, ſubducũt ſe hoſti callide 17
Nauarrius toxicũ adornat Carolo Quinto. 35
Nauarrius opẽ ab Anglo petit cõtra Gallũ. 37
Nauarrius bello vexatur ab Hiſpano 38
Nauarri9 filio venenũ dat, vt patrẽ ĩterimat 70
O.
Obſides à Ioanne Galliæ Rege dati 19
Obſides diuerſis rationibus liberati 28
Occaſio belli Flandrici 42
Occaſio turbarũ in Anglia, aduerſus Regẽ. 83

Occaſio noui belli contra Britonem 100
Oratio Caroli Quinti ad fratres 47
Oratio nobilium quorundam Britonum ad principem ſuum 49

P.

Pax inter Gallos & Anglos 19
Pax minime ſeruata 28
Pax inter Flandros, ipſorúmq; Comitem 44
Pax à Gandauis violata 45. & 55
Pax inter Gandauos & Philippum Burgundiæ Ducem 69
Pariſienſes tumultuantur 56
Pariſienſes armati Regem excipiunt 63
Patris, ad filios, honeſtum præceptum 78
Permutatio Ducatuum in Gallia 100
Philippus Valeſius Rex electus 1
Põtifices parũ obſequẽtes Cęſari & Gallo. 112
Prælium nauale in Britonia 7
Pręliũ inter Gallos & Anglos in Picardiæ finibus 10
Præliũ nauale inter Anglos & Hiſpanos. 33
Phriſones ab Hannoniæ Comite ſuperati. 106

R.

Rex Cypri in Galliam venit 20
Richardus Angliæ rex factus 35
Richardus è Germania vxorem ducit 56
Richardus Rex militẽ aduerſus patruos educit 84
Richardus Hyberniam ſubigit 103
Richard9 Galliæ Regis filiã vxorẽ ducit. 106

Richardus in odiũ vocatus apud vulgus. 109
Richardus,in carcerem abductus 114
Richardus,abdicato regno,vitam finit 115
Robert⁹ Siciliȩ Rex,Gallũ dehortat̃ à bello. 3
Romani tumultuant̃ ob electionẽ Põtificis. 37
Ruſticorum tumultus in Gallia 16
Ruſticorum tumultus in Anglia 53

S.

Scotiæ Rex in prælio captus ab Anglis. 11
Scotus,ab Anglis,pactione facta dimiſſus. 15
Scotorum in Gallos inhumanitas 68

T.

Tornacũ obſeſſum ab Eduardo tertio. 4
Triſtis & miſerabilis euentus inter patrem,& filium 69

V.

Valentinæ Mediolanenſis ambitioſus animus folio 106
Vrbanus ſextus,Pontifex electus, volente populo Ro. 37
Vrban⁹ ad emũgendã pecuniã,arte vtitur. 63
VVenceſlaus Brabantiæ Dux captus 88

Illuſtriores, & veluti communes aliquot loci,per totum opuſculum ſparſi.

Calumnia quid poſſit 8
Cõmiſeratio in hoſte 21
Cupiditatẽ nimiã eſſe odioſam 47
Crudelitas militaris 6. & 31

Delatoris improbitas punita 111
Fortunam dominari plurimum in bello 15
Gratitudo 65
Hoſtem aliq uãdo nulla vi armorum ſuperari 85.& 96
Hoſtiũ calamitas in vſum noſtrum eſt vertenda 27. 93
Hoſtẽ debilitatũ atq; nutãtẽ eſſe pſequẽdũ. 33
Humanitatis & clementiæ exẽplũ in hoſtẽ. 85
Inclementiam erga miſeros vix vnquam bene cedere 59
Incerti rerum humanarum euentus 59. 66
Imperitæ & timidæ ſuperbiæ exemplũ 64.85
Innocentiã nõ ſemper eſſe tutam 71
Impotentes principum affectus 74
Importuna grauitas 97
Laus ab hoſte profecta 35
Militum crudelitas à Duce punita 6
Magnitudine exercitus nõ ſemp nitendũ. 15
Magiſtratus eſſe neceſſarios 16
Miſeria vitæ humanæ 115
Pacta ſeruanda 19
Priuati cõmodi gratia violari amicitiã.94.76
Proditionẽ interim diſſimulandam 13
Quãtum obſit è ſucceſſu aliquo bono orta negligentia 12
Quàm ſit periculoſum de principib9 male loqui 14
Quanta ſit virtus lenitas erga ſubiectos 30
Quàm nõ ſit tutum fidere quibuſlibet 38

Quæ ſoleāt euenire incōmoda finito bello. 19
Quid poſſit inuidia 29. 73. & 107
Quid mali adferat temeritas 51. 73
Quid proſint moderata conſilia 47
Rara fides 115
Rempub. adminiſtrare, ſæpe periculoſiſſimum folio 101
Seditioſus vnus, magnum in Rep. malum 62
Seditioſorum exitus 9. 16. 44. 55. 62. 84. 110
Scelerum vltorem eſſe Deum 78. 95
Tyrannorum exitus 27. 89
Victorem decet clementia 12
Vulgi affectus immoderatiſſimi 51. 60
Vulgo non eſſe fidendum 69

INDICIS FINIS.

Ex primo Froſ-
SARDI VOLVMINE, HISTORIAE OMNES MEMORABILES, ET LECTV NON INDIGNAE.

PHILIPPVS, cognomento Pulcher, Galliæ Rex tres habuit filios, Ludouicum, Philippũ, Carolũ, & filiã vnam. Et illi quidem, per ſucceſſionem, cum nullam haberent ſobolem, adminiſtrationẽ regni trãſmiſerũt ordine ad Carolum fratrem. Qui filiũ quidem ſuſtulit, ſed orbatus eo fuit multum adhuc adoleſcente.

Filiam Philippi Regis, & ſororẽ Caroli, vxorem duxit Eduardus eius nominis ſecundus, Anglię Rex, è qua procreauit Eduardum filiũ, cuius in hoc opere, plurimis locis, honorificentiſſima fit mẽtio, propter honeſtiſſimã indolẽ, pectus animoſum, & virtutes principe dignas.

Extat Homeri ſententia, pleroſq; omnes filios, parẽtibus eſſe deteriores: vix vllos meliores. Verũ in hoc rege ſecus euenit. Fuit enim illius pater ingenio minus honeſto, propenſus ad omnẽ luxum, & nimium auſcultans delatoribus, è quorum grege præcipui erant nobiles

quidam duo ex familia eorum, qui in Anglia vocantur, Eſpenſier. Hi mentē omnē Regi excantauerāt, adeo quidē, vt illorum cōſilio Rex inductus, ad ſuppliciū raperet circiter viginti duos nobiliſſimos Anglię Barones: nec iſto cō tentus, coniugē quoq; ſuam vnà cū filio, omni Anglia eijceret. Sed Regina tandem amicorū fide & opera, in Angliam reducta cum filio, & delatores illos patrem ac filium, atrociſſimis puniuit ſupplicijs, & Regem maritū ſuū, inutilem regno, varijs grauibúſq; de cauſis, ex populi & ſenatus authoritate, cuſtodia continuit. Quo facto, Eduardus nobiliſſimus heros, filius optimus peſſimi parentis, qui cum matre, vt di-
Ann. dñi ximus, exulauerat, Londini coronatus eſt An-
1326. gliæ Rex, illius nominis tertius, ętatis ſuæ anno 16. Vxorem duxit Philippā, Gulielmi Hannoniæ Comitis & Hollandiæ, filiā. Hanc enim inter cæteras ſorores amare cœpit, quo tēpore vnà cū matre profugus ex Anglia, in Hanoniam deuenerat.

Cæterū, à morte Caroli Regis, Galliæ proceres ad ſucceſſionē regni capeſſendam, minime admittebant illius ſororem Anglo nuptam: ꝗ ad fœminas tanti Regni molem, minime deuolui, iamolim ijs locis receptiſſimū ſit. Deinde etiā Eduardū tertiū ipſius filiū, & Philippi Regis nepotē repudiabant, tanꝗ à fœmina deſcendentē: adeóq; vno conſenſu, ſceptrū, & rerum ſummā detulerunt Philippo Valeſio, de-

functi Regis Philippi cognato.

Per hãc occaſionem acerbiſſima ſecuta ſunt bella, Eduardotertio, regnum Gallię verius deberi ſibi exiſtimante, quàm Valeſio.

Huc acceſſit quòd vir quidã ſumme nobilis, Robertus Arteſienſis, qui apud Valeſiũ Regẽ in ſummo ſemper precio habitus fuerat: tandem in odiũ adductus, aula fuit exturbatus, & vndiq; ſtudio Regis expulſus, quocunq; ſe recepiſſet. Hic igitur poſt multos deniq; errores in Angliã acceſſit, ibíq; ſedem quietã inuenit. & cõſiliarius Regis factus, nõ ceſſabat Eduardum hortari, vt bellum Gallię Regi moueret.

Eduardus Rex bellũ illaturus Gallo, ſolicitabat quoq; Flãdros, id tẽporis parũ obſequẽtes principi ſuo. Gallus intellexit, & ope Comitis Flandri, tũ apud ſe cõmorãtis, iuſſit muniri quædã loca Flandriæ, quã neceſſe erat Anglis iter facere, venturis in Galliam. Anglus cõtrà ſuas copias miſit, & collatis ſignis cæſi, fugatíque ſunt Flandri.

Anglus etiã vt negotia ſua melius cõficeret, & Germanicorũ principũ animos ſibi adiũgeret, Antvverpiã venit: vbi cũ Ducib9 Geldriæ, Iuliaco, Archiepiſcopo Colonienſi & multis alijs amicitiã firmauit. Et ne quid ea re Cæſar offendi poſſet, placuit, Angli cæterorúmq; nomine, mitti Iuliacẽſem. Cæſar adeo non improbauit cauſam, vt etiam Angliæ Regem cõſtitueret Imperij Romani vicarium.

Quòd autẽ Cæſar Ludouicus à Bauaria tãto honore Anglum augebat,prçcipua fuit cauſa, vt hac occaſione,inter cæteros tumultus belli eos recuperari poſſet Cameracũ, quæ quidem ciuitas,cum ſit Imperio cõiuncta,tamẽ à Gallis fuit occupata bello.

Interim Galliæ Rex cum Dauide Scotiæ rege fœdus inijt,qui cũ vxore Lutetiam eo nomine venit.Et à Gallo ſũt miſſæ copię in Scotiam ad impugnandos Anglos , vt ita magis frangerentur ipſorum vires , & diminueretur Regis Angli potentia.

Anglus igitur cũ auxiliaribus copijs Cameracũ obſedit, vt Imperio rurſus eam vendicaret.Sed fruſtra laborẽ ſumpſit, vrbe & armis & cõmeatu munita.Quocirca copiæ in Galliã traductæ ſunt.

Cum produceret exercitum Anglus in Galliam,Hannonię Comes,qui nuper mortuo patri ſucceſſit,& expeditioni Cameracenſi interfuit,velut ex officio, & quòd Imperij negotiũ ageretur,noluit deinceps inſeruire Anglo,ne Gallię Regem offẽderet,cum exiſtimaret,iam non Imperij,ſed priuatum Angli negotium in hoc bello agitari.

Adductis itaq; in Galliã hoſtilibus copijs,& inſtructa vtrinq; acie, Gallus,etſi multo potẽtior Anglo,vt qui ſupra centena hominũ milia haberet:ex cõſilio procerũ, præcipue vero deterritus literis Roberti Siciliæ Regis,cognati

ſui, inſignis aſtronomi, præliũ declinauit. Et Anglus quidẽ vnà cũ ſuis in Brabãtiã, Gallus autẽ ad ſuos rediјt, immoderate ferens, quòd præliũ non feciſſet. Anglus deinde certior factus de fide cõfœderatorũ in Angliã reuertit. Apud Gãdauos, tẽporibus illis, homo quidam plebeius, Iacobus Arteuillanus tantã ſibi cõparauit apud vulgꝰ æſtimationẽ, vt tãdẽ illiꝰ audaciſſimis inceptis nemo ſe opponeret, ne ipſe quidẽ Flãdriæ princeps. Ad conciliãdos igitur Flandrorũ animos, Anglus hũc ſibi adiũxit, vt in futuro bello ſubſidiũ haberet. Huius autẽ Iacobi deinceps nõ vno loco fiet mentio.

Anglus, priuſq̃ in regnũ ſuũ rediret, vt paulo antè dictũ eſt, tranſegerat cum Flandris, de ſubſidio præſtando, quò & ipſe maioribus in Gallũ viribus pugnaret, & Flãdri, ciuitates amiſſas ita recuperarent (Gallus enim tenebat Inſulas, Tornacũ, & alia quædã.) Sed ſummã hic difficultatẽ oſtẽdebãt Flãdri, priuſq̃ fœdus inirent cũ Anglo. Nam antè ſic cõuenerat inter ipſos & Galliæ Regẽ, ne vnq̃ aduerſa arma ferrent. Quod ipſum ſi nõ ſeruarent, dependerent vicies centena milia. & hæ quidẽ cõditiones à Põtif. cõſtitutæ fuerãt. Hortabãtur itaq; Anglũ, vt ipſe inſignia Gallię ſibi vſurparet, ſimul & titulũ. quo facto, liberos ſe poſſe fieri à iuramento præſtito. Rex à multa cõſultatione ſic egit, atq; ita cõfirmatũ eſt inter eos fœdus.

Super ea re certior factus Galliæ Rex, egit

per quędam cũ Flandris velut nomine Pontif. vt deſerto Anglo ſuas partes deinceps ſequerẽtur,propoſitis magnificis præmijs.Quæ quidẽ omnia cũ recuſarẽt,ilico ſubſecutũ eſt fulmen Põtificiũ.Terruit quidẽ Flãdros,ſed ab Anglo per nũcios & literas cõfirmati,moderatius tu- lerũt.Feruebat deinde bellum inter Flãdros& Gallos:& Galliæ quidẽ Rex,filiũ ſuũ natu grãdiorem præfecit, qui cũ ingẽti hominũ manu vel in Hannoniam vſq; penetrauit.

Gulielmo Hãnonię Comite,ad cõfirmandas res ſuas,in Angliam,& pòſt ad Ludouicũ Cęſ. profecto,Hãnonia mire affligebatur à Gallis, ſubinde incurſiones faciẽtibus. Sed reuerſus è Germania Comes,qui fœdere inito cũ Anglo, cũ Cæſ. & plerìſque inferioris Germaniæ principibus,ingentes copias collegit, adiutus & ab illo,qui captiuos tantũ nõ habebat Flandrorũ animos,Iacobo Arteuillano,hoſtẽ repulit.

Inſtructis ita vtrinq; copijs,Hãnonię Comes vehemẽter optare prælıũ. Sed aliter viſum eſt Brabãtiæ Duci, grauib⁹ argumẽtis dehortãti, ne manus cũ hoſte,priuſq̃ Anglus redijſſet,quẽ habebãt iſtius belli tanq̃ auſpicẽ,confereret.

Vt Gallus accepit,Anglum ad ſuos redijſſe, quibuſdã negotiũ dedit,vt collectis nauib⁹,ingreſſi mare,expectarẽt illius reditum, & applicare volentem,magnis virib⁹ adorirẽtur. Sed Anglus obuiam factũ hoſtẽ ſtrenue repellens, fortunæq; præſidio adiut⁹,in Flãdriã appulit.

Robert⁹ Sicilię Rex,cui⁹ antè facta mẽtio,ꝙ ex aſtrorũ ſciẽtia futurũ videret, vt Galliæ ab Anglis dure admodũ tractaret,pro ſuo in hoc regnũ amore,Auenionem appulit,obteſtãs ibi Põtificẽ, & Cardinaliũ cœtum,vt pacem inter duos potẽtiſſimos monarchas firmarẽt.Illi quidem operã & ſtudiũ ſuũ polliceri,modo Regũ animi huc inclinarent.

Sub idẽ tẽpus arctiſſimũ fœdus inierũt ſimul Brabãti, Flãdri,& Hãnonienſes:ita quidẽ,vt ſi cõtingeret vnã aliꝗ regionẽ vaſtari bello, vel aliquo modo affligi,tũ cæteri in ſubſidiũ venirẽt.Et,vt orta inter ſe diſſidia ipſi cõponerẽt: ſin minus,vt tũ Angliæ Regis arbitrio,res mitigaretur.in cuius dexterã iurarũt omnes,pactum iſtud,ratum ſe habituros.

Cõiũctis itaq; ſibi copijs auxiliarib⁹,Anglus obſidione cinxit Tornacũ ingẽti exercitu.Oppugnatum eſt aliquoties,ſed fruſtra,oppidanis fortiter ſeſe defendentibus,vt qui & milite,& reb⁹ omnib⁹ neceſſarijs aduerſus hoſtẽ eſſent muniti,ex mãdato Galli, qui bonã cõſiliorum partem, quæ fuerãt inter hoſtes agitata,compertam habebat.

Durãte obſidione Tornacẽſi, Gallus aliquot copijs in Scotiam miſſis, obteſtabatur duces in præſidio ad defenſionẽ patriæ à Dauide Rege ibi relictos,vt Anglos bello turbarent, quò hoſtis cogeretur, omiſſa obſidione, ad ſuos redire. Se miſſurum illis præter-

ea magnã vim hominũ,quorũ ſubſidio aduer-ſus hoſtem vterentur. Scoti rem ſtrenue ege-runt, occupatis aliquot arcibus valde muni-tis,& vehementer afflicto hoſte.

Interim Galliæ Rex magnũ exercitũ collegit vt Tornacẽſes obſidione liberaret.& ſuppetias Gallo ferebãt Carolus Bohemię Rex,Dux Bur gũdię,Britonię,Borboniæ,Lotharingię,Comes à Bar,Geneuẽſis,Sabaudiæ,Alẽconius,Flãder. Et pręter iſtos,Reges Nauarrę & Scotię,hic vt cõfœderat9,ille feudi ratione Galliæ ſubiect9.

Quòd Flãdrię Comes narratur Galliæ Regi tuliſſe opẽ,ne cui mirũ videatur,reputãti Flan dros Anglo fuiſſe adiũctos.Res ita habet.Iſte, cuius antè meminimus, Iacob9 Arteuillanus, tã erat popularis, vt ipſi Comiti periculoſum eſſet in Flãdria verſari. hac igitur ratione co-actus eſt in Galliæ Regis patrociniũ ſeſe dare.

Obſidio Tornacẽſis durabat plus min9 treis mẽſes, quo tẽpore plurimũ laborabat Iohãna Valeſia Galli ſoror,eadémq; Comitis Hanno-nię mater,vt ad pacis cõditiões veniretur.hoc tandẽ effecit,vt præſcriberetur dies,quo cõue-nirẽt & Galli,& Anglici proceres: qui deinde pacti ſunt de inducijs,ad anni ſpatium, ita vt quiſq; ea, quæ bello occupaſſet interim tene-ret.Sic igitur dimiſſus fuit exercitus.Hoc pręterea ſtatutũ fuit,vt certo anni tẽpore venirẽt Atrebatũ vtriuſq; Regis,& Põtif.Clemẽtis le-gati.cõuentũ eſt.Angli plurima poſtulare.Gal

liḙ Rex nihil offerre,prḙter comitatũ Põthieu, qui Regis Eduardi matri,cũ in Anglia nube‑ret,datus fuit in dotẽ.Præterea nihil actũ,niſi quòd inducijs alter eſt adiectus annus, & Anglus in regnum ſuum redijt.

De bello Britonico.

CONſtitutis ita rebus,cum dux Britoniæ, reditum in ſuam ditionem pararet:correptꝰ in via graui quodam morbo,vitam finijt,non relicta prole maſcula,à ſe legitime ꝓcreata.Erãt illi duo fratres,quorum alter,Comes à Monteforti cõmunẽ ſolũ habebat cũ eo patrẽ.Alter erat frater germanus,ſed vitã antè finijt, relicta vnica filia,quã quidẽ Britoniæ dux,cum eſſet in viuis, nuptui dedit Carolo à Blois,Philippi Galliarũ regis,è ſorore,nepoti.

Etenim Brito , metuens futurum , vt à morte ſua,Comes Montfortius,frater, Britoniam occuparet,excluſa interim,ac velut exhæredata fratris ſui germani filia legitima,per matrimonium puellæ conſulendum putauit. Itaque voluit eam nubere nepoti Regis,ea ſpe,cõſilióque,vt ſi quid alter moliretur,facile poſſet illi obſiſti.Et ita quidem euenit.

Montfortius enim,ſtatim vt de fratris morte cognouit,bonam Britonię partem,& armis,

& in deditionem receptis populis, occupauit. Deinde, pro confirmandis, atq; tuendis rebus ſuis, in Angliam profectus, re omni expoſita, Ducatus inaugurationem ab Anglo ſuſcepit.

Et Rex quidem Anglus, quòd per Britoniam videret acceſſum longe facillimum in Galliam ſibi patere: ſtudium & opem nouo duci pollicit⁹ eſt aduerſus hoſtem, ſiue Gallum illum, ſiue quemuis alium. Cœpit enim illi iampridem diſplicere, quòd in ſocietatem belli Germanos admiſiſſet, in quos tantã vim auri profudiſſet, nulla re magna perfecta. Hæc adeo eſt huius belli cauſa, & vera origo.

Carolus à Blois, certior factus de cœptis & auſibus Montfortij, grauiter apud Galliæ Regem queſtus eſt. Facta cõſultatione, Rex iuſſit citari Comitẽ in ſenatũ Pariſiẽſem. Venit ille. Habitis vltro, citróq; verbis, iniũctũ illi fuit à Rege, vt ne ĩtra certũ tempus vrbe diſcederet. Abijt tamẽ clanculũ. Itaq; iudicatũ eſt ꝓ Carolo. Vehemẽter aũt grauabat illi⁹ cauſam, ꝙ ab Anglo Ducatus inueſtituram cepiſſet: adeóq; Gallus, Carolum declaratũ hæredem, ſua voce hortatus eſt, vt armis ditionem ſibi iure debitam recuperaret, promittẽs illi operã ſuam, & ſimul alios proceres inuitans, vt Carolo æquiſſimam ſuſtinenti cauſam, non deeſſent.

Itum eſt ad bellũ copijs auxiliarib⁹ ꝓcerum Galliæ. Pręter cętera, tãdẽ fuit etiã expugnata vrbs Nantẽſis, ijs locis maxima. Capt⁹ ibi Mõt

fortius, Lutetiã deinde miſſus ad Regẽ: & ex huius mãdato in cuſtodiã abductus, tãdẽ vitã finijt. Interim illi⁹ vxor, plane virilẽ animũ re-pſentãs, cõfirmabat ſuorũ aĩos, & reliqua loca nõdũ ab hoſte capta, pſidijs muniuit, et ãnona.

Cõſtituta pace inter Anglũ, & Gallũ, poſt ſolutã obſidionẽ Tornacẽſem, Anglus ad ſuos reuerſus, cõperit q̃nta calamitate Scoti ĩterea regnũ vexaſſent. Collegit exercitũ. Scoti, abſente Rege ſuo, neceſſitate ſũma coacti, inducias ĩpetrarũt ab Anglo, vt ſi intra menſes quatuor nõ ſubueniret à Rege dederẽt ſe. Significatũ eſt illud Scoto. Redijt, & copijs auxiliarib⁹ adiut⁹, expugnauit quaſdã Anglorũ munitiões, & ĩter cęteras, vrbẽ Durenũ, vbi prſus nulli ordini, ſexui, nec ætati parcitũ eſt, quinetiã exuſtã tẽpla. Scotus deinde, cũ perſequẽdo bello tẽpus tereret, certior quoq; factus Anglũ ingẽti manũ aduentare, ex conſilio ſuorum retroceſſit, pactione interim facta ſuper inducijs, quas tamẽ Scotus noluit ſuſcipere, niſi prius rem ad Gallum, qui cum fœdus inierat, retuliſſet.

Galliæ nobiles, nõ alia ratione diſceſſerãt è Britonia, q̃ q hybernũ tẽpus vrgeret. Sub æſtatẽ rurſus ſuas copias adduxerũt, occupaturi reliquã illi⁹ Ducat⁹ partẽ. Qua de re certior facta Domina à Mõteforti, miſſis ad Anglũ legatis, 1342
auxiliũ ĩplorabat, tali pacto, vt fili⁹, quẽ è marito ſuo vita defũcto ſuſtulit, vxorẽ duceret aliq̃ filiarũ Angli. Placuit regi cõditio, & miſſa fue-

runt aliquot milia. Sed per duos ferè menſes iactati procellis & fluctibus non potuerunt in optatum portum inuehi, atque interea Galli quædam loca recuperarunt. Sed dictu mirum, quàm ſtrenue ſeſe dederit ipſa Domina. Nec enim ſolum munire arces, & animum addere ſuis, verumetiam armari, & comitata equitum turba, prouolare in campum, & hoſtem laceſſere. Quinetiam in arce quadã, obſidione preſſa, cum plerique omnes deditionem ſuaderẽt, ipſa adeo ſola inter viros reſiſtẽdum putauit, & rem extraxit, donec aduenirent Angli, qui longo tempore mari errauerãt, vt narratũ eſt.

Quidam Gallorũ dux Ludouicus Hiſpaniẽſis in deditionẽ accepit Britoniæ ciuitatẽ Dynantum. Et ciues quidem ſuum præſidẽ, quòd ad deditionem conſentire nollet, interemerũt in foro. Huic vicina quædã alia ciuitas Geranda ab eodem belli duce vi capta eſt. & ne paruulis quidem atq; infantibus parcitum. exuſta quoq; phana deorum. ſed Duci vehementer diſplicuit illa impia crudelitas, & ſtrangulari iuſſit authores ſcelerum. In deditionẽ etiam accepit ciuitatem Venetorum, repugnante præſide: & multa præterea alia loca. Summa, varie pugnatum eſt ab vtraq; parte & mari & terra. premebatur oppidum & arx illis locis, dicta Hamibout, ſummis viribus: & defendebatur maioribus. Nam ibi tum agebat Domina Britoniȩ, cuius antè meminimus. Galli cum

tempus tererent & impenderet hyems,autho-res fuerunt Carolo à Blois, vt copias dimitteret,& ſimul de inducijs paciſceretur,relictis in prȩſidio militibus.Id adeo factum eſt,&Domina nauigauit ad Anglum. Qui exercitum miſit in Britoniam contra Gallos.

Sub idem tempus Angliȩ proceres Regi ſuo fuerunt authores,vt inducias cum Scoto paciſceretur ſtabiles ad trienniũ,ſi fieri poſſet.Grauiſſimum enim fore,vt vndiq; ſuſtineret illam bellorum molẽ,hinc in Scotia, hinc in Gallia. Miſſus ad Scotum legat⁹ nihil impetrauit, ꝙ Scotus Gallum prius cõſulendum putaret.Cõſcripſit Anglus exercitum, vt Scotum euerteret:ſed interea bonorum virorum interceſſione ſunt impetratæ & ſtabilitæ induciæ.Anglicus exercitus,de quo cœptum eſt narrari,in finibus Britoniæ obuiam habuit Gallorum claſſem bene inſtructam.Commiſſum eſt prȩlium nauale.pugnatum in noctẽ vſq;.Sub intempeſtam noctem orta tempeſtas longe periculoſiſſima, diſiecit eos, ſic vt plus centum miliarib⁹ inuicem eſſet dirempti.In hoc etiam prȩlio virilem operã nauauit Domina à Monteforti. Angli tandem occuparunt portum nõ procul ab vrbe Venetorũ, quam tum Galli tenebant: & oppugnarunt eam ſtrenue.Tandem exercitu in tres partes diuiſo, duobus locis eam noctu acriter oppugnabant: & reliquũ exercitũ, dum eſſent omnes ad defenſionem intenti, lo-

co minime aduerſus hoſtẽ munito,admouẽtes, vrbem ingreſſi ſunt,cæſis & fugatis omnibus.

Erant duo quidã Galli nobiles relicti ad tuẽdã vrbẽ Venetorũ.Illos vehemẽter angebat vrbẽ ita captã eſſe. Collegerũt itaq; militẽ,& facta oppugnatiõe denuo illã ab hoſtib⁹ extorſerũt.Et in his turbis vulnerat⁹ eſt Robert⁹ Arteſius Anglicę claſſis pfectus & belli dux.Auectus Londinum curãdi ſui cauſſa,ſtatim obijt. Qua re permotus Anglus,vt mortem tanti viri ac ſibi tam chari vlciſceretur,ipſe magna vi nauium in Britoniam appulit.

Tantus erat Anglorum numerus,vt eodem tempore obſiderent potẽtiſſimas ibi vrbes Renenſem,Venetos,Nantenſem,vbi tum erat Carolus à Blois cum vxore: & oppidum Dynantum,quod etiam per vim expugnarunt.

Carolus à Blois ad Regẽ Galliæ ſcripſit de ſtatu rerum omnium,de Angli aduentu & oppugnatione oppidorũ,petens vt ſibi in his malis poſito ſubueniret. Gallus miſit Ducẽ Normãdię filium ſuum.Is ſecum adduxit plus minus.40.milia, & rectà contendit ad vrbem Ve-
1343 netorum, tum arctiſſime obſeſſam ab Anglis. Et niſi hybernum tempus plurimum attuliſſet difficultatis,prælio fuiſſet dimicatũ. Præterea duo quidam Cardinales à Clemente Pontifice miſſi,pacti ſunt inter eos de inducijs ad annos tres.iuramento interim à principib⁹ præſtito, ſe ratum iſtud habituros. Et Anglus quidẽ in

regnum ſuum redijt.

Durante adhuc bello Anglus obſederat vrbem Venetorum recuperatam à Gallis. & defendebant eam nauiter duo quidam Galli nobiles,dominus à Cliſſon & Henricus dictus à Lyon. Hos contigit in leui quodam prælio ab Anglis capi,& quoniã viciſſim captus erat quidam ex primoribus Anglicis , conſtitutis inducijs,cœptum eſt agitari de permutandis captiuis . & Anglus quidem vt ſuũ recuperaret, Gallis reſtituit dominum à Cliſſon,detento in cuſtodia Henrico.Hinc,vt veriſimile eſt,æmuli conceperunt ſuſpicionem de Cliſſonio , tanquam Angli partibus addicto. ideóque potius ipſum dimiſſum,quàm alterũ. Summa,ſic creuit ſuſpicio,vt capitis de eo ſupplicium ſumeretur Pariſijs. Et ob ſimilem cauſſam plerique alij nobiles viri affecti ſunt capitali pœna.Miſerandum profecto ſpectaculum,præſertim cũ Cliſſonius in recuperanda vrbeVenetorum ab Anglis,functus fuiſſet optimi ducis & ſtrenui militis officio.

Hoc adeo factũ Galli male habuit Anglũ,reputantẽ in cõtumeliã ſui viros iſtos occiſos.Liberari iuſſit Henricũ. Et manumiſſo iniunxit, vt ad ſuos rediẽs,nũciaret Gallo,ſe ita interp̃tari factũ hoc , & exiſtimare idcirco inducias nuper conſtitutas,à Gallo violatas: ideóq; expectaret à ſe omnia hoſtilia. Nuncius ad Gallum delatus eſt, & Anglus exercitum miſit in

Vaſconiam,& alios præterea quoſdam ad ſub-ſidium Dominę à Monteforti.

Baionæ & Burdegalę ſummo applauſu acce-pti fuerunt Angli. Oppugnatione deinde facta ad vrbem Bergeratum adiacētē Garumnę flu-uio, ciues in deditionem acceperunt, iuramen-tum fidelitatis Anglico duci præſtantes, nomi ne Regis. Ceperūt & plurima alia loca, partim deditione, partim vi & armis. Inter cætera oc-cuparūt arcem egregie munitam, Auberochã: & ibi relicto pręſidio Anglicus dux cum bona exercitus parte rediјt Burdegalã. Interea Gal-li ad. xij. milia numero vehementer obſidebãt arcem iſtam, Anglis interim ibi ſtantibus in præſidio, multum afflictis. Verum Anglicus dux Burdegalæ certior fact9, collectis plus mi nus nōgentis hominibus, ſub veſperam Gallos iamiam cœnaturos repente adortus, & proſili-ens è ſylua quadam viciniori fudit, fugauit, & cepit pleroſque omnes, capto & grauiter vul-nerato ipſorum duce, quem ijs locis, vt regulũ aliquem habebant.

Obſidentibus arcem quandam Anglis, ciues præſidem ſuum recuſantem facere deditionē loci, in vincula coniecerunt, non liberaturi eũ, niſi conſentiret. Conſenſit. & poſtea cum Tolo ſam veniſſet, accuſatus traditiōis ſuſpēſus eſt. In deditionem quoq; acceperunt oppidũ Rio-lam. ſed præfectus arcem dedere necdum vo-luit. Angli cuniculos agere. Subruta bona par-

te, præfectus periculi præſentiam conſiderans loco ceſſit,& Anglis arcem reliquit. Præterea Angoliſmam,euoluto menſe,quem optarãt ſibi dari ciues,ea ſpe,futurum,vt interim à Gallo ſolueretur obſidio.

Suprà narratum eſt de Iacobo Arteuillano, qui tantus erat apud Flãdros,vt etiam ipſi Comiti,nõ eſſet tutus acceſſus in ditionem ſuam. Sed tulit tandem præmium homine ſeditioſo dignum.Iniecerat Anglo ſpem maximam, id ſe facturum, vt communi Flandriæ conſenſu, 1346
omnis illa regio in ipſius Angli poteſtatẽ veniret.Pro qua re cõficienda,Anglus inſtructiſſima claſſe in portum Flãdrię appulit.Res populo fuit propoſita.plerique omnes erant non male in Anglum affecti.Gandauẽſes vero peſſimè habuit inceptum hoc. Redeuntem in vrbem,Iacobum minus benigne acceperũt,ædes obſederunt ac perfregerunt, ipſúmque dominum per poſticum conantem euadere, occiderunt. Et inter cætera fuit iſta quoq; potiſſima accuſationis pars,quòd pecuniam omnem publicam,ad Anglum ſecreto miſiſſet. Habebat autẽ Flandriæ Comes filiũ vnicum. Sub idẽ tempus Gulielmus Hãnoniæ Comes,cum auxiliaribus copijs in Phriſiam, cuius ſe verum eſſe dominũ aſſeuerabat, nauigaus, occubuit ipſe in prælio cũ multis alijs nobilib9. Ab illi9 morte Margarita Hannoniæ princeps, Ludouici à Bauaria Cæſaris vxor poſſeſſionem ac-

cepit hui⁹ Comitatus. Gallus maxime cupiebat, Ioãnẽ Hãnoniȩ, virũ nobiliſſimũ & ſtrenuum bellatorẽ, qui egregiã ſemp operã prȩſtitit Anglo, ſibi adiũgere. Varijs modis negotiũ fuit tẽtatũ. Et cũ aliter fieri nõ poſſet, inuenta eſt hæc vna ratio, vt pſuaderet, Regẽ Angliæ nolle ſuas illi pẽſiones & annua ſalaria pſoluere. Credidit, & ptinus ab Anglo fuit alienatus, Gallo ſuam operam addicens. Gallus poſtq̃ intellexit Anglos depopulari Vaſconiã, & occupatas iam ab illis plurimas tã vrbes q̃ munitiones, collegit militẽ, & excreuit numerus ad centena milia. Ducẽ belli conſtituit filiũ Ioannẽ Normãniæ principẽ. Opẽ tulit Gallo Odetus Burgũdiȩ dux, & illius filius Philippus Arteſiȩ & Boloniȩ Comes, vterq; inſtructiſſimus. Recuperarũt vrbẽ Angoliſmẽſem. Obſidebant arcẽ, qua nõ alia munitior, Aguillonũ, p deditionẽ antè receptã in Anglorũ poteſtatẽ. Varijs modis oppugnatũ eſt ibi. Sed nemo credat quãtis, & animis & virib⁹ defẽderint ſe Angli, ſtãtes ibi in præſidio. Cõſultus Galliæ Rex, quid faciũdũ exiſtimaret, nũciauit filio, vrgeret obſidionem, donec inedia coacti ſeſe dederent.

Anglus certior factus, in quãto eſſent diſcrimine ſui, exercitũ ilico coegit numero ad milia quatuordecim. Comitatus inter cæteros filio ſuo Eduardo principe VVallenſi, & Gallo quodã nobili Godefrido ab Haricurto, qui regno pulſus à Gallo ad Anglũ ſe cõtulit ad tuẽ-

dũ ſe & vlciſcendũ iniuriã.Gallus enim oĩa il lius occupauerat.Hic adeo author fuit Anglo, vt in Normanniã curſum dirigeret,cũ alioqui Rex nauigationẽ in Vaſconiã inſtituiſſet.Exer citum in treis diuiſit parteis: quarũ duæ iuxta maritima loca depredabãtur agros,expugna tis aliquot oppidis & abductis captiuis, ne qd poſtea molirẽt,collectis virib⁹. Tertia,mediã regionem tenebãt,in qua Rex.deuaſtãtes oĩa, ſub noctem reuertebantur ad caſtra Regis.

Gallus interim conſcribi iuſſit exercitũ,quo non fuit alius in Gallia multis annis viſus po tentior.Scriptũ eſt pro auxilijs,ad Regẽ quoq; Bohemiæ valde tũ ſtudioſũ Galli.Occuparunt Angli oppidũ Normãniæ opulẽtiſſimũ S.Lupi. pòſt ad oppugnationẽ ꝓperarũt lõge opulẽtio ris,Caen vocãt,à fluuio p̃terlabẽte. Ciues,acie inſtructa volebãt cõfligere cũ hoſte:quẽ vbi vi diſſent,hoĩes ĩſueti bello,fugerũt ad vrbẽ.Gal lici duces in munimẽta ſe receperãt: ſed vaſtã ſtragẽ in vrbe videntes(nã occuparãt Angli)de diderunt ſe. Inter captiuos erat Cõneſtablius. Quẽ ipſum Rex Angl⁹ poſtea vnà cũ ſocijs,ab eo q cepat,redemit vigĩti milib⁹aureorũ.Pro greſſi ſũt etiã Angli vltra Sequanã verſus Ro tomagũ.Velites excurſionẽ fecerunt ad vicina loca Pariſijs.& cũ obuiã haberẽt ciues Ambia nos Lutetiã ex mãdato Regis ꝓperãtes bene ĩ ſtructos,q; dudũ nihil militare ſubijſſẽt, facto in eos impetu,diripuerũt illorũ impedimẽta.

Interim Gallus Lutetia cũ ſuis copijs diſceſſit ad S.Dionyſium (quãuis deprecantibus Pariſianis) quò reliqui principes cõuenerant. Anglum miro quodã ardore perſequẽs, venit Ambianũ. Exercitũ ſuũ conatus eſt hoſtis per Sommiã traducere, ſed neq; vadũ nouerãt vllũ, neq; pontes à Gallis, valido p̃ſidio obſeſſos occupare poterãt. Ab adoleſcẽte tãdẽ forte cõprehẽſo (cũ eſſet ꝓpoſitũ captiuis Gallis p̃miũ & ꝓmiſſa liberatio) vadũ fuit demõſtratũ. Id cũ ſuſpicarent etiã Galli, futurũ, vt ea parte traijcerẽt, magnis virib⁹ ibi ſe obiecerũt, & in fluuio acriter pugnatũ. Sed tamẽ ꝑuadebãt Angli in fugam conuerſis hoſtibus. Gallus interim acceſſit in vrbẽ Abbeuillam: & Anglus quidem illũ in planicie expectabat, collaturus ſigna.

Sub pręlij tẽpus Deũ orabat, vt felicẽ victoriã donaret, exercitũ oẽm in treis partes diuiſit. erat in prima filius illius, vltimã ipſe tenebat. Sũmis viribus vtrinq; certatũ, ſed tandem Angli victores extiterũt: qđ mirũ videri poſſit, præſertim aduerſus tantã hoſtiũ multitudinẽ. Succubuit in hoc p̃lio Hẽricus à Lutzẽburgo pater Caroli Bohemię Regis. nã etſi capt⁹ erat oculis, in hoſtẽ tamẽ voluit pugnare. Inter pugnãdũ rex Anglus, qui necdũ ingeſſerat ſe turbæ dimicantiũ, expectãs occaſionẽ, certior factus, filiũ ſuũ, verſantẽ in prima acie grauiter vrgeri ab hoſte, nũcijs reſpõdẽs ne ſubſidiũ, inquit, hodie poſtuletis à me, quãdiu filius meus

adhuc ſupſtes eſt. Volo enim vt hodie ſuę virtutis ſpecimẽ edat,vtq; victoriæ laus penes eũ ſit oĩs, & eos , qui in cuſtodiã ei ſunt adhibiti. Gallus ſub noctẽ pauciſſimis comitatus è ꝑlio diſceſſit. Iuſſu Regis Angli cenſa ſunt capita Gallorũ qui ſuccubuerãt in ꝑlio.Inuẽti vndecĩ Principes,octogĩta Barones,mille Ducẽti equites, & plus minus triginta milia. Ex mandato Regis nobiliores oẽs ſepulti in vicinis oppidis, & datæ tridui induciæ ad ſepeliẽda cadauera.

Parta cõtra Gallos victoria,Anglus rectà cõtẽdit Caletũ,& obſidione oppido circũdato requieſcebat,expectãs vt inedia tãdẽ ad deditionẽ cõpellerẽtur. Interim Gall⁹ duci Normãdiæ filio,oppugnãti arcẽ Aguillonũ nunciauit, vt relicta obſidiõe, copias ſuas in Galliã adduceret,quò Anglis oĩa paſſim occupãtibus,reſiſti poſſet.Priuſquã hæc ad exercitũ eſſent delata:prælıũ fuit inter Gallos & Anglos. huic interfuit Philippus Burgũdionũ Ducis filius,qui collapſus cũ equo, nõ ita multo pòſt vita functus eſt. Cũ obſideret Aguillonũ,cui pręerat Baro quidã Anglicus,apud Burdegalã erat Comes Derbij,quẽ Anglus in Vaſconiã præmiſerat.hic adeo cũ intellexiſſet arcẽ obſidiõe liberatã,& abijſſe Normãdiæ Ducẽ,collectis plus minus ſex milibus,bonã Galliæ partẽ ijs locis ꝑuagatus,tãdẽ Pictauiũ vi cepit:ac deinde Burdegalã reuerſus exercitũ dimiſit,ſed nullũ, ob vaſtitatẽ vrbis,Pictauij reliquit præſidium.

In obſidiõe apud Caletum occupato Anglo, Scotiæ Rex Dauid,& ſua ſponte, & Galli precibus incitatus, quòd militem omnem Anglicum in expeditiõe crederet eſſe cum Rege,vel maximam ſaltem partem, collectis plus minꝰ quadraginta milibus, in Angliam properauit. Interim Angliæ Regina viriliter ſeſe dedit, conſilium captans cum Angliæ proceribꝰ & Epiſcopis. Conſcriptus eſt ſubito exercitus, pugnatum acriter. & interfuerunt prælio aliquot Archiepiſcopi & Epiſcopi Angli. Obtinuerunt autem victoriam,tametſi numero multo inferiores Scotis. In pugna captus eſt Rex Scotus cum plurimis alijs.Occiſorum numerꝰ ſurgebat ad quindecim milia, reliquis in fugam verſis.Facto prælio,Angliæ Regina,traiecto mari,Regem maritum inuiſit.

In pugna,cuius antè facta mentio,perijt etiam inter cęteros,Flandrię Comes,qui propter factionem Iacobi Arteuillani coactꝰ erat Gallo ſeſe in cliẽtelam dicare.Reliquit filium,Ludouicum id temporis quindecim annorũ. Anglus induſtria,& ope Iacobi Arteuillani ſperabat ſe poſſe efficere apud Flandros, vt rerum ibi potiretur,vtque filius ſuus princeps VVallenſis omnem Flandriam illorum conſenſu teneret. ſed interfectus eſt author tam impij conſilij,vt narratum.Nolebant enim exhæredare ſui principis filium.Itaque Anglus cœpit tractare de matrimonio inter iuniorẽ Flan

driç Comitē,qui tum erat in aula Galli,(nam eò cum patre profugerat,rebus male conſtitutis in Flādria,) & filiam ſuam Iſabellam. Hic ſeſe oppoſuit Brabantiæ Dux.nam & is filiam tūc habebat.Excogitatus eſt modus à Flandris vt Comitem ſuum abducerēt à Gallo. venit in Flandriam iniecta ſpe recuperandæ poſſeſſionis paternç.Interim Anglus rem ſuam diligēter agere apud proceres.Per illos de matrimonio propoſitum eſt Ludouico.recuſauit modis omnibus, quòd illius filiam ducere nollet,qui parētem ſuum interemiſſet. Cum ita perſtaret in ſententia, nec aliud reſponderet, Flandriæ conſiliarij in cuſtodiam abduxerunt, non futurum liberum,niſi conſilio ſeniorum pareret. Ita perſuaſus eſt.conſtitutus dies,conuentū ab Anglo,illius vxore,& Flādriæ primoribus.tractatū negotiū.conſenſit ille,& ſimul fidem dedit.redijt in Flādriā,nec tam arcte cuſtodiebatur q̄ antè. Sub tēpus nuptiarū,comitatꝰ quibuſdā,ad venationē abijt,ibi ſimulās ſe pſequi ſuū falconē,quē in ardeā emiſerat,paulatī magis ac magis progreſſus euaſit ex illorū cōſpectu,& ſic ad Gallū redijt. Quo tēpore Anglus oppidū Caletū obſidebat,exactū erat tēpus induciarū,quæ p Cardinales quoſdā erāt cōſtitutę īter Carolū à Blois,&Dominā à Mōteforti, vt antè dictū eſt. Itaq; rurſus ad arma deuentū.Anglus mediocrē eqtū numerū eius exercitus q Caletū obſidebat,ſubſidio miſit Dominę.

Occupãtes Anglos arcẽ quãdã & vrbẽ,Carol⁹ à Blois arctiſſime obſedit.ſed Angli quidã alij à Domina repẽte miſſi,prima luce, ꝑter expectationẽ irruẽtes in caſtra Gallorũ, qui ꝓpter pridiani cuiuſdã cõflictus benigniorẽ fortunã negligẽtius excubias agebãt,bonã illorũ partẽ fuderũt,& ipſum adeo dominũ Carolũ à Blois imparatũ ceperũt. Anglus interim acriter obſidione ꝑmebat Caletũ.Gallus vt ſolueret obſidionem,copias ingẽtes collegit.Qua de re certior factus Anglus, & loca maritima & cãpeſtria,quib⁹ acceſſus erat Gallis, ita ꝑmuniuit, vt nuſquã pateret illis iter. Gallus optabat ab Anglo ſibi fieri poteſtatẽ pugnãdi.videbat enĩ ꝯcluſum ſibi oẽm aditũ.Anglus ꝙ ꝑ anni ferè ſpatiũ oppidũ obſediſſet,magna vi auri ꝓfuſa, cõpendiũ hoc retinẽdũ ſibi putauit. Et ſub idẽ tẽpus à Clemẽte miſſi duo Cardinales,ꝓ cõciliandis principibus,ꝑ triduũ habita collocutiõe cum vtriuſq; Regis delegatis proceribus,nihil egerunt.Itaq; Gallus omnẽ exercitũ ſtatim dimiſit.Caletẽſes omni ſe deſtitutos & ſpe & ꝓſidio cũ viderẽt,de deditiõe agebãt.Anglus illã recuſare,niſi de fortunis & illorũ ſalute,ꝓ ſuo arbitrio ſtatuendi,libera ſibi ꝑmiſſa poteſtate. Diſſuadẽtib⁹ hãc illi⁹ ꝑtinacẽ irã cõſiliarijs,ꝙ peſſimo fieret exẽplo, tandẽ eò rès deducta,vt ex oĩ ciuiũ numero,ſex ꝑotẽtiores,nudi caput & pedes,laqueũ collo,& claues oppidi manib⁹ ferẽtes,libidini ſuæ,& arbitratui dederentur.

Hoc nuncio in ciuitatē illato,ſummus repēte luctus ibi natus. In hac animorum conſternatione,cum quidam minime plebeius,pro ſalute patriæ inedia penè cōfectæ,mortē ſe non reformidaturū palàm diceret,quinque deinde alios in ſimilem rapuit affectum.

Hos ad eum modum productos,quò voluit is,qui tum vitę necíſque poteſtatem in eos habebat & eiuſdem mandato iam capitis pœnæ deſtinatos,cū fruſtra nobiles viri omnes interceſſiſſent, vix tādem ipſa Regina,conſumptis in eam rem multis rationibus, morti eripuit. Multis deinde qui arcem & oppidum occuparent iuſſu Regis coloni veteres migrare coacti, & ex Anglia familiæ eò traductæ. Poſtea ſuper inducijs, opera cuiuſdam Cardinalis,ad biennium tranſactum eſt.

Caletum Anglus commiſit Itali cuiuſdā tutelæ & fidei.Porrò nobilis quidam Gallus, ad ſanctum Odomarū in præſidio relictus, ꝙ ſciret nationem hanc,prę cęteris valde cupidam auri,tacite cum hoc egit,vt arcem ſibi venderet.precium erant viginti aureorum milia.

Certior factus Anglus qua neſcio ratione,& diſſimulans omnia,vocato ad ſe Italo,percontari de facto. Ille,cum aliud non liceret, fateri & veniam orare. qua impetrata, diſcedenti Rex iniunxit,vt quod inſtituiſſet,non prætermitteret. Ad conſtitutum diem , pridie Rex bene inſtructus,quàm potuit occultiſſime Ca-

letum venit.Gallus,qui aurum dependit, rerũ omnium ignarus,pręmiſit equites,ad occupãdam arcem.Intromiſſi, repente, cũ nihil eiuſmodi ſuſpicarẽtur,à Gallis comprehenſi.inde ſub lucem Anglus extra vrbem prouolans,& reliquos ibi Gallos, exitum rei manentes adortus,fugauit & cepit,cúmq; his eum,qui pro ditionis cauſam dedit.

Valeſius Rex, id temporis alterã duxit vxorem, Philippi Nauarrę principis filiã. Quin & ipſius natu grandior filius,Ioannes,matrimonio ſibi adiunxit per idem ferè tempus, Ioannam Boloniæ dominam:vxorem quondã Burgundionũ Ducis filij,illius,qui ad oppugnationem Aguilloni,vitam finijt,anno 1346.

1350 Philippo Regi vita functo ſucceſſit Ioannes, qui non multo poſt coronationem,Lutetiæ,capitis pœnam ſumpſit de Cõneſtablio,nuper ex Anglorum cuſtodia liberato. Rex illum proditionis reum agebat.

De Ioanne, Philippi Valesii filio, Galliarum Rege.

CReato Rege Ioãne,Clemens,Auenione deſijt eſſe apud ſuperos. Ab hoc electus eſt Cardinalis Oſtiæ, natione Gallus,antè quidẽ vocat⁹ Stephanus Albertus, ab electione

autem, Innocentius Sextus. Bohemiæ principem, & Ducem à Lenclaſtre,ob cōuicia mutua exacerbatos,iámque paratos μονομαχεῖν, Gallus,negotio cōpoſito diremit.Iuſſu Regis necato Conneſtablio, vt diximus, Carolus ab Hiſpania,cui Rex Angolimēſem ditionem dederat,in vxorem ducta filia Caroli à Blois,ad hāc dignitatē euectus,à Carolo Nauarrię Rege,cum ad quietē ſe compoſuiſſet,necatus eſt. Eo facto multū,vt credibile eſt,fuit Galliæ Regis animus perturbatus, at certæ conditiones illū reconciliarunt. Huic ſic interempto ſucceſſit Iacob⁹ Borbonius.Et induciæ,inter Gallum & Anglum,ad menſem Aprilem cōſtitutæ, in ſolſtitium æſtiuū extractæ ſunt.Vtriuſq; enim Regis legati,Auenione,apud Pōtificem, cum pacis inter eos rationes coire nō poſſent, inducias eouſque protraxerunt.

PrincepsVVallēſis exercitū in Aquitaniā adduxit.Anglus,bellū facturus in Gallia,Caletū venit.huc miſſo nūcio,Gallus detulit μονομαχίαν,Angl⁹ recuſare. Gallus eccleſiæ ꝓceres, nobilitatē omnē,& ciuitatū primores, Lutetiā per literas euocauit, gerēdi belli neceſſitatem exponēs.Actū eſt ibi de cōferendo tributo,nec in ea re quiſq̄ immunitatē obtinere potuit.

In arce Rotomagenſi , Rex Nauarræ , Ioannes Comes ab Haricurto, multíque alij, inter prandendum à Galliæ Rege,qui ſubito illuc nemine quicquam ſuſpicante, venit,capti

ſunt. Rex Lutetiã abduct⁹ in cuſtodiam, Haricurtus in cœtu nobiliũ, maledicta neſcio quæ profuderat in Regem abſentem: grauiter contendens, imperatum nuper tributum minime pendendum eſſe, & ſimul inhortãs reliquos, vt eam ſententiã obſtinate ſequerentur. Hinc accuſationis initiũ, hinc ſupplicium. Nam capite trũcatus ex mãdato Regio, poſtea ſuſpẽſus eſt.

Angli filius, qui nuper in Aquitaniam, vt diximus, aduenit, Burdegala diſcedens, vicinam regionem omnem, puta, Pictauienſem, Turonenſem, Berriámque depopulatus eſt: & collectis ibi rebus neceſſarijs, quod reliquum erat, perdidit, effuſis vinis, exuſtis frugibus, vt ne in hoſtium vſus trãſferri poſſent. Interim Gallus apud Carnutenſes magnam vim militum habens collectam, ſumma feſtinatione, & hoſtili prorſus animo perſequebatur Anglũ. Et cũ non procul abeſſet à Pictauio, reſciuit, hoſtem propè poſuiſſe caſtra. Ilico habita conſultatione, exercitum omnem in tres ordines partit⁹, in primo, Ducem Aurelianenſem: in altero, filium Carolum natu maximũ, collocauit. tertium ipſe tenebat. Hoſtium numerus admodũ erat exiguus. Vt per exploratores intellexit Gallus, qua ratione eſſent ad prælium inſtructi, & ſimul, verſari eos in loco, natura, & ipſorum induſtria munito, præcepit, vt pedites pugnarent omnes, trecentis, aut eo amplius ex equis pugnaturis, qui ſagittarios impetu facto

diſſiparent. Aderant quatuor ipſius filij, Carolus, Ludouicus, Ioannes, Philippus. Hi cum res male ageretur, & ad Anglos inclinaret victoria, in munitiones longinquiores abducti ſunt. Innocentius, qui Clementi ſucceſſit, duos in exercitum miſit Cardinales, de pace acturos, ſub ipſum tempus, quo ſtabāt hinc & hinc ſuo ordine firmatæ acies. Varijs modis res agitata fuit. Gallus videbatur aliquāto duriores proponere conditiones. Ab altero Cardinale multum fuit deſudatum, ſed accepto nuncio à Rege, vt niſi de vita periclitari vellet, omnem pacis mentionem abijceret, diſceſſit. Ventum eſt ad manus, pugnatum acerrime, nunc huc, nunc illuc aliquandiu inclinante fortuna. Sed ſtrenuam hic operam nauarunt ſagittarij Anglici, tū, ſi quando aliàs, inuictis plane animis, & robore: ita quidem, vt ipſorum virtute ſolū fractis hoſtiū viribus, à minimo exercitu parta ſit eo die victoria inſignis, qua, neſcio, an vetuſtas vllam proferre poſſit clariorē. Vt de numero cęſorū nihil dicam, inter quos multi potētes viri, captus adeo Rex ipſe fuit vnà cum Philippo, natu minimo filio, quem præliū commiſſurus apud ſe eſſe voluit. Et quoniam ea tū fuit Regis fortuna, quiuis facile intelligat, quo in loco fuerint cætera turba. Princeps captiuum Regem, ſecū abduxit Burdegalā. Dum hæc apud Pictones gererentur, Nauarrij (quē in carcerem ſuprà diximus abductum) frater,

auxiliaribus copijs multum auctus, Normanniam rapinis & incurſionibus vexare.

Galliæ ordines, de tuendo regno cõſultaturi, Lutetiã cõuenerũt, quãdoquidem & Rex in hoſtium erat poteſtate, & filij per ætatem non ſatis proſpicere poterant. Ex omni numero triginta ſex conſtituti ſunt, quibus rerum adminiſtratio, donec ſolutus eſſet cuſtodia Rex, cõmittebatur. Sub proximum ver Angli filius traiecto mari, Gallum & cum eo filiũ in Angliã abduxit, pactione interim ſuper inducijs facta per Cardinales, qui ipſi deinde, inter Anglum & Scotum, vt pax coiret, plurimum laborabant, adiuuante illos in hoc tam pio negotio, Epiſcopo ſancti Andreæ apud Scotos. Sũt autem hæ conditiones initæ ſuſceptæq; pacis, primum, vt ne Scotus vnquam aduerſus Anglum inceptaret bellum, imò vt ſuos in Angliam volentes facere excurſiones, pro ſua virili cohiberet. Deinde vt in regnũ reuerſus, id ageret apud populum, vt Scotia eſſet Angliæ ſubiecta deinceps, ratione feudi, quod vocant, & inaugurationis. Quod etiãſi populus recuſaret, Scotus ipſe nihilominus perpetuam & firmam cum Anglo cõcordiam ſeruaret: poſtremo, dependeret Anglo intra decẽnium quingenta aureorũ milia. Cuius quidem rei gratia daret obſides aliquot regni principes viros, in Angli poteſtate futuros, donec depenſo auro fidem ſuam liberaſſet. His ita peractis & li-

teris fide dignis in eam rem conſcriptis, Rex Scotus, qui nouem annos, & eò plus captiuus in Anglia fuit, ad ſuos reuertit.

Pleriq; omnes Galliæ nobiles, & ciuitatum primores optabant, Nauarrium (qui Lutetia, in Picardiam abduct⁹ erat) cuſtodia liberatū. Per ipſos adeo ordines ad Carolum Regis filium, relatū eſt. Ille, quòd cauſæ eſſet ignarus, propter quam Rex eum voluit captiuum, nihil audebat ſtatuere. Tandem quorundam auxilio, qui miris technis in arcem, vbi detinebatur, erant recepti, exemptus, Lutetiam venit: vbi coram omni populo, ſuū in Galliam amorem & voluntatem expoſuit, ita vt magna pars, in eum, quàm Normanniȩ Ducem, eſſent propenſiores. Imprimis autem illi fauebat, cuius apud Pariſianos non leuis eſt authoritas, vrbis præfectus.

Gallo apud hoſtem capto, miri fuerūt motus, & magna ſcelerum impunitas, vt fieri ſolet, dum qui facinora cohibeat, & ſontes plectat, vix vllus extare creditur. Collecti graſſatores, vexare omnia rapinis, obſidere vias, deprȩdari quoſuis. Quin & inter ipſos proceres non ſatis conuenire, cœpítque nobilitati diſplicere trigintaſex virorum Imperium, qui regno prȩerant. Sed omniū maxime horrenda fuit illa ſeditio & colluuies ruſticorū, qui vndequaq; collecti in Cāpania & circū, paulatim magis augeri, ſic vt ad centum milia ſurgeret

ipſorum turba. Putabant hi nobilitatem omnem regni interficiendam. Proinde,facto impetu,diripere nobiliũ ædes, religare dominos ad poſtes,& in illorum aſpectu violare coniuges atq; filias,totam deinde familiam mactare crudeliter,& domos exurere.Cúmque eſſet tanta illorum immanitas,vt fœminæ potẽtiores,ni vellent impuriſſimorum hominum libidini eſſe expoſitę,cogerẽtur ſeſe abdere:cõtracto exercitu,pugnatũ in eos.Ad Meldã oppidũ oppreſſi omnes,aut in Matronã præcipitati.

Regis filius,inter Nauarrium & vrbis præfectum tacitam eſſe conſpirationẽ videns, Lutetia ceſſit,collectis copijs.& ſpectabat res ad tumultuoſum exitũ , obſidebat enim vrbem. Sed Epiſcoporũ quorundam interceſſione, reconciliati ſunt principes.

Cæterum præfectus vt miſceret omnia, nocte quadam ſtatutum habuit eos, qui ſequerẽtur aduerſas partes,opprimere: iámque tranſegerat cum quibuſdã,foris expectantibus prędam,qui certo noctis tempore vrbem inuaderent.Sed pat efacta traditione deprehẽſus ipſe noctu, cũ clauibus vrbis,oppreſſus eſt,& cum eo ſceleris conſcij.Præfectus hic,rebus ita turbatis,Lutetiã primus omniũ cinxit muris,foſſis atq; portis. Nauarrius de huius nece & oppreſſione certior factus,q; plurimum amaſſet, ob beneficiorum acceptorum magnitudinem, indignitate rei,tum q; & ipſe facinoris author

haberetur vulgo,& ſua ſponte,& inſtigãte fratre Philippo(qui Normanniam prius infeſtarat bello,& nihil optabat vehementius, quàm ægre facere Galliæ)bellum denunciauit,& acriter gerebat,multis ad Sequanam & Matronam factis incurſionibus,apud Ambianũ etiã & Atrebatũ expugnatis aliquot oppidis,& munitionibus.A præfecto,cuius facta mentio,magnam auri vim accepit,itaq; commodum erat illi militem alere. Quinetiã plurimi fauere illius inſtituto & rebus omnibus.Hinc adeo factum,vt non paucas arces & oppida,citra magnam difficultatẽ,ſæpe occuparit,adeo quidẽ, vt Ambiani aliquot ciues potẽtiores,certa noctis hora militi illius oppidũ patefecerint, vbi tum præter arcem nihil reſtabat expugnandũ. Sed bona quadã fortuna ſuperirruentes equites Galli,cœptũ interturbarunt, fugato hoſte, & proditionis authoribus ad ſuppliciũ raptis. His malis,vt fieri ſolet,adiũxit ſe rerum penè õniũ maxima caritas,adeo, vt tenuiores ægre vitam tueri poſſent.Et durauit hæc peſtis, annos quatuor.dum enim fortunę omniũ ordinũ militis rapacitati expoſitæ ſunt,dum agricolis tutũ non eſt vacare labori,dũ mercatores,niſi maximo facultatum ſuarum,& vitę periculo, commeare non poſſunt,quid aliud inde,quàm commune malum,quódque ad ſingulos redũdet,oriri poteſt?

Nauarrij,certo tempore,tantũ non interce-

pti,cum exiſtimarẽt neceſſario ſibi cum hoſte confligendũ,occupato colle editiori,quãdoqui dem turba vincebantur,calcaria omnia in vnũ aceruũ deferentes,erigebãt ſurſum rotulas,vt in adeundo hoſtẽ impedirent.Sed ſuperueniẽs heſperus Gallos cohibuit à pugna.Noctu,magno ſilentio ſe receperunt in vicinũ vicum, & extructis ignibus quaſi pernoctaturi, præter Gallorũ ſpem ilico diſceſſerunt,fruſtra eos per ſequente hoſte.Inter cætera tenebant Meludunũ ad Sequanã. Ad obſidionẽ hui⁹ miſit Normãnię Dux q̃tuor milia equitũ.Sed interceſſerũt Cardin.quorũ antè facta eſt mẽtio,qui pacem inter eos firmarunt.Philippus autem Nauarrij frater,noluit vnq̃ in conditiones pacis aſſentire,obijciens germano, ꝙ præſtigijs & incantationibus deluderetur. Itaq; contulit ſe ad munitiones maritimas,Anglo ſubiectas.

Firmata pace inter Gallos & Nauarros:iã exactũ erat tẽpus induciarũ,quę IoanneRege in Anglia capto,ꝑ Cardinales ad trienniũ erãt cõſtitutæ,inter Anglũ & Gallũ.Itaq; õnes qui ſub Nauarra militauerãt, ad Anglicos Duces ſe cõtulerũt,ſic malũ vnũ plurima alia ordine ſecũ traxit.Sed Angli tũc duriter à Gallis exce pti fuerũt,quanq̃ nõ ſine magno detrimento miſerorũ,qui vel ruri,vel in oppidis nõ ita mu nitis habitabant.In hos enĩ quicquid lubitũ eſ ſet deſignabãtAngli,externo milite comitati. Finito induciarũ tẽpore vt diximus,Angl⁹, fi-

lius illius natu grãdior,Gallus,& Iacob⁹ Bor-
bonius priuatim inter ſe Lõdini egerũt de pa-
ce,cui⁹ formulas ad Ducẽ Normãnię miſerũt.
Ille retulit ad tres ordines.Habita cõſultatiõe
vehemẽter diſplicuerũt,& nũcijs reſpõſum eſt,
malle ſe multo adhuc duriora ſuſtinere,q̃ illas
admittere. Reſpõſũ hoc male habuit & Gallũ
captiuũ & Anglũ,adeo,vt hic ſtatĩ iuſſerit cõ-
ſcribi exercitũ,qualẽ nemo vnq̃,ex Anglia ꝓ-
deũtẽ vidit.appulit Caletũ vnà cũ q̃tuor filijs.
Et priuſq̃ ex Anglia decederet,expõebat corã
õni exercitu ſuas rationes atq; cõſilia,nimirũ,
ſe expeditionẽ deinceps facere in Galliam,ea
ſpe & animo:vt illos adigeret ad ſuſcipiẽdas
cõditiones,quę quidẽ ſibi & honori, & vſui, &
dignitati eſſe poſſint.Nec prius finẽ facturum
ſe neq; reuerſurum quàm ex voto rẽ geſſiſſet.

Proinde ſi quis eſſet omnium,cui hæc ratio
nõ placeret,vt is domi ſe cõtineret. ſed condi-
tionem libẽter omnes acceperunt..

Caleto Anglus venit Remos,& cum videret 1359
vrbẽ pro ſua magnitudine bene munitã, nunq̃
oppugnare voluit,ne temere faceret iacturam
ſui exercitus,quẽ ad maiora ſeruabat. Poſtq̃
obſediſſet ad mẽſes duos &eò plus,cõtendit in
Burgundiam.IbiDux,miſſis legatis,orauit ne
ſineret deprędari militẽ,ſuam ditionem. Exo-
ratus eſt Anglus,vt erat ſumma humanitate,
ſed ea lege,vt Burgũdus dependeret centũ au-
reorũ milia.Interim Gallia miſere vaſtabatur

partim ab Anglo,partim à reliquo illius exercitu,apud Picardos relicto,partim à Rege Nauarræ, qui denuo concitatus erat in Ducem Normanniæ.

Auenione, quidam Franciſcanus, futurum prædixerat,vt & eccleſiaſticus ordo multa pateretur,propter ambitionem, auaritiam, atq; ſuperbiam, & Gallia duriſſime affligeretur, exterorum incurſionibus,adeo quidem,vt nulla illius pars ab hoc malo tuta eſſet futura.

Pontifex hunc in vincula coniecit, q̃ minus grata denunciaret.Anglus Normanno præliũ ſeſe cõmiſſurum ſignificarat. Sed iſte fortunã experiri metuens,Lutetiæ ſubſtitit.

Normannus cõſiderans pręſentẽ rerũ ſtatũ nõ diu poſſe conſiſtere ſine maximo &exitiali damno Gallię,legatos ad Anglũ miſit,ex cõſilio procerũ,qui de pace agerẽt.Actũ eſt varie, & vix videbatur poſſe coire inter eos concordia.Nam Anglus hoc ſibi plane propoſitũ habebat,iure ſibi deberi Galliam.

1360 Dũ ita conſultaretur,ꝓpe Carnutẽſes ſubito coorta tẽpeſtas,quæ & homines & equos proſtrauit,ita cõmouit Regem,vt votũ faceret, ſe velle animũ ad pacẽ adijcere: atq; deinde Caleti expeditũ eſt negotiũ,cuiꝰ hęc fere eſt ſumma:Vt Rex Anglus & illius deinceps hęredes atq; ſucceſſores tenerẽt Comitatus,vrbes, arces,munitiones,dominia, inſulas, reditus atq; prouẽtus Aquitaniæ,item vrbem, arcẽ,Comi-

tatum,& omnẽ ditionem Pictauiẽſem,vrbẽ & arcem Rochellæ,Lemouicũ, vnà cũ omni regione. Ad hæc tam vrbẽ Angoleſmẽſem,q̃ arcem cum vniuerſa ditione:itẽ Caletũ, & multa præterea alia quorũ vt ingens eſt numerus, ita faſtidioſum ſit, illa recenſere. Vt Gallus renunciaret his omnibus, & ſimul feudis atque iuri quod vel ipſe vel illius hæredes atq; ſucceſſores,vllo modo requirãt,vtq; hæc õnia Anglus teneret libere,nec opus haberet Regẽ Galliæ aut illius ſucceſſores, vt ſuperiores in in hoc agnoſcere. Item vt viciſſim Anglus, pro ſe,ſuis hæredib9 & ſucceſſoribus renũciaret nomini,titulo, & iuri,quod vel ipſe vel illius poſteri prætendãt in regnũ Galliæ. vt renũciaret etiã portiõi,quã poſtulabat ex Ducatu Normãniæ,Andegauẽſi, & Turonẽſi. Item õni iuri Britoniæ.Hęc & alia multa,quę copioſius apud authorẽ,vterq; Rex ſancte iurarũt, & eorũ filij.Porrò,ad maiorẽ cõfirmationẽ,dati ſunt à Gallo obſides,Dux Aurelianẽſis,Andegauẽſis,Berriæ,Borbonius,plus minus duodecim Comites atq; Barones:item potentiſſimę Galliæ ciuitates,aliquot maxime præſtantes mittebãt ſingulæ.Et his quidẽ omnib9 Lõdinũ adductis,Gall9 Lutetiã redijt,magno ſuorum deſiderio.Et ſtatim ad omnes officiarios, præſides vrbiũ,munitionũmq; ſuarũ,quas Anglo ceſſerat, ſcripſit,vt migrarẽt.Sed dictu mirum,q̃ hoc ægre fecerint plerique omnes.Ni- 1360

mis enim durũ & inſolẽs videri illis, ferre iu-
gum & imperiũ Anglorũ. Præcipue vero Ro-
chelleſes impẽſe deprecari. Sed Gallus ęqui &
honeſti ſtudioſus, à pactis & iureiurãdo mini-
me diſcedendũ exiſtimauit. Ideóq; iuxta for-
mulas cõtractus agi p omnia mãdabat. Viciſ-
ſim ab Anglo miſſi ſũt, qui certas arces & mu-
nitiones, bello partas, Gallicę ditioni reſtitue-
rẽt. Liberatis ad hũc modũ oppidis atq; muni-
tionibus, milites iamolim aſſueti rapinis atq;
prædis, cũ reditũ ad ſuos, & inutilẽ ſibi & mi-
nus etiã tutũ eſſe iudicarent ob admiſſa faci-
nora, fortunã deinceps experiendã putarunt.
Itaq; collecti graſſabãtur p Campaniã, & loca
vicina, depopulãtes õnia, aucto indies nume-
ro, vt fieri ſolet. Gallus certior fact⁹ de ipſorũ
ĩprobitate & nequitia, Iacobũ Borboniũ miſit
cũ exercitu. Inuenit eos cõſidẽtes in altiſſimo
mõte, cui⁹ ea fuit forma, vt numerũ copiarum
nemo poſſet õnẽ cõtẽplari. Et cũ eſſent ad ſede
cim milia, nõ videbãt exploratorib⁹ excedere
quinq;. Cõſerto prælio, acriter pugnatũ eſt, ſed
deteriorẽ partẽ fortuna iuuit. Multi perierunt
in eo prælio clari viri. Vulnerat⁹ grauiter ipſe
Borbonius vnà cũ grãdiori ſuo filio Petro. Ab
ducti Lugdunũ, triduo pòſt obierũt. Parta vi-
ctoria, facinoroſi iſti rectà tẽdebãt Auenionẽ:
qua re Põtifex & Cardinaliũ cœt⁹ ſummo re-
pente metu ſunt perculſi. Nã tãta erat ſæuitia
& improbitas, vt nemo ſe illis opponeret. Cæ-

terũ in his anguſtijs poſiti, quò repellerẽt im‑ maniſſimã gentẽ,quę nullũ nõ maleficij genus perpetrabat, crucẽ prædicari iuſſerũt, cõceſſa admiſſorũ omniũ remiſſione. Cõuenere pluri‑ mi.Sed cũ ſalarij nulla fieret mentio,ſubduxe rũt ſe omnes.Hoc ipſo tẽpore Marchio Mont‑ ferratenſis in Duces Mediolanẽſes bellũ gere‑ bat.Egit igitur Põtifex cũ iſto,vt hãc colluuiẽ omnẽ ſecũ in Inſubriã abduceret.Atq; ita eue nit. Acceptis enim à Põtif. & Collegio Cardi‑ naliũ ſexaginta milibus aureorũ,ꝓpoſitis etiã à Marchione ſalarijs,illum ſecuti ſunt,& ſtre‑ nuam ei operam nauarunt.Gallus per Ducatũ 1362
Burgũdiæ(qui tũ morte iunioris Ducis ad eũ fuit deuolutus)venit Auenionẽ,ſalutatũ Põti‑ ficẽ,q nõ multo pòſt obijt.Et cũ de electiõe nõ cõueniret(duob⁹quibuſdã maxime ãbiẽtibus) electus eſt Abbas quidã ſancti Victoris apud Maſſiliã,vir doct⁹ & pius,vocatus deinde Vr‑ banus Papa. Rex Cypri Auenionem appulit, 1362
vehemẽter obteſtans & Põtificẽ & Gallum,vt expeditionẽ facerẽt aduerſus Sarracenos &ho ſtes fidei Chriſtianæ.Põtifex in cõcione rẽ pro poſuit.Suſcepit crucẽ Gallus cũ bona ſuorum nobiliũ parte.Poſtea Cypri⁹ in Bohemiã abijt, ad Cæſarẽ id tẽporis,inde p Germaniã,Brabã‑ tiam, & Flandriã venit in Angliã,idem rogãs Eduardũ Regẽ,ſed is honeſte ſe excuſauit. Ex Anglia redijt Ambianũ, vbi tum Gallus erat. Poſt in Aquitaniã acceſſit ad principẽ VVallẽ‑

ſem.Et ſub idem tempus principi natus eſt filius,Eduardus nomine.

Obſides pro Gallo datos male habuit,tã diu detineri ſe cuſtodia.Rex Eduardus,vt erat facilis & humanus,permiſerat illis adire Caletũ animi recreãdi cauſa,tũ etiã vt Galliȩ viciniores,negociũ ſuũ eò cõmodius tractarent. Subinde miſerũt ad Regẽ & Normãniæ Ducẽ.Gallus, ꝙ eſſet occupatꝰ in adornãda expeditione cõtra Sarracenos,deinde etiã ꝙ bello vexaretᷓ à Rege Nauarrȩ,nõ cõmode potuit illos expedire.Itaqꝫ factũ eſt,vtDux Andegauꝰ Regis filiꝰ,relictis ſocijs obſidibꝰ,in Galliã reuerteretᷓ.

Gallũ inceſſit mira quædã cupiditas reuiſendi Anglũ, ꝙ benigne eſſet ibi tractatꝰ.Diſſuaſum illi fuit,pſtitit tamẽ in ſentẽtia,vt filiũ ſuũ etiam propter abitionẽ excuſaret. Abijt.receptus eſt honorifice.Nõ multo pòſt aduerſa valetudine correptus Londini,obijt. Relatus in Galliã, in ſancti Dionyſij oppido ſepultus eſt, præſente Rege Cypri.

Rex Nauarræ,exiſtimans ſibi datam meliorem belligerandi occaſionem,collegit militem vndecunqꝫ potuit, & cõmiſſum eſt præliũ ſatis acre,in Normannia.

Ioanni Regi ſucceſſit filius Carolus,ante dictus Normãniæ Dux, eodẽ anno coronatꝰ Remis,vnà cũ vxore filia Petri Borboniæ Ducis. Coronationi interfuerũt inter cȩteros,Rex Cypri,VVẽceſlaus à Bohemia,DuxLutzẽburgi &

Brabãtię. Cum Pariſios reuertiſſet nuper coronatus Rex,fratrem ſuũ Philippum natu minorẽ, qui cũ patre Ioãne fuerat in Anglia captus, declarauit Ducem Burgũdiæ. Rex Ioannes,priuſq̃ ĩ Angliã nauigaret,erat hoc ipſum filio Philippo pollicitus.

De Carolo,eius NOMINIS QVINTO.

NOndum erat Gallia prorſus purgata rapacibus iſtis, quorum ſupra meminimus,& in Normãnia viciniſq; locis, pleriq; coniuncti Nauarris, mire infeſtabãt illam. belli dux erat, Ludouicus à Nauarra.Carolus Rex fratrem Philippũ Burgundię Ducem,nuper factum,præfecit,vt in hoſtem confligeret. hic pleraq; omnia recuperauit.Sub idem tempus,Comes à Mõtepeliardo,adiutus à quibuſdam Germanis confœderatis,prope Veſontiũ irrũpit, in Heduos. Huc Burgũdus ſtatim adduxit ſuas copias,ſed migrarãt hoſtes.

In cõditionibus pacis,inter Anglũ & Gallũ, quorũ capita breuiter retulimus, exceptũ erat negociũ Britonicũ,& promiſerant vterq; Rex, daturos ſe id operam,vt diſſidium ęquabiliter componeretur.Sed parum diligenter tractatũ fuit negociũ,& cõtigit Regẽ Ioãnẽ mori,vt di

ximus. Quo magis incruduit bellũ, Gallus ſubſidio miſit Carolo à Blois, (qui datis filijs obſidibus è cuſtodia fuit exemptus) mille equites. Ioannes Comes à Monteforti auxilia impetrauit, cũ ab alijs, tum ab Anglis, id tẽporis Aquitaniam occupantibus. Paratis iam ad dimicandum exercitibus, nobilis quidã Britonicus, captiuus, cui armari non licebat, interceſſit, ſupplicíter orans vt amice tranſigerent, neq; ſinerent rem ad manus venire. Credibile eſt, illum potuiſſe exorare. Sed Angli quidam nobiles tacite orabãt Comitem Montfortium, qui copijs præerat, ne pacis vllæ rationes cũ Carolo ſuſciperentur. Iſti enim ꝙ omnia ferè ſua profudiſſent, cupiebant armis vel iacturam omnem recuperare, vel id ſi nõ cõtingeret, reliquũ amittere. Itaq; cõmiſſum eſt prælium, multum acre, ſed Angli virtute ſuperiores, in fugam cõuerterunt hoſtem. Carolus in pugna ſuccubuit. id pleriq; tum credebant ex compoſito factum, quòd alia ratione finis imponi bello non poſſet. Montfortius vidẽs illum vita ſpoliatũ, etſi hoſtis erat, lachrymas tamen non continuit.

Fuſo hoſte, & parta victoria, Mõtfortius, breui temporis ſpatio cepit complures alias Britoniæ vrbes. Galliæ Rex, de ſtatu rerum certior factus, miſit fratrem ſuum, Ducem Andegauorum, vt & viduam, vxorem Caroli, mirabiliter afflictam, conſolaretur, & præterea cõfirmaret eorum animos, qui nomine illius du-

rabant in præſidijs. Sed cum iam bona Britoniæ pars in poteſtatem Montfortij redacta eſſet: Gallus, habita conſultatione, miſit legatos ad eum, qui de pace agerent. Ille rem ad Anglum retulit. qui cum non diſſuaderet, conditiones propoſitas nõ excluſit. Nimirum, vt omnem Britoniæ Ducatum teneret. Vt, ſi contingeret ipſum mori, non relicta ſobole, tum Ducat⁹ deuolueretur ad filios Caroli vita defuncti, qui quidem in Anglia tum, vt diximus, detinebantur obſides. Item, vt viduæ, vxori Caroli, cederet Comitatum quẽdam ijs locis, cuius annui reditus, atq; prouentus ſurgebãt ad viginti francorum milia. Deinde, vt à Galliæ Rege vocatus, præſcripto tempore adeſſet, accepturus ab eo, ſui Ducatus inaugurationẽ, & reliqua omnia facturus ex more. Poſtremo, ipſe adeo ſua ſponte promiſit, daturum ſe operam, vt ſui cognati, obſides in Anglia, liberarentur.

Ludouicus Nauarræ, ſub hoc tempus in Italiam abijt, deſpõſurus Reginam Neapolitanã. Galliæ Rex in hunc vſum illi mutuatus eſt ſexaginta francorum milia, pignori ab eo ſuſceptis aliquot ipſius arcibus. Cum Neapoli res ferè ſuas peregiſſet: non multo poſt vita defunctus eſt.

Compoſito bello Britonico, ſimul & Nauarrico, paſſim omnia plena erant milite prædone, & rapinis aſſueto, qui Galliam potiſſimum

infeſtabant. Videbat Galliæ Rex, illos aut opprimendos, aut alijs rationibus è regno deducendos. Hungarię Rex tum aduerſus Turcam bellum gerebat. Is itaque petijt, hanc colluuiē ad ſe traduci, ſed veterani, quibus regio non incognita erat, diſſuadebant profectionem. Cogitata fuit igitur alia ratio, & ſimul Galli negocium iuuabat Vrbanus Pontifex, Auenione degens. Nam & is pro ſuo in Galliam amore, cupiebat aliò traduci perditū genus hominū. Regnabat id temporis in Caſtilia quidam dictus Don Pietro, homo impius & tyrānus inſignis. Nam & complures honeſtiſſimos viros ad ſuppliciū rapuit, & ſua ipſe manu pleroſq; interemit: & inter hos etiam vxorem ſuam ex familia Ducum Borboniorum. Proceres eccleſiæ in vinculis detinebat, exutos omnibus facultatibus. Dicebant illius familiares, conſpiraſſe eum cum Rege Granatæ Chriſtianorum perpetuo hoſte. Patrem habuit Alphōſum Regem, qui ad aliam quandam alluſit: è qua tres filios ſuſtulit, quorum natu maximus Hēricus, vir ſtrenuus in bello, & honeſti erat īgenij. Tyrannus iſte ſubinde apud Pontificem ob varia crimina accuſatus, concitauit omnes in ſui odium. Habita conſultatione, Pontifex Vrbanus Henricum iſtum illegitimum, & Arragoniæ Regem, Petrum (cui perpetuū erat cum tyranno bellum, vt qui ſpoliatus erat ſuis aliquot ditionibus ab eo) Auenionem venire iuſ

ſit.Ibi legitimatus Henricus,declaratus eſt Ca ſtiliæ Rex , excommunicato & reiecto tyran- no.Arragoniæ Rex promiſit ſe patefacturum ſuam ditionem omnem & ſuppeditaturum an nonam copijs,quæ in Caſtiliam deducerentur aduerſus tyrannum:quò & ipſe ſua poſſet,ope militum recuperare. Ad hãc expeditionem cō uenerunt plurimi nobiles viri. Hac igitur ra- tione, milites iſti , Galliæ iamolim graues,in Caſtiliam abducti ſunt. Tyrannus certior fa- ctus de exercitu aduentante,fugit cum vxore, cum duabus filiabus & nobili vnico.Nam po- pulus odio illius,nolebat ſumere arma contra venientem hoſtem. Sic deſtitutus erat ab om- nibus.Ventum in Caſtiliam.Henricus ſummo applauſu omniū, regni adminiſtrationē ſuſce- pit.A coronatione,acceptis à pleriſq; omnibus nobilibus & ciuitatibus,iuramentis,diſceſſum eſt à nobilioribus, quorum ope regnū obtinu- it.Iam enim res confecta videbatur.Sed tamē militem illum prædonem nō dimiſit: quòd ſta tutum haberet,bellum inferre Regi Granatę. Tyrannus in his anguſtijs poſitus, ex conſilio nobilis,qui vnicus apud eum ſubſtitit,miſit ad principē VVallenſem literas miſerationis ple niſſimas,de ſuo ſtatu & infortunijs,petens cō- ſilium ſimul & opem.Nō multo pòſt ipſemet, quòd ſuis in regno non fideret,Baionam appu lit. Conſiliarij principis putabant non eſſe ei ſubueniendum propter ſcelera & impietatem

maximam, neq; ſuſcipiendum periculum vllũ ipſius gratia . Princeps contrà iudicabat rem indignam , filium illegitimum occupare regnum, fieri hoc peſſimo exemplo , & præiudicio cæterorum regum atque principum.Itaque aduenientem tyrannum in vrbem Burdegalam, humaniter excepit , opem illi ſuam promittens . Miſit tamen in Angliam ad Regem parentem ſuum , re omni expoſita , conſilium & authoritatem ab illo petẽs. Anglus, quòd fœdus ſibi cum Hiſpano iamolim interecederet , filium hortatus eſt literis , vt eum reſtitueret . Itaque ſtatutum fuit inter eos de profectione . Sed obſtabat vnica res , faciundum erat iter per regnum Nauarræ:& Nauarra pridem fœdus ſuſceperat cum Henrico nuper Hiſpaniæ Rege.Baionæ ſimul ventum eſt, & certis quibuſdam cõditionibus placatus eſt Nauarra,ſic,vt ſtudium,amorẽ atq; pacem ꝓmitteret . Henricus Rex nouus certior factus de rebus omnibus,miſit ad Gallum pro auxiliaribus copijs.

Princeps egit apud Duces eorum militum, qui Galliam prius infeſtarant , & qui tum ſub Henrico merebant,vt eos ad ſe traduceret. Erãt circiter. 12.milia. Cúmq; profectionem in Aquitaniã inſtituiſſent, in Arragoniæ Regno plurima perpeſſi ſunt,præcluſis & obſeſſis vndiq; vijs, ſed tamen peruaſerunt: & cum abeſſent aliquot miliaribus à Tholoſa,recepti ſunt

in Mõtem Albanum ditionis Aquitanicæ. Galli certiores facti, obſidebãt vias, ne Tholoſam aut in vicina loca penetrarent. Ventum eſt ad manus. Strenue pugnatum à Gallis, ita quidẽ, vt hoſtem in oppidũ vſq; profligarent, ſed ſuccedentibus in locum recẽtioribus, repulſi Galli, magna ex parte vel interempti fuerunt vel capti. Quorũ ex numero tum erat Comes Narbonæ Tholoſanis opem ferens, & prẹter hunc plurimi alij Galliæ, prouinciæq; Narbonenſis viri nobiles.

Princeps VVallenſis, ne populum ẽxactionibus premeret, ad alendum militẽ, non mediocrem auri vim à patre Eduardo mutuatus eſt: quinetiam aurea ſua argenteáq; pocula in nũmos redegit. Milites, ferro ſibi patefacta via, peruenerunt quo optabant.

Ex captiuis multi, bona fide, vt fieri ſolet, dimiſſi ſunt. Vrbanus, odio militum iſtorum, authorfuit Comiti Narbonæ, & alijs, cuſtodia liberatis, ne pro ſui redemptione, vel teruncium dependerent, eximens eos omni nexui, & obligationi. Dum apparatum bellicum faceret princeps, Burdegalam venit Rex Maioricæ, grauiter querẽs apud principem de Rege Aragoniæ, qui patrem ſuum in vinculis necaſſet Barcelonæ, & vi armorum teneret omnem ſuam ditionem. Cupiens igitur vlciſci acceptam iniuriam & in hẹreditatem paternam reſtitui, principem implorabat. Vxorẽ habuit Neapoli

tanã Reginam. Expoſitis querelis, princeps illi promiſit, facturum ſe,confecto prius negocio Hiſpanico,vt aut æquis conditionibus,aut armorũ pręſidio in regnũ ſuum reſtitueretur.

Priuſquam diſcederet princeps, natus eſt illi filius Burdegalæ, pro quo ad ſacrũ fontem fideiuſſit profugus Maioricæ Rex. Vocatus eſt Richardus,poſtea factus Anglię Rex,mortuo Eduardo,principis natu maximo filio.

Sub menſem Februarium,Burdegala diſceſſit. paulo pòſt ferebatur incertus rumor de Rege Nauarræ, puta, quòd nouum fœdus inijſſet cum Henrico Rege, itaque futurum, vt principi & ipſius copijs non pateret via per illius regnum. Scriptum eſt ſuper ea re ad Nauarrium,ſed ille ſuis rationibus diligenter expoſitis,amorem erga principem, & exulantem tyrannum declarauit. Princeps ſui exercitus treis fecit partes,quarum aliæ alias ſequerentur.Primam tenebat Dux à Lenclaſtre,nuper ab Anglo in ſubſidium miſſus, ſecundam ipſe princeps vnà cum tyranno, tertiam Rex Maioricæ adminiſtrabat. Facientibus iter per Nauarram, ipſe adeo Rex, per bonam ſui regni partem, itineris comitem atque ducem ſe præbuit,vt faciliorem haberent acceſſum. Pápelunæ, quæ potiſſima eſt in regno Nauarræ, conuiuio illos excepit Nauarrius. pleriq; omnes ſperauerant,vt arcerentur,poſtquam in regnum aduenißent.Sed præter illorum opinio-

nem Rex in amore,& fœdere perſtabat.

Henricus Rex certior factus de exercitu Aquitano,conſcripſit copias in Hiſpanijs, ad ſexaginta hominum milia.Nam vnice illũ amabant,parati pro eo etiam quæuis ſubire incommoda. Deinde per nuncium publicum miſit literas ad principem,cupiẽs cognoſcere, qua de cauſſa bellum ſibi moueret, cum nulla vnquã ipſum iniuria affeciſſet. princeps deliberatione facta,nuncium apud ſe detinuit.Et longius productis copijs, prope vrbem Victoriam conſedit vterque exercitus.Ex Gallia venerunt in ſubſidium Hiſpano Regi tria milia.

Angli montem quẽdam occupabant. Hiſpano fuit conſultum,ſi victoria vellet potiri,ſine cęde & ſanguine,non eſſe opus alia ratione,niſi vt vndequaque præcluderet vias,ne quis cõmeatus ad hoſtem perferri poſſet. Nam erant Angli tanquam in anguſtijs poſiti, & minimo negotio potuiſſent intercludi itinera. Sed Hiſpanus pugnæ cupidus,ꝗ exercitus ipſius iam ſurgeret vltra centena milia hominum (nam augebatur indies) manum voluit conſerere.

Poſtquam aliquot dies in hac parte conſediſſet Anglus, ob loci ſterilitatẽ aliò deduxit exercitum:& cũ non procul abeſſet,à caſtris hoſtium, per nunciũ,quẽ ad tres ferè hebdomadas apud ſe detinuit,literas dedit ad Hiſpanũ. in quibꝰ breuiter reſpõdit,ſe grauibus de cauſſis fugato Regi opẽ ferre,libẽter ſe quidẽ velle

componere diſſidium, verum eſſe neceſſe, vt abdicet regni adminiſtrationem atq; omnem titulum, quem iure ſibi vſurpare non poſſet: quod ſi recuſet, iam ſe paratum in quãuis partem. Quem in modum Angli ſuas acies inſtruxerint, ſuprà diximus. Hiſpani quoq; exercitũ omnem in tres partes diuiſerunt: primam tenebat inſignis qdã belli dux è Gallia, & erãt circiter quatuor milia: ſecũdã habebãt duo fratres Hẽrici, plus minus vigintiquinq; milia tã equitũ, q̃ peditũ: tertiã ipſe Rex Hẽricus, & ſurgebat illius exercitus omniũ longe maximus, ad ſeptẽ milia equitũ & ſexaginta milia peditũ, quorum magna pars baliſtas ferebãt. Inter Nauarrã & oppidũ Nauaretã ſimul ventũ eſt. Vix vnq̃ maioribus pugnatũ viribus. Hiſpani fundis vtebãtur, quib⁹ trãſuerberabãt galeas hoſtiũ, crudeli certe pugnãdi genere. Angli cõtrà ſagittãdi pitiſſimi, obruebãt eos multitudine telorũ. Frater Regis Hẽrici, qui alterã partẽ exercitus tenebat, vt dixim⁹, ilico, vt vidit principẽ, cũ ſuis copijs ſigna cõtra ſe ferre, diſceſſit è prælio, nec vnq̃ in hoſtẽ pugnauit. Ea res aĩos plurimorũ fregit. Sed Rex Hẽric⁹, quacũq; pte videbat lãguẽtẽ fractũve exercitũ, illuc ſeſe ingerere, acclamare ſuis, hortari, & cõmonefacere honoris, & officij: atq; adeo ter vno die ſuos iãiã ad fugã ſpectãtes, voce ſua cohibuit, & in ardore cõtinuit. Neq; ſolũ à milite, verũetiã ab ipſis prĩcipib⁹ oĩm acerrime pugnatũ eſt. Tyrã

nus ꝓfugus, Regẽ Henricũ ſibi dari cupiebat obuiũ in ꝓlio. Sudatũ eſt nauiter & plus q̃ hoſti libus animis. Tãdẽ Hiſpani, cũ Anglorũ ſimul & Aquitanorũ vires ĩpetúmq; ferre nõ poſſẽt, in fugã ſeſe dederũt: neq; potuit eos reuocare authoritas vel clamor Regis Henrici: q̃ ſimu- latq; vidit ſe magis & magis iã deſtitui à ſuis, fugit & ipſe. Habebat enĩ hoc ſibi ꝑſuaſũ, futu rũ, vt ſi caperẽt in ꝓlio, morti daret. Angli fugiẽ- tẽ hoſtẽ ꝑſecuti ſunt. Ibi vero mira fuit facta ſtrages eorũ q occidebant, & q ſe ipſi ꝓcipites in fluuiũ quẽdã inſignẽ ijs locis dabãt, ne in ho ſtiũ manus deuenirẽt. Cõmiſſo ꝓlio plustratus fuit cæſorũ aceruus. Inuẽti plus minus ſexcẽti equites occiſi, & ſeptẽ ferè milia peditũ, nõ nu meratis interim ijs, qui ad pontẽ occiſi fuerũt, & flumine abſumpti. A pugna principes cõue- nerũt Burgis Hiſpaniæ oppido. huc acceſſerũt ex Toleto, Liſſebona, Galitia, Sibilia, & ex plu rimis alijs Caſtiliȩ locis, vt fidẽ ꝑſtarẽt tyrãno iam reſtituto. Videbãt enĩ tãtȩ multitudini nõ poſſe obſiſti. Anglus poſtea egit cũ tyrãno, colligeret pecuniã, vt militibꝰ, quorũ opa reſti tutꝰ eſſet, ſatiſfieret. ille ĩ Sibiliã abijt ꝓ colligẽ do auro in hũc vſũ, ab aliquot hebdomadis ad Anglũ reuerſurꝰ, quò oĩbꝰ ꝑſolueret. Nã cũ eie ctus regno, primũ veniſſet Burdegalã ad prĩci pẽ, obteſtãs opẽ, vt diximꝰ, ꝓmiſerat ſe, vt pri- mũ eſſet reſtitutꝰ in regnũ, liberaliter ꝑſolutu- rũ oĩbꝰ. & ita ſe hoc noĩe obligauit prĩcipi, vt

hic fideiuſſionẽ ſuã ꝓ eo interponeret apud nobiles, & reliquos iãiã ad expeditionẽ paratos. Abitur⁹ in Sibiliã fidẽ dedit principi, ſe breui vnà cũ auro adfuturũ. Princeps cũ vltra pſtitutum tempus expectaſſet ad aliquot mẽſes, miſit, qui cognoſcerent cauſſam. Tyrannus reſpõdit, ſe emandaſſe aliquot ſuos ; qui perferrent aurum: ſed à prædonibus in via fuiſſe interceptos: rediret adeo ipſe in ſuam ditionem, relictis aliquot officiarijs in Caſtilia, ſe numeraturum illis abũde . reſpõſum quidẽ male habuit principem, ſed aliud tum obtineri non potuit.

Rex Henricus è pugna fugiens, Valentiam Arragoniæ ciuitatem venit, calamitatem ſuã apud Regem exponens. Inde Montempeſſulanum, ad Ducem Andegauorũ, ſummè infeſtũ Anglis. poſt Auenionem ad pontificem Vrbanum, recenſens infortunia, & miſerias. & parabat pontifex id temporis abitionem inde Romam. Adiutus tacite à Duce Andegauẽſi Hẽricus, collectis militib⁹, inuaſit ditionem principis. Cuius vxor indignitate rei perterrita miſit ad Gallum, vt is compeſceret hoſtem: ſed ille diſſimulare: hinc adeo princeps cum intellexiſſet de ſtatu rerum, coactus eſt ad ſuos, nondum penſa pecunia à tyranno, redire. Cum in Arragoniam veniſſet, inuenit obſtacula, neq; patebat tranſitus. Verum conſtituto die res inter eos tranſacta eſt amice.

Princeps Vvallenſis in ditionem ſuam re-

uerſus, quòd magnam pecuniæ vim profudiſſet in bellum Hiſpanicum, conſcripſit nobiles Aquitaniæ, & primores ciuitatum. Ibi in cœtu propoſuit de communi quodam tributo ab omnibus conferendo, per omnem ditionem, idq́ ſolũ ad quinquẽnium, propter magnũ æs alienum (nondum enim militi ſatiſfactũ erat) deinde etiam,quòd præter hæc omnia, theſaurum ferè ſuum in expeditionem Hiſpanicam, omnem profudiſſet. Pleræque omnes ciuitates aſſenſerunt. Sed potentiores aliquot principes opponere ſe,in hanc ſentẽtiam, Se nullo vnquam tempore, quo Regibus Galliæ ſubiecti fuiſſent, grauatos eiuſmodi exactionibus, & potius quàm dent,malle ſe quiduis perpeti. Principe nihil remittente de ſuo ardore & propoſito,Nobiles,qui cõtrà dixerant,rectà ſe cõtulerunt Lutetiam ad Gallum, & ibi in cœtu cõſiliariorum,moleſtiam expoſuerunt, grauiter conquerentes de principe,& ſimul Gallum obſecrãtes,vt in ipſius patrociniũ reciperẽtur.

Gallus reſpondit,Acturum ſe ex conſilio,& iuxta formulas pacis inter patrẽ ſuũ & Anglũ conſtitutæ. Aquitani interim proceres cõmorabant Lutetiæ. Tributũ ſic erat,vt ſingulę familiæ,per annũ pẽderẽt francũ vnũ,quæ quidẽ ſumma creuiſſet,ad duodecies centena francorum milia,in ſingulos annos.

Henricus Rex,certior factus de rebellione Aquitanorum,iudicans optimũ eſſe, frui alie-

na calamitate, noluit hanc tãtam occaſionem negligere. Collegit igitur exercitum ad decem milia hominum, adiutus ab Arragonio. Quacunque tenderet, recepit vrbes & arces in ſuam ditionem. Tyrannus Sibiliæ tunc commorans, intellecto nũcio, miſit ilico ad Regem Luſitaniæ, ad Regem Granatæ, pro ſubſidijs. Impetrauit, & habuit collecta circiter quadraginta milia, inter quos multi etiam Sarraceni.

Rex Henricus, videns conſilio magis & arte, quàm viribus agendum, (tyrannus enim illum ſuperare multitudine) ex conſilio cuiuſdam Ducis, primo diluculo, præter opinio-
1368 nem, repente adortus eſt hoſtem, & feliciter pugnauit, ita quidem, vt tyrannus in vicinam quandam arcem confugeret. Hoc vt reſciuit Hẽricus, omnem exercitum illuc adduxit. Tyrannus periculi præſentiam videns, nocte intempeſta, arcem tacite egreſſus cum paucis quibuſdam, ſperabat euaſurum ſe. Verum incidit in præfectum excubiarum: à quo captus, ilico ad Henricum Regem adductus eſt, qui ſtatim aſperrimis verbis in eum cœpit ĩuehi. Tyrannus illi viciſſim obijcere matrem meretricem. Breuiter, Henricus tyrannum humi proſtratum, ipſe ſuperincumbens, gladio confodit, & ab illius morte, omnem Hiſpaniam, facili momento recuperauit. Luſitaniæ Rex, mortem tyrãni cognati ſui parabat vlciſci bello, ſed pacatus fuit.

Quo tempore Aquitaniæ principes Lutetię commorabantur, Gallo natus eſt filius, eiuſdem nominis. Interim ſubinde fuit ſupplicatum Gallo ab Aquitanis, vt ſe contra principis iniquitatem defenderet. Quod ſi non fieret, cogi ſe neceſſitate ſumma, ſolicitare alium dominum, cuius patrocinio, quiete ſua poſſideant: atq; ita futurum, vt Galliæ Reges deinceps excidant dominio, & iure totius Aquitaniæ. Rex molem atque periculum belli conſiderans, diu, multúmque deliberauit. Ex conſiliarijs Regis, plerique omnes hortabantur ad bellum, contendentes vehementer, pacis conditiones ab Anglo violatas. Tandem viſum eſt citare ipſum adeo principem in Senatum Pariſienſem, & miſſi ſunt, qui citationem perferrent. Princeps, vt audiuit, tandem reſpondit, venturum ſe quidem Pariſios, poſtquam Rex ita iubeat: ſed galea capiti impoſita, & comitatum ſexaginta milibus. Nuncij Burdegala diſceſſerunt, & in itinere comprehenſi, ex mandato principis coniecti ſunt in carcerem.

Hic obiter commemorandum eſt de obſidibus in Anglia. Dux Andegauus, vt ſuprà dictum eſt, ſubduxerat ſe, priuſquam Rex Ioannes in Angliam rediret. Dux Berriæ, facilitate Regis Angli, impetrarat anni ſpatium, quò poſſet in Gallijs commorari. Et eadem ratione plerique alij dimiſſi ſunt. Vnus &

item alter, depenſa pecunia, ſeſe redemerunt. Qui ſic à Rege fuerant dimiſſi, orto iam bello,non redibant.

Gallus Anglo denunciare bellum. Et Galli quidem negocium, puta, belli tractationem, agebant duo illius fratres, vndique colligentes militem,ſic vt numerus ad centena hominum milia ſurgeret. Incurſum eſt ſubinde à Gallis in Pictauienſem agrum, & alias ditiones principis. Et huius viciſſim milites incurſiones fecerunt in ditiones eorum qui belli dederant occaſionem, quíque apud Gallum de ſe conqueſti fuerant.

Gallus cauſam ſuam, & belli neceſſitatem, diuerſis locis, per diſertos viros ita euidenter expoſuit,vt nemo non iudicaret iuſtiſſimas illius eſſe rationes.Idem Anglus faciebat. nimirum eo conſilio, vt expoſitis belli cauſis, faciliorem haberent populum ad pendenda tributa,& ſubeunda onera,quæ imperarentur.

Ludouicus Flandriæ Comes filiam habebat vnicam. Angliæ Rex, modis omnibus cupiebat hanc vxorem dari filio ſuo natu minimo, & ſuper ea re laboratum adeo fuit per totum trienniũ. Quantũ ad Comitẽ,nihil deſiderabatur. Verum pontifex Vrbanus, nullis rationibus pmoueri poterat,vt aſſentiret.Erãt enĩ cõ ſanguinitatis ratione ſibi cõiuncti. Ludouicus igitur videns non poſſe fieri, vt ijs locis nuptiæ coirent: cœpit agere per amicos apud

Philippum Burgundiæ Ducem, Galli fratrem germanũ,vt inter hunc & filiã ſuam confirmaretur matrimoniũ.Id adeo factũ eſt,& hac ratione Burgũdia, & Flandria ſimul vnitæ ſunt.

Anglus conſiderans per connubiũ hoc futurũ, vt Burgũdus Flãdro ſuccederet,egit apud Regem Nauarræ,(cui ſimultas erat cum Gallo propter aliquot ditiones) vt Gallo denunciaret bellum.

Maximam vim nauium Gallus inſtruxerat, miſſurus fratrem ſuũ Burgundię Ducem cum lectiſſimis copijs , vt in Anglia bellũ gereret. Anglus re cognita,bellũ & ipſe adornauit, excepturus venientes illos . filium præterea ſuũ Ducem de Lenclaſtre cum copijs miſit Caletũ. Quod vt Gallus accepit,ex conſilio ſuorũ mutauit ſententiam,melius eſſe iudicans, pugnare in hoſtem,ſua iam ſponte trãſgreſſum mare.Miſſus itaq; fuit Burgũdus, bene inſtructꝰ: qui cum propius hoſtem conſediſſet, etſi multo potentior, manus tamen conſerere noluit, niſi ex mandato Regis,fratris germani.

Recenſet author,quendã belli Ducem Anglum,virũ & animo & conſilio præſtantem,& multum præterea in ſuis rationibꝰ fortunatũ, voluiſſe,quodam die,nactũ occaſionẽ pulcherrimam,ferire hoſtem:quóq; negotium melius conficeret:oraſſe Comitem quẽdam Anglum, vt certo numero equitum ſibi ferret ſuppetias. Quod cum ille haberet in animo:commo-

nefactum à ſuis,ne omnino ſuccurreret: quòd ille, ſi res feliciter caderet, omnem rei geſtæ laudem ſolus eſſet habiturus: ageret negotiũ ipſe ſuum,& aliquid moliretur, vnde ſolidam gloriam obtinere poſſet.Hac ratione impeditum illum,quod maxime optabat,perficere nõ potuiſſe. Nimirum vbiq; dominatur inuidia, & ambitio:ac ſæpenumero fit,vt dum alter in alterius gratiã nihil vult ſuſcipere moleſtiæ: omittantur præclariſſimæ rationes, & aduerſarij hoc ipſum deinde in vſum ſuũ transferãt.

Vbi per aliquot dies ita cõſediſſent aduerſi exercitus,Burgundus ex mandato Regis,militem omnem dimiſit. Lenclaſtre Caletum redijt. Et cũ aliquot ibi dies reficiẽdi ſui gratia commoratus eſſet,collectis denuo copijs, tendebat in Galliam:vbi exuſtis aliquot oppidis, propter impendentẽ hyemem dimiſſo exercitu,in Angliam reuertit.

Bellum iſtud diuturnum, male habebat nobiles quoſdam Galliæ, quorum aliquot collectis rebus,aliò ſe contulerunt,expectantes auræ ſerenitatem,ne ſi aut ab armis quieſcerent, aut alteri ſe adiunxiſſent,puta, vel Gallo, vel Anglo,rebus ipſi ſuis obeſſent.Nam talis erat multorum ratio,vt cum in vtroq; regno poſſeſſiones retinerent,neq; hunc iuuare, neq; illum deſtituere, citra facultatum iacturã poſſent.Plurimi contrà Aquitani principes,derelicto Angli filio,ad Gallum tranſibant.

Eduardus Rex vt erat ingenio moderato & ſumma prudentia,videns diſceſſionem illã nobilium à filio ſuo,tẽdere ad magnum malum, miſit in Aquitaniam literas in hanc ferè ſententiã:Delatũ ad ſe,pleroſq́ omneis implacate ferre nuper imperatã pecuniã à filio ſuo.Velle propterea ſe huic malo ſubuenire,& ea omnia prorſus tollere,quæ ad odiũ vllo modo ſpectare poſſent. Adeóq́ ſtatuere, & mandare ſe,vt filius omnẽ hanc rationem imperandæ pecuniæ omittat,vtq́ damnũ & impẽſa repẽdatur ijs,qui vel à filio ſuo vel illius officiarijs nimiũ ſe grauatos iudicarent.Ad hęc,cõ donare ſe illis,qui ad Gallũ tranſijſſent,modo intra menſem reuertantur in Aquitaniã:precari ſe hoc ſolum,vt ne ſeditionẽ vllam excitẽt,vt memores fidei præſtitæ atq́ iuriſiurandi,præſentem imperij formã ſequãtur.Se paratum eos placare,qui ex æquo docere poſſent grauatos ſe nimiũ fuiſſe.Hãc ſuã eſſe mentẽ, hanc etiã conſiliariorum ſuorũ omnium voluntatem.

Hæ literæ fuerũt paſſim per Aquitaniã publicatæ.Sed parum attulerũt momẽti-nã multos erat videre quotidie deficientes à principe ad Gallũ,vt ſatis appareat,nullam eſſe virtutẽ ad retinẽdos homines in amore efficaciorem, lenitate. Etenim Angli filius alioqui vir eximius,rebus ſecũdis, vt fieri ſolet,elatus, parũ comiter tractare cœpit nobiles ſibi ſubiectos: hinc adeo factũ,vt amare eũ nõ poſſent.Gallus

vero ꝙ præter ſingularẽ prudẽtiam, benignus etiam eſſet, inſinuauit ſe hominũ animis. Qua quidẽ ratione Galliã plurimum locupletauit, dignus, qui inter prudẽtes Reges annumeret.

Galliæ Rex, habita conſultatione cũ fratribus, Duce Andegauenſi, Duce Berriæ, Burgũdiæ, & alijs Regni proceribus: ingentem exercitum miſit in Aquitaniam. Et dux quidẽ Andegauus, Tholoſa copijs ſuis eductis, quicquid ijs locis erat munitionũ & oppidorum ditionis Anglicæ: facili manu, vel deditione facta, vel armis recuperauit. Dux Berriæ, Lemouicẽſem agrum inuaſit. Andegauorũ Duci adiunxerant ſe quidam Aquitaniȩ nobiles, illi nimirum ipſi, quorum delationibus & querelis incitatus Galliarũ Rex, bellum hoc ſuſceperat. Berriæ principem ſequebãtur Borbonius, Alẽconius, & plurimi alij. Quacunq; tendere, facilem inuenere viam. Sub hoc tempus, cũ Nauarro tranſegit Gallus. Erat enim ille placandus, ne per Normanniæ partem, orámq; maritimam, Anglis in reliquam Normanniã, Galliæ ſubditam, iter patefaceret. Tranſactio fuit eiuſmodi, vt Nauarrius, ſimulatq; redijſſet in regnum ſuum, Anglo bellum denunciaret. Ab Hiſpanis etiam auxiliares copiæ Gallis acceſſerunt, voluntate & beneficio Henrici Regis. Interim Angli filius, partium ſuarũ haud immemor, militem vndecunq; collegit. Et Anglus, quò belli molẽ facilius perferret: inducias cũ

Scoto pactus eſt nouennales,ita quidẽ,vt Scotis integrum eſſet,vtrobiq; militare.Aliũ prę terea miſit exercitum, qui Picardiam depopularetur.Huicpræfecit Robertum quendam Canollium,Anglici nominis mire ſtudioſum, alioqui natione Britonẽ. Surgebat militũ numerus ad decem circiter milia.A Caleto cum per Arteſiam iter faciẽs,Atrebatum veniſſet, abſtinuit quidem ab oppidi oppugnatione,ſed igni in ſuburbia coniecto,ſtudebat oppidanos ad eruptionem permouere, quæ tamen nulla fuit.Quacunq; vadebant,omnia vaſtare flammis & direptionibus.

Andegauorum princeps,compluribus locis ab hoſte recuperatis,cõmunicato cũ ſuis cõſilio,dimiſit exercitum,ꝙ pro tempore ſatis putaret geſtum, & ſimul in præſidia militem diſtribuit. Berriæ Dux, poſt multam obſidionem,Lemouicum vrbem in deditionẽ accepit. Qua quidem re adeo fuit offenſus Angli filiꝰ, vt repẽte cõſcripto milite, oppidum cingeret, addito iureiurando,ſe nõ prius cõquieturum, quàm oppidanis in ſuam poteſtatem redactis. Porrò,cum ab exploratoribꝰ accepiſſet,nimis arduum fore,inſultu eam capere, cuniculis actis,& ad extremum deductis,immiſſa deinde vi ignis, bonam muri partem proſtrauit, aditúmq; militi fecit.Sed quis miſerabilem illam & vaſtam cõmemoret ſtragem? Non mulieribus,nõ infantibus,ad Angli pedes miſere pro-

cũbentibus,& ſalutẽ orãtibus parcitũ eſt. Tã⸗tus erat viri ardor,tam vehemẽs ira.Poſt hãc tã immanẽ hominũ ſtragẽ,poſt direptas ciuiũ fortunas,& ppetratũ omne ſceleris ac inhumanitatis genus(quæ militũ eſt rabies) principis mãdato incẽſum oppidũ,ſolo fuit ęquatũ.Ber⸗riæ Dux, vrbe potitus, exercitũ ſuum,exẽplo fratris,dimiſerat. Hinc adeo factum eſt,vt & diſſipato milite,& paucis quibuſdam, vt ſuſpi⸗cari licet,ibi ſtantibus in præſidio,ciuibus mi⸗nime fuerit ſubuentum.

Copiæ Roberti Canolli,quæ ꝑ Galliã in An⸗degauẽſem agrum penetrarãt,cæſæ tandẽ fuerunt à Conneſtablio Regni.fuga dilapſus Ro⸗bertus,in Britoniã reuertit.Sub hoc tempus, è vita migrauit Vrbanus Pontifex, nuper Aue⸗nionẽ reuerſus. Huic ſuffectus eſt Gregorius vndecimus, multũ in ea re ſolicitante Galliæ Rege,qui magnũ in hoc Põtifice præſidiũ ſibi paratum videbat.

Angli filius,medicorũ inductus cõſilio, reli⸗cta Aquitania,in patriã diſceſſit. Etenim quo tempore bellum in Hiſpanijs,pro tyrãno exu⸗lante gerebat, morbum quendam & grauẽ & vix curabilem,ibi collegit: qui cum ſic incru⸗deſceret indies, vt equitationem ferre nõ poſ⸗ſet,& lectica veheretur, medici authores illi fuerunt,vt in Angliam ſe reciperet,ſolum na⸗tale,futurum,vt illic commodius haberet

Abiturus inde, fratrem ſuũ germanum, du⸗

cem à Lenclaſtre,qui totum belli tempus, cõ-
munem Martis aleam cum illo expertus erat,
gubernationi rerum ijs locis præfecit, obte-
ſtans Aquitaniæ principes, Burdegalæ colle-
ctos,vt imperium fratris non impatienter ſuſ
ciperent.

Suprà narratum eſt de Rege Maioricę, qui contumeliam & iniuriam illatam vlciſci cu-piens,principis VVallenſis fidem atq; promiſ-ſa,per temporis aliquod ſpatium ſequebatur, vt hoſtem ſuũ Arragonię Regem,tunc Hiſpa-no cõfœderatum,profligaret.Cæterum, Hen-ricus Hiſpaniarum Rex, vt ditionis ſuæ ple-raque omnia recuperauit, Maioricæ Regem in quodam Hiſpaniæ oppido, valetudinis cau ſa relictum ab Anglo,offendit, & quòd hoſtiũ ſecutus eſſet partes,in cuſtodia per annos ali-quot detinuit.Ope tandem amicorũ,& depen-ſis aureorũ centenis milibus,liber factus, mi-litem aduerſus Arragonium collegit, & acris erat haud dubie futura dimicatio, niſi in ad-uerſam valetudinem relapſus, vitam finijſſet. Hac igitur ratione bellum quieuit.

Tyranni illius Hiſpani, de quo ſuprà, filias duas,Cõſtantiã & Iſabelã,nobiles aliquot Hi-ſpani,de morte patris illarũ certiores facti,ſta tim in Aquitaniam per mare deduxerunt. Ex his natu maiorẽ Cõſtantiã, Dux à Lenclaſtre ſuorũ authoritatẽ & cõſiliũ ſecutus,vxorẽ du-xit: nam & puellarum calamitas, & ſuccedẽdi

aliquando ſpes ampla,huc impellebant. Quare intellecta,Hiſpanus,futurum timens,vt tertius Angli filius, alterã ſibi matrimonio coniungeret: miſſis ad Galliæ Regem legatis,arctiſſimo ſe fœdere cum illo aſtrinxit,pollicente Gallo certiſſimum pręſidium aduerſus quẽlibet hoſtem,præterea, nullas vnq̃ ſe pacis rationes cum Anglo ſuſcepturum, quæ non & Hiſpano eſſent vtiles futuræ,atq; honeſtæ.

Dux Lenclaſtre paulo poſt nuptias,conuocatis loci primoribus,& expoſitis ibi ſuis rationibus,quinetiam cõſtitutis per omnem ditionem,qui pręeſſent abſente ſe,in Angliam vxorem abduxit.

Anglus,habita conſultatione, ſtatuit filium Lenclaſtre mittere adiunctis copijs,vt deuaſtata Picardia,per Galliam deinceps graſſarẽtur. Ad hæc natu minimũ filium in Aquitaniã cũ exercitu pręmiſit,bellum ijs locis facturum,vt hinc illinc Gallis negotium exhiberetur. Sed Gallię Rex per Anglos aliquot certior factus, pręſidijs muniuit omnia Picardię loca,& quãdoquidem ex Anglorum indicio compertum habebat, Anglicã claſſem in Aquitaniam appulſuram,tacite hoc ſignificabat Hiſpano, recens cõfœderato. fecit ille ex officio,miſſis 40 maximis nauibus, & 13 alijs non eadem magnitudine,vt venientem Anglum exciperent. quem non procul à Rochella,cum aduenisſet, magnis viribus adorti ſunt, totum ferè diem

durante prælio. Rochellenſes, otioſi ſpectabant,& rogati à ſuis præfectis, vt laborantibꝰ Anglis ſubuenirent,in excuſationem adduxerunt neſcio quæ. Nam Anglorum imperium impotentiſſime ferebãt,vtcunq; diſſimularẽt. Poſtridie renouata pugna, fuit multo omniũ aſperrima: tandem ad Hiſpanos, quòd nauiũ & numero & magnitudine, deinde, quòd etiã turba ſuperarent, victoria declinauit, cæſis alijs,& captis quamplurimis, & inter hos, Regis iuniore filio, cum bona Ducum parte.Nauis inſuper illa, quæ maximã vim auri vehebat,in alenda tria hominum milia, fluctibus abſorpta fuit. A pugna, Rochellam aduenerunt ex Aquitania iuſtæ copiæ,ſed ſero,nimirum rebus infeliciter geſtis. 1372

Hinc adeo factum eſt,vt paulatim omnem ditionem Anglus amitteret, partim diſcedentibus populis,partim in facilem ſe deditionem dantibus.

Dum hæc agerẽtur,principis cuiuſdam Anglici filius,Iuonem vocant, apud Galliæ Regẽ miſerabiliter q̃ſtus eſt de ĩſigni iniuria ſibi ab Anglo facta,qui & patrem ſuum Ammonem, principem VVallorum necari iuſſiſſet, ac deinde totam illam ditionem in filium ſuum cõtuliſſet.Gallus igitur & naues illi inſtruxit,& plus minus quatuor milia adiunxit: quorum auxilio iſte quandam Angliç inſulã ingreſſus, manu conſerta hoſtem profligauit ac fudit.

Reuocatus inde à Gallo,in Hiſpaniam miſſus eſt,vt ibi collectis nauib9,Rochellã obſideret.

Rebus feliciter geſtis in Anglos, tam ab Hiſpanis,quàm ab Iuone , Gallus proſpiciens futurum, vt reliquæ ditiones facili momento ad defectionem impellerentur:prçſertim ſi vel ſemel præterea, infeliciter pugnarent,aut du- rius affligerentur: miſit Conneſtablium,& cũ eo magnam potentiſſimorum principum ma- num:vt bellum ibi redintegrarent.Vt in agrũ Pictauienſem ventum eſt:quicquid circum cir- cum erat oppidorum atque munitionum,faci le recuperarunt.Ipſi adeo Pictauienſes,parum inter ſe concordes , miſſis ad Conneſtablium literis,& declarata voluntate ſua, portas illi, ſub diluculum,ita vt conuenerat,patefaciunt. hoc exemplum pleraque alia oppida ſibi imi- tandum propoſuerunt.

Interea is,de quo diximus,Iuo, comitatus Hiſpanici maris præfecto, cum inſtructiſſima claſſe ex Hiſpanijs appulit Rochellam,quç ta- men nihil hoſtile ſuſtinuit, quòd ciues & An- glum haberent exoſum, & Gallicum imperiũ modis omnibus expeterent . Deſciuiſſent pri- dem ab Anglo, ſed obſtabat arx ibi poſita, & Anglicis munita præſidijs. Inito igitur conſi- lio,pro tempore ſatis callido, ſimulantes, de- lectum ſe habituros tam ciuium,quàm eorum qui ad loci præſidium erant relicti,præfectum arcis,hominem minime vafrum, hac ratione,

cum ſuis foras produxerũt.quo ꝑfecto,ſtatim ex inſidijs magna pars ciuium in arcem impetu facto,eos, qui ſe conabãtur opponere, per paucos quidem illos,repulerunt. Galliæ proceres,id temporis apud Pictauiũ collecti, certioréſque facti,cupiebãt ab oppidanis Rochellenſibus recipi. Quod iſti quidem minime recuſarunt,ſed certis quibuſdam conditionibus, puta,vt liceret arcem,è qua diuerſis temporibus multa fuerant perpeſſi, prorſus demoliri, & æquare ſolo : vt Galli ſancte promitterent nullis vnquam temporibus arcem ibi ſtructã iri: vt Rochella ꝑpetuo maneret ditionis Gallicę,néve ad aliũ dominum tranſferretur,quocunqꝫ tandem modo id fieri poſſet,vt ſunt varij rerum humanarum euentus. Cum hæc à Gallorum Rege (nam proceres ad eum retulerant)probarentur,haberentúrque rata,Galliæ denuo ceſſit Rochella : cuius quidem defectio,plurima circùm loca,vt idem facerent, concitauit.

vt nummi auri et argenti Rochellae cuderentur, vt pecunia sua publica ad magnifice excipiendos nobiliores hospites vti possent.

Galli duces, vtendum eſſe fortuna iudicantes , ita ſe comparabant, vt breui tempore,Pictauienſem agrum omnem & finitimum recuperarent , non citra acceſſionem & opem Britonum, qui in Galliam mire inclinabãt,etſi Anglo eſſet addictus ipſorum princeps , vt cuius opera Ducatum obtinuiſſet.Euenit non multo pòſt,vt Angli,ſimulatque in Britoniam acceſſiſſent,in portu quodam exurerẽt ſeptem

Hiſpanorũ naues inſigniter magnas. Ilico nata eſt ſuſpicio, factũ id Britoniæ Ducis authoritate, conſilióque. Gallus, per Britoniæ nobiles quoſdam intellecta re, miſit Cõneſtablium, vt Britoniam ſubigeret: cuius principem iudicabat omni iure iam excidiſſe, quòd cum Anglo fœdus contra ſe ferijſſet, à quo ſuæ ditionis inaugurationem accepiſſet, prꝑſtito ex more iureiurando. In his anguſtijs Brito, ſuis etiã diffidens, in Angliã profugit. Cõneſtablius Britonũ auxilio, plurima in ſuã poteſtatẽ redegit.

Dauid Scotiæ Rex, non relictis vllis liberis vitã morte commutauit. Iure ſucceſſionis,
1373 regni adminiſtratio deuoluta eſt ad Robertũ.

Suprà diximus, Anglum ſtatuiſſe, filiũ ſuũ Lenclaſtre, poſtquam vnà cum vxore in Angliam reuertiſſet, mittere in Picardiam, vt ibi bellum faceret. Sed res fuit extracta. Nam hoc primum anno Caletum appulit & cum eo 13 milia, ipſéque adeo Britoniæ Dux profugus. Graſſari per bonam Picardiæ partem, omnia vaſtantes igni & depopulationibus, ab vrbium oppugnatione abſtinuerunt, quibus multo antè fuerãt à Gallo impoſita præſidia. Galli, vaſtantes illos omnia, ſine intermiſſione perſequebantur: & tamen ad manus nunquã ventũ eſt, imo, legatis Põtificijs intercedentibus, actũ eſt de inducijs, & cõſtitutum tempus, quo Brugis, Flandriæ oppido rurſus conuenirent, de grauioribus tractaturi.

Priuſquam nunciarentur induciæ, Dux Bri-
tonum adiutus ab Anglo, quædam recupera-
uit, plura forſan recuperaturus, niſi de inducijs
interueniſſet nuncius. Itaque dimiſſis copijs in
Angliam reuertit, præſidijs firmans loca om-
nia. Sub Calēdas Nouembris, vtriuſque Regis 1376
legati Brugas venerunt, vt interceſſione Pon-
tificiorum, de matrimonio ageretur inter prin
cipis VVallenſis filium, Richardum, & Mariā
Galliarum Regis filiam. Varijs modis agita-
ta re, coire tamen concordia nequibat. Eo Pō-
tifex Gregorius offenſus, Auenione relicta,
Romam petijt.

Eduardus princeps Angli filius, vir fortiſ-
ſimus, Londini, ſub hæc tempora, vitam finijt.
Anglus deinde, congregatis & filijs, & regni
proceribus, expoſuit in concione, Richardum,
ex filio vita defuncto nepotem, eſſe eum, qui
ſit à morte ſua, regni moderationem ſuſceptu-
rus. Et quoniam, multo ante, ſuper ea re, cum
optimatibus, & reliquis filijs tranſactum erat,
priuſquam in Gallias expeditionem poſtremā
faceret, haud difficulter omnibus perſuaſit, vt
etiam iureiurando præſtito, ratum ſe habitu-
ros illud affirmarent. Non multo poſt, Anglus
ipſe, diem ſupremum obijt, non ſine plurimo-
rum dolore ſummo. Tam enim fuit princeps
laudatus, vt etiam Galliæ Rex, intellecta illi⁹
morte, dignum eſſe diceret, qui inter ſapiētes
Reges connumeraretur. Huic ſucceſſit, vt cō-

ſtitutum ante fuit, Richardus nepos, corona-
1377 tus Anglię Rex,ætatis ſuę anno vndecimo.re-
gni quidem adminiſtratio erat penes Ducē à
Lenclaſtre,iam electi Regis patruum.Interim
Rex,aulico cuidã proceri formãdus traditur,
cõmunibus omniũ ſuffragijs ad hoc cõſtituto.

Narratum eſt ſuprà Gallũ, quò felicius atq;
commodius bellum Anglicum ſuſtineret: fœ-
dus inijſſe cum Nauarrio.Sed euenit poſtea,vt
duo quidam nobiles familiæ Nauarricæ, cum
Nauarrij filijs apud Gallum commorantes,de
veneficio apud Regem haberentur ſuſpecti.
Et cum palam audiente populo,flagitiũ agno-
ſcerent,ad ſupplicium rapti ſunt. Gallus ilico
1378 miſit exercitum in Normanniæ partem illam
maritimam ditionis Nauarricæ, quam Cõne-
ſtablius,facili manu,omnē occupauit. Ad hæc
Hiſpanus, nuper Gallo confœderatus,bellum
etiam Nauarrio inferre.qui quidem in his an-
guſtijs poſitus,à Richardo Anglię Rege opem
implorauit,nec id quidem fruſtra.

Dux Britoniæ, in Anglia commorans, au-
xilium ſubinde flagitabat à nouo Rege, ſed
ſurdas hic ſemper aures præbere.Etenim prin
1379 ceps à Lenclaſtre,ſperans, ditionem Britonis
occupare ſe poſſe,contractis copijs, cum appu
liſſet,oppugnare quædam.Sed Gallicus exer-
citus,duce Cõneſtablio, diſcedere illũ coegit.

Secūdi libri Froſ

SARDICI HISTORIAE ME-MORATV NON INDIGNAE.

SVperiori volumine expoſitum eſt, quomodo Galli magnam Aquitaniæ partem ab Anglis recuperauerint. Erant nihilominus pleriq; alij ijs locis, Anglo ptinaciter addicti. Princeps igitur Andegauorũ eò profectꝰ cum copijs, quicquid erat reliquũ, ferè ſubegit. Aquitani pridem in Angliam miſerãt pro impetrandis auxilijs: verum, quòd in regno turbæ & ſeditiones pullularent, nihil profuit legatio. Dux enim à Lenclaſtre, qui rebus pręerat, inuiſus erat populo: quæ res deinde magnum malum in Angliã inuexit. Cũ itaq; nullæ mitterentur auxiliares copiæ, Aquitani præſidio deſtituti, vt deditionem facerent, hoſtémq; reciperent, adacti fuerunt.

Galliarũ Rex, vir ſumma prudentia, retinebat in amore omneis, à quibus opem atq; ſubſidiũ ſperabat. Videns adeo Regẽ Anglũ adoleſcẽtiæ annos necdũ egreſſum, videns etiã ortas ibi turbas atq; ſimultates, Robertũ Scotiæ Regem literis obſecrauit & cõmonefecit, vt in hac tanta occaſione, bellũ moueret Anglis, vt ea ratione impeditis, nõ eſſet integrũ in Galli-

as traijcere. Scotus & his inſtigationibus, & ſua etiam ſponte commotus, quòd veteres iniurias vlciſci cuperet, præſertim adoleſcente adhuc Rege Anglo, conſultatione habita, mãdauit ſuis, vt ad certum diem, inſtructi omnes rebus neceſſarijs conuenirent in finibus, qui Scotiam ab Anglia ſeparant. Cum eò ventum, Scoticus quidam nobilis, cupiens dare fortitudinis & inſitæ audaciæ documentum, adiunctis aliquot, abſque magno molimine, noctu, ſomno oppreſſis omnibus, vrbis Beruici arcẽ occupauit. Qua re intellecta, præfect⁹ oppidi, ſummo diluculo, ſtipatus agmine ciuium ſuorum, pontem arcis primum demoliens, quà ſolum patebat exitus, reliquam deinde arcẽ omnem, obſidione cinxit, adeo quidẽ arcte, vt hoſtis loco ſe mouere non poſſet. Vicini præterea certiores ab eo facti de rerum ſtatu, ad decem hominum milia adduxerunt. Quo nũcio accepto, Scoti, vt ſuos obſidione liberarent, caſtra mouerunt. Sed Anglici exercitus multitudine timidiores facti, nolebant periclitari fortunam. Tunc demum facta oppugnatione, recuperata fuit arx, necatis, qui intus erant, omnibus, & vnico duce, cuius authoritate cœptum iſtud fuerat, ſeruato.

Capta iam arce, viſum eſt Anglis non incõſultũ, retrocedentẽ hoſtem perſequi. Id adeo factum eſt, quanquam exitiali ipſorum detrimento, fortuna ad Scotos inclinante.

Pontifex Gregorius, aliquando ſanctè pro-miſerat, ſi quo vnquam tempore ad Pontificiam dignitatem proueheretur, non alio ſe loco, quàm Romæ commoraturum. Sed hoc ingratum erat Cardinalibus quibuſdam in Romanos non ſatis æquis: ingratum erat Gallo, qui viciniorem ſibi Pōtificem optabat. Miſſus ab eo frater, Andegauorum princeps, Auenionem, nequiuit Pontificem ab inſtituto retrahere. Venit ille Romam, locum optatum, paulo poſt obijt diem. Cardinalibus ad eligendum alium, ex more cōgregatis, populus Romanus in curia grauiter tumultuari, intermināš haud obſcure, ni Pontificem eligant, genere, & familia Romanum, ſe dira facturos: adeóque irruptione facta, in cœtum Cardinalium ferocientes ingreſſi, id effecerūt, vt vir quidam annos circiter centum natus, crearetur. Hunc Romani, albæ mulæ impoſitum per vrbē magna oſtentatione circumducebant. Sed decrepitus ſenex, equitatione, & moleſto illo officij genere delaſſatus, triduo pòſt expirauit. Ibi tum nouæ turbæ, Romanis etiam aliquanto atrociores voces iactantibus. Tandem electus eſt homo Romanus, vocatus deinde Vrbanus ſext⁹.

Regina Nauarrę, Gallię Regis ſoror, è viuis hoc tempore diſceſſit. huius interitu, Normaniæ quędam ditio, ad Nauarrę filios Carolum & Petrum, quos Gallus educabat, deuoluta fuit. Gallum hortari pleriq; vt quicquid eſſet di-

tionis Nauarricæ in Normannia, ipſe occuparet, tueretúrque, donec adulti eſſent liberi. Nauarrius & ipſe futurũ hoc ſuſpicans:denunciauit,vt ſibi remitterentur filij,quòd natu maiorem, Hiſpaniarum Regis filiæ,matrimonio eſſet adiuncturus. A Gallo reſpõſum eſt,filios honeſtiori,& meliori loco eſſe nõ poſſe, quàm apud ſe. Educaturum ſe illos in rebus omnibus ita,vt Regios filios, & conſanguinitate ſibi iunctos,educare deceat.Nauarrius indigne ferens reſponſum, Normanniæ loca aduerſus Gallorum vim muniuit.Cæterum,varijs grauibúſque de cauſſis in Nauarrium erat concitatus Galliarum Rex, potiſſimum vero, propter veneficij confeſſionem illam, de qua ſuprà. Miſſis igitur copijs, Montempeſſulum, & vicinam regionem, tunc Nauarrio ſubditam,occupauit.

Ad eum modum afflictus Nauarrius, & in Regni, & Normanniæ finibus, (nam & huc Gallus exercitum miſerat) per legatum egit cum Anglo, cupiẽs in illius amicitiam recipi. Anglus renunciauit, videri ſibi neceſſe, vt ſi quid grauiter & ſerio vellet conſtituere, ſuper rebus adeo non contemnendis,veniret in Angliam ipſe. Quod conſilium ſecutus ille, cum eò deuentum eſſet, infortunia ſua commemorans, ab Anglo, conſultatione facta, in fœdus & amicitiam receptus eſt, his ferè conditionibus.nimirum: Vt Anglicas partes perpe-

tuo ſequeretur:vt integrum illi non eſſet,vllas pacis conditiones inire,cum Gallo,Hiſpanóve præter ſuam, conſiliariorúmque voluntatem: vt arcem Chirburgum in Normannia poſitã, præſidijs ad triennium firmaret, in vſum Angli:vt,ſi contingeret Anglum,illis locis,ab hoſte Gallo recuperare vlla oppida,cederent eadem in Angli commodum, proprietate interim penes Nauarrium manente.Cæterum,Anglis hoc erat longe optatiſſimum, quòd inde ſemper facillimum eſſent habituri in Galliam acceſſum. Ad hæc, vt Anglus quamprimũ in Nauarram mitteret quatuor equitum milia,qui bellum mouérent Hiſpano, néve integrum illis eſſet ante confectum bellum,deſtituere Nauarrium: ídque non Angli, ſed huius impenſis. Per quoſdam ex familia Nauarrica, Gallus certior factus,futurum,vt in Angliam iret,egit apud Hiſpanum, vt is regnum illius interim graui bello infeſtaret.

Copijs in Normãniã à Gallo miſſis,præerat artis militaris peritiſſimus princeps à Coucy. Is, abſente Nauarrio, & apud Anglum, negotiorum cauſſa commorãte,plurimas ibi arces & oppida recepit, eóque facilius, quòd in ipſius comitatu inter cæteros etiam eſſet Carolus Nauarrij filius natu grandior, in cuius gratiam, vt pleriꝗ acceperũt hoc bellum ſuſceptum, non admodum reſtiterunt. Sola arx Chirburgenſis,reſtabat expugnanda.

Henricus Caſtiliæ Rex,Baionã ditionis Anglicę,maximis viribus obſidens, ad deditionẽ illos hauddubie compuliſſet,ni peſtilentia militem afflixiſſet.Nec tamen fruſtra copias eduxit,plurimis circùm oppidis occupatis. Quinetiam ad oppugnationem Pampelunę (quę potiſſima eſt Nauarræ ciuitas) magna pars exercitus traducta eſt.

Suprà narrauimus de quodam Iuone Britãnico,qui poſt necẽ ſui parentis VVallorũ principis,iam inde à puero fuit educatus apud Regem Philippum,Ioãnem & Carolum. Grandior iſte factus,& vindictæ ardens,nullam prætermiſit occaſionẽ turbandi Anglos:& in omni re militari, ita ſe dabat, vt plurimi fieret à Gallo.In agro Burdegalenſi quoſdam obſidione premens,eò redegit, vt inedia compulſi,ad nihil aliud, quàm deditionem faciendam ſpectarent.Ibi tum in ipſius familiaritatem, quidam nobilitatis ſe titulo vẽditans inſinuauit: à quo tandem,nihil tale ratus, certo die, cum ſemotus à ſuis ,otioſe ſpectaret arcem, & capillum pecteret,crudeliter confoſſus eſt. Reliqui duces, quanquam indigniſſima ſtrenui viri morte plurimum perturbarentur: vrgebant tamen obſidionem.Sed Anglis,magno numero per mare aduentantibus, neceſſe fuit, Gallos,& his coniũctos Britones,infecta re,caſtra mouere. Per hanc occaſionem Angli,in ditione Burdegalenſi,multa recuperarunt.Inter cę-

tera,cinxerãt Britonię quoddã oppidum (ſan-ctum Malonem vocant) tunc in Gallorum po teſtatem redactum.Subinde oppugnatum eſt, & acriter quidem.Sed à Gallię Rege,tũc apud Rotomagum commorante, miſſus exercitus, hoſtem ab incepta ratione,& inſultandi ardo-re reuocauit.Cuniculis igitur actis,vrgere cœ ptum.Quod vbi perſentiſcerent oppidani,tem pus opportunum adepti,nocte quadã, magno ſilentio (parum vigilantibus, qui in excubijs erant) vrbem egreſſi,perfregerunt cuniculos, ita quidem,vt qui in opere deſudabant,cõcuſ-ſa mole ſuccumberent. Turbatis ad eum mo-dum conſilijs, Anglis viſum fuit è re ſua futu rum maxime, ſi patriam repeterent. Anglici Regis patrui duo,rebus iſtis omnib⁹ præerãt. Pampelunam cingebant Ioãnes Regis Hiſpa-ni filius (infantem vocant) & Hiſpaniarũ Cõ neſtablius. Anglorum auxilio fretus atq; ſub-nixus Nauarrius, acriter ſeſe defendere,colla turus etiam ſigna cum hoſte:ſed reuocato,cer tis de cauſis,à patre filio, ſolutus eſt exercit⁹. Retrocedentem Hiſpanum,permiſti Nauarrẽ-ſib⁹ Angli perſecuti ſunt,exuſtis atq; direptis aliquot finitimis oppidulis. Ea re vehementer offenſus Hiſpanus,collectis circiter quadragĩ-ta milibus,Tudellam,vbi tum Nauarrius hy-bernabat,oppugnare ſtatutum habuit. Sed in-terceſſione bonorum virorum,inuentę ſunt ra tiones pacis,puta, vt Hiſpani fili⁹ vxorem du-

ceret Nauarrę Regis filiam. Et vt Carolo Nauarrę filio nuberet Hiſpani filia. Carolum quidem iſtum, Gall⁹, vt antè diximus, aliquot annos apud ſe detinuit. Sed cum de connubijs ageretur, Hērici Regis precibus incitatus Gallus, parenti illum honeſte remiſit. Ab iſtarum rerum tractatione, vitam finijt Hiſpanus, cui ſucceſſit Ioannes, omnium ordinum voluntate & conſenſu. Negotium hoc ita fuiſſe trāſactum, implacatiſſime ferebāt Dux à Lencaſtre, & huius frater germanus, qui vxores duxerant, tyranni exulantis, & ab Henrico necati, filias. Dolebat illis, noui Regis coronatio. Quinetiam Luſitanię Rex & ipſe moleſtiſſime tulit, regni ſucceſſionem ad hunc deuolutam: vt plenius deinceps cognoſcetur.

Gallię Rex, inſigni prudentia, & rerum vſu præditus, vt commodi⁹ bellum Anglicum ſuſtineret: in Scotiam ablegauit quendam è ſuis, qui Scotum in officio retineret. Hic, vt in Flādriæ portum quendam appulit, inde proſequuturus inceptum iter: adductus eſt ad loci principem. Vbi cum minus prudenter quædam loqueretur, conuicijs & iurgio acri fuit except⁹ tam à Comite, quàm Britoniæ Duce, in huius generis homines transferēte omnium perturbationū cauſſas. Alij præterea quidā iniecerūt illi metum, ſi mari ſe cōmitteret, futurū, vt ex inſidijs interciperetur ab Anglis. Mutato igit̃ conſilio, rebus infectis, in Galliam redijt, & re

omni explicata, Gallus miſſis literis aliquanto vehementioribus, Flandrũ hortari & cõmonefacere, ſi cõſultũ ſibi vellet, Britonẽ hoſtẽ ſuum vt ne foueret. Habita cõſultatiõe, nemo fuit omnium, qui non ſuaderet, omnibus modis iuuãdum eſſe fugitiuum, & exulantẽ principẽ, iactantibus pleriſq;, Flandriã poſſe Galli vires atq; potentiã, ſi bellũ ſuſcipiat, propulſare. Sed Brito ſua tandem ſponte in Angliã ſe cõtulit, animis atq; ſtudijs ſuorum iam aliquanto magis in ſe propitijs, quàm antè.

Cõmemoratũ eſt ſuprà, Cardinales, à morte Gregorij Põtificis, vt Pop. Romanũ tumultuãtẽ placarẽt, vi metúq; cõpulſos, elegiſſe Vrbanum Sextũ. Porrò, cũ iſte propter faſtũ, & animi impotẽtiã ferè diſpliceret omnibus: Cardinales magno cõſenſu elegerũt Robertũ, Epiſcopũ Cameracẽſẽ, vocatũ poſtea Clementẽ. Erat id tẽporis in finibus Romanorũ Robert⁹ quidã Budeus, genere nobilis, natione Brito, vir ſtrenuus, & cũ eo circiter duo Britonũ milia. Solicitauit hunc Clemens, vt ſuas partes defendendas ſuſciperet. Id cum minime recuſaret iſte, in arcem tacite, cũ ſuis intromiſſus eſt, è qua Romanis negotium faceſſeret. Et hi quidem Germanum militem atq; Italicũ, pro ſuarũ rerum tuitiõe collectũ, ſubinde in Britones immiſerunt, qui crebris, & ſine intermiſſione repetitis oppugnationibus vexati, arcis deditionẽ facere coacti ſunt, ſaluis capitib⁹ & vita.

Robertus,qui his reb⁹ minime interfuit,ſed foris,non procul ab vrbe caſtra metatus erat, accepto nuncio factæ deditionis,vbi cognouiſſet per exploratores,quo tempore Romani,in arcem,conſultandi gratia conuenirent,ſub noctem,vias ſecretiores ingreſſus, vrbémque petens,tempore omnium maxime opportuno,cũ è ſenatu progrederentur, inuaſit inermes, nihilq; tale ſuſpicantes.Ibi tum erat videre, potentium virorum atq; ciuium vaſtam ſtragẽ. Quo facinore edito, per otium ipſe deinde ſuas copias reduxit.

Rex Gallus, vt cognouit de altero Pontifice creato,collectis aliquot ordinibus, & inter hos potiſſimũ Theologico,percunctari,in hac diuerſitate,vter agnoſci deberet.Variabant,vt fieri ſolet,ſententiæ. Proceres eccleſiaſtici,Regiſq; fratres,& bona Theologorum pars,Clementem approbandum exiſtimare.Placuit Regi cenſura,quæ per omne regnum ilico denunciata fuit,vt certum, quod ſequerẽtur omnes, extaret.Idem ſentiebant Hiſpanię Rex,Sabaudię Comes,Dux Mediolani,& Regina Neapolitana. Carolus Bohemiæ, Romanorum Imperator omnia diſſimulare, quãquam Imperij pars magna,ſequerentur Vrbani partes. Scotus etiam ad Clemẽtem inclinare. Ludouicus Flandrię Comes,vim & iniuriam Vrbano fieri dictitabat. Hannonienſes, nec huic nec illi ſe dare. Clemens, vt cauſam ſuam firmaret,

Cardinalem Pictauienſem miſit in Galliam,& huic vicina loca,explicantem,quemadmodum Vrbanus,vi & metu,inuitis Cardinalibus fuiſſet penè extortus.Facile perſuaſit in Gallia,nimirum,antè iudicata cauſſa.Hãnonius & Brabantus, in illo quidem humaniter tractando nihil prætermiſerunt, ſed præterea nihil obtineri potuit. Flander multo antè nunciauerat, ſe non expetere ipſius colloquium, habere ſe Vrbanum,vt ſummum dominici gregis paſtorem, ab eo ſe nunquam receſſurum. Auenionem pręterea miſit Clemens,qui curiam & reliqua omnia adornarent. Sub id temporis,Regina Neapolitana,de maximis rebus trãſactura,venit ad Põtificem.Cæterum res ita habet:

Ludouic⁹ à Sicilia,Dux Apulię & Calabrię, in extrema valetudine conſtitutus, filiam hãc ſuam,ad ſe deductam,ſic allocutus eſt:Tu quidem filia mea chariſſima, hæreditatem nunc adibis longe florentiſſimam,adeo,vt exiſtimẽ futuros prĩcipes viros nõ paucos,qui te ꝓpter luculentam iſtam & ſplẽdidam ſucceſſionem, vxorem ambiant.Conſilium igitur meum ſecuta,nubas potenti,& opulento, qui te,tuáque commode queat tueri. Et ſi contingat te nullam ſuſcipere prolem, transferre debes omne patrimonium tibi relictum,ad Pontificis arbitrium,qui quidem tum præerit.Hoc nimirum parens meus Robertus,æger decumbens mihi iniunxit. Ego itaque vt ab impoſito munere

ſubleuer,tibi viciſſim illud præcipio . In hanc ſententiam pleraque alia diſputāti patri, filia, in conſpectu multorum, ſancte promiſit,ſe nō defuturam hic officio ſuo . Poſt mortem patris , illa nupſit Andreæ ab Hungaria , fratri Hungariæ Regis Ludouici.ſterile fuit illis cōnubium hoc, ipſo multum adhuc adoleſcente, è viuis migrante. Nupſit deinde Carolo, principi Tarentino,& filiam vnicam ſuſtulit.Hungarorum Rex Carolo bellum mouit,adempta illi vi armorum Apulia & Calabria , capto etiam inter pugnandum ipſo , & in Hungariam abducto , vbi & è vita diſceſſit . Ab hoc nupſit Maioricæ Regi , miſſis in Galliam legatis ad Ludouicum à Nauarra (cuius antè facta mentio) quem filiæ ſuæ maritum expetebat . Et is quidem huius rei gratia iter ingreſſus , vitam finijt . Maioricæ Rex , hæreditatem paternam recuperaturus, occupatam ab Arragonio , acre bellum parabat . Diſcedentem maritum vxor retinere cupiens, & ab expeditione dehortans,quòd ſatis amplum, & florens haberet regnum, ad omnem etiam luxum , exorare non potuit . Itaque permittens illi ſuos affectus , abeuntem hortari , vt apud Carolum Galliarum Regem prudētiſſimum, re omni expoſita,& cōmemoratis iniurijs, rationes ſuas ex illius conſilio temperaret.Verū ipſe neſcio quod maius præſidium aliunde ſperans,opem implorauit ab Angli filio,fidem &

ſtudium pollicēte.Dum hic militiæ eſſet:vxor miſſo legato,Gallum obſecrare,vt ſibi in eligē do genero,prudenti quidem illo, & illuſtri orto familia,pro ſumma humanitate ſua proſpiceret: vt ne tam opulentæ ditiones tandem in alienas manus dilaberentur. Gallus æquiſſimis precibus inductus, miſit cognatum quendam ſuum,cui & deſponſa fuit Reginę filia.In expeditione ſuſcepta,Maioricę princeps,vt ante narratum eſt, diem ſuum obijt. Vxor itaque quarto nupſit. Ea re perturbatus Hungarię Regis nepos,nomine Carolus,bellum intulit nouo Regi,& oppugnata quadam arce maritima, deditione facta, cepit vtrunque coniugem, filiam inſuper & huius maritum.quos non ita multo pòſt mori contigit. Rex vnà cū vxore liberatus,ea cōditione,vt Apulia,Calabriáq; cederēt.Quę cū teneret:firmatis virib⁹, & initis vndeq́q; fœderib⁹,īhiabat etiā regno Neapolitano,Sicilię & Prouinciæ.Regina igit̃ metuens,adeóq; futurū vidēs,vt à morte ſua, Carolus in iſta oīa totis virib⁹ irrueret: apud Pontificē re omni expoſita,rogare illū,&obteſtari,vt ſui patrociniū hic ſuſciperet.Itaq; Siciliā,Neapolim,Calabriā,Apuliā,&Prouīciā,facta libera & ſpōtanea donatiōe,in Pōtificē cōtulit:vt ipſe,cui vellet,ea oīa deīceps largiret̃. Pōtifex donationē acceptā & gratam habuit, perſcriptis & rite ſuper ea re perfectis literis. Pontifex nō multo poſt,vt Auenionem venit,

ditiones iſtas omneis contulit in Ducem Andegauiæ, qui Tholoſa illuc venerat ſalutandi Põtificis cauſſa. Donationem & iſte ratam habuit, pro ſe, ſuiſque hæredibus.

Occaſio belli Flãdrici.

Brugenſes, magnis operis & ſumptibus conabantur ad ſe deducere, à Gandauẽſibus Lyſam flumen. In eam rem alebant quingentos circiter foſſores. Certiores autem facti Gãdauenſes, tumultuari, & impatienter ferre: quòd magnum inde viderent detrimentum ad ſe redundare. Erat tum Gandaui quidam mire factioſus & popularis (Ioannem Leonem vocabant) qui ſtudium, & cogitationem omnem huc conferebat, vt populum aduerſus principem ſuum inflammaret. Is rogatus à vulgo, & conſultus, quid facto opus eſſet: oratione & vultu compoſito reſpõdit, Cœptum hoc, à Brugenſibus minime tolerandum. Sed veterem quendam morem ciuitatis, laudatiſſimum quidem illum, ſed abolitum, eſſe renouandum: puta, vt qui libertatis veteris eſſent cupidi, pileo candido inſignirẽtur. Etenim habere Gandauos, plurima & eximia præ cæteris priuilegia, paulatim antiquari illa & ſupprimi, magno ciuium malo, & iniuria: futurum adeo, vt ſi conniueatur, nulla tandem ſuperſint. Olim ita floruiſſe ciuitatem, vt plerique potentes etiam viri, bene ſecum & feliciter actũ putarent, ſi ius reliquorum ciuium, aut gratia, aut largitionib9, aut merito ſuo impetraſſent,

Nunc eò deueniſſe rem,vt nullo beneficio,vel commodo propoſito , nemo omnium magnopere in communem ſocietatem fortunámque ciuium recipi velit. Eiuſmodi ſermone, complurium animos erexit, & peſſimum quenque facile illi fuit ad ſe pertrahere:ferebant ſinguli pilea candida, & certo die collecti, ſumptis armis ibant oppreſſuri foſſores. Et hi quidem intellecto nuncio ſuper illorum aduentu, non perfecto opere,fugerunt.Exaggerabat odium præterea,quòd ciuem quendã ſuum iuſſu principis captum,Gandauenſes liberari volebant. Nam & in eo ius ſuum violari clamabant.Repetitum igitur illum à prætore,miſſis legatis, cum non obtinerent : principem ſolicitarunt, vt vinculis eximeretur.Quod ille quidem non grauate facturum ſe promiſit , adijciens præterea,nihil ſe commiſſurum, quod ipſorum libertatem aliquo modo labefactare poſſet: adhæc denunciaturum ſe Brugẽſibus,vt cœptum opus plane intermitterẽt,impletis etiam,quas inchoauerãt,foſſis. Interim rogare,vt morem illum geſtandi pilea reijcerẽt, quòd materiam ea res præberet factionum perpetuam . Id ad ciues relãtum vehementer eos alienare,pręſertim exaſperante,factionis authore, Leone:qui futurum aſſeuerabat,vt hoc more ſublato,rurſus in veterem ſeruitutem adigerentur.Porrò, etſi Flander obſecrare populum,vt pilea deponerent:miſit tamen circiter ducẽtos, qui Gan-

dauum præter expectationem ingreſſi,Leonẽ & certos quoſdam alios in cuſtodiã abductos, populo ſubducerent. Verum iſtud adeo nõ potuit eſſe clàm, vt etiam Leoni ſuppeteret otium & conuocandi, & inhortandi ſuos oratione graui, vt ſi quando aliâs, hoc potiſſimum tẽpore, libertatis retinẽdæ ſtudio, fortiter pugnarent. Adductis igitur ſui ordinis hominibus circiter quadringentis in forum, præfecti manibus erepta Principis ſigna, & diſcerpta, pedibus protriuit, ipſúmq; adeo præfectum interemit. Quàm hoc facinus animum Prĩcipis perturbarit, quid attinet commemorare? Oppidani, & ciues, quibus honeſtior mens inerat, & intelligendi vis maior, proſpiciẽtes ad triſtẽ exitum ſpectare omnia, cõſultatiõe facta, miſerũt ad principem ſplendidiores aliquot, facti veniam deprecaturos. Flander initio quidẽ durius illos accipe: ſed tamẽ, vt ne malũ hoc importune tractatũ & incõmode, lõgiꝰ ſerperet: culpã illis omnẽ cõdonauit. Dum hi Reipublicę cauſam agũt, Leo, præter turbas aliud nihil expetens, vt certum ſuæ factionis numerũ videret: produxit eos extra vrbem, & comperit ad decem ferè milia. Ibi tum in cõcione varia, multáque de aſſerenda libertate locutus, author illis fuit, demoliendæ cuiuſdam arcis, nuper à Flandro ædificatę: propterea, quòd ex ea plurimum incommodi inferri poſſet ciuitati. Facile perſuaſum eſt ſeditioſæ turbæ. Leuiter cepę

runt præſidio deſtitutam,ſpoliatámque incen-derunt, ſimulante interim Leone, dolere ſibi factum: & tanquam fortuito caſu eueniſſet, quod ſtudio & maleuolentia perpetratum erat, interpretante. Nuncius ad Flandrum perlatus, ita illum turbauit, vt legatos populi, hoc etiam nomine veniam orantes, non ſuſtineret audire, grauibus adiectis interminationibus. Ingentem enim pecuniæ vim in eam ſtructuram impenderat, vt de contumelia nihil dicam, quæ generoſum animum vehementius multo ſtimulabat.

Inſulis, oppido Flandriæ, in cœtu nobilium & equeſtris ordinis, grauiter queſtus de ſuperbiſſimorum ciuium intolerabili faſtu, & iniuria ſibi facta, ſic eos permouit, vt ſtudium & operam illi polliciti omnes, in omnem euentũ paratos ſe dicerent. Ab hoc ſtatim in præſidia diſtributo milite, cœptum eſt bellum, cuiꝰ quidem, ea, quam diximus, vera eſt origo.

Exacerbato in Flãdros, animo principis, Leo, maiorẽ nactꝰ occaſionẽ, cũ in cõciõe, & aduerſæ partis ferociã, mentẽmq; obſtinatã eſſet caluniatus, & eo nomine peropus eſſe diceret, vicinorum amicitiam ac fœdera cõciliare, cẽſuit capita ſuorũ, ad duodecim circiter milia. Inter cõfœderatos erãt ciues oppidi cuiuſdã (vocãt Dammas.) in eo, nõ citra veneni ſuſpicionem expirauit Leo, repente. Erant & Iprenſes. quod oppidũ ingreſſi permittente populo, nobi

les aliquot ibi ſtantes in præſidio necarũt.Leone mortuo,Gandauenſes,creatis nouis ducib⁹ adiuti à Brugenſibus,& multis pręterea ſocijs ciuitatibus,cum ad ingẽtem numerum creuiſſent: Teramondam,in qua tum Flander erat, diu fruſtra oppugnarunt.Motis igitur caſtris, & cõiunctis armis cum reliqua exercitus parte,Audenardam acriter obſidebant,ſtrenue ſe defendentibus qui intus erant. Sed cum nulla ratione commeatus adferri poſſet obſeſſis, Flander proſpiciens,futuram ex penuria deditionem,tacite optare pacis conditiones. Huc mire etiã inclinabat ipſius mater,Arteſię Domina, quæ pridem miſſis ad Burgundum Flandri generum, amiciſſimis literis , obteſtari,vt in tractando pacis negotio, diligentem operã nauaret . Huius rei cauſſa , Tornaci quindecim diebus inſumptis (ferocientibus nonnihil Gandauenſibus) tãdem ita fuit tranſactũ, vt Audenardę obſidio ſolueretur,vt Gandauẽſes arcẽ nup deſtructã,ab euoluto anno reſtaurarẽt,vt prĩceps iniuriæ pręteritę depoſita memoria,Gãdauũ ſe cõmorãdi cauſſa reciperet.

Brito,ne Flãdrię principi vllũ odiũ importunitate aliqua ſua cõciliaret, in Angliam ſe cõtulit,vt ſuprà diximus.Ibi acceptis ab omnib⁹ ferè ſuæ ditionis ordinibus, longe ſuauiſſimis literis , quæ illum in patriam reuocabant , ex Angli conſilio reuertit, non citra militem Anglicum,ſubſidio datum.

Flander Gandauum vbi veniſſet ex pacto, coram omni multitudine, luculenta oratione ſuum in eos affectum declarans, obiter & illorum ingratitudinem reprehendit, & ſimul benigni principis munere fungens, hortari eos ad concordiam & tranquillitatem in Republica deinceps retinendam. Ita ſe comparaturum rationes ſuas omneis, vt ne vllius turbæ cauſam dediſſe videri poſſit. Orare ſe, quàm poſſit vehemẽter, hoc ſolum, vt eorum, qui candidis pileis inſignirentur, factio aboleretur. Ad reliquam omnem concionem patienter auſcultatum eſt: pileorum autem deponẽdorum facta mentione, vidiſſes mutari vultus, & ora plurimorum. Flander, animis illorum perſpectis, vt ſuſpicari libet, ac diſcordiæ ſemina lõgè, latéq; ſparſa conſiderans, demiſſa cõcione, Gandauo diſceſſit. Gratiſſimum hoc erat ſpectaculũ ſeditioſis: contrà, honeſtioribus dolere plurimũ, ſimultatem & diſſidium hoc inteſtinũ indies magis atque magis augeri.

Poſtquam Gandauorũ vrbẽ reliquiſſet Flander, quidam genere nobilis, vlciſci cupiens necem prętoris cognati ſui, nuper à ſeditioſis oppreſſi, vt narratum eſt, indicto Gandauenſibus bello, per occaſionem inuaſit mercatores aliquot, frumenti cõuehendi cauſſa, Scaldam nauigantes. Comprehenſos mutilauit manib⁹, & ſimul exoculauit. Dicebant pleriq; omnes, authore Flandro iſtud perpetratũ. Factioſi, velut

aperta ſibi feneſtra,quiduis audēdi, ad quinq; circiter milia collecti, ceperunt Audenardam nullis munitam præſidijs(nihil enim metuebatur,nuper firmata pace) deiectis aliquot portis,item turribus & muri parte,quę Gandauū reſpiciebat. Tum Princeps,intolerabili ſuperbia illorum velut expugnatus,victúſq;,legatis in vrbem ad populum miſſis,& ipſorum maleficia,& ſuam moderationem , vbi ſermone ob oculos poſuiſſet, bellum eis, & hoſtilia omnia denunciauit.Interim ciues qui pacem expetebant,reliquis fuerunt authores,vt ad mitigandum Principis animum reſtituerent captum oppidum,& ſcelerum authores aliquot relegarentur.Leniuit ea res Flandrum vtcunque. Et vt exemplum ſtatueretur, Iprenſis oppidi plebeios aliquot,propter concitatas ſeditiones,ad ſupplicium rapuit. Quo quidem nuncio accepto,qui Gandaui erant,factioſi, & ſcelerū duces,aduerſa omnia metuere.Secuti deinde cuiuſdam ſui ordinis conſilium, exiſtimantis, libertatem parari non poſſe, niſi concuſſis magnatū & nobilium fortunis , quicquid circùm erat munitionum, & honeſtiorum ædium demoliri & diripere, ſpolijs inter ſe diuiſis. Nobiles tam inſigni iniuria affecti,& dāno aucti, poſt querimonias,Principis ſui permiſſu, bellum atrox intulere Gandauenſibus. Qui veriti, ne Flander à Gallo ſubſidium flagitaret: miſſis in Galliam legatis , obſecrare Regem,

ne contra ipſorum Rempubli.arma ſumeret. decertare ſe,& belli incommoda ſuſtinere, nõ aliqua pertinacia, ſed amore vindicandæ libertatis.Galliæ Rex,propter Britonem, alioqui parum propitius Flandro, facile aſſenſit, erectis illorũ animis. Quin & Clemens Pontifex,quem Flander minime voluit agnoſcere, videbatur occaſione data, non prætermiſſurus,quin illi viciſſim ægre faceret.

Britoni, ſuorum literis reuocato, vt ſuprà diximus, inque ditionem ſuam reuerſo, Anglus,ex promiſſo,certum numerum copiarum ſubſidio miſit. Iſti vero tempeſtatum violentia compulſi, in Angliam redierunt. Brito interim,ignarus rerum omnium,& miratus moræ cauſas,denuo ſolicitauit opem Anglicam. Miſſus itaque fuit Eduardi Regis natu minimus filius, & cum eo ad ſex hominum milia. Facto itinere per bonam Galliæ partem, vbi propius hoſtem Burgundiæ Ducem,Regis fratrem deuentum eſſet:optare quidem ille prælium,ſed Rex iuſtis & grauibus de cauſis vetuit,exiſtimans futurum, vt ipſi inter ſe diſſiparentur. Et vt erat magna quadam ingenij felicitate præditus,quàm potuit ſecrete cum Nantenſibus (ijs locis florentiſſima ciuitate) per literas egit,officij illos commonefaciens, & rogans, vt ne hoſti, contra ſe opem ferrent. Illi pro ſuo in Galliam amore, fidem, ſtudium, & operam polliciti, animum Regis

omni dubitatione liberarunt, & quò facilius hoſtem repellerent, militem ad ſe mitti cupiebant, qui præſidio eſſet. Angli, tandem magnis itinerum difficultatibus & moleſtijs, in Britoniam aduenerũt. Narrat author, Anglos hunc obtinere morem, vt belli gerendi cauſſa profecturi ad exteros, Regi ſuo ſancte promittant: primum, tacita ſe habituros, & q̃ maxime ſecreta, conſilia omnia, & initas belli ſuſcepti rationes. Deinde, nullas ſe pacis conditiones cũ hoſte firmaturos, præter Regis, & procerum voluntatem.

Anglis per mediam, vt diximus, Galliam petentibus Britoniam, Carolus Rex omniũ ſuæ ætatis prudentiſſimus princeps, in aduerſam incidit valetudinem. Suprà commemoratum eſt, à quibuſdam Nauarrij familiaribus præbitum illi fuiſſe venenum, non quidem tunc Regi, ſed Normanniæ principatũ obtinenti. Cui⁹ quidem veneni tanta fuit vis, vt & capilli, & vngues illi exciderent: & ipſe adeo factus aridus, vt vix hominẽ repræſentaret. Miſſus autẽ à Cæſare medicus quidam Germanus, veneni vim fregit, adeò quidem, vt & vngues & capilli, vnà cum valetudine paulatim redirent. Deſtillabat ea peſtis per brachium, eruptione facta. Diſcedens ab eo medicus, futurum dixit, vt exareſcente illa defluxione, non multò pòſt viueret. Itaq; rex, animaduerſa imbecillitate ſua, fratres germanos Burgũdię & Berrię Du-

ces,item Borbonium,accerſitos ita compella‑
uit.(Andegauiæ Ducem,quòd nimiũ videre‑
tur cupidus & auarus,adeſſe noluit.) Sentio
equidem germani optatiſſimi, rebus humanis
me non poſſe diu ſuperſtitem eſſe. Carolũ igi‑
tur filium veſtræ fidei committo, & ſimul ob‑
teſtor,vt illi veſtro conſilio & prudentia,in re‑
bus omnibus adeſſe velitis, quemadmodũ pa‑
truos decet adeſſe & conſulere nepoti, maxi‑
mam quidem ſuſtinẽti functionẽ,ſed in ea po‑
ſito ætate,vt ſibi proſpicere ipſe non poſſit. A
morte mea,id agite,vt ſtatim illi conſecretur
regnum.In vos omnem fiduciam meam repo‑
no.Videtis adoleſcentem plane tenerum,itaq;
peropus illi fuerit bona inſtitutione,& ſana di
ſciplina.Curabitis adeo doceri illum,& educa
ri,in rebus omnibus ad Regis officiũ pertinẽ‑
tibus,vt veſtro poſſitis videri officio fũcti. De
vxore cum tempus requiret,illi prouidete,po‑
tente quidem illa,& honeſto loco nata,vt per
hoc connubium bene etiam ſit regno. Multus
mihi fuit vſus cum Aſtronomo quodam, viro
non imperito,qui futurum ait, vt iuuenilibus
annis, plurimum ei moleſtiæ, & negotij exhi‑
beatur: & vt varijs fortunæ caſibus elabatur.
Equidẽ ſup eo diu, multũmq; cogitaui mecũ,
vnde queant eiuſmodi rerum occaſiones ori‑
ri.Nam habetis regnum,hoc tempore, benefi‑
cio dei,ſatis tranquillũ.De Flãdria neſcio quid
ſuſpicor.Britonũ Dux vafer eſt, Angli ſtudio‑

ſus, & nobis infeſtus, quapropter opus eſt, vt
potiſſimas Britoniꝫ ciuitates ĩ amore retinea-
tis:hac nimirum ratione cõcident illi ſua con-
ſilia.Laudandos ego ſane Britones arbitror,&
amore cõplectẽdos.Nam fidelem mihi ſemper
operam,in tuendo regno, hoſtéq; profligando
nauarũt.Mittite in Germaniam,qui filio meo,
ijs locis,de vxore proſpiciant, quò firmius ſit
amicitiæ,& fœderis inter nos vinculum.Acce
piſtis Anglum,hoc ipſum moliri,& vxorem il-
linc ſibi petere,vt hac via,rationes ſuas firmi-
ores habeat,certioréſque.Regnum hoc noſtrũ
ab illo plurimũ,vt vobis conſtat, inquietatur,
& multa ſuſtinet incommoda. Tollite quæſo,
omnẽ eiuſmodi occaſionem belligerãdi. Nam
etſi ego videri poſſim aluiſſe bellũ,tamen odi
hoc genus omne, & plurimũ hoc tempore ea
me cura pungit, ſolicitátque. Multa deinde
alia in hanc ſententiam loquebatur.Et aberat
quidẽ vt paulo antè diximus,Andegauiæ prin
ceps,verum per internuncios haud difficulter
omnia reſciuit,& quoſdam alios in Regis au-
1380 la verſantes,& quo die Rex vitã finijt, aderat
Lutetiæ. Cúmq; de morte illius accepiſſet,ſta-
tim inuolauit in ornamẽta Regis,in gemmas,
& quicquid erat excellentium ibi rerum. Iam
enim profectionem in Neapolim, animo con-
ceperat, in quam multis erat opus,præſertim
auctiore iam illo facto,ex donatione Clemen-
tis,vt ſuprà commemoratum eſt.

Cæterum, etſi voluntate Regis ſtatutũ fuit, penes quos adminiſtratio rerum eſſet futura, tamen Andegauus in eam ſe ingeſſit, forſan ob maiorem ætatem:non admodum repugnãtibus fratribus. Decretum inde fuit à regni primoribꝰ (pares vocant)vt coronatione Regis quamprimũ facta, moderatio rerum eſſet penes patruos, donec ad viceſimumprimum annũ, Rex nouus perueniſſet. Ad Regis cõſecrationem,vocati ſunt inter cæteros, Albertꝰ 1380
Bauariæ, Comes Sabaudiæ, Duces Gelriæ & Iuliacenſis. Interfuerunt præter alios, VVenceſlaus Brabãtię Dux, Lotharingꝰ,Sabaudus, Marchiæ Comes.Flander excuſare ſeſe.Natus tum erat iunior Rex annos duodecim.Fratrẽ germanum habuit Ludouicum, & ſororẽ Catharinam.A coronatione, grauiter conſultatũ eſt,de rebꝰ ad regni dignitatẽ & cõfirmationẽ pertinẽtibus.Tandẽ ita placuit,vt Berriæ Dux omnem prouinciam,quæ vulgo Languedocia vocatur:vt Burgũdus,Picardiã &Normanniã, adminiſtraret:vt Andegauus, Regi adiũctus, ſummã regni gubernationem obtineret.

Carolus Rex,ea fuit prudentia,vt togatus ipſe,Pariſijs,in otio & tranquillitate,conſiliorum ſuorum exactiſſima ratione,plurima quę maiores ipſius, armati, & totis in hoſtem viribus,ipſi adeo pugnantes amiſerant. recuperarit. Quinetiam Eduardum Angliæ Regem poſtrema, quam in Britoniam inſtituit, na-

uigatione,ſuos ab obſidione liberaturus, cum vi tempeſtatum impeditus,retrocederet, inter cæteras moleſtias hoc vnũ male habuit, quòd cum hoſte tantum non inermi,& qui nũquam ipſe prodiret,bellum gereret,adeóq; dixiſſe illum ferunt, cum nullo vnq̃ hoſte ſibi rem fuiſſe,qui & minus armaretur,& plus negotij faceſſeret. Etenim poſtquàm in regni ſucceſſionem venit,nunq̃ ipſe arma ſumpſit.Verum cõſilijs & ratione gubernans omnia,rerum tractationem fratribus commiſit.

De Carolo Sexto Galliarum Rege.

NArratũ eſt ſuprà, Eduardi Regis filium natu minimum, per Gallias,in Britoniam,cum ſuis copijs, vt Duci opẽ ferret,penetraſſe:qui etſi reuocatus erat à ſuis, vt antè diximus,tamẽ aſtutia Galli id effectum erat, vt in multis voluntatem & fidem deſideraret, prǽſertim in Nantenſi populo,& alijs.Infortunia ſua commemorantẽ , & hoſtis calliditatẽ, Angli filius cõfirmauit, ſtudium & opem pollicitus. Itaq; conuenit inter eos, vt coniunctis armis oppugnarent Nantenſes,& ad obſidionẽ Anglus quidem,nulla interpoſita mora,ſe cõtulit.Brito interim ſolicitare ſuorũ animos, vt

in hanc curam ſecum incumberẽt,ſuppetiáſq; ferrent.Illi contrà,ſe in Anglorũ gratiã,agrũ ſuũ minime depopulaturos:& quandiu in Britonia hærerent Angli,nunquã ſe arma pro eo ſumpturos . Hoc adeo illi impedimento fuit, quò minus pacto & conuentioni ſtaret,Anglo interim,quid rei eſſet,admirãte ſecum, & ſubirato,maxime vero,cum à Britone nullus adferretur nuncius,interceptis,qui inter vtrunq; commeabant,tabellarijs.A multa & diuturna deinde expectatione,puta,cum obſidionem in bimeſtre protuliſſet,ratus, fruſtra conſumi à ſe omnia,ni ſubſidia mitterentur à cõfœderato,re imperfecta,ad Britonem,cuius omnino voluit ſententiam cognoſcere,profectionẽ inſtituit.Ille ſe diligenter purgare,culpam in ſuos trãſferens,quorum perfidia circumuentus, fidem ipſe liberare nequiſſet. Cæterũ, vt amicum placaret,permiſit illi cũ ſuis copijs,apud Venetos hybernare.

Dum Nantes obſidione cingerentur, Britones aliquot nobiles,quorũ, præ cæteris authoritas eminebat,cũ principe ſuo collocuti ſunt in hanc ferme ſentẽtiam: Satis præ te fers, & haud obſcure demonſtras,Anglicæ nationi te prorſus addictũ.Sed quid tandem fructus aut dignitatis ex hac amicitia cõſequeris?quid eſt, cur illos tantopere obſerues? Adducti per te in Britoniam,paternis te bonis & hæreditarijs exuent,ſiquidem in Gallum victores euadant.

Exemplũ te moueat Regis Nauarræ,qui ſum-
ma de illorum fide concepta opinione, detulit
arcem & oppidum Chirburgum: in quã ſemel
admiſſi,nunq̃ diſcedent,ac velut iure ſibi debi-
tam perpetuo retinebunt.Non diſſimili ratio-
ne,ſi tuo permiſſu & beneficio ſemel in vrbes
hic recipiantur,nõ eſt, quòd exiſtimes aliquã-
do migraturos.facile à ſuis habituri ſunt ſem-
per præſidia,quibus veluti recreentur.Non eſt
quòd longè petamus exempla. vidéſne quem-
admodũ teneant Breſtam oppidũ,tuæ prorſus
ditionis & iuris?ſed quãdo futurũ eſt,vt reſti-
tuant? Certo ſcias, nihil minus cogitare illos.
Satis igitur hoc tibi ſit,& bene tecũ agi putes,
amari te à populo,cuius profecto ea eſt mens,
atq; ſententia,vt ad gratificandum iſtis, nunq̃
ſint à Gallo defecturi.Quid,an vero quia vxo-
rem habes Anglicam,idcirco te tuáq; perditũ
ibis?An hæreditatis adeo luculentæ & amplę,
ꝓ qua retinenda,tot labores,& tanta ſumpſiſti
pericula,iacturam facies?An perpetuum ales
militẽ?Solus quid efficias, deſerẽtibus te tuis,
& arma etiam contra te capientibus ? Omitte
rationes iſtas omnes atq; cõſilia.Deceſſit Gal-
liarũ Rex aliquanto grauius in te concitatus.
huic ſucceſſit filius multum adoleſcens, inge-
nio non malo.Dabimus operam,vt tibi recon
cilietur,vt amicitia inter vos coëat.Ita fiet, vt
& tu citra moleſtiam & inquietationem omnẽ
tua poſſideas,& iſti vbi conſilijs exciderint, &

expectatione propoſita, domum repetant. Hoc genus oratione cōmotus ille quidem, metu tamen ne Anglos offenderet, diſſimulare omnia. Conſilij authores, minime differendū arbitrati, ad Gallū tacite arrepto itinere, tūc Lutetiæ cōmorantē, & ibi rē omni expoſita, de pace agebant. Anglus rerum ignarꝰ, in proximū ver, ſtatutū habuit acceptis ab Anglia ſuppetijs, bellum in Gallia facere multo acrius, quàm antè. metuebant hoc ipſum Galli, & futurū videbāt, vt magnū aliquādo malū ab Anglis ad ſe redundaret. Britones de pace cum Rege locuti, ꝙ animaduerterent illud in Gallia metui (ſolēt enim prudentes legati in eiuſmodi difficultatibꝰ, omnia diligēter obſeruare) transferentes hoc ipſum in ſuū vſum, in tractatione firmandæ pacis mire id exaggerarūt, & diſſimulanter quidem, adeo, vt iſtarum rerum iniecta mentione, faciliorē ad omnia Gallū haberent. Præerat autem Dux Andegauus, vt ſuprà diximus. Hic, ꝙ in animo haberet, breui pòſt tēpore, in Calabriā & loca vicina, donatione acquiſita, ꝓficiſci, nihil minus voluit, ꝗ nouo bello turbari Galliā, eáq; ratione ſibi opportunitatē adimi, illius, quod pridem ſtatuerat, perficiēdi. Accepta igitur legatorū ſentētia, futuríq; belli ſuſpicione ſibi iniecta, multū expetere concordiam, & pacem. Ea fuit eiuſmodi, vt Britoniæ princeps, Galló reconciliatus, fidē illi pro inauguratiōe præſtaret, & ea omnia faceret, quę

ſolent ex more, in talibus rebus fieri. Porrò, vt Anglus, per immenſas ambages euocatus à Britone, aliquo modo placari poſſet, volũtate Regis permiſſum eſt Britoni, vt illum ad ſuos rediturum, nauibus, & reliquis neceſſarijs iuuaret. Anglus ad hunc modum deluſus, & opinione falſus, non admiſſis excuſationibus, indignationis plenus, vela ventis commiſit.

Sub hoc tempus, Flander in Gandauos mire fuit concitatus ob non ferendam illorum ſuperbiam. Cæterum, euenit bona quadam illius fortuna, ſeditionem apud Brugenſes oriri, inter optimates & plebem. vócatus enim literis à magiſtratu, obſecrante, vt in vrbem accederet: vbi venit, capitis pœnæ ſubiecit plus minꝰ quingentos, vrbem in ſuam fidem recepit, & alia quædam viciniora loca: quorum acceſſione factus animoſior, ſtatuit Iprenſes, qui nobilioribus aliquot è familia ſua oppreſſis, Gandauos in vrbem receperant, plectere. Illis opẽ flagitantibus, Gandaui confœderati in ſubſidium miſere ad tria milia. Flandri copiæ ſurgebant ad viginti penè milia, ferentibus opem Brugenſibus. Auxerunt igitur & ſuum exercitum Gandaui, conſcriptis prçterea nouem milibus: & progreſſi ad aliquot paſſuum milia, ſocijs denunciarunt, vt ſuos & ipſi producerẽt in aciem, quò iunctis viribus hoſtem adorirentur. Educta ſunt circiter octo milia. In procinctu, ſpatium aliquod itineris emenſi, cum

ad biuium eſſet deuentum:à deliberatione,ingreſſi tandem ſunt viam,quæ à Flandrico milite ad inſidias ibi poſito obſeruabatur. In quē vt inciderunt,priuſquam ad ſociorum copias perueniſſent: cæſis ad tria milia, reliqui fuga dilapſi fuerunt. Is vero , qui ingrediendi hoc iter conſilium dedit, proditionis inſimulatus, tumultuante populo,nec vllam excuſationem admittente , miſerabiliter necatus eſt , membratímque diſciſſus,particulam aliquam ſingulis auferentibus , vt animum ita ſuum explerent.Miſer iniquum retulit pro æquo. Nam ſi tale ſcelus perpetraſſet,facta cæde,non erat in illorum turbam ſe daturus.

Re bene geſta,Flander in hoc omnium terrore,parabat acrē oppugnationem in Iprēſes. Hi vero commoti exemplo recenti , in illiuś fidem ſe dediderunt. Admiſſus in oppidum, è vulgo circiter ſeptingentis capite punitis, trecentos plus minus è ditioribus, Brugas miſit captiuos.Iprenſes imitati multi alij,deditionē fecerunt.Gandauos igitur,qui penè ſoli reſtabant,obſedit,verum id tam arcte fieri non potuit, quin portis aliquot libere deferretur ad eos commeatus.Eſt enim locus,natura,& duobus magnis fluuijs(Scaldam vocāt & Lyſam) munitiſſimus. ingentem igitur habeat exercitum opus eſt,qui totam obſidere velit. Cenſa tunc fuerunt capita eorum, qui per ætatē arma ferre poterant,ad octoginta milia.Et adeo

non morabantur obſidionem illam,vt etiã tũc vrbem egreſſi,quædã Flãdrica oppida diriperent. Fauebãt illis impenſe,inter cæteros, Bruxellẽſes. Auxiliũ quoq; certũ attuliſſent Leodini,ſed loci interuallum obſtabat. Cum tempus tereret obſidẽdis illis, impendente etiam hyeme,Flãder exercitum dimiſit. Vt ver nouũ rediјt,contractis ad viginti milia, Gaurã oppidum oppugnare ſtatuit. Præfectus, ibi ſtans ad præſidium, Gandauos orare ſuppetias. Ab his ilico miſſæ copiæ,numero ad ſex milia,cũ in Audenardæ milites circiter ſexcentos, ad principem ſuum ex mandato properantes incidiſſent: oppreſſerunt ad vnum omneis. Ad hęc,alius quidam,homo non ignauus(Petrum Syluanum vocabant)acceptis à Gãdauis totidem milibus hominum, pactus erat cum eo, qui prior ad defendendos Gaurenſes abierat, vt,niſi coniunctis armis,in Flandrum non pugnaret. Ille vero certior factus & vicinum hoſtem & ad dimicandum eſſe paratum,accẽſus gloriæ cupiditate,non expectato periculorum ſocio,tametſi imparem numerum ad prælium adduxiſſet, aciem inſtruxit. Flander in quinq; ordines milite partito,in quorũ ſingulis quatuor erant milia,& collatis ſignis, hoſtem nauiter quidem ſe defendentem,ſed quòd multitudine vinceretur, ad ſuſtinẽdũ diutius impetũ minime parẽ,in fugã cõuertit. fugientes miro pſequebãtur ardore equites Flandri. Cúmq; in

monaſteriũ vicinũ fuga ſe recepiſſent:ne quis ex omni turba dilabi poſſet,Flander ignem in tecta omnia coniecit.E ducibus copiarũ alter, ad loci portam ſtrenue pugnando,cōfoſſus eſt: 1381
alter è turri, quò cōfugerat, ignis iam omnia circùm occupantis, violentia coactus, in medium ſe hoſtem præcipitās,exceptúſq; gladijs & haſtis,in ignē rurſus abiectus eſt. Reliqua turba omnis miſere conflagrauit,trecentis,qui rectà in patriā fugerant, elapſis.Hic quem diximus,Petrus Syluanus,cũ non longe abeſſet, videbat quidem ſuos laborare,& rem infeliciter agi,ſed propter interiectũ flumen, & paludes,tempore illis ſubuenire nō potuit.Quo nomine,ſimulatq; militē reduxit Gādauũ, penè fuit oppreſſus à vulgo.Sed excuſatiōe probabili pacatos,inhortari,vt quādoquidē duos in eo prælio viros plane militares amiſiſſēt:crearent aliũ,cui9 induſtria putarēt Rēp.meli9 habiturā.id eſſe perop9aduerſus ferociētē hoſtē.

Flander,bona exercitus parte dimiſſa, reliquos in præſidia,præcipue vero,ad Audenardę defenſionē,miſit.Interim ex pileatorũ factiōe circiter mille ducēti,certiores redditi, quo tēpore nobiles quidā,ex Audenarda prouolarēt ad rapinas,redeũtes illos à præda,ex īſidijs adorti, magna ex parte interemerũt.Sed nō fuit illis hoc impune. Simili enim aſtu circũuenti ab occiſorum ſocijs,vix pauci euaſerunt.

Opulētiores honeſtioréſque Gandaui ciues,

Reipublicæ ſtatum prorſus labefactari & cõuelli,cædi ſubinde duces atq; militẽ,& ſe paulatim veluti conſumi à Flandro, plurimũ dolebant,ſed tacite.Superabat enim,& potentior erat improborum turba,quorum in pace,non ſolum nulla fuit dignitas,verum extrema etiã egeſtas.& quoniam in his rationibus tam turbulentis,& re & authoritate valebant,placere eis ſpectaculũ hoc cruentũ,ſeditioſum,& quotidianũ.Quin & Syluanus,ſcelerum perpetuus fomes,reputans,vitæ periculũ difficulter euaſurum ſe,quocunq; tãdem modo res caderet, etiamſi Gandauis Flander recõciliaretur,circunſpexit, quẽ obtruderet populo gratum & idoneũ, turbis pertinaciter mouendis,& excitandis bellis, authorẽ.Venit illi in mentẽ Philippus Arteuillanus,Iacobi,de quo ſæpe facta mẽtio,filius.Qui etſi ingenio valebat:tamẽ ob necatum à Gandauenſi populo parentem,priuat⁹ viuere.Paſſim erat audire voces optantiũ vel Iacobũ à ſe prius oppreſſum, vel quẽ aliũ illius ſimilem,cuius auſpicio & dũctu niterentur.Hoc in ſuum vſum applicãs Syluanus,retulit ad ſui ordinis homines, ſed non prius,q̃ Philippum interpellaſſet,quem,re omni declarata,propoſitíſq; maximis premijs,& dignitate ſumma in tali ciuitate,ob oculos collocata, in ſentẽtiã ſuã haud difficulter induxit.Poſtridie,ad populũ cœpit cõmẽdare Philippum,laudãdi occaſione ab illius patre Iacobo ſumpta,

neminem illo fidelius adminiſtraſſe Flandriã. hoc teſtari ſeniores & affirmare,quibus cognitum ſit. Magno ſemper illum ſtudio defendiſſe regionis dignitatem atq; cõmoda: iamolim extremam calamitatem,illam effugere nõ potuiſſe, niſi vnius viri prudentia fuiſſet conſeruata . facturos igitur ciues non inconſulte , ſi quidem ex illa arbore tam nõ mala productũ ſurculũ ad Reipublicæ propagationẽ aſciſcãt. Ad hunc modum inducti , Philippum ſibi ducem ſumpſerunt.

Suprà commemoratum eſt, Ioannem Henrici Caſtiliæ Regis filium, ex cõmuni prouinciarum & ordinum voluntate,in regni ſucceſſionem admiſſum.Ea res Ferdinandum Luſitaniæ dominum grauiter offendit,puta,eum,qui ſit è ſpurio natus , in ampliſſimæ ditionis adminiſtrationem euectum, exhæredatis Regijs filiabus,quarum vnam Lenclaſtre, alteram illius frater,vt diximus,matrimonio ſibi iunxerant.Commotus igitur & rei indignitate,& quod nuptis puellis eſſet cõſanguinitatis vinculo cõiunctus,bellum denũciauit Hiſpano,petitis ab Anglo ſuppetijs,qui patruum ſuum,Cantabrigiæ dominum,& cum eo copias,item vxorem Iſabelam,& Ioannem filium miſit. Dux à Lenclaſtre in Scotiam miſſus eſt, vt de renouanda pace, aut ſaltem de indicijs cum Scoto tranſigeret.Abſente illo, per Angliam orta fuit longe periculoſiſſima ſeditio,cuius hæc ferè cau- 1382

ſa fuit:Ruſtici illis locis, vt in pleriſq; alijs,ita ſunt aſtricti nobilioribus,vt neceſſe habeāt illorum agros colere,fruges metere, colligere, reponere,triturare,& quid nō?Item cædere ligna,& in nobilium ædes conuehere.Porrò,ſacrificus quidam id temporis (Ioannem Vallā appellabant) concionibus populum in hoc induxerat,vt exiſtimarent, per omnia ſeruandā æqualitatem, hominem homini non præſtare, non nobilem ignobili, non opulentum pauperi,non doctum ignaro. Cōmunes omniū mortalium parentes,& primos quidem illos,ad eū vixiſſe modum,nullo prorſus obſeruato diſcrimine.Itaq; author illis fuit,vt ad magnum numerum collecti,Regem interpellarent,futurū vt illi,multum adoleſcenti,perſuadeatur:quod ſi non fiat, ferro ſe in libertatem vindicarent. Hunc,præſul Cantuarenſis,aliquando in carcerem coniectum, qua neſcio tandem religione motus,expediuit, magno certe & exitiali ſuo malo. Dimiſſus enim, aliquanto etiam pertinacius vrgere inſtitutum ſuum. Qui Londini tum erant tenuiores, odio locupletiorum, vt fieri ſolet, laudare factum, per literas etiam inuitatis illis,Londinum venirent, patefacturos ſe vrbem. Collecti adeo ex omni vicino agro & longinquo, ad ſexaginta penè milia, Cantorbium vbi veniſſent, eiuſdem factionis oppidum, diripuerunt diui Thomæ phanum. Poſtridie, iter ingreſſi, quicquid erat in itine-

re prædiorum,quæ quidem ad ſocios non per- tinerent, demoliri prorſus, & quacunque va- derent,in ſuum ordinem cogere cæteros agri- colas. Deprehenſum quoque nobilem, vt Im- peratorem turbæ ſe præberet, adegerunt, ac- ceptis tanquam paternæ fidei obſidibus, ipſi- us liberis. A Londino, cum non procul abeſ- ſent: duci ſuo ad Regem miſſo præceperunt, diceret,velle ſe grauibus de rebus cum eo ver ba facere, deſcenderet igitur ad colloquium. A cōſultatione,Rex facturū ſe,quod peterent, reſpondit, & comitatus aliquot proceribus, nauicula conſcenſa, cum ad locum veniſſet,ex legatis percontari, quid vellent. Illi poſtula- re, vt nauim egreſſus, collocutioni ſe daret, explicaturos ſe populi mandata. Rex multi- tudini diffidens, nulla habita longiori oratio- ne,reuertit.Tum vehementius concitati,Lon- dinum properant, direptis potentium fortu- nis in via. Cum non intromitterentur, dira & crudelia minari,exuſturos ſe ſuburbia: & ſi ferro ſibi iter patefacerent, futurum id ex- tremo omnium malo. Territi oppidani, præ- ſertim, cum magna pars ad ſeditionem, & turbam inclinarent, admiſerunt illos. Ingreſ- ſi, per omnia compita, ſtatim ad epulas, & compotationes ruere, nemine quicquam illis denegante. Cæterum duces, & cum his circi- ter viginti milia, per mediam vrbem graſ- ſantes, curiam Regis exurere, necatis, qui in

vinculis ibi continebantur, omnibus . Exteros omneis mulctare ad mortem,& fœneratorum ædes diripere. Sub noctem, vno agmine collecti ad arcē,in qua tum Rex erat,& cū eo ingens potentiorum ciuium turba,ſpargebāt voces minime obſcuras , nūquam ſe moturos inde,niſi prius,à Rege,quod vellēt,impetraſſent. Rex, & pleriq; alij putabant eos noctu , vino, ſomnóq; ſepultos,inermes,diſcinctos atq; diſſipatos,eſſe opprimendos . Alij,quibus hoc videbatur incerti & periculoſi euentus , iudicabant præſtare,ſi quidem oratione blāda & comi poſſent mitigari.Quæ quidem ſentētia obtinuit. Poſtridie Rex denunciauit,vt, qui ſecū eſſent verba facturi, certo loco adeſſent,ſemota interim reliqua turba.Ad colloquium diſcedente Rege,ſeditioſi aliquot circiter quadringenti,irruptione in arcem facta,deprehenſum ibi Cantuarienſem præſulem, regni,quem vocant,Cancellarium,capite truncarunt,& multos prӕterea magni nominis viros,quorum capita haſtis præligata, frequentioribus locis,& ponti ſuperimpoſuerūt.In concionē vbi deſcēdiſſet Rex, placide rogauit, quid poſtularent. Illi,vt nos,aiebant,& liberos noſtros, & poſteritatē, libertati perpetuæ vindicatos,& reſtitutos,à nomine & onere ipſo ſeruitutis eximas. Rege, quod peterent, facturū ſe promittente, quinetiam notatis & acceptis in eam rem literis,bona pars erant moderatiores. verum ſedi-

tionis capita, prauiſſimis ingenijs nebulones, quibus id ſtudio erat, vt in diuitum fortunas inuolarent, collectis & pertractis ad ſe circiter viginti milib9,& vulgi parte, iamiam erãt direpturi, quicquid erat opum. Sed opportune à concione, quæ extra vrbem fuit, interueniẽs Rex, multitudine conſpecta, vt, quid rei eſſet, cognoſceret, ſubſtitit. Ibi vero morãtem illum, è facinoroſis quidam, proteruis & contumelioſis verbis adortus, habita deinde cum ſuis collocutione, præcepit, vt ſigno dato, Regios omnes opprimerent, ipſique Regi, propter ætatẽ, parcerent. Dum ad Regem petulantius loqueretur, præfectus vrbis, indignitate motus, illũ confodit. Tunc autem vidiſſes reliquam turbam, in omneis, cæco quodam furore iamiam irruituram, ſed compeſcuit eos Rex, vnũ ſe in illos inferens, quod minus prudenter ab eo factum alioqui videri poſſit, verum feliciter ſucceſſit. Plurimorum hæc erat ſententia, diſcedentes atq; diſſipatos huc illuc, perſequẽdos. Rex contrà vetuit, ne quid in illos admitteretur, exiſtimans facile ſibi fore, per otium, de illis pœnas ſumere: neq; ſontes erant omnes, nam, vt in eiuſmodi tumultib9 fieri ſolet, bona pars, vt numerum augerent, in itinere, à reliquis adacti fuere: & hanc quidem moderationem ita Rex adhibuit, vt ſcelerum authores dũtaxat, à vulgo, ex neceſſitate ꝑditos, ad ſuppliciũ raperet, cæteris errore condonato.

Flander, obſidione denuo cinxit Gandauũ, ex Hãnonia,&Arteſia,cui⁹ nõ ita pridẽ,à morte ſuę matris,factus erat dominus,milite collecto. Interea quidam è ſuis,occupato ditionis Gandauicę oppidulo quodã (vocãt Grãtmõt) ad vnũ omneis interemit, tã infantes, q̃ mulieres atq; ſenes. Imò ne grauidis quidẽ parcitũ,& lecto decũbẽtibus. Exuſta diuorũ phana, ſolo æquatũ oppidũ. Huius tã immitis & miſerãdi ſpectaculi author,in quodã deĩde cõflictu (quales erãt plurimi) cũ in Gãdauorũ incidiſſet inſidias,occubuit. Flãder ĩmoderatiſſime ferens illi⁹ mortẽ,quò vix vllũ habuit chariorẽ, obſidionẽ ſoluit,vehementiori etiã ira in illos cõcepta. Sed interceſſione procerum Hãnoniæ Brabantiæ'q;,pax denuo coijt,populo id maximè expetẽte. Cæterũ,Syluanus,& is,quẽ nuper crearant,Philippus,q̃ viderent præſentẽ tranquillitatẽ ſibi fore pernicioſam (ſenatus enim authoritate fuit actum de pace) ſubornatis ſui ordinis facinoroſis quibuſdã,qui tumultuarentur,poſtridie in concione,cũ palàm recitarent firmatæ pacis conditiones, impetu repente facto, duos magni nominis ſenatores opp̃ſſerũt, velut de Rep. peſſimè omnium meritos. Eo facto,Princeps adeo fuit exaſperat⁹,vt nullã deinceps pacẽ cũ ipſis videretur ſuſcepturus,niſi omni ſceleratorũ turba prorſus extincta.

Lutetiæ,ſub hoc tempus, orta ſeditione,ciues nuper imperatã pecuniã,& nouas exactio-

nes,omnino tolli volebãt,quòd immunitatem hanc à Carolo quinto obtinuiſſent,& quòd pa tris deinde voluntatem, Rex nouus,dum re• gno conſecraretur,confirmaſſet. Rex,cui iam ingratum erat,& inſuaue, inter ſimultates vi• uere,Meldam abijt.populus interim tumultua ri,perfringere carceres,eripere captiuos,&R e gis officiarios aliquot opprimere. Ad placan• dum tumultum,à Rege miſſus è familia,nobi lis quidam,valde popularis,ita cum eis tranſ, egit, vt in ſingulas hebdomadas, ad militem alendum,vrgente neceſſitate,dependerent de• cem francorum milia.Quin & Rotomagi na• ta ſeditio,Pariſianę haud diſſimilis,à Rege ip• ſo compreſſa fuit. Pleræq; ciuitates & Reſpu• blicæ Gandauorũ imitatę veſtigia (quos egre gijs laudibus efferre,ꝙ libertatis ſuę acerrimi eſſent propugnatores) rebellare magiſtratui. vide, quorſum recidere omnia potuiſſent, nî principum virtus interueniſſet.

Cantabrigię Comes,de quo ſuprà,ꝓpter vẽ torũ flat⁹ minime ſecũdos,ĩ itinere cũ hęſiſſet aliquãdiu,fluctib⁹ aduerſis multũ iactat⁹, Liſ, bonã,Luſitanię vrbẽ tãdẽ appulit,vnà cũ mili• te.Cõmoratos ibi ꝑ mẽſes aliquot,Luſitan⁹ in præſidia collocauit,addito mãdato,ne quid in hoſtẽ,inſcio ſe,factitarẽt.Angli,cũq; his Vaſco nes,otio ĩaſſueti, quin exercẽdę militiæ cupidi magis, certo tẽpore, cum à Luſitano,vt in ho• ſtẽ prouolarent,nõ impetraſſent: ipſi adeo ſua

ſponte progreſſi,oppida quędam Hiſpanię ex-pugnarunt,præſidijs ibi relictis.Nihil actũ prę terea plurimis mẽſibus, quod ſit memorabile, quæ res otium & tempus abunde ſuppedita-uit Hiſpano comparãdi ſe,& muniendi.E Gal lia miſſę quoq; ſunt Hiſpano auxiliares copię, quibus per Arragoniam facilis erat via, pro-pter fœdus,ratione connubij,vt ſuprà dixim⁹, inter ipſos Reges firmatum.

Anglus,in Germaniam miſſis ad Carolum Bohemiæ Regem,legatis, vxorem ſibi dari cu piebat illius ſororem. per anni ſpatium & eò amplius res agitata,confecta eſt tandem. Gal liæ Rex,vt coniugium impediret,Normannis negotium dedit,vt magna claſſe occupato ma ri,traijcientem nouam nuptam,& omnem co-mitatum illius interciperent. Sed Brabantiæ Dux,facta commemoratione,quàm non eſſet decorũ, aduerſus imbellem fœminarum tur-bam,eiuſmodi aliquid moliri: partim æquita-te rei, partim precibus, ab incepto Regem di-mouit.

Inter Galliæ Regem & Populum Pariſien-ſem ita conuenerat,vt pecunia, quam in ſingu los octo dies erãt numeraturi,ſeruaretur à ci-uitatis quæſtore,&,niſi in neceſſitate, ad alen-dum exercitum, non expenderetur quicquam illius.Porro, Gallus in Hiſpanias militẽ emiſ-ſurus, denunciare quæſtori, vt in eum vſum mitteret centena milia.Ille tergiuerſari,& ex-

cuſare neſcio quæ.Dux Andegauorum,gratia multũ valẽs apud populũ, quò cõmodius inſti‑ tutã in Neapolim profectionem perficeret, ta‑ cite id egit,vt ne quicquam mitteretur ad Re‑ gem:& quoniam penes ipſum erat rerum ſum ma,inuenit rationes, quibus id effecit, vt ea, quam Rex petijt,auri vis,citra difficultatẽ ali quam,ſibi dependeretur. Inſtructus igitur ab‑ unde rebus neceſſarijs,& cõtractis circiter tri‑ ginta hominum milibus,vt Auenionem appu lit,vbi tum Clemẽs erat, nobilium ibi animos in ſe mire propenſos comperit. Relicta deinde prouincia, per Italiam acceſſit in Apuliam & Calabriam,quarum accepta poſſeſſione,ídque maxima populi voluntate & ſtudio,Neapolim contendit.Et hi quidẽ Caroli illius,de quo ſu‑ prà mentio,mire erant ſtudioſi. Carolus hic à morte Neapolitanæ principis,quæ nullum re‑ liquit à ſe procreatum hæredem,vſurpabat ſi‑ bi ius & dominium in has ditiones omneis, contendens, factam à Pontifice donàtionem, duab⁹ potiſſimum de cauſis inualidam eſſe,& inutilem. primum, in manu defunctæ regi‑ næ non fuiſſe, quæ ſua non eſſent, alienare. Quam illius opinionem Neapolitani & Siculi ſtrenue tuebantur. Deinde, vt maxime inte‑ grum illi fuiſſet & licitum donare omnia, ta‑ men,quòd ijs locis,Vrbanum,non Clemẽtem, à quo facta deinde fuit donatio, Pontificem agnoſcerent,hoc ipſo irritã eſſe.Carolus mul‑

to antè,rebus neceſſarijs muniuerat arcē alio-
qui inuictā, (Leuſam dicunt) arte non huma-
na firmatā,& cinctam vndiq; mari,& niſi arte
ſimili, non expugnabilem,vt fertur . In iſtam
ad annos aliquot inſtructam, ſe recepit ille cū
ſocijs, cætera ſecurus , quòd ſciret Neapolita-
nos à ſe nunquam defecturos. Calabriam aut
deuictam,aut in deditionē acceptam,poſt vnū
annum aut alterum, facile ſe recuperaturum.
Hoſtem,metu rebellionis, cogi magnum ſem-
per alere exercitum.Id minime diuturnum il-
li fore,laboraturum & annonæ caritate, & au
ri penuria.Sic exhauſtos,magno ſuo compen-
dio profligari poſſe.Cæterum,impoſtor quiſpi
am,Andegauorum principi pollicitus,obtene
braturum ſe oculos eorum, qui eſſent in arce,
ſic vt crederent , illam ponte coniungi, & hac
ratione,metu facturos deditionem: inſtigante
Sabaudiæ Comite,qui tum erat in expeditiōe,
propter maleficium olim deſignatum , *capitis*
pœnæ ſubiectus eſt.

Angli,& cum his Vaſcones ad nouem ferè
menſes in Luſitania,nulla re inſigni perfecta,
commorati:ſtatuerunt, vt qui otium illud per
petuum odiſſent,denuo in Hiſpanos prouola-
re.Diſſuadēte hoc ipſorum Duce, Angli filio,
ad quem retulerant , illi nihilominus rem ag-
greſſi,nec infeliciter quidem,oppida quædam
ſubegerunt.Redeuntes deinde,conqueri de nō
perſolutis ſtipendijs. Luſitanus , quòd præter

voluntatem & mandata ſua militaſſent,ſubira tus, videbatur minime ſatiſfacturus. Ibi cum plerique cenſerent deprędandum agrum Luſitanum,qui inter ipſos erãt ſaniori iudicio,diſſuadentibus, tãdem per legatos,quod alioqui fuiſſent vi direpturi,impetrarũt. Luſitanus inde cogere militem ad 15 milia, præter Anglos. Hiſpanus exercitum habens 30 milium, hoſti bellum denũciare.productæ acies.Ad complures dies, erat inter eos videre leuiores conflictus.Portugallius autem,quòd numero ſuperaretur,collatis ſignis,& iuſta acie nunquam voluit pugnare.Dux à Lenclaſtre,fratri ſuo ĩ Luſitaniam nauiganti pollicitus erat (imprimis enim ipſius agebatur negotium, vt qui natu grandiorem haberet filiam tyranni) ſe,rebus in Scotia perfectis,alias præterea copias illuc adducturum.huius aduentum Luſitanus expectare.Sed propter vulgi ſeditionẽ turbatis adhuc aliquantulum rebus:placuit Anglo,militẽ è regno dimittendũ non eſſe.Quamobrem ille cum Hiſpano,de pace egit,quãtumuis inuitis, & immoderate ferentibus Anglis, quorũ dux non leuiter offenſus, abducto ſecum filio, cui deſponderat Beatricem Luſitani filiam,decem natam annos, in Angliam reuertit. Inſequenti pòſt anno,vxore Hiſpani,Arragoniæ Regis filia, vita defuncta, Hiſpanus Beatricem ab Anglo penè repudiatam,vxorem duxit, Pontifice connubium hoc approbante. Obijt deinde

Ferdinandus Luſitaniæ Rex,cui ſucceſſit,non Hiſpanus, nuper vxore ducta filia, ſed Regis defuncti frater illegitimus, populi & procerũ eccleſiæ voluntate. Turbas ea res,& maxima poſtea bella ſuſcitauit.

Ad Gandauos cum nullus perferretur è vicinis locis commeatus (id enim Flander egit) illi,plus minus duodecim milia numero,itinere per Brabantiam facto, cum ad Leodienſes perueniſſent, annona adiuti ſunt. In reditu, Brabantię Dominam (princeps enim ipſe tum erat Lutzemburgi) impenſe rogabant,eò ſaltem permoueret.Flandrum, vt pateretur certo die agitari cauſam inter vtriuſque partis viros bonos. Non abnuit Flander, Tornaci conuētum eſt. Vicinorum aliquot populorum legati aderant, dirempturi litem, ſi quà fieri poſſet. Pro Gandauis eò venit Philippus Arteuillanus. Flander autem multum expectatus, cum nec venturus ipſe, nec miſſurus aliquem videretur: literis eorum, qui conuenerant,diligenter admonitus,rogatúſq;,ne agendi occaſionem negligeret, mitigatis adeo & flexis aduerſariorum animis:reſpōdit,ſibi quidem non vacare, coràm illic adeſſe,verum,ad gratificandum eò miſſis legatis, ab vno & item altero die,per alios patefacturũ ſe, quid ſentiat. Id autem eiuſmodi fuit (referentibus ijs, quos miſerat.) Cum populo Gandauo non aliter tranſacturum ſe, niſi vt pariter

omnes,tam fœminæ,quàm viri(modo nec.15. annis inferiores, nec maiores etiam eſſent ſexaginta) vrbe relicta,inermes,in aperta planicie,nudi caput & pedes,exuti veſtimẽtis,& laqueum collo quiſque ſuo geſtantes,primum à ſe veniam implorarent admiſſorum facinorũ, ac vt deinde ſibi quiduis in ipſorum capita ſtatuendi,faciendíque poteſtas permitteretur. Aliud ab eo reſponſum(tametſi vehementer deprecantibus amicis)obtineri non potuit, itáꝗ diſceſſum eſt. Philippus Gandauum reuerſus, poſtridie ad populum retulit omnia. Vidiſſes miſerandam tunc ciuitatis faciem, in extremam deſperationẽ adductis omnibus. In hoc publico luctu & mœrore omniũ, Philippus in deliberationẽ tria attulit, vt aut tẽplis incluſi, delictorúmꝗ veniã à Deo precati,vitæ ibi exitum manerẽt:aut vt conditionẽ ab hoſte ꝓpoſitam acceptarẽt:aut vt ad quinꝗ circiter milia ꝓdeuntes,in illũ pugnarẽt.Obtinuit poſtremum hoc,facta deliberatione. Nam aut ilico decertandũ erat armis, aut inedia miſere pereundum.Militẽ ſuũ Flander iam habebat Brugis collectũ ad quadraginta milia.Nam ꝙ ſciret hoſtẽ in magnis poſitum anguſtijs,volebat omnino bellũ iſtud honorifice & vtiliter finire:& de aduentãtibus Gandauis,vt intellexit, copias inſtruxit.Cæterũ illi, tametſi perpauci, & concionibus ſacerdotũ,& ſui ducis Philippi orationibus incitati:deinde,ꝙ inopẽ,exhauſtã,

afflictam,& miſerrimam à tergo ciuitatem re linquerēt,in qua cōiuges & liberi, & quicquid omnino charum eſſe poterat, quorum omniū vel ſalus vel interitus in eius fortuna diei,tū erat:magnos ad prælium animos adferebant. Brugenſes, qui miro prius ardore pugnam o-ptarant, adeo quidem, vt Flāder improbis ip-ſorum inſtigationibus velut adactus, eo die, quod minime ſtatutum habuit, prælium fece-rit,poſtquam collata ſigna, quo neſcio ſubito metu perculſi (& habebant ſolem aduerſum)
1382 in fugam præcipites abierunt. & cum nulla ra tione pōſſent retineri: coactus eſt etiam Prin-ceps fugere, & cum eo copiæ equeſtres. Vo-luit quidem Flander, qui fugientes equo præ-uerterat, ne hoſtis irrumperet,occluſiſſe Bru-garum portas, verum id fruſtra fuit. fugien-tem enim acriter inſecuti, vrbem occuparunt ſub noctem.Et ne tunc quidem omnino deſpe-rans Flander, collectis ciuibus,conari hoſtem repellere. Sed eò loci redactus eſt, vt ſub no-ctem intempeſtam,diſcurrentibus per omnem vrbem Gandauis, ille, à ſuis plane deſtitu-tus, nunc in hoc, nunc in illud angiportum ſeſe furtim ſubducens, & tandem in pauper-culę cuiuſdam fœminæ caſulam ingreſſus,cui vix erat domi, quo miſerum tegeret, magna difficultate vitam ſeruarit. Hic mihi vide rerum humanarum & miſeriam & viciſſitu-dinem admirabilem.

A victoria,indignis modis ab hoſte tractati Brugenſes,& inter cætera,quæ collibuiſſent,victori, Gandauum abducti ſunt ex illis captiui circiter quingenti locupletiores. Flander,vitæ dubius,cum aliquandiu latuiſſet, Inſulas profugit, interim pedes,interim equa vectus,abſque ſella, moleſtiſſima & via & cælo. Gandauorum iſta fortuna plurimum recreauit Pariſienſes, Rotomagos, Leodinos, Brabantos, & quicquid eſt vicinarum ciuitatum, ídq; & propter exemplum, & quòd male cuperent Flandro,quem faſtus inſimulabant.Philippo plurimus vbique honos deferri: & is quidem in rebus omnibus eum adhibere luxum, qui vel in principe nimius videri poſſet. In victoris populi poteſtatem abierunt penè omnes. Audenardæ ciues, vt deditionem facerẽt,admoniti, poſtquam fortiter & contemptim recuſaſſent, obſidiõe à Philippo cincti ſunt, ex oĩ Flandria contractis copijs.Interim ſubinde à Gandauis factæ excurſiones,direptæ, dirutę'q; nobilium ædes. Quin & fons ſacer, in quo Flander baptizatus, & cunæ illius & neſcio quæ alia in arce quadam inuenta, libidinem et animum ferocientis militis explerunt. Flander ad extrema redactus infortunia,reb⁹ perditis,vnicũ videbat eſſe remedium,vt Gallũ ad ſui cõmiſerationẽ ꝓmoueret.Huc igiť generũ ſuũ,illiúſq; fratrẽ,à quo ſalutẽ expetendã ducebat,adhibuit.Ab eo nõ difficulter inflãmatus Rex adole-

ſcens, magna alacritate bellum hoc ſuſcepit. Philippus,vbi reſciuit,Flādri cauſam,interceſſione Burgundionum Ducis, commēdatam in Gallijs, populi nomine miſſis ad Regem literis,obſecrare,vt Flandriam ſuo principi reconciliaret. Hæc autem non tam ex animo ſcripſit,quàm vt hominum de ſe opinionē in Gallijs,cognoſceret. Verum,vt cōſilio ſuo hic cecidit, (Gallus enim contemnere ſcriptum) itū eſt ad Anglum,à quo nō modo ſubſidium pro Gandauis orare, verūetiam ducenta aureorū milia,quæ Iacobus Tornacū oppugnanti Eduardo mutuat9 fuerat,tempore minime omniū opportuno,repetere. Sic adeo factum,vt nihil obtineret. Si mutuo datæ pecunię nulla facta mētione,ſolum de fœdere egiſſet, credibile eſt illum exorare potuiſſe.

Flander,ſtrata ſibi iam via, & propenſo in bellū hoc Regis animo, in Gallias profectus, poſt acceptā à Rege inaugurationē Arteſię,rebus iā ſuis melius ſperare cœpit, præſertim,cū potentiſſimū monarchā videret,ſui cauſa,feſtinatione magna,ingentē exercitū,puta,ad ſexaginta milia,in hoſtē educere. Quod ſimulatq; Philippus reſciuit, quæ ſui erant muneris,non oſcitanter obiens,ilico iuſſit pontes omneis viciniores,Lyſæ fluminis, deijci. Porrò, duobus quibuſdam locis erant ab eo diſpoſita firmiſſima prēſidia,quæ traijcientē arcerent. Ad oppidum Cominum, Petrus Syluanus retinebat

in hũc vſum circiter nouem milia. Id cũ igno-
tum Gallis non eſſet, variabãt inter eos, dum
de rebus gerendis conſultaretur, ſententiæ, ex-
iſtimãtibus alijs, apud ſanctum Odomarũ, vbi
minor eſt fluuius, tranſmittendum: alijs vero,
prope Tornacum, ponti iungẽdum Scaldam,
vt illinc Audenardam facile traducerẽtur co-
piæ. Placuit tandem, vt hoſtis prope Cominũ,
vt diximus, conſiſtens, peteretur. Vt eò deuen-
tum, cernebãt deiectos pontes, & deſtructa om
nia. rurſus deliberatum eſt. Ibi tum animoſio-
res aliquot iuuenes, pugnæ, & laceſſendi hoſtis
cupidi (inter quos paulo antè cõuenerat, ſi tra
iectus non pateret vſquam, id ſe daturos ope-
ram, vt tacite, non conſcijs ducibus, rationẽ ta-
men inuenirent) lintribꝰ adiuti, & religatis ad
vtranꝗ ripã funibꝰ, paulatim in vlteriorẽ flu-
uium omnes peruenerunt incolumes, & adeo
citra magnam moleſtiam aut diſcrimẽ, vt ho-
ſtis non procul inde caſtra ſua metatus, nihil
vnquam reſciſceret; niſi cum elatis ſignis pro
greſſos, coràm videret. Syluanus tũc propter
impendentem noctem, minime ratus tam exi-
guam turbam ad ſe veniſſe, dimicare noluit,
ſomno & labore defatigatos, noctu potius ad-
oriturus. Sed illi in hac ſolicitudine poſiti, mi-
niméꝗ ignari, ꝗ̃ audax facinus, quámꝗ ma-
gnum, præter ducum & Regis volũtatem in-
ceptaſſent, rerum ſuarum mire ſatagebãt. Sub
lucẽ collatis ſignis, Galli tametſi pauciſſimi, rẽ

adeo viriliter egerunt,adeóq; ſtrenue,vt cæſis penè ſex milibus,fuga dilabentem reliquã tur bam in oppidum vicinũ perſequerentur.A pugna,prope Cominũ ilico ſtructo ponte,Gallus reliquũ exercitũ adducens,Iprã rectà cõtẽdit. Oppidani,victoris haud dubie exercit⁹ fortunam ſecuti,præfecto vrbis,ꝙ deditionem non admitteret,interẽpto,in Galli poteſtatẽ venerũt.Id imitati viciniores õnes,& pecuniæ vim magnam Regi dependebãt, & ſimul duces rebellionẽ ſuadentes,ad illũ captiuos adducere. Cęterũ his rebus omnibus Flander non interfuit.Brugẽſes aliorũ exẽplis moti, ſpectabãt & ipſi ad deditionẽ, ſed à ducib⁹ cõ firmati,præſertim,ꝙ ab Anglis opẽ ſperarẽt, perdurabãt.

Philippus, vt accepit maximi Regis copias non procul conſidere, productis in aciem ſuis ad 50 milia,hortari illos oratione graui,vt pu gnaturi proponerent ſibi inſignem illã victoriam aduerſus Flandrum, quem parua nuper manu fudiſſent:cogitarẽt, ſe poſt hoc præliũ,ſi feliciter caderet,futuros rerũ dominos.Optare id omneis bene inſtitutas & egregias ciuitates,quib⁹ ex animo nihil magis euenire poſſit,q̃ ſi Gandauos pro libertate tuẽda fortiter & indefeſſe pugnantes,virtutis ſuæ fructũ retuliſſe cognoſcant, extinctis illis, quorũ inexplebilis cupiditas & ambitio non patiatur vllius Reip.ſtatum eſſe in tranquillo. In hanc ſentẽtiã alia multa locutus,mãdauit,vt in cõ

flictu,prçterq̃ vni Regi,nemini parceretur,in-
teremptis ad vnũ omnibus. Flãdri vehemẽter
quidẽ dimicare,nõ immemores eorũ,quç nar-
raſſet Philipp⁹. Incitabat & illud nõ minimũ,
ꝙ tantũ in ſe hoſtẽ cõcitaſſent, quẽ ſi deuinci
cõtingeret,futurũ id ſibi immortali gloriæ,ad
omnẽ poſteritatẽ.Sed circũſepti tandẽ duabus
hoſtium alis,& in anguſtias redacti,ſuccubue- 1382
runt.Ad horã circiter vnam pugnatum eſt,&
tempore tam breui, deſiderata ſunt 25 milia.
Philippus,fortiter pugnãdo cõcidit,&à pugna
iuſſu Regis inter cæteros quæſitus, ac inuẽt⁹,
ex arbore ſuſpenſus fuit.Nimirum ingenti to-
tius equeſtris ordinis bono, depugnatũ eſt eo
die.Nam ſi ſecus eueniſſet, qui tũ paſſim erat
rerum ſtatus, credibile eſt in ſummum fuiſſe
adductos periculum Reges atque Principes.
Nã Pariſienſes iampridẽ ſeditioſi,huius prçlij
euentum auide expectabant. In Campania,&
bona Galliæ parte, florẽtiſſimæ quæq; ciuita-
tes,vnà cũ agricolis tumultuari iã cœperant.
Itaque in hoc prælio pendebat principum vel
ſalus omnis vel calamitas. Rex tum agebat
annum decimumquartum. Brugenſes,in hac
ſociorum miſeria , præſidij ſpe omni ſublata,
ſimul & rei bene gerendæ,reſtituendæque oc-
caſione præciſa,in Regis fidem ſeſe dederunt.
Flander,quòd huic populo non male cuperet,
ad Regem, pro ipſis interceſſit , vt reciperen-
tur, depenſis centum & 20 francorũ milibus.

Qui Audenardam obſidebant, accepta ſuorũ clade, caſtra ilico mouerunt. Porro, Gandauẽſes his tantis malis & fracti & deiecti prorſus, ad miſericordiam & clementiam cogitabant ſolicitare victoris Regis animũ. Sed Syluanꝰ rheda vectus eò(nã grauiter laborabat ex vulnere) hanc illis opinionem excuſſit, magnifica pollicitus. Poſtq̃ ex conſilio procerum Gallus non putabat obſi dẽdum Gandauũ, diſtributis huc illuc præſidijs, Tornacum redijt.

Gandaui, vt ſuprà dictum eſt, ad Anglũ miſerant pro cõciliando fœdere: cuius quidẽ formulas Anglus, deliberatione facta, perſcriptas miſit per quendam ſuæ familiæ, vt ſi Flandrię populis approbatę fuiſſent, eorum ſignis cõfirmarentur. Legatus vt Caletum appulit, certior factus, à populo Gandauo infeliciter pugnatũ, & pleraq; à Gallis occupari, infecta re in Angliam reuertit. Nec admodum dolebat Anglicæ nobilitati, oppreſſos Gandauos: quibus ſi feliciter pręlium cecidiſſet, omnium circà populorũ animi fuiſſent erecti: & quoniam in Anglia non ita pridem periculoſiſſimi tumultus fuerant, minima rurſus occaſione concitari potuiſſent. Id illi cogitare. Quo tempore Tornaci Rex erat, deſudatum eſt à multis bonis viris, vt populus rebellis principi ſuo reconciliaret̃. Illi quidem Galli imperiũ non detrectare, ſed grauiſſima quæq; paſſuri potius videbantur, quàm Ludouicum recepturi. Cum nihil trãſigĩ

poſſet,Gallus redijt, & Lutetiæ vicinior fact⁹ obuios habuit Pariſienſes ad 20 milia,bene armatos omneis. Mirum id videri & nouum tã Regi,quàm cæteris omnibus.Et quoniam armatæ multitudini, illis tẽporibus minime tutum erat fidere:miſſus eſt , qui ſententiã illorum perquireret.Reſpõſum erat eiuſmodi, vt dicerent,eo ſe conſilio ita inſtructos prodijſſe, vt Rex coràm videret,quantas è Lutetia poſſet habere copias,breui temporis momento,ſi opus ſit.Id tunc quidem in excuſationẽ adferebant: ſed profectò longè diuerſa cogitarant antè,& niſi victor ille redijſſet,mira contigiſſent.Iuſſi redire in vrbem & deponere arma, paruerunt.Trahebat ſecum Rex multũ exercitum,è Britonibus & Heduis collectũ.Id metum eis incuſſit.Per otium deinde,ex conſilio patruorum,cœpit eos pro meritis tractare,loricas omnes in vnum aceruum congeſtas extorſit,ad ſupplicium rapuit cõſiliorum authores.Imperauit tributa & vectigalia multa, denique emunxit ab eis plus minus quadringenta francorum milia.

Feruebant tum odia inter Clementẽ & Vrbanum,& ille quidem Auenione tum erat: hic autem,cũ ob alia, tum vt Galliæ Regi aduerſario ſuo facilius incommodaret,Genuam acceſſit.Ex Italia ſecum adduxit rationes,quib⁹ imperiũ ſuũ firmaret.hæ autẽ erant eiuſmodi: Cogitabat ĩ Angliã ad Archiepiſcopos & alios

proceres eccleſiaſticos miſſurũ ſe diplomata, (bullas vocant ipſi) quibus delictorũ omnium veniã elargiretur in eos, qui Clemẽtinos impugnarent. idem enim in Gallijs tũ faciebat Clemens. Et quandoquidem compertũ habebat, ſe nõ poſſe vehemẽtiꝰ turbare, aut affligere Gallos, q̃ excitatis in eos Anglis, inuẽtæ ſunt etiã rationes ab eo, colligẽdæ pecuniæ, citra cuius acceſſionẽ vix vllꝰ armari voluiſſet. Itaq; viſũ eſt illi optimũ, ſi præter ea quæ diximꝰ diplomata, permitteret Regi, vt ab ordine eccleſiaſtico (exemptis interim primatibꝰ) collectas decimas nobilibus aſſignaret, vt de ſtipendijs eſſent certiores. Cæterũ ad hoc pſuadendũ ſubornabat eccleſiæ primores, qui cæterã turbam impellerent. Hac ratione, nec Regis ærariũ exhauſtũ eſt, nec populus ipſe grauatus, niſi quãtum lubens ſua ſponte dabat: id quod liberaliſſime, vt tum erant ſecula, pro ſe quiſq; faciebat, nimirum propoſitis adeo non vulgaribus præmijs, quorũ cõſequendorum occaſionẽ nemo ſibi putabat negligendam. Miſſis igitur in Angliã ab Vrbano plurimis eiuſmodi literis, & paſſim cõcionibus inflãmatis hominum animis, adeo vt beatos ſe reputarent, quibus contingebat eo tẽpore mori: collecta ſunt breui tempore, tam è decimis, quàm è ſpontanea vulgi liberalitate, circiter vicies & quinquies centena francorũ milia. Et quò plus fidei haberetur: voluit Pontifex, inter cæteros, præeſſe

copijs aliquem eccleſiaſtici gregis virũ peritũ. Quin & in Luſitaniã ſimiles miſit literas eiſdẽ ibi rationibus vſus, vt Hiſpano, qui ſuas partes impugnabat, ægre faceret. Cæterũ Duci à Lenclaſtre, Hiſpania, & Epiſcopo cuidam ex familia Spenſiorum, Gallia oppugnanda euenit. Sed quòd ille minꝰ eſſet popularis, & auaritia magis, quàm animi candore inductus, crederet ad hanc expeditonẽ accingi: malebãt pleriq; ſub Epiſcopo militare, cui diſcedẽti Anglus iniũxit, vt Caleti alterũ collegam & belli gerendi ſociũ expectaret. Ille vero, moræ impatiẽs, & nihil cũctandũ ratus: in Flãdriam copias adduxit. Miſſis à Flãdro tũ Inſulis cõmorante, qui noui belli cauſam cognoſcerent, non denũciatis inimicitijs, reſpõdit, in gratiã Vrbani Põtif. perſequi ſe Clemẽtinos omneis. Legati contrà, Flandriam omnem Vrbano prorſus addictam. Si nulla ſit alia cauſa, inique ſuſceptum bellũ aduerſus immerentẽ ſociũ. Ideóq; petere cõmeatũ, vt in Angliam ſibi liceat tuto traijcere, & colloqui cũ Rege. Tũ ille ſatis ꝓterue, ſe nullum eis facere vel manendi vel eò proficiſcendi copiã: ſi traijcere omnino velint, faciant id ſuo periculo. Cum aliud ab homine parũ & ciuili & tractabili obtineri nõ poſſet, Flãdri ad 12 milia nõ ꝓcul ab oppido (Dunequerquã vocãt) collatis ſignis depugnantes in Anglos (quorũ fœcialẽ ad ſe miſſum interemerãt) cæſi ſunt plus minꝰ nouẽ milia. Occupatis

deinde quibuſdam ibi oppidulis,vt Ipram obſi
derent,progreſſi ſunt Angli: quóq; firmiorem
haberent exercitum,Gādauis,vt ſuas etiā co=
pias producerent,nunciarunt. Nam & mutuū
erat iam inter eos fœdus, & dolebat Anglis,
prælio ſuperiori Gallos extitiſſe victores, a=
deóq; inuidebant eis hanc ſiue laudē,ſiue for=
tunam. A Gādauis miſſi ad 20 milia. Dum
Iprēſes acri premerētur obſidione:Flander,in=
terceſſione Leodienſis Epiſcopi,ſtatuit amice
cum Anglis tranſigere:quos ad eā rem, vt ſu=
ſpicari licet, nō erat habiturus difficilis, præ=
ſertim cum in Clementinos, è quorum grege
Flander non erat,inſtitutū eſſet bellū.Sed An=
glis coniuncti Gandaui, odio ſui principis,cō=
ſilia perturbarunt.In Galliarum Regis poten=
tia, præſidiū erat vnicum. Hic denuo inſtiga=
1383 tus à Burgundo fratre,& Flandri genero,con=
ſcripſit ſupra centum milia.Porrò, Epiſcopus,
vt rerum imperitus,ita mire faſtuoſus,vbi cō=
tra ſe aduentantem exercitū accepit:ilico mo=
tis caſtris,& obſidione ſoluta, cōtulit ſe ad ma
ritima cum aliquot copijs,vt imminēte hoſte,
ad fugam eſſet paratior,facilémq; traiectum
haberet Caletum.Erat in Regis exercitu,Bri=
toniæ Dux, quod mirum ipſis Anglis videri,
quorū ope & ſtudio ſępenumero ſeruatus fuit
& reſtitutus. Verū id integrum illi tum erat,
citra nominis aliquam labefactationē.primū,
quòd Gallo nuper eſſet reconciliatus: deinde

quòd hoc officium deberet Flãdro,cuius erga ſe munificẽtiam & fidem profugus ipſe & inops abunde fuit expertus.Nimirum ita ſũt res humanę,vt quæ iſtum hodie affligat calamitas,illũ cras exagitet. Et tamẽ ille beneficiorũ minime immemorẽ ſe declarauit Anglis, qui imminente Gallico robore,in vrbem quandã (Burburgum appellant)retrocedentes,obſideri in ea ſe patiebantur. Nam periculi præſentiam videns Brito,quod euitare non poſſent, niſi facta deditione,quanquã & id incerti eſſet euentus,non deſtitit hortari illos è muro ſecũ verba faciẽtes,vt amice tranſigerẽt.Quod illi non modo gratum habebant,verumetiam obſecrare Britonem,vt mentionem apud Regem inijceret.Et hic quidem,à deliberatione,in ſuã poteſtatem recepto oppido,turbam omnẽ incolumen abire paſſus eſt: poſtea,dimiſſis copijs, humaniter agere gratias ducibus exteris,imprimis autem Friderico Bauariæ principi, quem amor perluſtrandi regiones,cognoſcendíq; militiã gallicam, & diſciplinam omnem, in hoc protruſit.Quinetiam Brito,tam Angli, quàm Galli ſtudioſus, ad conciliandum illos, effecit magno ſuò labore & induſtria, vt Galię,Hiſpanię,Angliæq; Regũ legati cõuenirẽt. Nec enim cũ Anglis voluit trãſigere Gallus, niſi & Hiſpani haberetur ratio. Et quoniã rebus ita dubijs,nec Galli Caletũ,nec Angli Bononiã ſe cõferre volebãt,medio inter vtrunq;

oppido conuentũ eſt. Patrui Regis Galliarum, ibi repetere Aquitaniã omnẽ, item Caletũ, & arces, quas tum Angli cis mare, ad Garũnam vſq; tenebant, tam in Normannia, q̃ Britonia, Pictonibus, & Rochellenſi agro. Angli contrà nihil horum offerre, & præter capita rerũ, de quibus iniunctũ erat, vt loquerentur, voluerũt etiam Gãdauos in cõmunẽ hanc ſocietatẽ recipi. Sic enim inter ipſos Caleti prius conuenerat. Sed Flãder magnis hic ſe viribus oppoſuit, cõtendens nulla ratione admittendos illos in tantorum principũ fœdus. Breuiter, cum aliud ſtatui non poſſet: in menſes decem, & eò plus firmatæ ſunt induciæ & terra & mari, inter Gallum, Anglum, Hiſpanum, Scotum, & Gandauenſes, quãtumuis reclamãte & diſſuadente Flandro. Fuit & illud additũ, vt ſub exitum induciarum, rurſus certo loco ſimul congregarentur legati, copioſius acturi de pace.
1383 Paulo pòſt, vitã finijt Flander, quẽ fortuna per annos aliquot mirabiliter exercuit, belligerantẽ in ſuos: adeo, vt in hoc vno principe ſpectare liceat, quàm ſit inſignis felicitas ita regere poſſe populũ, vt & amet & reuereat. Deinde quàm ſit periculoſum, incidere in Remp. potentẽ, quę dũ libertatis vultvideri ſtudioſa, permiſcet omnia, quò imperium à ſe excutiat.

Cum diſcederetur à legatis, ita cõuenit, vt Galli ſtatim denũciarent inducias Scoto. Cæterum id quo neſcio errore fuit neglectũ. Veri

ſimile eſt,morte Flãdri,occupato Burgũdionũ Duce,ad quẽ hȩreditas illa omnis iã deuoluta fuit,in obliuionẽ iſtud veniſſe.Nacti hãc occaſionem Angli quidã nobiles,factis incurſionibus,depopulati ſunt hinc inde Scotiã,& ferro, & igni.Scoti rerum omniũ ignari,nõ denũciato bello,mirari factũ,maxime vero,ꝙ de inducijs obſcurus eſſet ad eos delatus rumor.Vtut erat,parabant & ipſi defenſionẽ. Cuius rei fama cũ ad Gallũ perueniſſet,incuſare ſe mutuo proceres ipſi ob tantȩ rei negligentiã,obliuionémq́.Et quod reſtabat vnũ,miſſi in Scotiam ſunt,qui re omni expoſita placarẽt eos.Ad pacem quidẽ ſatis inclinabat Rex ipſe,verũ proceres regni tumultuari, & vindictã expetere, adeóq́ viciſſim in Angliã factis impreſſionibus,declarare,nõ ſibi deeſſe animos & ſe & ſua tuendi. Cum eſſet Scoto perſuaſum, à legatis Galliȩ miſſ⁹ fœcialis ad Anglũ,ſedauit turbã. Itaq́ receptis & ratihabitis hĩc illinc inducijs, voce præconis edictum eſt,ne quis in formulas illarum committeret. Vt autem Anglus facilem ſe daret ad hoc negotiũ ſumme laboratum eſt à Lenclaſtrio,qui iamolim ſtatutum habebat Hiſpanias inuadere, coniunctis cum Luſitano viribus: eóque vehementius optabat perficere bellum iſtud, quòd ſobolem haberet è coniuge ſua,cui regnum iure omni humano & naturali deberi contendit.

Expoſitũ eſt ſuprà,quãtis copijs & apparatu,

Andegauorũ princeps in Italiã abierit. Quò cũ venit, præter Neapolitanos, qui nulla ratione flecti poterãt, nõ inuenit obſtaculum. Parebãt Prouĩcia, Calabria, Apulia. Deceſſit tũ è viuis Sabaudus Andegauũ ſecutus, vt diximus. Porrò cũ in tertiũ iã annũ aluiſſet militẽ, exhauſt9 quotidianis ſũptibus, & ijs quidem nõ exiguis, fratres orare, ne ſibi in his ſuis rationib9 lõge clariſſimis deeſſent. Illi ꝓ ſuo in eũ affectu, minime rati deſerendũ in cauſa tã nõ iniqua, copias miſerũt. Quę cũ Auenionẽ appuliſſent, accepto de illius morte certiſſimo nũcio, redibãt.

Mortuo Flãdro, ad Philippũ Burgũdum iure ſucceſſiõis deuenit õnis ditio Flãdrica. Atqui Brabantię Domina (cui9 maritus VVẽceſlaus à Bohemia nuper obijt Lutzẽburgi) cupiebat vnice, Burgundiã, Hannoniã, & Flãdriã perpetuo fœdere & amicitia cõiũgi. Burgũdo filius erat Ioannes. hic Margaritã Alberti Bauariæ Ducis, Hannoniæq; filiã, Cameraci vxorẽ duxit. Præterea Gulielmus Alberti fili9 cõnubio ſibi iunxit Margaritã Burgundi filiã. Nuptijs Galliarum Rex intererat. Burgundus filiæ in dotem dabat centũ francorum milia. Lenclaſtrium hęc fœdera peſſime habebant, ꝗ filiam ſuã Alberti filio cuperet nupſiſſe. Conabatur quidẽ impedire, cũ de ſponſalibus accepiſſet, miſſis ad Albertũ literis, verũ id fruſtra fuit.

Quantum attinet ad Comites Hãnoniæ, ſic accipiẽdum eſt: Gulielmus huius ditionis do-

minus,quatuor habebat filias,Margaritã,Philippam,Ioannã,& Iſabelã.Item filiũ vnũ,Gulielmum.Margarita nupſit Ludouico Bauaro, Imperatori.Philippã duxit Eduardus Anglus. Gulielm⁹,nõ relicta ſobole,ſuccubuit ĩ prælio aduerſus Phriſones. Itaq; per mortẽ iſtius ad ſororẽ natu maximã,puta Margaritã,ſuccedẽdi ius venit: & illa quidẽ hæreditatẽ adijt,donec Albertus filius, quem è Ludouico Cæſare ſuſtulit,adult⁹,in paterna bona ſucceſſit.& huius quidem deinde filius Gulielmus, Burgundi filiam duxit,vt narratum eſt.

Andegauiæ principi duo erãt filij,Ludouicus & Carolus.quorum mater,Clementis & Galli ſequuta cõſiliũ,Prouincialibus bellũ intulit, non citra Gallorũ Regis auxiliũ,ſuppeditãtis, & militẽ,& belli neruos. Maſſilienſes quidem ſatis erant huic addicti, verum reliqua ditio omnis opponere ſe:nec imperium illius acceptura prius videbatur,q̃ Calabria,Neapolis,& Apulia idem feciſſent:quarũ quidẽ poſſeſſionẽ vbi ſe declararet habere trãquillã,& ſe libẽter in ipſius poteſtate futuros. Finitis hoc tempore inducijs,Gallũ inceſſit mira cupiditas impugnãdi Anglũ.Conſcriptis igitur copijs, Boroniũ in Aquitaniã miſit,vt hoſtẽ, õni Gallia, ſi poſſet,exturbaret. In Scotiã miſit alterũ exercitũ,duce p̃fecto maris(Ammiraliũ vocãt)vt ſimul iũctis viribus,Anglo negotiũ faceſſerẽt. Quò cum venit, minus amice fuit exceptus.

Etenim Scoti, ꝙ ſe crederẽt ſatis potẽtes citra alienũ præſidiũ,qui hoſtẽ inuaderẽt:deinde,ꝙ cũ agrũ teneãt ſterilẽ,ſemper metuãt, ne quid pręterea detrahať:tũ,ꝙ aliorũ inuideãt bonis, indigne ferebãt illorũ aduentũ.pręterea,quod Ammiralio inter cætera cũ primis erat moleſtũ Scotię Rex,ægre potuit & precibus impelli & precio,vt deſerta illa Scotię parte,relicta, ad colloquiũ veniret,cui nõ priꝰ ſe dedit,q̃ ſcriptis & ſigno ſuo fidẽ dediſſet Ammiralius, nõ ſe diſceſſurũ è Scotia, niſi certa pecunię ſũma ipſi Regi depẽſa,nullũ alioqui auxiliũ laturo.

Carolus quintus ęger decũbens,fratres ad ſe vocatos orauerat,vt filio de vxore proſpicerẽt illuſtri loco nata,potiſſimũ vero peterẽt illã è Germania,quò firmiora eſſẽt fœdera. Nimirũ id adeo ſic euenit. Nupſit enim illi , Stephani Bauariæ Ducis filia,Iſabela, forma elegãtiſſima.Cæterũ,huius cõnubij prima occaſio nata fuit ex eo, ꝙ Fredericus Bauarus, Galliæ Regis caſtra ſecutus eſſet ꝓximo bello,quod geſſit in Anglos,vt ſuprà narratũ eſt. A morte Andegauiæ Ducis, qui res maximas in Italia moliri:vitã finijt & illius aduerſarius Carolus cui à pace cognomẽ erat. Credebatur tũ id factũ ab Hũgariæ Regina:quę cũ filias duas haberet è cõiuge ſuo Ludouico vita defuncto,verita,ne Carolus hic Ludouici ex fratre nepos, illas hæreditate omni pelleret,præſertim,cum iam nõ obſcure ſe Regẽ Hũgariæ diceret,illũ

è medio ſuſtulit, verus modo ſit rumor, & ſuſpicio. Deinde ad Gallũ miſſis legatis, optabat illius fratrem Ludouicũ Valeſiũ, filiæ ſuæ maritũ. Id cum in Gallijs nõ diſplicuiſſet, in Hungariã miſſi fuere, qui Ludouici principis nomine prorſus trãſigerent, pòſt alij in Galliã ablegati, qui ſpõſum adducerẽt. Interea Henricus à Bohemia, vocat⁹ Marchio à Blãcquefort, frater germanus Caroli Bohemiæ Regis, indigne ferẽs, peti Regẽ ex locis tã lõginquis, ĩcitãtib⁹ eũ aliquot Hũgariæ primorib⁹, adeóq; fratre ipſo nõ diſſuadẽte, Reginã, illiúſq; filiã, animi recreandi cauſa cõmorantes, in arce quadã lõgius ab hominũ frequẽtia, obſedit: & hac tandẽ ratiõe coacta fuit illa filiã huic vxorem dare. Galliæ Regis frater in Campaniã vſq; ꝓgreſſus cũ familia & comitatu omni, vt certior factus eſt de reb⁹ in Hũgaria mutatis, nõ paruo dolore cõcepto, redijt ad fratrẽ, qui nõ magnopere videbatur angi, ꝙ Hũgaria, ꝓpter maxima locorũ interualla, præſidium ægre tuliſſet.

Scot⁹, ĩtellectis Ammiralij ratiõib⁹, cõſcripſit ad 30 milia. Reb⁹ gerẽdis nõ ĩtererat ipſe, ſed filios nouẽ adeſſe voluit: & progreſſi in hoſtẽ, longe latéq; vaſtarũt agrũ. Sed certiores facti Anglũ aduentare cũ 70 milib⁹, nõ ſubſtiterũt. Et ille quidẽ eos perſequi retrocedentes. Ibi tũ Ammirali⁹ ad prœliũ hortari, quod Scoti quoniã & multitudine ſuperari, & Anglorũ in re militari peritiã habere ſuſpectã, detrectabãt.

Et apparebat Anglos vix vnq̃ infeſtiores fuiſſe Scotis,ꝓpterea ꝙ hi exterũ etiã militẽ ſibi adiũxiſſent,& illũ quidẽ è Gallijs petitum.hoc nimirum immoderatiſſime ferebãt.Scoti,quò fidem facerent Ammiralio,prælium vrgenti, deduxerũt illũ in montẽ vicinũ,inſigniter ſublimẽ, vnde potuit omnẽ hoſtilẽ exercitũ prorſus cõtẽplari:quẽ vt vidit,acquieuit eorũ ſentẽtiæ,qui minime ſuadebãt cõſerẽdas manus. Ne tamẽ nihil egiſſe viderẽtur,cõiuncti Scoticis copijs Galli irruerũt in ditionẽ VValẽſem, vbi aliquãto etiã plus dãni,q̃ in Anglia, dederũt.Lenclaſtrius,& multi alij,ꝑſequẽdos exiſtimabãt,ſed diſſuadente quodã nõ minimi precij,&adducto ĩ odiũ atq; ſuſpicionẽ Lẽclaſtrio, quaſi is Regẽ eò ꝓtruderet,vt ĩ pugna oppreſſo ipſe in Regni adminiſtratione ſuccederet, mutat⁹ eſt Regis animus.Porrò,quãtũ poſtea malũ in Angliã inuexerit iſta Regi iniecta ſuſpicio,de patruis,ſuo loco intelligetur.Vt animum rapinis & depopulationibus explerunt, Scoti,cum Gallis redierunt ad ſuos. Sed dictu mirũ, q̃tã in illis ferociã & inhumanitatẽ deprehenderint Galli.paſſim erat audire querelas graues atq; minaces,dũ hic de frugibus ꝓtritis atq; humi deiectis,ille de arboribus pręciſis, alius de re familiari ſibi ablata,magnas mouere turbas,adeo,vt palã dicerẽt, nõ prius in Galliã redituros illos,quàm iactura õni & damno reſarto.Quid agas? Coactus adeò fuit

his rationib⁹ Ammiralius placare õneis,quot-quot de iniuria ſibi facta,querebantur.

Gandaui, ſeptennali bello defatigati, pacẽ quidẽ optabant,ſed tacite. Nam Syluanus,qui plus & commodi & dignitatis propoſitum ſibi videbat in turbis, ita retinebat eos, vt palàm vix vllus auderet pacis meminiſſe.nihilomin⁹ per duos quoſdam potentiores ciues, maxime ſtudioſos quietis & tranquillitatis publicæ, tũ per nobilem quendam virum, honeſti ingenij, & in Gallijs valde gratioſum,res eò fuit dedu 1385
cta,vt Burgundus,nuper Flandrię dominus factus, & æquum & facilem ſe præberet, eóque magis,quòd ſub proximum ver in Anglia ſtatutum haberet bellum facere. Pacis formulas author ſatis prolixe enumerat.Syluanus,hunc nuncium adeo non gratum,vt intellexit, cum Anglo quodam,genere nobili, (quem Gandaui multo antè flagitauerãt ſibi dari præſidem vrbis) in Angliam abijt.Nam,etſi firmata pace extra periculum eſſe videbatur, tamẽ multitudini diffidens,migrandum putauit.

Author,à commemoratione harum rerum, ſcribit,ſe, vt plenius cognoſceret res geſtas in Hiſpanijs,Luſitania,Aquitania,viciniſq; regionibus,cum eſſet in ea ętate,vt labores itineris ferre,ea ingenij mediocritate, vt, quæ intellexiſſet,deſcribere,& mandare monumentis poſſet:deueniſſe tãdem in familiã Gaſconis,principis à Foix, viri tum tẽporis clariſſimi. apud

hunc aliquot menſes commoratum ſe familia riter, edoctũ de rebus plurimis, & ab ipſo principe, & alijs magni nominis viris, qui reb⁹ pleriſque interfuerãt ipſi. Narrat inter cætera triſtem quendam euentum, & quem natura ipſa reformidet. Res ita habet: Comes à Foix, vir ſtrenuus inter cæteros, nobilem quendam iure belli captum tenebat, qui vt cuſtodia eximeretur, pactus erat dependere quinquaginta francorum milia: pro qua ſumma, fideiuſſionem interponere volebat Rex Nauarræ, cuius ſororẽ Comes vxorem duxit. ſed diffidens Regis ingenio, quem fortaſſe propius nouit, niſi meliori ſatiſdatione facta, noluit liberare captiuũ. vxor ſubirata, adeo non haberi fidem fratri, modeſte increpare maritum, & nõ conquieſcere, donec illi perſuaſiſſet, facta interim mentione, ſibi in dotem deberi tantã ſummam, ideóq; non eſſe, quòd fraudẽ metueret. Hoc igitur pacto ſolutus captiuus, vt ad ſuos redijt, quò fidẽ liberaret, collectam pecuniam, certo tempore, miſit nõ ad Comitem, ſed fideiuſſorem ipſum. Quod vt reſciuit ille, miratus, nihil ad ſe mitti, per vxorẽ, quæ profectionẽ libẽter ſuſcepit, ſententiã illi ſuã ſignificabat, cõmonefaciẽs eũ fidei. Tum ille ad ſororẽ, poſtq̃ accepit mãdata, Omnis, inquit, hæc pecunia, ad te ptinet, eámq; marit⁹ ratione dotis tibi debet, ac poſtq̃ ſemel ad me eſt delata, non patiar illã hinc auferri. Ibi vero illa cœpit obteſtari, mutaret ſentẽtiã,

futuram hãc veluti ſegetẽ vehemẽtis & perpe‑
tui inter ipſos odij,diſſidiíq;,nõ auſã reuerti ſe,
ni ſimul & nũmos adferat,ſe authore illũ ha‑
buiſſe ratã fideiuſſionẽ, & liberaſſe captiuum,
alioqui nihil horũ fuiſſe facturum.In ſe redun
dare omnẽ culpã,eſſe illum ingenio iracundo,
& implacabili, ſi videat minus integre ſecum
agi.Cum ſępe in hãc ſentẽtiã locuta,parũ age‑
ret:illo nihil mutãte,ex metu permãſit ibi.Cõ
morantem ijs locis matrem, filius,eiuſdẽ,quo
pater,noĩs,grandior factus, oblectãdi ſui gra‑
tia,inuiſit:& à menſibus aliquot,abitionẽ inde
parãs,nullis rationibus illã, vt ſecũ rediret,ꝓ‑
mouere potuit.Abijt itaq; Pãpelunã ſalutatu‑
rus auũculũ,qui & humaniſſime illũ habuit,&
abituro,multa dedit inſignia dona,& inter cę
tera, crumenã cum pyxide referta pharmaco
quodã in puluerẽ redacto, cuius erat ea vis,vt
qui vel minimã huius particulã deguſtaſſet,ili
co vitam expiraret. Offerens adoleſcenti hoc
tam venuſtum munus, Vides,ĩquit,ſuauiſſime
nepos,patrẽ graui & tantum non irreconcilia‑
bili odio concitatũ in matrem.Nemo credat,q̃
id mihi diſpliceat,& iure etiam tibi diſplicere
debet:ſed vt malum iſtud tollatur,age,cum ad
patrem redieris, per occaſionẽ inijcies medio‑
crẽ huius pharmaci partẽ,in cibũ qui apponet
ei,verum id occulte facias.itáq; futurũ eſt,vt,
qui nunc illã impẽſiſſime odit:ſumpto eiuſmo
di cibo, præter eã,non ſit deſideraturus aliud,

adeóque diſcedere illam à ſe vix vnquam pa-
tiatur. Tantus erit amor, tam ardens affectus. Nimirum hoc ipſe tu vehementer etiam debes optare: ſed imprimis caueto, ne cui rationem hanc tuã aperias, alioqui luderes operã. Adoleſcẽs, vt qui rerum eſſet imperitus, exiſtimãs auunculum, de quo nihil vnquam mali ſuſpicari voluiſſet, bona ſecum fide agere, & ex animo loqui, ſuſcepto pharmaco, pollicitus ita ſe facturum, diſceſſit. Reuerſum pater benigne alloqui, & ſciſcitari de rebus nouis, tum ſi qua dona dediſſet auunculus. ille, data ſibi dona ꝓtulit omnia, præter vnicum illud. Cæterũ euenit, vt filiꝰ Comitis nothus, quoniam cum fratre admodum viuebat familiariter, qua neſcio occaſione, cum in veſtem illius incidiſſet, offenderit crumenam ibi ſuſpenſam, in qua ſubolfecit contineri quiddam non vulgare: & rogatus ab eo deĩde frater, quid eſſet illud, quod ad pectus circunferret perpetuo, colore mutato, nõ reſpondit, iratus etiam illum eouſque conſciũ. Poſt aliquot dies nato inter ipſos, dum pila exercerentur, diſſidio, ille fratrem nothum pugnis mulctauit, hic oppletus lachrymis, cũ aliud non poſſet, rectà Comitem adijt, exponens iniuriam ſibi factam à fratre, qui non immerito cędi poſſet, & verbere caſtigari. Cur plagas meritum exiſtimas? inquit ille. Quoniã, ex quo tempore huc à matre redijt, circunfert quiddã ad pectus, odore graui, neſcio quẽ in vſum,

niſi quòd futurum mihi dixit, vt mater breui recõcilietur tibi. Tum ille puero iniungere ſilentium,& ſuſpicari male. Vt ad prandium cõſedit:& filius, ex more, cibum prædeguſtauit, animaduertit crumenam à collo dependentẽ. Accerſit illum ad ſe, quaſi in aurem dicturus aliquid. Vt propiꝰ acceſſit,veſtem illi explicat, & ſimul crumenam prȩſcindit.pharmaci periculũ facit in cane,qui vt deuorauit,ilico mortuus concidit. Tum inflammatus ille, & toto corpore concuſſus,in filium inſurrexit,crudelia facturus hauddubie,niſi, qui circùm erant nobiles,indignitate rei, ac ſimul nouitate perterriti,illum cohibuiſſent. Ibi cum aliud non poſſet, graui oratione deteſtari filium, qui ſe, parentem ſuum,à tantis bellis,quȩ contra magnos & potentes ſæpe principes,locupletandæ hæreditatis,& proferendæ ditionis cauſa ſuſtinuiſſet, tam inhumano & atroci mortis genere voluerit è medio tollere.Nobiles,quantum fieri potuit,iram illius mitigare.Filium in carcerẽ abduci,&, ne quà dilaberetur, exacte ſeruari iuſſit,grauiter interminatꝰ,propoſita crudeli pœna,cuſtodi,ſi conniueret.præterea,plus minus quindecim,genere nobiles omneis,atrociſſimis puniuit ſupplicijs, quòd,cũ filio eſſent familiares,tale facinus non aperuiſſent.In cœtu deinde aliquot ordinum, quos adeſſe voluit,certo die,cum impiam & immanem filij cogitationem expoſuiſſet,varie,multúmq; exag-

gerando,cenſuit illum capite plectendū.Interceſſum eſt ab omnibus vna voce,deprecantib⁹ adeo non humanum exemplum:neq; diſceden dum ſibi prius inde putarunt, quàm data ab illo fide,ſaluū & incolumē futurū filiū.Præſtitit ille quidē,quod pactus erat, ſed tamē cuſto dia continuit. Et huius rei fama cū apud Gregorium vndecimum,tunc Pontificem increbu iſſet, Auenione Cardinalibus aliquot miſſis, negotiū dedit,vt modis omnibus filiū patri re conciliarent integre.Sed nimium ſerus fuit illorū aduentus. Adoleſcens enim,per dies ferè decē,quibus tenebatur incluſus,parū edit,quātumuis apponeretur cibi,ſic vt credibile ſit,eū ex cogitatione rerū omniū,ingenti dolore con cepto,præter mortem,nō optaſſe aliud. Id vbi pater accepit, referente carceris præfecto, ingreſſus animo turbato,ac tum cultellum, quo repurgabat vngues, manu tenens, quo neſcio fatali malo,venā quādam gutturis illi incidit, additis interim verbis aſperrimis,ꝙ cibū non ſumeret.pòſt abijt. Subſecutus deinde loci cuſtos,offendit illū plane mortuum.Hic nuncius mirabiliter afflixit patrē,quātūuis turbatū antè.nam pręter opinionē id illi prorſus accidit.

Suprà narrauimus de morte Ferdinādi,Luſitaniæ Regis,in cuius locum minime ſuffect⁹ eſt Caſtilię Rex Ioānes,defuncti Regis gener, verū alius quidā eccleſiaſtici ordinis,Ferdinādi frater illegitim⁹,ídq; ciuitatū potius,quàm

nobilium voluntate.Quo quidem nomine Hiſpanus ilico miſſis ad Rempub.Liſbonēſem,illis locis florentiſſimā,legatis,incuſare eos grauiter & reprehēdere, ꝙ ſibi,qui filiam vnicam optimi Regis haberet vxorem, adēptū regnū, tranſtuliſſent in eum,qui nullū ius ad ſuæ cauſæ approbationē adferre poſſet. Cū id fruſtra eſſet,nec illi quicꝙ̄ immutaturi viderentur,cōſcriptis circiter 30 milibus,vrbem illorū obſedit:vbi cum ad annum,& eò plus,nulla re magna perfecta, duraſſet, peſtilentiæ vi coactus, quæ viginti penè milia abſumpſit, in Hiſpanias reuertit: nec ita multo poſt venerunt è Gallia ſuppetiæ.Quę quidem res animū illi auxit. Cæterum, Hiſpani putabant dimittendū exercitum,Galli vero ſententiā & ipſi rogati, probabilibus in medium adductis cauſis, cū hoſte confligendum ſuadebant. Quo tempore à Liſbona retraxit exercitū Hiſpanus,appulerūt illuc aliquot Anglorū triremes,nō hos quidē eò miſit Rex Anglus, verū ipſi, poſtꝙ̄ in Aquitania hic illic eſſent graſſati,Burdegalę collecti, ac naues ingreſſi, volebant ſub Luſitano mererere.Gratū hic habuit illorum officiū,adeóque militē ſuū rurſus armari iuſſit,ſigna collaturꝰ cū hoſte.Nobiles, ꝗ minꝰ ratā habebāt electionē, irati Liſbonēſibꝰ,quorū in ea re valuit authoritas,detrectare militiā.Ille,ꝗd facto eſſet opꝰ, cōſultans,admonitus eſt,vt ne rem longius extraheret,quin potius,quas haberet iā collectas

copias,in hoſtem educeret.Non alia ratione,q̃ iſta, Regno parari poſſe tranquillitatem . Eſſe opus,vt ferro , & prælio viam ſibi faciat.Non deſperandum,etiamſi multitudine ſuperet hoſtis . Euenire ſubinde , & extare exempla,magnum ſæpe numerum,parua deiectum manu. proponeret ſibi Henricum,huius parẽtem,qui ferro ſibi Regnum & peperiſſet,& partum firmaſſet. His,& id genus alijs vocib9 incitatus, produxit militem ad decem milia. Angli, cꝑ animaduerterẽt ſe vinci turba, ſuadebant Regi,non eſſe conſiſtendum in planicie, ſed quærendum natura munitum locum,in quem non temere queat hoſtis irrumpere. Inuẽtum eiuſmodi locum,illi ſic præterea munire vndecunque varijs impedimẽtis, vt niſi vnica ſolũ parte, non admodum laxa , perueniri ad eos non poſſet. In exercitu Hiſpani plurimũ eminebãt. Galli,Rege multum in eos propenſo,& ex illorũ arbitrio moderante omnia,quæ res inuidiã excitauit in Hiſpanorum animis , implacate ferentium,in exterorum præſidio tantam collocari ſpem. Quin & illud ad odium faciebat, quòd , cum Hiſpanus produceret ſuas copias, illi flagitauerint in primas acies redigi.Vt ꝓpius hoſtem conſederunt,Galli,confligendum eſſe,Hiſpani vero , propter impendentem noctem , differendum prælium in alterum diem ſuadebant.Sed obtinuit illorum ſententia.qui, ſimulatcꝫ pugnæ ſignum datũ eſt,miro quodã

ardore inferebant ſe confertim in hoſtem.De certatum eſt hinc inde magnis & animis & viribus.Sed ſagittariorum Anglorum peritia & virtus,hic,vt ſæpe aliâs,enituit.Nam hi continenter eiaculando, confoſſis & tranſuerberatis Gallorum equis,ita illos arctarunt,vt plurimis interfectis,reliquam turbã caperent.Ad Hiſpanum, qui cum viginti milib⁹ hominũ,ad duo ferè miliaria,à Gallis aberat,pugnam ali quanto citius auſpicatis,nuncio delato,labora re ipſos,& in vitę diſcrimine verſari õneis,ille quidem ardenter cupiebat ſubuenire,ſed militem ſuum, huc excitare non potuit. Sic enim inter eos conuenit, vt quandoquidem Galli, præ cæteris maxime vellent videri ſtrenui,eóque nomine plurimum ſeſe efferrent, ſinerent eos negotiũ ſuũ agere,nec quicq̃ ad ſe quocũq; modo caderet,pertinere exiſtimarent.Sub noctẽ Hiſpan⁹ acceſſit propius hoſtẽ: qui certior ea de re factus,inſtructa primũ acie,mãdauit, ꝓpoſita capitis pœna,vt qui captiuos haberẽt, ilico necarent illos, ne, dum ipſi in reliquum exercitum pugnando occuparentur,iſti vinculis expeditis,arma repeterẽt.Crudele certe ſpe ctaculum,quod etiam victores ad lachrymas, & miſericordiam cõmouit,vtcunq; parere mã dato eſſet neceſſe . Capti erant circiter mille, quos omneis indigniſſima nex hauſit,vt appa reat,ſocios,qui ſtrenue pugnando occubuerãt antè,his multo fuiſſe feliciores : qui cũ eſſent

& à fortuna ſeruati, & ſua virtute incolumes euaſiſſent, poſt datam & acceptam ab hoſte fidem, more militari, cum de capite & vita nihil ſe periclitari crederēt, in extremam inciderūt calamitatem, iugulati à victore, nullam adferente iram, vt in prælio, ſed placido iam, & ab inhumaniſſima cæde, ipſo abhorrente. Luſitani porro, quòd magnum ex loco pręſidium haberent, denuo fuderunt hoſtem, & in hoc ſecūdo prælio nemini parcitum eſt: qui poterant, fuga ſibi conſulebant, reliquis omnibus interemptis. deſiderata ſunt ab Hiſpanis ad ſeptem milia. Pacti deíde (qui principum mos eſt, perpetratis multis & inſignib9 malis) de inducijs, Luſitanus triumphãs Liſbonam inuectus eſt, Hiſpanus militem exauthorauit.

Sub hoc tempus, à Gallis recuperata ſunt oĩa, quę prędones aliquot, in agro Tholoſano, finitimíſq; locis tenebãt. Aqtani, q magno ſuo emolumēto in Gallijs bellũ facerēt, libēter ſub Anglo merebant. Et ſi cõmode fuiſſent, honorificéq; tractati, nõ mutaſſent dominũ: ſed Angli filius, nobilitatē penè omnē, qb9 neſcio ſuis morib9, à ſe alienauit, ita qdē, vt ipſo deſerto, ĩ Galli fidē ſeſe darēt. Adhęc, ipſius officiarij cõtēptim etiã habere Aquitanos, velut indignos, quibus vllũ munus in Repub. cõmitterēt. hinc odiũ inter eos, & hac occaſione Carolus quintus omnia recuperauit, vt ſuprà diximus.

Feruentibus etiãnum bellis inter Põtifices,

Clementis milites,Vrbanũ obſidione cinxerũt in arce quadam Italiæ: & ſi quidem allata pecunia,placatus fuiſſet miles,capt⁹ erat ille:ſed Pontificis ærarium,qui tum erat Auenione,tã fuit exhauſtum,vt viginti francorũ milia,quæ in militẽ diſtribuerentur,corradi non poſſent. Hæc nimirum ſimultas & diſſenſio Pontificũ, in diuerſa ſtudia rapuit omnes ferè principes & Reges,vt memoratum eſt.Hoc malum, & alia multa, quibus aliquando premeretur eccleſiaſticus ordo, Franciſcanus quidam monachus,Innocentij temporibus,prædixerat, coniectus Auenione in vincula, hoc nomine,& ni ſcripturæ authoritate ſua firmaſſet,capitis pœnam luiturus.

Diximus de Ferdinando Luſitano, qui filiã vnicã reliquit,Beatricẽ, Hiſpani Regis vxorẽ. Atqui narrat author, cõperiſſe poſtea ſe,fuiſſe illam è Luſitano procreatã, & nobili quadam fœmina, quã ille, fugato marito, rapuit,& ſic natam filiã,Vrbani deinde Pontificis permiſſu legitimam fecit.Cúmq; de connubio ageretur inter iſtã & Hiſpanũ,in cõtrouerſiã ac deliberationẽ adductũ & hoc fuit. Sed Luſitanus,vt ſolicitudinẽ oẽm eximeret, hoc egit apud nobilitatẽ & potẽtiores ciuitates,vt ſancte ꝑmitterent,ab ipſius morte,pręter filiã hãc,nõ aliã ſe Reginã agnituros: neq; regno ſucceſſurum alium, quàm eum, qui hanc ſibi matrimonio iunxiſſet.Vt è viuis migrauit, nobiles quidem

optare, Hiſpano regnũ deferri. Sed ciuitates, odio Hiſpanorum, ad ſucceſſionem vocarunt eum, de quo iam ſæpe diximus, mortui Regis fratrem illegitimum. Et, quoniam è vita diſcedente Luſitano, raptæ à ſe fœminę maritus etiamnum erat in viuis, iudicabãt pleriq; natam ex eis prolẽ, ex adulterio eſſe. Porrò, quinquennium vnà vixerant coniuges iſti, cum ille impio & inſano accenſus amore, facinus hoc deſignauit, non principe ſolum, ſed quouis etiam homine indignum. Miſer, vxore ſpoliatus, ad Hiſpanum ſe contulit: & ab obitu Luſitani, ſecutus amicorum conſilia, ſuadentium grauib9 de cauſis, vxorem non eſſe recipiendam, redijt Liſbonam. in conflictu poſtea quodam oppreſſus: & veri ſimile eſt iniucundam illi fuiſſe vitam, reminiſcenti cõtumeliam & iniuriã adeo inſignem ſibi factam ab eo, quem ad vindictã expetere non potuit.

Luſitanus, quo tempore Liſbona obſidebatur ab Hiſpanis, in Angliã miſſis legatis ad Lenclaſtrium, orare & cõmonefacere illum, vt ſibi in tali neceſſitate poſito ſuccurreret aduerſus hoſtem, qui & regnum poſſideat nullo ſibi iure debitum, & Luſitanicum præterea vi ſtudeat occupare, in quo tantũdem iuris habeat. Accepta legatorum oratione, ſtatutum fuit, vt Lenclaſtrius profectionem illuc ſuſciperet: adeóq; inſtructa iam erãt & adornata omnia, cũ Gallię, quem vocant, Ammiralius, in Scotiã

adducto milite, bellum inde moueret Anglis, vt diximus. Ea res cõſilia turbauit. Et feliciter tamen à Luſitanis pugnatum fuit, duobus prælijs hoſte ſuperato, quemadmodum retulim⁹. Et ab iſta quidem victoria, Rex Liſbonam reuerſus, habita conſultatione, denuo miſit legatos ad Anglum, & Lenclaſtrium, vt ſi vllo vnq̃ tempore velit in hoſtem aliquid moliri, pręſentem non negligeret occaſionem. Bis à ſe fugatum & cęſum illum, trepidare nunc, & ſuis rebus metuere. facile poſſe fieri, vt præcipitetur, maxime vero, ſi coniunctis armis inuadatur. vix illum, quò ſe vertat, habiturum, adeo futuras omneis illius rationes, conſiliáq; turbata; & quò vehementius agitetur, optimum ſibi videri, vt ilico impetus in eum fiat, priuſquã vires colligat, & de periculi mole cogitare incipiat. His, aliiſq; multis, legatorũ ſermone expoſitis, placuit, Lenclaſtriũ cœptam ferè nuper expeditionem, nunc demum perſequi: itáq; cũ vxore, & liberis, cum aliquot equitum, & duobus ſagittariorum milib⁹, eóq; plus, in ditione VValleſi (quò Luſitani certiores à legatis facti de reb⁹ omnibus, præmiſerãt 25 triremes) mare conſcendit: & quandoquidem magna videbat indicia turbarum, quibus Anglia turbaretur, tum, quòd inuideri ſibi animaduerteret à multis, quorum apud Regem, nepotem ſuũ valebat authoritas, libẽter & iucunde iter hoc ingreſſus eſt. Vt nauigatum aliquandiu, primũ

appulit,in portum vrbis Breſtæ: quam cũ Angli,Britoniæ Duci reſtituere negarent,coniuncti Britonibus Galli,obſidebãt eos,qui ad præſidium loci erant relicti:ſed Lenclaſtrius,militum ſuorum virtute, coegit Britones mouere caſtra. Curſum inde inſtituit verſus Coloniã, Hiſpaniæ vrbem.Etenim à multa conſultatione, viſum eſt omnibus, fore honorificentius, primum applicare naues ad hoſtium agros, q̃ rectà petere amicos.Vrbs autem ſic erat munita,vt illi,fruſtra ſumi laborem,& cõatum omnem cum viderent,illinc ſoluerent.Poſtea Cõpoſtellam nauigatum eſt, in quod oppidum, verbis vltro citróque habitis,ab oppidanis,honorifice recepti ſunt.

Hiſpanus,vt accepit de Anglorum aduentu, Gallos aliquot nobiles apud ſe commorantes, & valde ſibi iucundos,conſuluit,quid facto putarent opus, quídve exiſtimarent incepturum Anglum. Illi,futurum haud dubie, vt Luſitanus Lẽclaſtrij Ducis filiã vxorẽ duceret, ideóque ſuppetias à Galliæ Rege flagitaret: hunc & pro ſua pietate, & pro fœderum arctiſſima, vetuſtiſſimáque coniunctione,non defuturum officio ſuo.Magnam eſſe turbã eorum in Gallia:quibus,cum otium diſpliceat,euenire nihil poſſit ex voto magis, quàm armorum ſumendorum occaſionem dari. In hanc ſententiam vbi conſuluiſſent,authores etiam illi fuerunt, vt loca omnia minus firma, item phana deo-

rum,quò ſua bona, propter militum excurſiones, agricolæ deportauerant, iuberet deijci. Nam defendi illa contra hoſtem non poſſe, à quo ſi occuparentur, futurum, vt ex eiuſmodi præda, magnum ad eos emolumentum redeat,ſubſidiúmque. Rex, cui conſilium hoc non malum videri, permiſit Gallis conſilij authoribus, vt pro ſuo iudicio, quæ viderentur, deijcerent: & ſimul omnia,quæ offenderent, ſibi ſumerent. Gallus ab Hiſpano ſolicitatus ad ferendam opem,bono eum eſſe animo iuſſit: futurum,vt intra breuiſſimum tẽpus, vim ſuam omnem in Anglos conuertat:quibus debellatis, in Hiſpaniam ſe miſſurũ copias abunde,quarum ſubſidio facile vtriuſque hoſtis impetum non modo cohibeat,ſed frangat etiam. Angli,quo tempore Compoſtellæ hyemabant, factis nõ ſemel in agrum Hiſpanicum impreſſionibus,oppida quædam ad deditionem cogebant. Luſitanus interim ad Lenclaſtrium ſubinde ſcribere literas amoris, & beneuolentiæ pleniſſimas. Atqui conſultum huic eſt,ne rem longius extraheret, néve literis ad Luſitanum ageret. Eſſe peropus, vt poſtquam eò peruaſiſſet, quamprimum agat negotium ſuum. Calliditate plurimum valere Gallos, in Hiſpanis raram eſſe fidem: fieri poſſe, vt Hiſpanus à Gallis,quorum & cõſilijs vtatur,& ope, inductus, cum Luſitano, certis conditionibus tranſigat.Iſta cum minime viderẽtur abſurda,

miſſi ilico fuerunt, qui dicerent, Lenclaſtrium expetere colloquium. Quod vbi Luſitano placuit, certo loco ventum eſt vnà: poſt multam deinde collocutionem, ſtatutum eſt, vt ille per hyemem Compoſtellæ ſubſiſteret, emiſſo interim ad excurſiones milite, vt in proximũ ver ſigna ferrent aduerſus hoſtem, quacunque tãdem regni parte cõmorantẽ. Adhæc, vt è duabus, alteram Luſitanus vxorem ſibi deligeret. Ille Philippam ſibi ſumpſit, Lenclaſtrij è prima coniuge filiam. His ita peractis, ille ad hyberna redijt. Hiſpanus, Anglico milite vexat9, & agrum depopulante, & ad deditiones oppida cogente, mirari plurimum, è Gallia nullum mitti præſidium: ſed confirmare illum nobiles Gallici, facientes ſpem, futurũ, vt bello in Anglia confecto, magna vis militũ illi accederet.

Gallus, quòd miro teneretur deſiderio, in Angliam traijciendi, contraxit, quàm fieri potuit, validiſſimum exercitum. Cenſebantur ſupra viginti milia virorum nobilium, itẽ mille, quingentæ naues, & eò amplius, abunde rebus omnibus, quantumuis minutis, inſtructæ. Et quanquam eiuſmodi erat bellicus apparatus, vt ab hominum memoria non eſſet viſus, aut grandior, aut ſumptuoſior, tamen rumore ipſo fuit ſupra modum in Anglia, quod fieri ſolet, auctus, adeo quidem, vt crebris ibi ſupplicationibus Deum implorarent, vt hoc tam præſens malum auerteret. Muniri præ-

ſidijs loca omnia. Colligi infinita penè vis auri, puta, ad vicies centena milia, ſic vt nemo eſſet omnium, qui non perſentiſceret onus hoc tam graue. Boni omnes deplorare pręſentem rerum ſtatum. Otioſi, quibus nihil erat reliquum, non expetere aliud. In Flandriæ quodam portu (Sluſam vocant) inſtructa erãt omnia: nec præter Ducis Berriæ aduentum, expectabatur quicquã. Hic nunquam probauit rationem iſtam: adeóque poſtquã aduenit, in cœtu procerum, quando deliberabatur de profectione, magno conatu diſſuaſit, primũ ob hyemis inclementiam (erat autem mẽſis December) deinde propter teneram ipſius Regis ætatem, quem minime omnium putabat, eo tempore mari & ventis exponendum. Obtinuit illius ſententia, placuítque in ſubſequens ver, expeditionem differri: cuius apparatus Galliç conſtitit plus minus tricies centenis frãcorum milibus. Ad Luſitanum creber & conſtans fuit allatus rumor, iam in Angliam penetraſſe regium exercitum. Quapropter erant, qui conſulerent, vt ne in ducẽda vxore, nuper veluti deſponſa, nimium properaret. quin exitum belli potius maneret: quo ſi contingeret Anglum, vt veriſimile tum videbatur, ſuperari, parum ipſi fore vtilem Lenclaſtriæ principis amicitiam. Ille ſuorum ſecutus conſilium, diſſimulare cõnubium, nec vllam, per aliquot tempus mentionẽ huius iniјcere, ſed literis identidem

miſſis, elegantiſſimíſque donis, illum in officio & amore continebat.

Leo Rex Armeniæ, qui à Tartarorum tyranno ditione ſua pulſus, in Galliam nuper acceſſerat, indigne ferens inter potentiſſimos Reges oriri tantum diſſidium, ſponte quadam ſua, & pietate inductꝰ, in Angliam nauigauit, periculum facturus, ſi quid in firmāda concordia poſſet. Anglus illum patienter audire diſſerentem de ſua calamitate & fuga, de Turcarum & Barbarorum indies augeſcente potentia, ex mutuis Chriſtianorum principum ſimultatibus & bellis. Cúmq; per hanc occaſionem eò veniret, vt ad amorem & beneuolentiam inhortaretur, Anglus reſpondit, primum id ageret apud hoſtem, vt is militem omnem dimitteret: quo facto, non ſe futurum adeo iniquum, vt quod rationi conſentaneum ſit & iuri, non velit modis omnibus admittere. Itaq; rediјt ad Galliæ Regē, qui nihil minus, quàm pacem videbatur expetere.

Tertij libri Froſſardici historiae omnes memorabiles.

EVenit in Gallijs,vt quidam genere nobilis,è familia Comitis Alenconij,per vim ſtupraret alteri⁹ cuiuſdam nobilis viri,peregre profecti, vxorem: quæ, ſimulatque maritus reuertiſſet,lachrymis oppleta, commemorare vim ſibi factam:ille crimen deferre ad Alenconium, alter negare factum pertinaciter.In quem cum aliquanto eſſet propenſior etiam is, apud quē fuit inſtituta accuſatio:qui iniuriam paſſus erat,ad ſenatum Pariſiēſem appellabat. Per annum, & eò plus agitata cauſa: cum & vxor intentare crimen,& ille conſtanter negare, ſtatutū eſt, vt monomachia litem finirent. Certo die,quē aut ipſi delegerāt,aut arbitri pręſcripſerāt,congreſſi ſunt, equites primū, inde pedites.Non hic cæca fortuna,quę ſolet alioqui in eiuſmodi rebus dominari, ſed æquitas potius & virtus exerere ſuas vires.Nā qui ſuæ cōiugis pudicitiā, vita ſua chariorē habuit,& in ea ꝓpugnāda,capitis periculū nō reformidauit, necato aduerſario, palā faciebat ōnib⁹,

eſſe vindicem Deum: qui ſcelerum impunita-
tem non ferat. Interemptū illum, carnifex per-
tractum ad patibulum, poſtea ſuſpendit: quem
ſi vincere contigiſſet, iam ex decreto ſenatus,
illa quidem, propterea quòd falſo credita fuiſ-
ſet accuſaſſe, flammis obiecta: maritus autem,
1387 eo, quo aduerſarius, ignominiæ genere, poſt
mortem etiam, affectus fuiſſet. Victorem exi
mijs laudibus efferre ōnis nobilium turba, &
prædicare in eo virtutē. Quin & Galliæ Rex,
honeſtiſſima quadam animi inclinatione, mi-
nime permittēs, egregie factis honorem ſuum
abeſſe, præmiáqꝫ, & præſenti illum munere nō
cōtemnendo, & certis deinde prouentibꝰ, quo-
ad viueret, locupletauit, auxítque. Sub hoc tē-
pus, è viuorum ſodalitio migrauit Arrago-
nię Rex, qui ſub exitum vitæ, vocatos ad ſe fi-
lios, hortari ad mutuū amorem atque concor-
diam: cúmqꝫ in tanta principum diuerſitate,
ſolus ipſe, nec huius, nec illius Pōtificis ſecutus
eſſet partes, rogare filios, vt idem facerent, ne-
que ſe factionibus addicerent. Ab eius morte,
Clemens, & Galliæ Rex, natu maiorē filiū, Io-
annem, ad ſe traduxerunt. Hunc regno conſe-
crari poſtulantem, populus nō putauit admit-
tendum, ni ſancte promitteret, nullam ſe pecu-
niā aut tributū præter morem, imperaturum.

Princeps VVallorū, quoad vixit, apud pleroſque
roſque ob fortunam, & animi magnitudinem,
in magna fuit admiratione, & colebant cū eo

multi amicitiam.Hac etiam occaſione fœdus inter eum fuit & Arragoniũ,ſub eiuſmodi for mulis,vt ex Anglia nullo vnq̃ tempore, bellũ huic inferretur:tum,vt Arragonius,Aquitaniꝗ Duci, bellicis negotijs implicato,ſubueniret quingentis equis,contra quenuis etiam hoſtẽ, aut, ſi commode non poſſet equites, pecuniæ certam ſummã mitteret. Ille per annos decẽ, nec officium vllum Anglo præſtitit,nec depẽ dit quicquam.Itaq; Lenclaſtrius cui in Luſita niã abituro Rex Anglus negotium dedit, ſu per ea re tranſigeret apud confœderatum ve terem amicũ, iudicans eiuſmodi vim auri ma gno ſibi futurãvſui,ſcriptis è Luſitania literis, Archiepiſcopũ Burdegalenſem ad Arragoniũ huius rei cauſa miſit.Ab huius aduentu Rex, qui dudum grauiter laborauit,non diu vixit. Perſequentem deinde mandata Archiepiſcopũ Rex nouus in carcerem cõiecit Barcelonę.De quo certior factus Lenclaſtrius, iniunxit An glis,arcem ijs locis tunc occupantibus & vni cam & inexpugnabilem (Lordam vocant),vt bello turbarent Arragonios,& damni,quantũ poſſent,inferrent.Quod illi quidem,ſuo more cum facerent,non indiligenter, mercatoribus potiſſimum infeſti,Barcelonij quotidianis ve xati ſpoliationibus, & militum expoſiti rapa citati,Regem,interceſſione magnatum, vt ca ptiuum liberaret,impulerunt.

Poſtquam authoritate Ducis Berriæ, in An

gliam inſtitutam expeditionē differri placuiſ
ſet, vt paulo ſuprà meminimus, appetēte vere,
Cōneſtabliū Galliæ cū 12 milib9, qui bellū An
glis facerēt, mittendū eſſe, decretū fuit: & prę
ter hoc, in Hiſpaniā quoq; traducēdas copias,
qui laboranti Hiſpano, cōtra Luſitanos & An
glos auxiliū adferrent. His de cauſis denuo p
Galliā imperato tributo, plurimos eratvidere,
qui, cū aliud nō poſſent, relictis, quos habebāt,
agris & prędijs, vel in Hānoniā, vel Leodiēſem
Epiſcopatū abirent: vbi, quæ modū excederent,
aut intolerabiles videri poſſent, nullæ tū erant
exactiones. In Hiſpaniā mittebantur è Gallijs
equitū ſex milia, Duce Borbonio. Meminimus
quemadmodum Luſitanus Anglici belli euen-
tum expectās, callide omnia diſſimularet. Por
ro, cum liberatā periculo videret Angliam, &
regium exercitū dimiſſum, ilico miſit, qui Len-
claſtrij filiā, ſuo nomine deſponderet: quam ab
aliquot poſtea diebus ad ſe miſſam honorifice,
vxorem duxit. A nuptijs denūciauit ſocero, vt
quo vellet die, produceret militem: ſe facturū
idem, vt coniunctim arma in hoſtem ferrent.
Interim Galli pulcherrime inſtructi venerunt
in Hiſpanias. Ibi dum cōſultaretur, vtrum iu-
ſta acie pugnandum eſſet, an vero collocādus
in præſidia miles, variantibus, vt fieri ſolet,
ſententijs, nam Hiſpani ſuadere pugnam, Gal-
li contrà, Rex cuidam è Gallis peritiori, libe-
ram decernendi copiam fecit. Ille, quòd Bor-

bonius, cui ſumma rerũ credita fuit,necdum adueniſſet, minime cum hoſte confligendum ſuadebat,ſed huc illuc,vbi res flagitaret,diſtri buendum militem:futurum,vt Angli,per omnem regionem oberrantes,in maximas ægritudines,ob aëris vehementiſſimum calorẽ,incidant:etiamſi quædã occupent, nõ fore tamẽ illud diuturnũ.Ab illorũ diſceſſione,facillime recuperari poſſe omnia, præſertim aduẽtante Borbonio.Cũ hæc ſentẽtia nõ diſpliceret,ilico ĩ Hiſpaniã illã omnẽ,Luſitaniæ vicinã dimiſſi fuere milites, qui tuerẽtur fines regni.

Cõneſtablius bellum facturus in Anglia, militem habebat inſtructum,& parata omnia in quodam Britoniæ portu.Præterea alij quidam Galliæ proceres ad oppidum Normanniæ(vocant Harflurum)naues erãt ingreſſuri,vt certo tempore in Angliam vnà appellerent cum illo.Sed interuenit quiddam repente,quo turbata fuerunt omnia conſilia. Repetemus autẽ paulo altius,vt melius intelligi res poſſit.Narratum eſt ſuprà, quemadmodum Carolus à Bloys,captus ab Anglis,opem ferentibus Dominæ à Mõteforti,liberatus fuit ea conditione,vt Anglo ducenta aureorũ milia dependeret,quo quidẽ nomine,filios duos,Ioannem & Gyum obſides dedit. Contigit poſtea Carolũ in prælio quodam aduerſus Britonem,occidi. Solicitati deinde à Britoniæ principe Angli, maximis copijs, mediam Galliã peruaſerunt.

Ideóq; metuens Galliæ Rex, ne Brito per hanc occaſionẽ, in Angli fidem & patrocinium ſeſe daret, pacem cum eo firmauit. Ea re vehementer offenſus Anglus, qui per immenſum iter, & ardua pericula in Britoniã acceſſit, vt ad ſuos reuertit, de perfidia Britoniæ Ducis grauiter querebatur. Et vt huic viciſſim ægre facerent, Ioanni, Caroli filio, quẽ obſidem tenebant paternæ fidei (nam frater vitam ibi finijt) eiuſmodi propoſuere conditionem, ſi ab Anglo Britoniæ inaugurationẽ accipere, ſi fidem polliceri, & ea omnia præſtare vellet, quæ ſolent ex more fieri, futurum, vt liber factus, vxorem duceret Philippam Lenclaſtrij filiam (nondum enim hic in Luſitaniam diſceſſerat) & Anglorum ope mitteretur in illius ditionis poſſeſſionem. Vxorẽ quidem ille minime recuſare, ſed vt videri poſſit, Galliarum Regi minus fuiſſe fidus, non ſe admiſſurum vnquam. In qua ſententia cum perſiſteret immotus, in carcerem reductus eſt. Porrò, Conneſtablius (Oliueriũ à Cliſſon vocabant) etſi paternam hæreditatem in Britonia retinebat, tamen amare principem non potuit: & hic illum viciſſim, quòd ex mãdato Regis, ditionẽ illam bello turbaſſet, exoſum habebat, vt vix aliũ magis. Erat illi filia quam dudum cupiebat vxorẽ dari Ioanni capto in Anglia. nam id ſuæ familiæ iudicabat futurũ honorificentiſſimũ. Initis igitur rationibus, quibus eum liberare poſſet, cœpit agere

tácite cum Hyberniæ principe, Regi multum iucundo, & imprimis grato homine: cui, modò perficeret, vt ille cuſtodia expediretur, pactus erat dare centum viginti francorũ milia. Conditionẽ iſte quidem acceptare: ſed quãdiu Lenclaſtrius aderat, propterea quòd ipſius filię facta prius eſſet mentio, nihil potuit effectũ dare. Poſtquã vero diſceſſit ille, Hybernus, auri cupidus, Regem, quo non alius vtebatur familiarius, obſecrare, vt habita ratione laborum, quos in regno ſuſtinuiſſet, donaret ſibi captiuum, pro cuius libertate poſſit ingentem auri vim obtinere. Rex, qui totus ab hoc vno pendebat, ita quidem, vt patruos & negligeret & odiſſet, aſſenſit facile. Donatum ſibi captiuum ille Bononiam deduxit, acceptis ibi os milib⁹, reliquum accepturus Lutetiæ: vbi Conneſtablius aduentum inuenis expectans, vt acceſſit, & amanter illum excepit, & ſtatim filiam vxorem dedit. Eo facto, quãtum fuerit perturbatus Brito, non obſcure colligat, qui modo circunſtantias norit omneis, & eorum, quę ſuprà de bello Britonico narrata ſunt, hiſtoriam teneat. videbat nimirum, per hoc connubium, in periculũ & calamitatem adduci fortunas omneis ſuas. Vltionem igitur parabat, nõ alia de re cogitans frequẽtius. Et cum in ipſius ditione collectum haberet ille exercitũ, quẽ in Angliam traijceret, vt diximus, nobilitatem omnem Brito conſcripſit, vt certo die apud Vene-

tos rerum agendarum cauſa,adeſſent: Conne-
ſtablium quoque per literas, vt præſentia ſua
cœtum hūc ornaret, obſecrās.Hic,etſi mutuū
ſciebat intercedere odium,tamen,vt veriſimi-
le eſt,fretus eo,quòd & ſummū à Rege locum
in ampliſſimo regno teneret, iámque in pro-
cinctu tantum non eſſet,bellum ingens in ho-
ſtem illaturus, venit,quò vocatus erat.Vt agi-
tatum eſt de rebus,quarum gratia cōuenerāt,
princeps in arcem quandam vicinam, nuper
ædificari cœptam,velut animi recreādi cauſa
nobiles aliquot præſtantiores,& inter hos,Cō-
neſtablium,inuitat. Quò ſimulatq; ventū eſt,
ille nauiter omnia diſſimulans, & Conneſta-
blium, tanquam officij & honoris cauſa, huc
illuc ipſe adeo deducēs:ad turrim deinde quā-
dam,præ cæteris egregie ſtructam & elabora-
tam venit.Orat illum vt diligēter omnem in-
ſpiciat,& ſi quid erroris deprehendiſſet,libere
admoneat.Vt in proximum quoddam cubicu-
lum ingreſſus eſt perluſtrandi gratia, repente
proſiliunt ex inſidijs armati aliquot, à quibus
in vincula conijcitur.Aderat carnifex, qui vi-
tam auferret,iubente illo, ſed nobilis cuiuſdā
viri,qui ſimul ingreſſus erat,lachrymis,& mi-
ſerabili deprecatione, vix emollitus, differri
ſupplicium,& arcte illum in vinculis contine-
ri præcipit:ſed ab aliquot horis, animo pror-
ſus æſtuante ira,& præterquam vindictę, nul-
lius tum rei cupido,quinetiam ipſa cogitatio-

ne,quæ ſolet alioqui moderatiora ſuadere,ve-
hementius exulcerato,denuo iubet illũ capite
plecti.Quãtos hic iterum labores,& quantam
ſuſceperit curã,ille,cuius interceſſione ſerua-
tus hucuſq; fuit:adhæc, q̃ varia,q̃ lugubria, q̃
commiſerationis plena dixerit,priuſquam ob-
ſtinatiſſimam mentẽ ad aliquem miſericordiæ
ſenſum permouerit,nimirum intelliget is,qui
cognoſcet,apud ipſum iamolim nihil fuiſſe de
liberatius,q̃ vt hunc,quouis etiam modo tolle
ret è medio:intelliget,qui cognoſcet eũ à mul
tis annis,incredibili ſtudio, venatum occaſio-
nem iſtã:intelliget,qui perpendet,vehemẽtiſſi-
mam fuiſſe illam & immanem quandã iram,
quæ cogitatione interiecta,nõ extincta,ſed in-
flammata magis atque magis, præter ſangui-
nem & cædem hominis,per fraudem,& ami-
citiæ vmbram,in periculum adducti nihil ex-
peteret. Quòd itaque ſeruatus ſit, & funeſtæ
illius cupiditati ſubtract9,poſt Deum immor-
talem, huic vni perpetuas debere gratias, qui
ſtatim interceſſit,qui non conquieuit,donec ſa
lutem & vitam amici velut extorſiſſet. Liber
autem factus eſt,ea lege,vt centum milia,pri
uſquam diſcederet, numeraret,ac ſimul treis
quaſdam arces in Britonis poteſtatem daret.
Qui poſtquam in iſtarum poſſeſſionem miſſus
eſt,captũ dimiſit:& hic quidẽ intra biduũ inde
venitLutetiã,periculũ,vim,&iniuriã ſibi factã
grauiter apud Regẽ deplorans:à quo cõfirma-

tus,cum in eandem ſententiam apud patruos Regis loqueretur, non modo non affecit eos, verumetiam offendit,iratos:quòd cum ad expeditionẽ haberet omnia inſtructiſſima, temporis opportunitate neglecta,diuerterit ad ludicra, temere habita fide illi, quẽ & odiſſet,& à quo vitam ſuam peti iamolim ſciret. Ammiralius,& reliqui proceres,qui claſſem habebãt in Normannia,rebus intellectis,exercitum diſmiſere. Sic adeo factum eſt,vt bellum iſtud,cõ
1390 muni omnium voluntate & conſenſu delibe ratiſſimum,non perficeretur. Quin & ſub hoc tempus, à iuniori Gelriæ principe denunciatum eſt bellum in Gallias: nam vt id faceret, Anglus illi penſionem dare,puta quatuor frãcorum milia. Britoniæ Ducem,ad facinus iam enumeratum inſtigabat,primum,Conneſtablij odium,deinde, vt hac via reconciliaretur Anglo,quem mirabiliter offendit inito cum Gallis fœdere. Cæterum nobiles penè omnes inſtigare animũ Regis,vt ne factum iſtud Britonis, inultum ſineret. Miſſi ad eum legati, qui dicerent,& Regem,& huius patruos, & ſimul omnem nobilium cœtum,vehemẽter indignari, quòd rationes bellicas impediuiſſet, capto Conneſtablio,quem adeo non humane tractaſſet. Itaq; Regis & cæterorum hanc eſſe mentẽ atq; volũtatem,vt pecuniã extortam & arces reſtitueret integre. Quantũ ad hoc,ꝙ turbauerit expeditionẽ,vt Lutetiam ipſe veniret,facti

ſui rationem redditurus. Ille, poſt acceptam legatorũ orationem, & interpoſitã deliberationem modicam, nõ modo nõ pœnitere ſe, quòd durius illũ tractarit: hoc ſolũ diſplicere, & grauiter quidem, nõ ſine triſti recordatione, quòd incolumem dimiſerit. Arces vero nõ ſe redditurũ, quando ſemel poſſeſſionẽ illarũ habeat: neq; ceſſurum, niſi per Regem eijciatur. Pecuniam illam omnem iam diſtributã in eos, quorum opera ſit vſus in tuenda ditione ſua contra Conneſtablium, quo non alium habeat hoſtem acerbiorẽ. Vt bellum interturbaret, nullam ſe talem cogitationem concepiſſe: priuatã eſſe cauſam, & quicquid hui⁹ factũ ſit, ex odio profectum eſſe, quo illum perſequatur.

Quo tempore in Anglia timebatur bellum, vt diximus, milite ibi in præſidia diſpoſito, imperata fuit maxima auri vis. Cúmq; mutatis conſilijs, Galli nulla re perfecta reuertiſſent, erant paſſim, qui dicerent inique ſeruari pecuniam illã à Regijs, depulſo periculo citra ſumptum vllum aut impenſas grauiores. Hoc murmur aliquãdiu ſopitum, poſt aliquod tempus, ijs, qui ad locorum præſidia fuerant, ſalaria petentib⁹; cũ noui tributi fieret mentio, reſuſcitatum eſt. Indignari populus, & incuſare quoſdam grauiter, quorum improbitate atque perfidia, Regni facultates omnes diſſiparentur, & ciuium fortunæ. Pendebat nimirũ Rex à quibuſdam obſcuræ conditionis hominibus.

Imprimis vero poſſidebat illũ Hybernię prin‐
ceps,qui mentem omnem adoleſcenti Regi vi‐
debatur excantaſſe.Nam hoc authore gerebã
tur omnia,nec erat quicquam adeo vel iniquũ
vel abſurdum,quod iſto ſuaſore nõ eſſet credi
turus.In odium,atque ſuſpicionem apud eum
adduxit patruos,ita quidem,vt ij locum ſuum
ægre tueri poſſent.His adeo diſplicere nõ po‐
tuit vulgi & ciuitatum querimoniæ. Videbãt
enim hac occaſione futurum,vt pleraq; muta‐
rentur.Itaque ſe dare populo, laudare inſtitu‐
tum,& vltro hortari,vt in eo, quod cœpiſſent,
pergerent. Sic euenit,vt certo die,cũ Rex no‐
bilitatẽ omnem ex more conſcripſiſſet,Londi‐
nenſes grauiter ibi conquerẽtur de nouis ſub‐
inde tributis & exactionibus:quódque omniũ
eſſet acerbiſſimum,non videre ſe,in quos vſus
honeſtos atq; neceſſarios ea pecunia conuer‐
tatur.Exiſtimare ſe,Regem non eſſe conſcium
rerum omniũ,ideóq; poſtulare, vt ad certum
tempus conſcriptis officiarijs,atq; quæſtorib9,
accepti & impenſi rationes ab illis exigat,quò
videri poſſet, qui probe munus geſſerint, qui
improbe:vt illis quidem officia cõtinuent, his
autem adimantur.Vt autem in hanc ſententiã
loquerentur,præſcripſit eis atq; cõſuluit Dux
à Cloceſtre,vnus è patruis. Cæterum Rex,vt
orationem accepit,tergiuerſari primũ, & reij‐
cere in aliud tempus.Contrà populus inſtare,
& eò quidem audentius,q multis circà nobili‐

bus, ipſorũ cauſa palam ibi probaretur. Itaq; placuit, vt à pauciſſimis diebus audirentur rationes omniũ:& huic quidẽ cognitioni, patrui Regis & alij quidam à populo rogati,præfuerunt.In pleriſque ſumma deprehenſa rapacitas atque perfidia,quos omneis capite plectẽdos,iudicia ſtatuebãt. Ab auditis rationibus, continuo Rex,vnà cum eo,quem tantopere colebat,Hyberniæ Duce, abijt in diuerſam Angliæ partem.Vbi, cum accepiſſet, familiæ ſuæ quoſdam,Londini,ſublatos è medio,vehementer & in populum & in patruos fuit concitatus. Hanc enim opinionem illi velut impreſſit Hybernus,ab illis affectari imperiũ:adeóq; non conquieuit,donec Regem,alioqui ſatis inc enſum,ad bellum inferendũ inflãmaſſet.Ipſe totius negotij à Rege conſtitutus Imperator, contraxit ad 15 milia.Sed priuſq̃ educeret copias,quendam è ſuis, genere nobilem , habitu mercatoris indutum,vt de ſingulis diligenter cognoſceret,Londinum,vbi patrui Regis concionẽ erant habituri, præmiſit.Hic autẽ,quod minime ratus erat, malo ſuo fato agnitus, vt in cœtu nobilium,de Rege quædam patefecit, pœna capitis affectus eſt. Et hoc ipſum Regis animum,vt quiuis facile conijcit,vehemẽter auxit.Hybernus autem, vt contrà ſe vidit eductas acies,qui fuit antè ferox,& verbis magnificus,nihil tum minus prꝭſtitit,quàm quod virum fortẽ deceat. Habebat enim hoc ſibi

perſuaſum,ſi caperetur in prælio,futurũ,vt capitis periculum non euaderet. Sic enim erat ipſius meritum. Inſtruxit tamen militẽ,& poſt principia ſibi cauit ipſe,loci pręſidium captãs, vt ad fugam eſſet paratior. Milites illato ſubito rumore, fugiſſe Ducem, non collatis ſignis fugerunt & ipſi,paucis quibuſdam in fuga oppreſſis,& captis aliquot nobilioribus, in quos deinde Londini animaduerſum eſt. Hybernus, vno & item altero comitatus, profugit in Hollandiam, quò omnem ſuum theſaurum curauerat multò antè perferri. Nam, etſi Regem habebat ſibi penitus addictum, tamen & metuere & ſuſpectos habere patruos, de quibus ita meritus fuit,vt,niſi hoſtilia omnia,nihil ab eis expectare poſſet. Ad hunc modum ſedatis turbis, cum de Rege nullus adferretur nuncius,placuit ad eum mitti Archiepiſcopum Cantorbiæ,qui diceret,omnem populum,& patruos vnà cum his vehemẽter expetere ipſius pręſentiam:accederet Lõdinum, futurum, vt honorifice recipiatur & amice. Non poſſe fieri,vt regnum habeat tranquillũ, niſi amet. Grauib9 de cauſis,publice animaduerſum in quoſdam, & eiectos alios, quorum omnium nequitia ferè labefactatum eſſet regnum. Bono id communi factum, & præſentem neceſſitatem ita poſtulaſſe, non eſſe,quod ei diſpliceat. Rex, quãquam immoderatiſſime ferebat res anteactas,tamen his rationibus in-

ductus,Londinum venit:vbi cum per dies ali- quot ſubſtitiſſet,nobiles,quam fuerant antè fi- dem polliciti patruis,eam tum ipſi Regi,vice- ſimumprimum annum ingreſſo, (quæ quidem ætas capeſſendæ adminiſtrationi iudicatur nō inidonea) præſtabant.

Lēclaſtrius interim in Hiſpanijs expugnare oppida plurima, nec Luſitanus etiam in otio verſari,ſed in alia regni parte multa redigere in generi ſui poteſtatē.Et cum hoc militiæ ge- nus exercuiſſent aliquandiu, tandem, vt cum hoſte confligerent,copias contraxerunt.Inter- ea Hiſpanus mirari tarditatem atq; morā Bor bonij,quem vnum adeo,multis iam diebus ex pectabat.Porrò,conſulti denuo Galli,quorum apud Regem non leuis erat authoritas, quod nuper ſenſerant, in eo perſtabant etiamnum, exiſtimantes, minime pugnandum in Anglos, etiamſi quædam occupent,poſſe illa facili ma- nu recipi:futurum,vt quotidianis militādi la- boribus,defatigati, interim diffluentes calore nimio, interim hauſto & admiſſo aëre ſoluti, in ægritudines incidant. Nimirum, hoc adeo ſic euenit.Nam è calore,& huic contrario fri- gore ab ipſis captato, febres & peſtilentiæ co- ortæ.Adhoc,equi propter pabuli penuriā,ma- ximo numero,inedia peribant.Hinc querimo niæ,& lachrymæ miſerorum,infelicitatem ſu am deplorantium.Luſitanus in his malis à Lē claſtrio conſultus, putabat propter aëris intē-

periem diuertendum in oppida iam occupata bello,& ſoluendũ exercitũ:ille cõtrà vereri,ne dimiſſo milite,Borbonius,quem aduẽtare ſcie-bat,imparatos opprimeret.Cum igitur moueri caſtra non placeret,perduratum eſt ſub dio: ſed miſerum erat ſpectare Anglos,qui cum neque feruentiſſimis illis æſtibus,neque firmiſſimo vino potando aſſueuiſſent, morbis correpti,vix animam ægri trahebant.Ibi tum magiſter equitum,qui miſeriam omnem aliquanto propius & audire poterat & contemplari,propterea,quòd ad eum pleraque omnia deferrẽtur,re omni apud Lenclaſtrium expoſita,præſenti dixit opus eſſe & breui conſilio. placuit igitur militem omnem exauthorari.Quo nuncio accepto, magna fuit in exercitu & caſtris lætitia.Sed non videbant, qua via redirent in Angliam.Longius aberant à mari:& plerique ſic erãt affecti morbis,vt fluctuũ inſaniam ferre non poſſent. Terra nõ patebat exitus,quòd iter faciendum eſſet per Hiſpaniam,Nauarriam & Arragoniã,regna cõfœderata. Quid agant? Miſſus eſt ad hoſtem fœcialis,qui nobilibus aliquot Anglicis,veniẽdi,redeundi,& colloquendi facultatẽ impetraret.Hiſpanus,quid hoc nouæ rei eſſet admiratus, petitionem admiſit.Ea fuit eiuſmodi,vt quandoquidem grauiſſimis morbis affligeretur omnis exercitus, memor humanæ miſeriæ,quæ ſit omnibus cõmunis, permitteret, ægrotos diuertere in ſui

regni oppida,& ibi commorari, donec melius haberent.Cęteros vero,qui vellent ad ſuos reuerti,ſineret tuto per Hiſpanias abire,& ſimul apud Arragonię,Nauarriæq; Reges,pro ipſis, quo tutum haberent iter, intercederet. Hiſpanus, facta deliberatione, ſe quidem hæc omnia,quæ petiuiſſent,facturum,ſed ijs conditionibus,vt, qui vel rectà in patriam ſe cōferrēt, vel qui poſtea valetudine recupata eſſent abituri,ſancte promitterēt,ſe neque redituros ad Lenclaſtrium,neque gerendi belli cauſa, intra ſexennium in Hiſpaniam venturos. Hæc etſi grauia illis erant:tamen ad ſuos redeundi deſiderio, videbantur etiam grauiora ſuſcepturi fuiſſe. Lenclaſtrius,q obliq; per alios negotiū hoc egit,ne quid ab hoſte videret rogaſſe, Cōpoſtellam rurſus petebat, infirmioribus in vicos & oppida vicina delatis.Ex ijs vero,qui repetebant Angliam,præter popularem multitudinem,interierunt etiam plurimi genere nobiles in via, cum aduerſus morbos erigere ſe,& ſuſtinere non poſſent. Interim Borbonius, qui longum tempus hæſit in itinere (nam Auenione Clementē ſalutauerat) in Hiſpanias acceſſit:& quanq̃ de ſoluto exercitu accepit,tamen, cum eouſq; promouiſſet,niſi compellato prius Rege,minime ijs locis abire voluit. Hiſpanus vereri,ne Gallicus miles, diutius ibi commoratus,aut ſaltem admiſſus, flagitaret ſtipēdia: quæ ſi denegarētur,agrū depopularetur. itáq;

Borbonio,quem alioqui omni humanitatis, & beneuolẽtiæ genere proſequebatur,ab aliquot pòſt diebus,quàm eò veniſſet, ex conſilio ſuorum,oſtẽdit,hoc tempore,cum hoſtis vltro diſcederet, externo ſibi milite nihil eſſe opus.Ille dimiſſionem hanc non modo non inique tulit , ſed gratum etiam habuit occaſionem ſibi datam inde commigrandi. Lenclaſtrius,ægritudine graui afflictus aliquandiu Compoſtellæ,recuperatis tandem viribus,vt de Borbonij abitione cognouit,reditum ad ſuos & ipſe cogitabat: cum propter eas, de quibus diximus, calamitates,ad id,quò volebat, peruenire non poſſet.Acceptis igitur à Luſitano ſocijs & claſſe,vela ventis committens , intra pauciſſimas horas,Baionã appulit.Hic liceat videre,quàm ſint mirabiles,quàm deplorandi humanæ vitę caſus,quàm incerti cogitationum,actionúmq; noſtrarum omnium euentus . Nimirũ iſte,qui plurimis annis hanc profectionem ardenter à ſe expetitã , impeditus nunc bellorum tempeſtatibus , nunc ſeditionibus in Anglia coörtis, quo voluit tempore,perficere non potuit:Iam poſtquam à Luſitano crebris legationibus vocatus, in regnum hereditarium ſuæ coniugis venit,nõ perfecta re vlla memorabili,& amiſſo milite,ſupplex tacite factus hoſti, omittere conſilia & rationes omneis,ádque ſuos redire coactus tandem fuit.

Suprà meminimus Ducis Gelriæ, qui bellũ

in Gallias denunciauit, ídque ſuperbe & tan-
tum non contumelioſe, præter communem &
vſitatum indicendi belli morem. Porrò, vt cla
rius accipiantur omnia, res ita habet: Gelriæ
Comes, Regnoldus, prodigalitate & luxu, mul
tum labefecit ditionē ſuam. Cúmq; locum, &
dignitatis gradum in his anguſtijs ægre tueri
poſſet, adito Colonienſi præſule, cognato, reb9
ſuis conſilium optabat. Ille, poſt liberiorem ob
iurgationem, ſatis, inquit, vides ipſe, & intelli-
gis, non eſſe principem vllum, aut alioqui virū
nobilem, quantumuis tenuem, qui filiam ſuam
vxorem tibi dare velit, non ſolum exhauſto &
inopi, ſed vehementer etiam obærato. Cæterū
is, quem Bertoldum à Mechlinia vocant, mer-
cator prędiues, filiam habet vnicam, à magnis
etiam principibus expetitam, propter ampliſſi
mam dotem. Non alia via melius tibi conſuli
poſſit, quàm ſi prædam iſtam inuoles. Mitten-
dus eſt ad illum igitur legatus, in hanc ſenten
tiam, ſi pecunia ſua redimere velit arces & op
pida creditoribus oppignorata, & ſimul debi-
tum, quo tu illi obligatus es, remittere, ductu-
rum te filiam ipſius vxorem. Placuit cōſilium,
& miſſus, qui rem exponeret. Ille, poſtquā ora-
tionem accepit, bene ſecum agi reſpōdit, & cū
familia ſua omni, ſi quidem filia ſua repute-
tur tali marito non indigna: videre ſe ratiōes,
cur Geldrus id faciat, nimirum vt à creditori
bus expeditus, libere ſua poſſideat. Se quidem

à propoſitis cõditionib⁹ nihil abhorrere, quin potius connubium hoc ratum habere, ſed ita, vt, ſi quidem ille præmoriatur non relicta ſobole, poſſeſſio rerum omnium ad filiam transferatur, & penes eam ſit, quoad viuat. Si vero contingat ipſam præmori, ſuſceptis è coniuge liberis, vt tum iſti in paternam hæreditatem omnem admittantur, nec illorum fortunę obſit, etiamſi aliam pòſt ille ducat illuſtriori genere natã, & prolem excitet. Iſta cum non diſplicerent, Bertholdi filia Maria nupſit: & quarto poſt nuptias anno, cum maritum Iſabela filia auxiſſet, è viuis migrauit. Geldrus, ab hui⁹ interitu, alterã duxit, Eduardi Regis Angliæ, multo omnium prudentiſſimi, ſororem, Iſabelam, è qua ſuſtulit Regnoldum ſibi cognominẽ, & Eduardum, item filiam vnam, Ioannam. Euenit, vt Regnoldus tam filius, quàm pater, vita decederẽt. Eduardus matrimonio ſibi iunxit Alberti Bauariæ Ducis filiam. hic in prælio aduerſus VVenceſlaum Brabantię tũ principem, grauiter vulneratus, vitam finijt, nõ relicta ſobole. Succeſſionem igitur ad ſe pertinere poſt fratrum ſuorum mortem, Ioanna putabat. Iſabela autem, vt quæ priori matrimonio eſſet nata, ſibi iure deberi omnia contẽdit. hãc Ioannes à Bloys vxorem habuit, cui ſuper hæreditate, magna fuit cum aduerſarijs decertatio, futura proculdubio multum acerba, & in bellum exitura, niſi è viuorũ illa ſodalitio mi-

graſſet. Itaque morte ipſius extincta ſimultate, Ioanna, quæ Gulielmo, Iuliacorum principi nupſerat, vnica patris hæres abſque controuerſia omni, filium è cõiuge ſuſtulit, eiuſdem, quo pater, nominis. Hic Alberti Bauari filiã (quæ nupta quidem fuit Eduardo, ſed propter teneritudinem ætatis, puella permanſerat) in vxorem accepit, factus hac ratione Gelriæ Dux. Nam Regnoldus, qui Eduardi Regis ſororem ſibi per connubium adiunxit, ob amicitiam & inita fœdera cum Anglo, multum erat gratus hoc nomine Ludouico Bauaro, tum Imperatori, adeo quidem, vt is & Gelrum, qui Comes, & Iuliacenſem, qui Marchio dictus antè fuit, in ſublimiorẽ gradum eueheret, ac Duces vocari vellet. Cæterum hic Gulielmus iunior, Gelriæ princeps, bellum denunciauit Gallo, mire propenſus in Anglum, & inique ferens, Brabãtiæ Ducem VVenceſlaum, quem oderat impẽſe, Gallis cõfœderatum eſſe. Cur illum odiſſet, hæc erat cauſa: Regnoldus, qui Mariam à Mechlinia, & pòſt Eduardi ſororem duxit, quòd ſupra modum eſſet prodigus, Comiti cuidam Morſenſi, tres arces, accepta pro his magna pecuniæ vi, oppignorauit. Ille, poſt multum tempus, cum videret eò redactum debitorem, vt ſua redimere non poſſet, pignori datas arces vendebat VVenceſlao. A morte Regnoldi, Eduardus filius, datis ad VVenceſlaum literis, repetere illas, paratus reſoluere pecuniam

omnem,quam dependiſſet. Quod cum iſte re-cuſaret conſtanter, conſcriptus eſt miles, & ſpectabant omnia ad bellum certiſſimum. Sed Iuliæ Ducis, & Alberti Bauari interceſſione, compoſita tum fuit ſimultas. Hoc anno, Cæſar fratrem ſuum VVenceſlaum inſtituit velut publicum viarum cuſtodē,vt in prædones atq; graſſatores,pro meritis animaduerteret. Euenit autē, vt mercatores aliquot Flādri & Brabanti,negotiorum cauſa in Germaniam proficiſcentes,in agro Iuliacenſi, quā faciebāt iter, rebus ſuis & auro omni ſpoliarent. Scelerū authores ferebātur adiuuari & bene haberi à Iuliæ domino,cui doleret,vt multis alijs,tantum honorem fuiſſe delatum illi. Quibus illatum erat damnum, grauiter apud eum querebantur, cui eiuſmodi facinorum punitio commiſſa fuit. Is ad Iuliacum miſſis literis,amice perſcriptis,adeo nihil egit, vt ſatis videre poſſet, eum vltro bellum affectare. VVenceſlaus igitur vt ne flagitiorum impunitas contemptum ſui pareret,militem cōtrahere. Faciebat idem Iuliacus,adiutus ab Eduardo Gelrię principe. Pugnatum eſt acerbe in Iulia, ſed cæſis atque fugatis Brabantis,in captiuorum turba fuit &
1371 ipſorum Dux. Eduardus autē,accepto ibi graui vulnere,ſuccubuit. Vt de mariti captiuitate nuncium accepit Brabantiæ Domina, Galliæ Regis conſilium ſecuta,Cæſarē Cōfluentiæ cōpellabat:qui fratris infortunio motus,magnis

viribus ibat contra Iuliacum, facturus ibi triſtem & inſignem agrorum vaſtitatem,ni principum aliquot Electorũ interceſſione,qui mali putabant exempli , ſocium Imperij ſic oppreſſum iri,mitigatus fuiſſet. Coràm igitur adductus princeps, cum VVenceſlaum vltro ibi ſiſteret liberum,poſt acrem obiurgationem,Cæſari reconciliatus eſt.Ab aliquot inde annis vita functus eſt VVenceſlaus.ibi tum Gulielm⁹ Iuliaci filius, materma ſucceſſione , principatũ Gelriæ nactus,à vidua,Brabantiæ Domina 1383
repetere arces illas,ab auunculo ſuo Eduardo, cum viueret,antè repetitas. Quarũ reſtitutiõe denegata,gliſcebat paulatim magis atque magis odium.Et quoniam Brabantia tum erat ratione fœderis coniuncta Galliæ,deinde, quòd Burgundus, Galli frater,viduæ ſucceſſurus erat:Gelrus,qui familię huic omni ſtudebat ægre facere,quò ſuum in Angliam amorem declararet, eò profectus, bellum pòſt denunciauit Gallo, plurimum etiam infeſtus Brabãtis: adeo, vt Burgundus à vidua certior factus de quotidianis impreſſionibus, equitum turmam ad finium tuitionem eò mittere cogeretur.

Lenclaſtrij ſuprà facta eſt mẽtio, qui febriũ & peſtilẽtiæ crudelitate cõpulſus,milite dimiſſo,ad Luſitanũ ſe cõtulit.Porro,Hiſpani & his coniũcti Galli,vt hoſtẽ viderũt huc illuc diſſipatũ,facile receperunt omnia,reliquis Anglis ad locorũ pręſidia diſpoſitis,aut vi armorum,

aut deditione captis. Regem ſuum,quòd beni gnitatem fortunę eſſet expertus,Italorum mo re,ſummo colebant honore.Luſitanus apud ſe cõmorantē ſocerũ hortari,vt ex Anglia nouas copias peteret:ſed ille,ꝙ lõgi⁹ abeſſet, quódq; turbatã ſciret,& grauib⁹ negotijs impeditã,col lectis reb⁹,Baionã,vt diximus, nauigauit,cre bris inde literis ad Regẽ miſſis atq; fratres,vt ſuppetias ferrẽt. Sed alienatis à Luſitania An glorũ animis, propter calamitatẽ ibi acceptã, vix inuẽtus eſt,qui nomen militiæ daret. Ad hoc ſeditiones,turbę,& ſupplicia,quorũ adhuc recẽs erat memoria,nõ patiebãt alienis vaca re negotijs.Gallus de ſtatu rerũ Anglicarũ vt accepit, quò calamitatẽ hoſtis in ſuũ vſum tra duceret: Hyberniæ principẽ,nuper eiectũ An glia,magnis pollicitationib⁹, ex inferiori Ger mania,in Galliam pertraxit.

Carolus Rex Nauarræ, ſub hoc tẽpus impe rata pecunia populo,ad ducẽta frãcorũ milia, ciuitatũ primores certo cõſcriptos loco,cũ ter giuerſari videret,in areã quandã, vnde nõ pa tebat exitus,incluſit, adiectis interminationi bus,vt intra breuiſſimũ tẽp⁹ deliberarẽt, alio qui ſe tractaturũ ipſos pro merito.Sed ĩterue nit mirabile quiddã.Poſtquã irat⁹ ad hũc mo dum eos reliquit,ſomno ſe dedit. Et,quoniam erat ætate grandi, ſolebant famuli ſuffitũ ali quẽ illi facere,ꝓuocãdi ſudoris cauſa . Porrò, qua neſcio famuli incuria factũ eſt eo die, vt

ignis aliqua particula in lectũ delapſa, paulatim auctis viribus, inflãmarit omnia circùm: atq; ſolus ille cubans, cum & per ætatem ipſe iuuare ſe,& linteis,quibus erat inuolutus, expediri facile non poſſet, antequam ſeruuli accurrerent, miſer iam erat flammis magna ex parte cõſumptus. Filiũ reliquit hęredem eiuſdem nominis.

Galliæ pleriq; nobiles,quibus vnice diſplicebat,Regi ſuo bellũ indictũ à Geldriæ Duce,literis parũ modeſtis,præter cõmunẽ omniũ more,exiſtimabãt,ſi quidẽ hoc illi eſſet ĩpune,futurũ,vt aliquãdo crimini &opprobrio verteret ijs,quorũ tũc cõſilio Rex vſus fuiſſet.Erat ipſe quidem Rex in bellũ ſatis propẽſus: verum,quod Britoniæ Dux videretur res nouas moliri, ad commune bellum Anglos ſolicitans,non licebat, quod multi ſumme cupiebant, perficere. Dux Berriæ,ſuo nomine priuatim miſit quendam, qui cũ Britone comiter ageret per occaſionẽ:ſed id fruſtra fuit,eóq; magis erãt in dubio Gallorũ animi. Videbãt enim,quãto Galliæ periculo fieret, ſi quidẽ Rex, quod & ipſe optabat,& pleriq; tũ ſuadebãt,in Germaniam accingeretur,quando Britoniæ princeps, non modo affectare pacem,ſed vltro bellum expetere videbat. Cúmq; diu ſententiæ variaſſent, hinc exiſtimãtibus quibuſdã,in tali regulo nõ ferendam eiuſmodi cõtumeliã, & Regẽ aſſuefaciendum armis: Illic opponẽtibus ſe alijs,&

propter præſentem rerum ſtatum,& belli mo‑
lem,& Germanorũ ferociã,tãdem ita placuit,
vt Geldrus, quem adoleſcentiæ feruor magis,
quàm iudicium aliquod in hoc impuliſſet, ne‑
gligeretur.Et ſi bellum prẹterea inferret,tunc
demum honorificẽtius futurum, ſi quidẽ Rex
arma aduerſa ferat. Cum Britone,quouis etiã
modo prius tranſigendum.Is enim,vt dixim⁹,
non obſcure de ſuis rebus cum Anglo videba‑
tur paciſci:& iam Anglicæ aliquot naues tene
bant mare inter Normanniam, atque Britoni‑
am. Et quanquam nihil inferre damni in Gal‑
liam : tamen quia ijs locis conſidebant, Galli
peſſima quæque ſuſpicari.Hinc adeo fuere plu
rimi,qui ſuaderent arma in illum expedienda
propter faſtum. Sed patrui Regis,& alij, quo‑
rum in animis erat maior prudentiæ vis,euen
tum belli plurimum metuebant.Nec enim dif
ficulter conijcere licuit,futurum,vt per hãc oc
caſionem, Angli renouarent bellum, in quod
mire ſemper fuit propenſus Brito.Miſſi igitur
ad eum legati,qui tranſigerent amice. De quo
certior factus ille,priuſquam aduenissent,con
ſilium à ſuis petebat.Hi grauiſſimis argumen
tis eum hortari:vt mutata ſententia,& perdo‑
mitis affectibus,daret ſe Galliẹ Regi,cuius ea
eſſet potentia, vt principes magnos, imo Re‑
ges,honori & loco reſtitueret: alios vero,qui‑
bus male cuperet, ditionibus atq; finibus ex‑
turbaret. Itaque, redderet Conneſtablio ſua

ſponte,quas nuper ademiſſet,arces.Id fore ali quãto honeſtius, quàm ad reſtitutionem cogi. Secutus ille cõſilium,reſtituit omnia, ſimul & officiarios, à ſe prius eiectos, locum quenque ſuum, in quo fuiſſet antè, tueri voluit. Huius rei fama in Galliam ilico delata, manauit & ad ipſos legatos, iam Britoniæ vicinos. Qui ſimul atque veniſſent ad principem, quoniam is iam vltro, quod alioqui petituri erant ipſi, perfecit: expoſuerunt alteram legationis partem, rogare patruos Regis, vt certo die veniret Bleſium, ad Ligeris ripam ſitum oppidum,habere illos, quod ſerio cum ipſo agant. Poſtquam eò ventum eſt,illi monere, & obſecrare, vt concordiæ firmandæ gratia, Regem ipſe compellaret, ac ſimul iureiurando fidem illi ſuam daret ex more,quod reliqui adeo omnes, præter ipſum vnum, feciſſent. Brito, vt qui non ignoraret,quàm graues haberet apud Regem aduerſarios, puta Conneſtablium, & Ioannem huius generum, nuper è cuſtodia Anglica liberatum,excuſare ſe diligenter.Sed accepta fide à patruis, omnia fore ſalua, Lutetiam venit.

Lenclaſtrius, cum è Baiona crebris in Angliam miſſis literis, auxilium fruſtra peteret, omniúmque animos,ab Hiſpanijs videret alienatos, vehementer indoluit, cogitatione repetens, quàm firmum, quàm non male inſtructum exercitum in hoſtem eduxiſſet, ca-

ptis ibi nõ paucis & oppidis,& munitionibus: deinde, quàm duriter in ſe fortuna ſæuijſſet, atque ſuos,turbatis cõſilijs omnibus,adeo quidem, vt acquirendæ hæreditatis & Regni Hiſpanici vix vllam rationem ſupereſſe videret. Conferebat interim hoc ſuum malum atq; peſtem,cũ ea,quam Andegauiæ princeps in Calabria paſſus erat, calamitate, qui magna expectatione, & ampliſſima ſpe concepta, vt in Italiã acceſſit,non modo nõ peruenit ad eum, quem ſperauerat finem, ſed vitam etiam impẽdit.Vna ſolum re conſolari & ſuſtinere animum,puta ꝙ filiam haberet è coniuge ſua Cõſtantia.Cogitabat futurum,vt aliquis non vulgaris Galliæ princeps hãc expeteret,tum propter generis nobilitatem,tum etiam hæreditatem luculentiſſimam.Porrò, Dux Berriæ tum erat viduus, itaque familiares ipſius interim ducendæ vxoris facta mentione,inter cæteras etiam nominare Lenclaſtrij filiam. Ille ſtatim adiecit animum, ac ſimul de volũtate ſua Lenclaſtrium admonuit:quem vt minime alienũ à ſua ſententia accepit, denuo miſit legatos,qui porrò tractarent negotium. Interim Anglus, vt erat non imprudens,in omnẽ tam vicinam quàm lõginquam regionem,huius rei famam extendit, miſſis ad amicos in hoc ſubornatos, literis tam ſuis,q̃ Berrię Ducis ad ſe.futurum enim ſciebat, vt Hiſpanus eo nuncio mirabiliter turbaretur. Et hic quidẽ,vt rem accepit,

ilico ſecum reputare, quantum ad ſe mali re-dundare poſſet ex eo connubio, nimirum ita futurum, vt inter vtranq; gentem confirmata pace,bellum inferatur Hiſpaniæ,& coniunctis illorum armis,regni poſſeſſio transferatur ad Lenclaſtrij vxorem.Quamobrem,accepto à ſuis conſilio,tacite agebat, vt filio ſuo Henrico, quem è filia Regis Arragoniæ ſuſtulit,Lenclaſtrij filia nuberet. Pauci quidam paruo comitatu mittebantur, ne Galli, quorum beneficio regnum tenebat, reſciſcerent. Anglus attente illos audire. Gallicæ vero legationi ſpem bonam inijciebat,hoc tamen ſemper addens,præter aſſenſum atque voluntatem Regis Angli, ſui nepotis,ad quem omnia referret,in his rebus nihil ſe perfecturum. Et ita quidem illos dimiſit.Sed familiarius multo ſeſe dare Hiſpanis,inſtigante vxore, quæ filiam ſuam,iſta ratione videbat, citra moleſtiam atque difficultatem omnem, in ampliſſimo regno,cuius adipiſcendi gratia tantos adijt labores, ordine ſucceſſuram.

Inter Brabantos & Geldros indies magis atque magis inflammari odium. Et illi quidē collectis penè 40 milibus, obſidebant Grauiā, Moſę flumini vicinū oppidū.Gelriæ princeps, tunc Nouiomagi ſubſiſtens,q magnam in oppidanis, atque præſidijs ibi relictis fiduciā haberet,nō admodum obſidione iſta moueri. Petebat nihilominus ab Anglis auxilia: ſic enim

inter eos,quo tempore bellum denũciauit Galliç,tranſactum fuerat.verum,qui tunc erat ibi rerum ſtatus,ob domeſticas turbas, & Scotici belli metum, nullæ venerunt ſuppetiæ. Cæterum Brabanti, cum fruſtra laborem omnem ſumerent, circiter decem milia emiſerunt ad deprędandum agrum hoſtilem.Geldrus ea de re factus certior,contractis plus minus trecentis equis, tametſi diſſuaderẽt plerique omnes, hoſtem magnis animis petebat, præſtabilius eſſe iudicans, fortiter pugnando in hoſtium turba mortem oppetere:quàm obſidionem perferre. Productos igitur in aciem ſuos,hortari ad virtutem militarem, & egregia facta: pòſt,magno impetu cõcitatis equis,vno agmine confertim in hoſtem inuolans,imparatum, & opinione citius oppreſſum, facili manu fudit, cum reſpirandi vix haberet otium. Deſiderati ſunt plurimi, cæſis alijs in conflictu, alijs fuga ſe præcipitantibus in Moſam. Elapſi, magna celeritate nuncium intulerunt in caſtra eorum, qui Grauiam etiamnum obſidebant. Ibi tantus ilico fuit exortus terror, vt rebus & impedimentis omnibus relictis, profugerent.

Galliæ Rex,quẽ mirus inceſſit ardor gerẽdi belli aduerſus Geldrũ,ob literas illas,petulantię,cõtumelięq; plenas, ingẽtẽ cõtraxit exercitũ.Inter cęteros,& patrui ab inſtituto dehortari,ſed quoniã cũ Britõe fuit trãſactũ,adeo qdẽ,

vt is extortam quoq; pecuniã Cõneſtablio re-
ſtitueret,noluit ille rei gerendæ occaſionẽ prę-
termitere.Legatos vero ad Cæſarem pręmiſit,
qui belli futuri cauſas exponerent:id enim ex
officio & pacto faciundũ ei fuit.Per Brabãtiã
ire placuit:& ipſa quidẽ Domina, facile aſſen
ſit,verum cætera turba omnis opponere ſe,pa-
rati ditionem ſuam tueri,nec tantam admitte
re multitudinem,quæ ſemel recepta,nõ mino-
rem eſſet inductura calamitatẽ, quàm ſi agrũ
fuiſſet depopulatus hoſtis.Quinetiam ipſi Do
minæ interminari, ſi Gallis in ea re gratifica-
retur, aduerſus Geldrum arma ſe nõ ſumptu-
ros vnquam.Illa ſe diligenter excuſare ad Re-
gem,culpam in ſuos trãſferens,ac ſimul offen-
ſionem deprecans . Itaq; per Cãpaniam ſuſce-
pto itinere,ad ſyluam Arduennã pręmiſſi tria
milia, qui viam alioqui inacceſſam aptarent.
Porrò,ad Cæſarem miſſum erat exemplar li-
terarum,quas Geldrus voluit in Galliam ad-
ferri,bellum indictur⁹.Harum immodeſtiam,
vt Cæſar intellexit,ad eum modum reſpondit
legatis,vt ſatis appareret, nihil ſe repugnare,
quò minus bellum hoc perficeretur.Per Ardu
ennam igitur facta via, Lutzemburgicam di-
tionem ingreſſi,cũ eſſent vicini iam agro Leo-
dienſi,qui tum erat loci Epiſcopus,Arnoldus è
familia Comitum ab Horn,incitatus à Prẹſu-
ſule Colonienſi,apud Regẽ interceſſit pro Iu-
liæ principe,cuius quidem ager,belli furorem

primus excepiſſet. Gallus interceſſionem non
excludere,modo ille coràm,ſuas ipſe rationes
quibus excuſari vellet,iuſtas quidẽ illas & gra
ues,explicaret. Adductus ad Regem, ſe neq; fi
lioſuo authorem,denunciandi belli,nec huius
rei conſciũ prius fuiſſe,quàm eſſent miſſæ lite
ræ. Et quo plus haberetur fidei:ſe filium inhor
taturum,vt coràm diligenter ſe purget, ac ſi-
mul veniam admiſſi oret. Quod ipſum ſi obti-
nere non poſſit,omnia ſua oppida patefacturũ
ſe Regi,vt bellum eò cõmodius perficiat. Pla-
cuit conditio, Burgſidione potiſſimum adhor-
tante. Profectus igitur ad filium pater vnà cũ
1388 Archiepiſcopo Colonienſi,incredibile eſt,quã-
tum laboris & moleſtię ſumpſerit in flectendo
illius animo. Spirabat meram ferociam & Re-
gis contemptum,cuius impetum & vires, An-
glorum ope ſuſtinere ſe poſſe credebat. Vix tã-
dem, multis & obiurgationibus & minis, &,
quæ ſolent his intermiſceri, precibus velut ex-
pugnatus , patri ſe dabat. Is præſcribere for-
mulas excuſandi,nimirum,quicquid huius fa-
ctum eſſet, id authore & inſtigante Anglo fa-
ctum. Regis animus,conſpecto Duce,& acce-
pta illius oratione , qua neſcio propenſione
ſingulari,viſus eſt commoueri. Nam & condo-
nauit factum magna facilitate , & impenſius
illum amare cœpit,quàm ſi non irritaſſet.

Scoti,vt acceperunt in Anglia ſubnaſci diſ-
cordiam , & tempore collectis viribus auge-

ri,quò veteres iniurias vlciſcerentur: clam Rege ſuo, quem à re militari iudicabāt alienum, ad quadraginta milia contraxerunt. Quin & hoſtem id celare putabāt calliditate quadam, ſed fruſtra fuit:factus enim ille certior,defenſionem parare. Collata ſigna:nullo vnquam tempore maioribus inter ipſos pugnatum eſt viribus. Exercitum Scoti in duas alas partiti, non æquo robore in prælium venerunt, quòd eſſent longius inuicem diſſipati. Victores nihilominus extiterunt.

Poſt Gallorum abitionem,Geldrus,otij & quietis impatiens, milite conſcripto, in Pruſiam ibat. Euenit, vt per Germaniam iter faciens,caperetur.Pruſiæ vero magnates,armorum vi rurſus illum eximere, profugiente eo, qui ceperat,ne in hoſtium aduentātiū poteſtatem redigeretur. Ille vero, quanquam amicorum præſidio factus erat liber, & belli iure deperditum ſtatum, eadem ratione recuperaſſet: tamen hoſti datam fidem ſeruare volens,vt ad præſcriptum certo tempore locum venit,de libertate cum illo pactus eſt.

Lenclaſtrius in officio & expectatione retinebat Berriæ Ducē,magis interim affectus in Hiſpanum,vt diximus.Nam inter cætera metuebat & hoc, ne ſi Berrius vitam finiret, filia ſua tenuis videri poſſet præ cæteris illius liberis,è priori cōiuge natis, ōnia dubio procul occupaturis. Atqui Galliæ Rex, vt accepit ab

Hiſpano futurum obſtaculũ, mirabiliter fuit offenſus,& cum eo procerũ turba,quibus pulchre cõſtabat, quãtorũ beneficiorum nomine Galliarũ Reges,multis retrò ſeculis deuinctã ſibi haberẽt Hiſpaniã. Ope enim Caroli quinti, Henricus parens huius in regni poſſeſſionẽ miſſus,illam ad filiũ Ioannẽ à morte ſua trãſmiſit,verum ita,vt aduerſus Anglos & his cõiunctos Luſitanos,ęgre illã tueri iſte,niſi Gallorum auxilio ſubnixus,potuiſſet. Hæc igitur ingratitudo cũ vehementer angeret plurimorum animos:ad Hiſpanum miſſus legatus eſt cum eiuſmodi mandatis: etiam atq; etiã videret, quid ageret, quorum ſibi adiungeret amicitiam:vix vnquam de coniugijs pactum fieri, quin & confœderationes intercedant. Extare formulas cõiunctionis atq; fœderis inter Hẽricum patrem,illiúſque poſteros,& Gallię Reges. Ne quid in eas committeret,alioqui Regẽ non iniuria diſceſſurum ab amicitia, quã omnibus modis retinere ſtudeat & colere,quantũ fieri poſſit.Hiſpanus,nomine ſuo de quibuſdã rebus,cum Lenclaſtrio reſpondit actitatũ eſſe, verum id nullo futurum Galliæ detrimento. Se,vt in amicitiæ rationes atq; fœdera peccaſſe videri poſſit,nũquã admiſſurum.Vt in hanc ſententiam locutus,à ſe legatum dimiſit, ilico pòſt de connubio tranſegit,adeóque Conſtantia filiam ſuam Catharinã,perficiẽdi negotij cauſa,in Hiſpanias abduxit,& Regis filio Hẽ-

rico eam deſpondit. Quo facto, cũm diligenter inquiſiſſet de paternis oſſibus: cõmõſtrato demum loco, effoſſa illa tranſtulit Hiſpalim, ac denuo ſepeliri mandauit. 1389

Studio & induſtria bonorum virorum, agitatum eſt de inducijs, inter Galliæ Regem, Anglum, & vtriuſq; ſocios, puta, Hiſpaniam, Luſitaniam & Scotiã. Porrò, quòd feliciter in Anglum non ita pridem pugnaſſent Scoti, difficiles admodum huc deſcenderunt, ſed inclinante ad tranquillitatem ipſorum Rege, mutarũt ſententiam & ipſi. Tranſactũ eſt igitur de inducijs ad annos treis, ita quidem, vt qui cõtrà quouis etiam modo faceret, perfidus atque ſceleratus haberetur.

Suprà meminimus Hyberniæ Ducis, qui pulſus Anglia, magnis promiſſis, è Germania, vocatus atq; perductus nuper in Galliam fuit, vbi cum eſſet aliquandiu verſatus, perpetuam inuenire ſedem & obtinere nõ potuit. Nã princeps à Coucy, vir ſummæ apud Gallum authoritatis, grauiſſimis de cauſis hunc oderat. Hybernus enim iſtius filiam vxorem ductam, alterius deinde cuiuſdam puellæ captus amore, deſeruit, & hanc ſibi iunxit, Vrbano coniugiũ habente ratũ, vt qui gratificaretur modis omnibus Anglo. Cõcitatus hoc flagitio, repudiatæ filiæ pater, is quem diximus, non cõquieuit, donec è Gallijs hominem non vno ſcelere impurũ, deturbaſſet. Hic mihi vide humanæ vitę

euripos,vide principum affect⁹, vide flagitioſorum hominum fortunas.

Non deerant,qui Gallum inhortarentur, vt regni prouincias longinquiores inuiſeret.Gratum id fore populo,quem nõ alia ratione melius ſibi cõciliare poſſet.Ille per Campaniam, Burgundiam, aliáſque ditiones iter ingreſſus, Auenionem peruenit, & inde,cõpellato prius Pontifice, Monſpeſſulum. Quæ ciuitas, etſi propter negotiationes opulentiſſima ſit, tamẽ crebris vexata tributis & exactionibus, ægre potuit reſpirare.Etenim quãdiu Carolus Quitus erat in viuis,Andegauiæ princeps,ea loca omnia regebat,non citra magnam locupletationem ſuarum fortunarum.Et cum ampliora ſecutus,Neapolim proficiſceret,voluntate procerũ adminiſtrationi ſucceſſit Berrię princeps. Vt autẽ annum viceſimumprimũ Rex attigit, adempta patruis omni functione,rerum ſummam ad ſe tranſtulit.In Prouinciam igitur & finitima loca poſtquam venit, grauiſſimas audire querelas de patruo ſuo, qui ſupra modũ expilatis miſerorum bonis,ad ſummam prope deſperationẽ eos adegit.Erat videre quotidie ſupplices libellos plurimorũ, de fraude, iniuria, vi, proſcriptionibus atq; rapinis conquerentium. Regi vehementer doluit populi miſeria,& ideo exempli ſtatuendi cauſa, quendã Berriæ principis,patrui ſui,quęſtorem,ijs locis primũ,grauiter ab omnibus accuſatũ propter

expilationes,viuum exuri præcepit,quantũuis intercedente per literas,& deprecante Berrio. Cæterum,Rex iſtam profectionem inſtituens, noluit adeſſe in comitatu ſuo patruos,hoc nomine plurimum offenſos,maxime vero, quòd in precio viderent apud Regem quoſdam tenuis conditionis homines.

Sub hoc tempus è vita diſceſſit Vrbanus. qua de re Clemens,Auenione, decimo die cer 1389
tior factus,Galliæque Regi cauſam ſuam diligenter commendans , orabat, vt apud Cæſarem,item Hũgariæ Regem,& reliquos principes , pro ſe authoritatem ſuam interponeret,quò tandem omni diſcordia ſublata,eccleſiæ tranquillitas confirmari poſſet. Sperabat ille quidem , aduerſario vita defuncto , rei ſummam ad ſe deuolutam. Sed opinione falſus eſt, Cardinalibus Bonifacium Neapolitanum creantibus.

Africani & Barbari, ſubinde in Genuenſes & horum ſubiectas imperio ciuitates alias, faciebãt excurſiones. Quod eò poterãt facilius, quoniã ad fines, quà venitur Genua in ipſorũ agros,vrbẽ tenebant longe munitiſſimã,vocãt Africã.Ex ea facillimũ habẽt curſum atq; nauigationem in hoſtẽ,& ſi res vrgeat,in eãdem, velut in portũ tutiſſimũ,ſe recipiunt.Precibus igitur ſociorũ & lachrymis impulſi Genuẽſes, cogitare defẽſionẽ.Et quoniã inter Reges aliquot nup tranſactũ erat de inducijs,ad Galliæ

Regem,qui militem & ſuppetias orarēt,legati ſunt miſſi. Hic vero tam inclinare totus in hoc bellum, vt etiam finitimos ad auxiliū ſolicitaret. Collectum igitur è Gallia,Britonia, Arteſia,Flandria,& Anglia non modicum ex-
1390 ercitum in Liguriā miſit duce Ludouico Borbonio,&,quem huic adiūxit,principe à Coucy, rei militaris,& ſcientiæ omnis bellicæ peritiſſimo. Genuæ conſcenſis nauibus,tandē,aduerſis fluctibus & tempeſtate ſuperata, in hoſtiū fines appulerunt. Et his quidē, propterea quòd acceſſione Gallorùm & exterarum nationum firmatis Genuenſium viribus,vrbem ſuam peti viderēt,& obſidione cinctam iri, deliberantibus, quidam ætate grandi, vir nobili genere natus,in hunc modum conſuluit, non eſſe cōſerendas cum hoſte manus ob ingentem illorum turbam. Sed permittendum, vt poſitis ibi caſtris cōſiderent. Vrbem ſatis munitam eſſe, quæ vim & diuturnā patiatur obſidionē. Hoſtem feruore ſolis & æſtu torreri,dum ipſi tectis & vmbris ab aëris imtemperie defenſi,bene intus habeant: futurū,vt annona omni cōſumpta paulatim,vexati calorib⁹ & mille alijs incommodis,pertæſi,rebus infectis inde commigrent. Placuit ſenis conſilium,obſeſſáq; vrbe,tam mari,quàm terra, cōplures erat videre quotidie velitationes,leuioréſque cōflictus. Cæterum,legato miſſo,volentibus cognoſcere Barbaris,qua de cauſa bello peterent,Galli

reſponderunt, ideo potiſſimũ,ꝙ maiores ipſorum,indigna morte Seruatorem orbis necáſſent: deinde, quòd baptiſmum excluderent, ꝙ in Deum eſſent impij,quòd de virgine matre irreuerenter ſentirent:his adeo de cauſis inferri bellum in ipſos,velut communes Chriſtiani nominis hoſtes.Illis reſponſum hoc ridiculum videri,tantũ aberat,vt de religione quęrẽdum putarent.Sicilienſes,aliæque vicinæ regiones, frumentum, vinum, aliáque multa copioſe in obſidentium caſtra aduehere.Sed propter inſitum vini calorem ijs locis, tum ob cæli feruẽtiſſimum æſtum,fieri non potuit,quin plurimi in periculoſiſſimas ęgritudines inciderent.Inter hæc mala,Dux Borbonius, importune admodum,de grauitate ſua nihil remittere,ſublimis,acer,faſtuoſus, & velut inacceſſus:adeo quidem,vt ipſius culpa, cum intractabilem ſe præberet,omiſſa fuerint pleraque egregia facinora.Poſt obſidionem bimeſtrẽ,cum fruſtra laborem omnẽ ſuſcepiſſent,propter impẽdentẽ hyemem,& victus attenuationem,&metũ futuræ penuriæ, & excubiarum moleſtias (Barbari enim illos noctu ſubinde adoriri imparatos)&peſtilentię velut imminentis ſuſpicionẽ, pleriq; volebãt exercitum ſolui. Quin & illud verebantur,ne Genuenſes cum hoſte tranſigerẽt, iámq; per omnia caſtra ſpargebãtur eiuſmodi voces.Itaq; ſoluta obſidione, quod Genuenſibus plurimũ diſplicebat,Galli inde abi-

tionē parabāt.Qua re ferociores facti Barbari cōcipere ſpes āplas,& magna ſibi deinceps polliceri:quóq; maioribus aliquando viribus hoſtē reijcerēt,fœdera cū vicinis regib⁹ firmarūt.

Hiſpaniarū Rex Ioannes,biennio,pòſt quàm ipſius filius Lenclaſtrij filiam duxit,è vita migrauit. Huic ſucceſſit Henricus filius. Porrò cum de matrimonio trāſigeretur,& hoc interuenit pactū,vt Hiſpanus in ſingulos annos dependeret Lēclaſtrio,illiúſq; vxori centū aureorum milia,datis hypothecæ loco, ne fraus intercederet,quatuor illius regni Comitatibus.

Galeacius,Mediolanenſiū Dux,patruū ſuum Barnabam,ex inſidijs captum,è medio ſuſtulit. huius Barnabę fili⁹,Comitis Armignaci ſororē duxit coniugem.Galeacij filiā Valētinam,Ludouicus Caroli ſexti frater,dux Aurelianenſis vxorem habebat.Cæterum,Comes Armignaci ſubinde & cōtinēter à ſorore ſua rogatus, exercitu in Gallijs cōtracto ex prædonibus,ac in Italiam adducto,cinxit Alexandriam,ditionis
1391 Mediolanenſis oppidum. Galeacius, qui tum Papiæ cōmorabatur,circiter quingentos equites in præſidium illuc miſit. Nec enim ea tum fuit hoſtium multitudo,vt omnem vrbem obſiderent. Eorum, qui mittebantur, equitum præfectus,diſciplinæ militaris peritiſſimus, cū aliquandiu ſubſtitiſſet Alexandriæ,certo quodąm die,comitatus trecentis equis, vt hoſtem ex inſidijs caperet,progreſſus eſt.Futurū enim

ſciebat,vt illi velitatione aliqua in oppidanos inueherentur. Itaque diſcedens, mandauit,vt inter pugnandum, cederent vrgenti hoſti, donec ad inſidiarũ locum deduxiſſent.Non aberrauit opinione.Etenim dum ex more confligerent, oppidani retrocedere:& ſimulatque ventũ eſt ad inſidias, illi pręter expectationem ilico circũdati,fortiter quidem pugnare,ſed defatigati labore,& ſolis æſtu languidi, recentis hoſtis impetum atque robur ferre non poterant. Et ipſe adeo Comes,vt reſpiraret,è prælio diſcedens, cum ex amni, quem inuenit non procul inde,cupide potaſſet,& abunde,morbo repente collecto,& loquendi facultatem amiſit, & ab aliquot horis,morte vitam commutauit. Milites, hac ratione deiecti, fugam ex Italia ſpectabant, ſed interceptis ibi plurimis, & oppreſſis,reliqui cum ad Galliæ fines veniſſent, acceſſu prohibiti ſunt,ex mandato Regis.

Britoniæ Dux,qui Galliæ Regem nuper Lutetiæ compellauerat,& fidem ex more promiſit,mutare ingenij ſui naturam impotens,cum non ſemel eſſet Gallo reconciliatus,non poterat tamẽ nõ odiſſe illũ, &amare Anglũ.Quo tempore Lutetiæ tranſigebatur cũ eo,polliceri,Clementinum ſe fore deinceps.Verum vt in ditionẽ ſuã redijt,nihil minus præſtare.Quin etiã Regis officiarios ad ſe miſſos,nõ admitte re ad colloquiũ:& ita õnino ſe cõparabat,non obſcure,vt bellũ videret expetere.PleriqRegẽ

ad arma hortari, propter intolerabilem hominis faſtum. Sed patrui, imprimis vero Burgundus (vt cuius vxor Britonis eſſet cognata) id operam dabant, vt collocutioni certus dies aſſignaretur. Turoni ſimul ventũ eſt: ibi recitata quædam, in quibus ille videretur dignitatẽ regiam contemnere. Brito ſingulis reſpõdere diligenter, & ſatis acriter, haud oblique perſtringens in Regis familia quoſdã obſcurę conditionis homines, à quorũ authoritate & cõſilio Rex pendebat. Altercationibus multũ agitata res, videbatur, niſi armis, finiri non poſſe. Verũ inuẽta eſt ratio, qua fœdus, & amicitia firmarentur. Galliæ Rex filiam ſuam, Britonis filio vxorem dabat: præterea, Ioannis à Bloys, qui Conneſtablij gener erat, filius, Britonis filiam vxorem duxit. Nimirũ, in eiuſmodi Comicos exitus, principũ ſimultates ferè deſinunt.

Gyus, Comes à Bloys, ampliſſimam quidẽ hæreditatem obtinebat in Gallijs alijſque locis, verũ à morte ſui filij Ludouici, qui puerilibus annis obijt, non vnum aliquem certum habebat hæredem, ſed varios diuerſis locis, propter bona, locorum ſpatijs interiectis, hic illic diſſipata. Porrò, Dux Turonẽſis, Galli frater, maximã vim auri collectã habebat, vxore ducta Galeacij, Mediolanenſiũ Ducis filia. Et vt hãc vtiliter impenderet, nõ cõquieuit, donec Comitis animũ ad venditionẽ omnis agri Bleſenſis impuliſſet. Difficilẽ ille quidẽ ſe præbere, nec

iniuria, ſed ab vxore Berriæ Ducis filia, velut expugnatus,(hanc enim Galliæ Rex ſubornauit)cũ liberorũ ſpem nullã haberet, Comitatũ illum ducentis francorum milibus vendidit.

Gaſcon Comes à Foix, cuius & prudentiam ſingularẽ,& liberalitatẽ author ſubinde prædicat,certo die,cũ è venatu rediijſſet,lotis manibus,vt pranderet, ſubito mortuus concidit. Filius illius vnicus,quo perierit fato,ſuprà diximꝰ.Ex nothis porrò filijs alterũ ſic amabat, vt apud Gallię Regẽ ſuper illius legitimatione,& ſuccedendi iure diligenter ageret.Et,niſi mors repentina præoccupaſſet, forſan, quod volebat,perfeciſſet.Ad hęreditatem illius proximè veniebat Vicecomes à Caſtillone, ſed hunc ſemper quoad vixit oderat,vtq; negotiũ illi faceret,præter id ꝙ filium nothum ad ſucceſſionem venire ſtudebat,mutuatus etiam eſt à Galliæ Rege,cum nihil opus haberet, quinquaginta francorũ milia, quò hæredẽ futurũ grauaret.Ab illius morte non deerant,qui Regem inhortarentur,vt quandoquidem ille non relictis liberis deceſſiſſet,& tantã præterea pecuniã ex mutuo deberet, ditionem illã omnẽ ad ſe trãſferret.Varie agitata re,tandẽ, interceſſione Ducis Berriæ,Comitatũ Rex Vicecomiti ceſſit,his legibus, vt 60 milia,ſibi,deinde 20 milia francorũ depẽderet ijs, quorũ in hac cauſa ſtudium & labor enituiſſet:poſtremo, vt ex arbitrio bonorũ virorum, amice paciſcere-

tur & æquabiliter cum duob⁹, qui ſupererant, filijs illegitimis.

Poſtquam ex Barbaria rediſſent Galli rebus infectis, cõmemoratione plurimorum, quę vidiſſent, facta, Regẽ inceſſit in ea loca penetrãdi, Barbaróſque ſubigendi mira cupiditas: quam & alij crebris inſtigatiobus augebãt, vt quæ tanto principe digna eſſet. Verũ eccleſiæ tranquillitatem ſtabiliendã prius, quàm expeditionem hãc ſuſciperet, putabant. Id autẽ, niſi oppreſſo, quem Romæ nuper elegerant, Pontifice, fieri non poſſe. Quod conſilium vt nõ diſplicuit, ilico poſt in omni Gallia denunciatũ eſt, Regem ſub proximũ ver, ad militiam accingi. Porrò, cum nihil eſſet deliberatius hoc ipſo, & certum magis, en tibi legatos Angliæ, ſignificantes Regẽ ſuũm ad pacẽ inclinare, & illam ſummè cupere. Nũcius hic Regem Galliæ mirabiliter recreauit, adeóque ſtatutũ eſt, vt Ambiani conueniret. Anglus eò miſit duos è patruis, & eum, qui pacem habebat exoſam,
1391 apud ſe manere voluit in oppido quodã maritimo, Douram appellant. Gallus ipſe rebus agendis intererat. Angli repetere Aquitaniã omnẽ, à Ioãne Rege, belli iure ceſſam. Ad hoc, quater & decies centena francorũ milia, quæ reſtabant etiamnum pendenda pro libertate eiuſdẽ Regis. Offerebãt illis aliquã Aquitanię partẽ Galli, puta illã ipſam, qua potirẽtur, & Epiſcopatus nouẽ. Ad pecuniã reſoluendã, triũ

annorum ſpatium ſibi dari petebant,& Caletũ æquari ſolo. Repudiatæ ſunt vtrinq; conditiones. Nam Angli, quanquam ad pacem mire inclinabant, tamen abſq; voluntate Regis nihil tranſigebant, id quod abeuntibus iniunctum erat. Præterquam Caleti demolitionẽ, reliqua non admodum improbauit Anglus, referentibus legatis. Verũ Dux à Clocestre, nimirũ is, qui pacẽ perpetuo turbabat, dur⁹ & aſper, opponere ſe vehemẽter, affirmans, nõ poſſe vllas, quæ quidẽ Angliæ ſint vtiles & honeſtæ futuræ, cum Gallis iniri amicitiæ rationes. Et quoniam ſuper his rebus, adeo nõ leuibus, ab vno Rege, vt maxime omnia probaſſet, & rata habuiſſet, ſtatui non poterat, niſi trium, quos vocant, Ordinũ interueniẽte authoritate, triẽnalibus illis inducijs, quarũ ſuprà facta mentio, alter adiect⁹ eſt annus, vt & cogitãdi & agẽdi ſpatiũ ſuppeteret. Atqui diſcedenti Lẽclaſtrio, Rex Gallus animũ ſuum patefaciens, oſtẽdit, quãto pacis deſiderio teneret, vt hac via, potẽtiam & robur ſuum omne poſſet in Barbaros expedire, qui nuper & Armeniæ Regem eieciſſent, & in Hungariam magna crudelitate penetraſſent. Lenclaſtrius, cum ſua ſponte ſatis incitatus, tum vero humaniſſima Regis oratione, & ſermone honeſto commotus, ad hæc, operã, fidẽ, & induſtriã illi ſuã pollicitus, nõ ſe conquieturum prius affirmauit, quàm ad eum quẽ & Rex imprimis, & boni omnes expeterẽt,

finem, negotio perducto.

Gallus, permutatione facta cũ fratre Ludouico, Turonenſem ab eo ditionẽ accepit, & viciſſim Aurelianẽſem illi ceſſit, ãpliorẽ multo: ſed ea lege, vt omnis ipſius poſteritas, inangurationẽ, à Gallorum Regibus peterent.

E familia Regis, quidam genere nobilis, Petrus à Craone, gratia plurimum valebat apud Aurelianẽſem: qui præter coniugem ſuã deperibat quandam eleganti forma puellam, & id quidem non ignotũ erat ei, quem diximus, præ cæteris, hero multum familiari. Contigit vxorem reſciſcere de amoribus mariti ſui. Puellã igitur ad ſe vocatã, acriter obiurgat: quæ proximo colloquio cum principe, perditam ſe vocat & miſeram, quòd vxorem nihil fugeret eorum, quæ maxime vellet operta, & tacita. Ille, quibus neſcio blanditijs, è cõiuge reſciuit, authorem patefacti ſui amoris. Nimirum is erat Craonius: quem hac ratione apud ſe vocatum in odium, aula tandem ejecit. Hic igitur, cum in Gallia ſedem quietam habere nõ poſſet, ad Britonem ſe contulit, qui irreconciliabili odio Conneſtablij flagrans, hoc egit, vt profugus iſte crederet, illius delationibus factum, quòd Gallijs exularet. Initis igit̃ hic apud ſe, quibus iniuriã hanc vlciſceret̃, rationibus, familiæ ſuę quoſdam, diuerſis temporibus Lutetiã pręmiſit, iniungens, vt diſſimulãter vrbem ingreſſi cõtinerẽt ſe domo, quam ibi poſſidebat. Ipſe non

mũlto pòſt inſequitur. Vt certo die, per exploratores de Cõneſtablio reſciuit, noctu redeũtẽ illum à Rege, & paucis quibuſdam comitatum adortꝰ, grauiſſime vulnerat, & deturbatum ex equo, cum interemptum putaret, reliquit. Nuncius ad Regem ilico delatus eſt. Ille, pręter id, quod ſic afflictum, nulla interpoſita mora, ſub intempeſtam noctem inuiſit, mandauit etiam præfecto ſcelerum, vt quanta poſſet celeritate, & aſtu, facinoris authorem inueſtigaret. Sed id fruſtrà fuit. Nam ille, poſt admiſſum facinus, ad Britonem ilico profugit, viam, quæ diui Antonij, Lutetiæ vocatur, ingreſſus, patentibus tum vrbis portis. Ad Britonem miſſus eſt, à Rege, qui nefarium hominem & facinoroſum ſiſti iuberet, eo, quem Rex vellet, loco. Ille pertinaciter negare pręſentiam. Regi minime id fieri veriſimile. Et cum propter ſceleris magnitudinẽ (iudicabat enim hoc ad ſe pertinere proprie) tum vero, quòd illũ videret, multis nominibus Galliæ moleſtum, copijs contractis, in Britoniam contẽdit. Patrui, odio Cõneſtablij, Regem ab incepto dehortati, cum nihil efficerent, arma ſumpſerunt & ipſi. Vt propè vẽtum eſt in agrum hoſtilem, Rex, & leuioribus quibuſdam ægritudinibus antè, & nunc etiã intolerabili calore vexatus, ac neſcio quibus pretęrea moleſtijs æger, inter equitandum ſubito priuatus omni facultate & vi intelligẽdi, non ſecus, ac ſi in cõfertiſſima hoſtium tur-

ba verſaretur,exempto gladio, in nobilium,& eorum,qui circùm erant,cohortem ſeſe præcipitat : fratrem germanum & multos alios ad magnum loci ſpatium ita inſequitur, equis atque ſellis deturbat. Tandem à tergo comprehenſus,detractis armis,in vicinum oppidũ adductus eſt,& inde pòſt in Galliam Lutetiæ ꝓpinquiorem. Quo facto,cum deliberaretur,an Regis fratri, adminiſtratio rerum eſſet committenda,placuit eam eſſe penes patruos,ꝙ ille per ætatem non ſatis prouideret. Rege ad hunc modum decumbente, patrui facultatem & occaſionem adepti,male tractandi eos,quorum conſilia Regem ad quæuis impellebant, Conneſtablium Gallijs eijciunt,alios vinculis, & carcere cohibent. Conneſtablius quidem,vi non fuit exturbatus, verum,quòd acerbiſſima oratione eſſet exceptus à Burgundo, tempore ſibi de fuga proſpexit. Dolebat inimicis illum
1391 ſic euaſiſſe : qui vt viderentur agere non iniquis rationibus(nam & Borbonius & Aurelianenſis bene cupiebant homini) citarunt profugum in ſenatum Pariſienſem. Quò cũ non veniret die præſcripto, peculatus & proditionis dãnatus eſt. Etenim,quo tempore grauiter ex vulnere laborabat,teſtamento facto,repta ſũt in ipſius bonis,quæ mobilia vocãt,circiter decies & ſepties centena francorum milia:quam pecuniæ molem,plerique dicebãt eum iniquiſſimis modis collegiſſe. Reliqui vero, qui vin-

culis coercebantur,exuti facultatibus & rebus omnibus,in magno capitis periculo verſari.Inter hos vnus & item alter, quòd innocentiam ſuam,ad hunc modum periclitari viderent,cogitatione rerum anteactarum,& vitæ ſplendoris in quo vixiſſent,impulſi, lachrymis & mœrore ſe penè exocularunt ipſi.

Quarti libri Froſ

SARDICI HISTORIAE OMNES COGNITIONE ET LECTV NON INDIGNAE.

TAm Angliæ,quàm Galliæ Regis patrui,vt pax tandem coïret, plurimum ſudabant. Scriptis vtrinq; res agebatur, vt per otium relegi ſingula diligenter & expendi poſſent.Anglis,præſertim vero Duci à Clocestre, videri,Gallos aliquot voces vſurpare callide, quas occaſione pòſt data,in quam vellent partem,interpretarentur.Itaq; ſingula maiori ſtudio diſcutere,& vbicũq; dubia oriri,vel ambigua locutio,percunctari.Pleriq; oẽs,quorũ fortunæ,pacis tẽpore multũ erãt acciſę,& tenues, affectare bellũ,ſed vterq; Rex ad concordiã ꝑpendere mirũ in modũ.In primis vero Gallus,

propter eã,quæ ſuprà enumerata eſt, cauſam. Adhæc,Armeniȩ Rex profugus,facta commemoratione,quàm impotenti cupiditate, quantíſque viribus,Barbaræ nationes inhiarent nõ ſolum Hungariæ, ſed vniuerſo propemodum orbi Chriſtiano, plurimum, ad hoc quod agebatur,momenti adferebat. Tranſactum eſt ſu-
1383 per inducijs,ad annos quatuor,& terra & mari:præterea,vt ditiones aliquot certæ,reſtituerentur, hinc Anglis,illinc Gallis,eiecto milite omni prædone.Galliæ Rex, qui medici cuiuſdam opera nuper & intelligendi, & loquendi vim recepit,hoc tempore in morbũ recidit.

Clementi Põtifici, qui aduerſarium habuit Vrbanum,&ab hoc Bonifacium,nuper electũ, Auenione mortuo, Cardinales Benedictũ ſurrogarũt, ea lege,vt ſi Galliæ Rex creationem non probaret,alius eligeretur.Vtriuſque Pontificis ad ſe miſſos legatos patienter ille quidẽ audíre, ſed Theologorum ſecutus conſilium, nec huic,nec illi ſe dare:quin potius cogitabat rationem, qua poſſet Eccleſiæ conſuli, diſſenſionis materia omni ſublata. Miſſis igitur ad Cæſarem, cuius in ea re prima debet eſſe authoritas,fides,atque ſtudium, legatis, item ad Bohemum, Hungarum & Anglum, obteſtari illos, vt ne publicæ tranquillitati & bono deeſſent.

Anglus,hoc tempore, Lenclaſtrio, & illius hæredibus,ordinũ aſſenſu & voluntate, Aqui-

taniam omnem prorſus & libere donauit. Inſtructis igitur & collectis rebus,vt Burdegalã venit,donationem ſibi factam oſtendit.Illi,nõ ſe quidem ipſius præſentiam & aduentum inique ferre,ſed,vt imperium accipiant,& dominum agnoſcant,id ſe non poſſe ſtatuere. Paciſceretur & ageret cum reliquis ciuitatib⁹:quæ ſi ratum habeant Angliæ Regis factum, nec ſe defuturos officio. Reſponſum eſt à Baionenſibus ad eundem plane modum. Porrò, dum ſingulorum animi perquirerẽtur, nobilium & optimatum, qui certo conuenerant loco, hæc erat ſententia,vt dicerent, donationem iſtam, propterea quòd Aquitani ſic eſſent adiuncti, & velut inſiti Anglis, vt nullo pacto ſeparari poſſent,aut in alterius dominium trãſferri, vanam & inutilem eſſe. Tandem placuit mitti legatos qui coram ipſoRege cauſam agerent. Poſtquam eò ventum eſt, illi conſtanter tueri ius ſuum,puta,ditionem illam,neque donationis,neque connubij,neque tranſactionis,neque omnino cuiuſuis rei cauſa poſſe alienari. Anglię Reges,hoc ipſum,ex more,dũ Imperio cõſecrantur,multis retrò ſeculis,fide & iureiurãdo præſtito,ſolitos polliceri,& ipſum adeo Regem præſentem idem feciſſe(ac ſimul eius rei literas proferebant). Omnium maxime intereſſe regni,vt ne violetur iſta, prudentum authoritate recepta,& temporis lõginquitate firmata conſuetudo.Lenclaſtriũ hoc quidem tem

pore, cum Anglis firmam & certam amicitiã colere,ſed fieri poſſe tamen,vt non ſemper eadem ſit ratio:futurum,vt cum Gallis,cum Britone,cum Burgundo, cum alijs, vtvt tempora ferẽt,& rationes ipſius, fœdera ſuſcipiat,& de matrimonijs trãſigat:futurum, vt Aquitania, quæ ſuo quodã peculiari iure ſit aſſignata ſceptro Angliæ,traducatur in dominatum alterius,neq; cum veteri & ſocio regno,quicq̃ deinceps habeat coniũctionis. Ad eum modum locuti,bonam partem,vt idem ſentirent,permouerunt.Sed opponere ſe vehementi ſpiritus & animi contentione Dux à Cloceſtre, non tam amore fratris,quàm quòd optaret illũ hac ratione lõgius ab Anglia ſemotũ,vt,quod vellet, cõmodius ipſe pficeret. A multa diſceptatiõe, placuit legatorũ oratio: & ſimul Lẽclaſtrio,ne cœptũ vrgeret,aut donationi ĩſiſteret,denũciatũ eſt.Dũ hic in Aqtaniã abiret,Anglus exercitu conſcripto, ad 30 milia ſagittariorum,& quatuor equitũ milia,penetrauit in Hyberniã, p cuius recupatiõe,maiores ipſi9,magna ſæpe bella geſſerũt. Nono,poſtq̃ eò venit,mẽſe,ĩ deditionẽ illos accepit, captis quatuor illorũ regulis,in quorũ ingenijs erudiẽdis excolẽdíſq;, nullã pͣtermittebat opã: ſed ægre poterat aĩus barbar9,&fera natura,ciuiliorivitę aſſueſcere.

1394 Poſtq̃ Anna Caroli Cæſaris filia, vitam finijt, Anglus, quòd liberos nullos haberet, de repetendo coniugio meditari.Galliæ vero,præ

cæteris omnibus nationib⁹,optabat firmiſſima pace adiūgi. Cœpit ambire filiā Regis Iſabelā, quæ Britonis filio nuper apud Turonū deſpō- ſa fuerat. Diſplicebat ea res mirū ī modū Clo- ceſtrio Duci,præter bellū nihil expetēti. E Gal lis plerique exiſtimabant,niſi firmata pace,ni- hil in hoc eſſe ſtatuendum.

Henricus Hungariæ Rex,frater germanus Caroli Cæſaris,denunciato ſibi bello,à poten- tiſſimo Turcarum principe,Baſam, auxiliū & copias è Gallia petebat. Miſſi circiter duo no- bilium iuuenum milia. Ioannes, Philippi Bur- gundionum Ducis filius annorum 22, & huic veluti moderator adiunctus, princeps à Cou- cy,vir bello ſtrenuus,exercitui omni præerāt. Poſtquam è Gallijs in Auſtriā, & inde Budam Hungariȩ ventum eſt,de hoſte,quanquam de- nūciauerat certo ſe die cōflicturū, nihil quicq̄ audiri. Viſum eſt igitur nō inconſultum,ſi Da- nubio traiecto,illum in ſuis finib⁹ vltrò laceſ- ſerent. Vt in agrum Turcicum deuentum eſt, (ad centum milia virorum ſurgebant copiæ, magna ex parte equeſtres)expugnatis aliquot oppidis , Nicopolim , ijs locis potentiſſimam vrbem obſidione cingunt. Quæ cū eſſet diutur nior,& otij plus,quàm militari virtuti conue- niat , haberet , princeps à Coucy gloriæ cupi- dus,& illuſtrādi nominis magis atque magis, in comitatum ſuum aſcitis mille circiter equi- tibus haſtatis , & ſagittarijs , in vicinos agros

aliquanto longius procurrit, vt ſi quam hoſtium cohortem obuiam haberet, fortunam periclitaretur. Id quod ſectabatur, euenit. Hoſtis enim de excurſionibus certior factus, ad viginti milia contractis copijs, rectà illum petebat: quem vt animaduerterunt Galli, conſilio pro tempore nõ malo, ſyluam vicinam ingreſſi, centum plus minus equites, qui hoſtem in præſidio loci commorantem laceſſerent, & prouocarent, emittunt. Illi, cum ante oculos omnem exercitum hoſtilem eſſe putarent, irruũt: Galli in fugam, ex compoſito, abeunt, donec ad ſyluam, è qua repente ſe proferebant inſidiæ, ventum eſſet. Ad hunc modum, Turcæ tã ab his, qui inſequebantur, quàm ab alijs, qui fugam ſimulauerãt, intercepti, ad quindecim milia cæſi ſunt. Reliqui fuga ſalutem quærebãt. Baſam Rex, quanquam videri tardior, explorata habebat tamen omnia, certior factus per Galeacium Mediolani principẽ, qui cum magnam habebat coniunctionem non vitæ quidem, ſed amicitię. Conſcripſit igitur ingentem numerum, miſſis à Soldano Babyloniæ, à Medis, & Rege Perſarum, auxilijs.

Quantum ad MediolaniDucem attinet, res ita habet: Tres fuerũt aliquãdo fratres, Maufretus, Galeaci⁹, & Barnabas. Horum patruus, archiepiſcopatum Mediolanẽſem tenebat. Ludouicus Bauarus, Cæſar electus, cum approbationem Pontificis obtinere nõ poſſet, Romam

contendit:vbi creato ſua authoritate alio Pontifice,& Cardinalibus aliquot, Imperio conſecratus,militi, vt Vrbem deprædaretur,permiſit. Aduerſus Ludouicum, Cæſar creatus erat Carolus Bohemiæ Rex,Henrici à Lutzemburgo filius: quē quidem Carolum in Italiam, Aquiſgrani primum accepta conſecratione,venientē,hic de quo diximus, Archiepiſcopus Mediolani benigniſſime excepit, & officiorum omni genere proſecutus eſt, mutuo etiam data pecunia, puta,centum aureorum milibus.Cæſar, vt viciſſim animi gratitudinē declararet, cōſtituit eūVicecomitē Mediolani &poſt eum, nepotes,ita quidem,vt ditionem illam omnem tenerent,donec Cæſar eam,reſoluta,quam mutuo cepiſſet,pecunia,reuocaret ad ſe.Poſt Epiſcopi mortem,natu grādior nepos, Maufret⁹, volūtate Cęſaris,muneri ſucceſſit.Hūc ex inuidia fratres aliquāto tenuiores,è medio tulerūt, cogitatiōe ſuſcepra occupādę ditionis,ac deinde ſuas vires per cōnubia firmandi. Poſtquam ille ſublat⁹, æquabili inter ſe partitione facta, potenter regnabant.Galeacio, ꝙ ætate præcederet,decē,alteri vero nouē obuenerunt oppida.Mediolanum, alternis annis, interim huic, interim illi cedebat.Pecuniā & vectigalia ſubinde ſuis imperabant iniquiſſimis rationibus. Quę quiſq; loca tenebat,ea diligenter munire, omnium,præterquam Italorum, quibus diffidebant,nationum præſidijs.Populū vi & aſpe-

ritate retinebāt in timore maximo, de his,qui ſe opponerēt,atrocia ſtatuentes,& indigna exempla . Principum amicitias magna vi pecuniæ redimebant.Galeacius,Comiti Sabaudiæ, cuius ſororem duxit,aureorum centum milia depēdit. Filium habebat eiuſdem nominis,qui Regis Ioannis filiam, vxorem habuit, depenſis francorū ſexcentis milibus,pro liberatione ſoceri ſui,Anglis obligati.Iunioris Galeacij filia Valentina,Caroli ſexti fratri germano,Ludouico, Duci Aurelianenſi nupſit,verum non prius,quàm ille futuro genero,decies centena francorum milia numeraſſet , ingentem ſane vim auri:cuius aliqua parte,Comitatus Bleſenſis deinde emptus eſt,vt antè dixim9.Inter fratres ipſos non male,quandiu pariter vixerunt, conueniebat.Sed à morte patris,Galeacius,patruum ſuum Barnabam,ex inſidijs captum,necauit . Altera huius Barnabæ filia nupſit Stephano Bauariæ Duci,filiámque ſuſtulit Iſabelam,Caroli Galliarum Regis vxorē, vt ſuprà meminimus.Ille vero non contentus, indigna morte peremiſſe patruum,nepotes etiam & cognatos omneis perſequi , ditiones & quicquid erat bonorum ad ſe transferens.Populum crebris, & ſubinde nouis affligebat exactionibus. Adhæc,impie & irreuerēter ſentiebat de potētia Dei. Quocūq; modo diteſceret,potētiámq; ſuā augeret,nihil penſi habebat.Locupletiores ordinis eccleſiaſtici ſpoliare ſuis prouentibus,

vix modica parte,quæ tuendæ vitæ ſatis eſſet, relicta.Sic erat inſtitutus, & hanc opinionem, inter cætera morum,& diſciplinæ pręcepta,ve luti per manus , à ſuis accepit maioribus, qui & Pōtificis authoritatem plane deſpectam ha bebant , & cum diſſenſionem eccleſiæ viderēt, mirabiliter hoc ipſo recreari.Porrò,Ducis Au relianenſis vxor,multum ambitioſa mulier,ni hil æque optabat,atque maritum ad regij ſce- ptri faſtigium,qualibet etiam arte, peruenire. Pleriq; adeo de illa ſuſpicari,q ipſi⁹ veneficijs mēs eſſet excātata Regi. Suſpiciōis origo fuit eiuſmodi: Filium ſuſtulit è cōiuge formoſum, & æqualem regio.Dum vterq; puer in cubicu- lo ex more colluderent,abiectum eſt pomū ve neno tinctum in eam partem vbi regius erat: ſed puer, quod mirum videri poſſit, abſtinuit: & alter poſtea,cum non obſeruaretur,arreptū illud vbi deguſtaſſet,paulo pòſt expirauit.Hu- ius rei fama ſtatim peruaſit omnē regiam , & loca vicina.Suſpicionē augebat & illud,q Rex in ægritudine decumbens,præter ipſam,vix vl lum admitteret.His rebus inflāmatis hominū animis,ob periculi pręſentiā,in quod īcidiſſet, in arcē quādā Lutetię viciñā,è qua nō erat in- tegrū illi diſcedere,abducta eſt.Quin & interi tu filij,maritū grauiter offendit.Galeacius pa ter,vt de filia cōperit,vehemēter cōcitatus,ad Gallū miſit legatos:q cū min⁹ patiēt eſſent au diti,ille ſub idē tēp⁹,quo ī Hūgariā expeditiō

fieri cœpit,bellũ denũciauit in Galliã.Et vt hoſti faceret ægre: cũ Rege Baſam fœdere inito, de ſuis rationib⁹,& Galliç ſtatu illũ edocebat.

Albertus Hannoniç princeps,Gulielmũ filium,ad expeditionem Turcicã volentem proficiſci,non deſinebat hortari,vt Phriſonibus bellum inferret potius, qui præter omne ius,perpetuam rebellionem pararẽt.Ille patris authoritatem ſecutus,è Gallia , viciníſq; locis, item ex Anglia petitũ militem,apud Hollandos cõſcenſo mari,in Phriſiã adduxit . Egreſſos è nauib⁹,& ab aliquot dieb⁹,aggeres atq; foſſas,q́bus ea regio munitur, ſuperare conantes,indomita gens,de hoſtis aduẽtu certior antè facta, nauiter repulit:ſed à multo cõflictu, equitum & ſagittariorũ virtute, qui ſe per viam occultiorẽ propius inſinuauerant,velut ex inopinato ſunt oppreſſi,cæſis plurimis.Ob impendentem hyemẽ nihil tunc actum eſt prçterea.Sed biẽnio deinde pòſt,rurſus ibi moto bello,ſublimes illi & feroces ſpiritus,agnoſcere dominũ, & ſubmittere ſe illius, quem ſemper aſpernati fuerant,imperio coacti ſunt.

Anglo mire ſolicitãte nuptias, & plurimis vtrobique miſſis legatis,placuit, vt intra Gal-
1396 liæ fines,& Caletum , medio quodam oppido, cõuenirent vterq; Rex.Id adeo ratum fuit, & Gallus ipſe filiã illi ſuã,prçſens præſenti p manum tradidit.Sed priuſquam res eò deduceretur:Anglo neceſſe fuit, patruum ſuum Cloce-

ſtrium,& muneribus,& magnificis placare ꝑmiſſis. Nam is pacem oderat, vt ſi quis alius, ingenio tam prauo & ſuperbo, vt Rex magnopere timeret, per hunc aduerſus ſe concitatum iri populum: itaq; deliniendus erat. Ab his nuptijs, Galliæ Rex ilico cœpit cogitare de bello in agrũ Mediolanenſem inferẽdo: iámq; pactꝰ erat Anglus, in eam rem ſuppeditaturum ſe, ad ſex milia ſagittariorum, ſed interuenit aliud, quod nouam deliberationem, & grauẽ quidem illam, requirebat.

Hungari, & his adiuncti Galli, magnis viribus obſidebant Nicopolim, bona ſpe concepta, breui ſe dominos vrbis futuros. Interim Rex Baſam, ex omni ſua, & vicinorum principum ditione coegit circiter ducenta milia. Velitum præmiſit octo ferè milia, reliquo exercitu in duas partes diuiſo. Noſtri, vt procurrentes illos animaduerterunt, ſtatim ad arma, feſtinatione ſumma. Porrò, qui explorandi cauſa miſſi fuerant, cum dicerent, modicam eſſe hoſtilẽ turbam, (nec enim præter velites, quenquam viderunt) Galli repente magnis animis ad pugnam properare. Sic inſtructis, Hungarię Rex denunciauit, ne quid præcipitanter agerẽt, vereri ſe, vt exploratores omnem exercitum ꝓbe contemplati ſint. Alios iam quoſdam à ſe miſſos, locorum & regionis maxime gnaros, qui intra pauciſſimas horas, dubio procul certiora ſint allaturi. Cõſilium hoc multis viſum

vtile,& ſequendum per omnia. Sed Conneſtablius,quòd prior ipſe ſententiam rogatus nō eſſet, bene ſapientérque à Rege dictum,interpretari ſuperbe & maligne, puta, Hungarū in animo ſtatutū habere,vt Gallis in acie diſpoſitis,ipſe victoriæ laudem ferat.In hanc ſententiam inepte quidem ille plurima,nō, quòd ita ſentiret,aut Hungari conſilium iudicio reprehēderet, ſed quòd inuideret principi à Coucy, nuper parua manu fuſis hoſtilib⁹ copijs atque profligatis,auctiori facto.Se vero,quo non alius in Gallia,poſt Regē, amplior ſit,atq; ſublimior,vlli poſtpoſitum iri,nimirum id iniquiſſime ferre:& ſuam potius authoritatem in rebus gerendis primam eſſe debere,& prę cæteris valere plurimum,exiſtimabat. Itaque reiecta,quam cæteri probabant,Hungari ſentētia, minime cunctandum ratus , & non expectato ſociorum auxilio, in hoſtem ꝓgreſſus eſt. quo facto reliquos etiam quantumuis inuitos adegit,niſi deſertores haberi vellent,iungere copias. Vide,quorſum inducant inuidia , & animi ſuperbia.Iam hoſtes imminebant : & Galli ſic erant vndequaque interſepti , circunfuſa illorum turba , vt quà dilaberentur , non viderent . Et quanquam erant pauciſſimi ad illum numerum, tamen in his anguſtijs poſiti , ſtrenue ſupra modum ſeſe dare, ſed oppreſſi multitudine , calamitoſum exitum , vt euitarent,

fieri non potuit. Proceres ferè omnes, ob armorum ornatum atque ſplendorem capti ſunt, 1396
Barbaris magnum ab eis emolumentum expectantibus. A victoria, Rex Baſam, cum, ex ipſius mandato, cæſorum numero perluſtrato, è ſuis multo plures interemptos audiſſet, ira vehementiori percitus, crudeliſſimæ morti ſubiecit circiter trecentos nobiles, tam Gallos, quàm Hungaros, atque Germanos. Hungariæ Rex, vt vidit Gallos, non expectata occaſione, temere pugnare, multum indoluit: cúmque paſſim cerneret omneis in fugam præcipites, impulſus conſilio ſuorum fugit & ipſe, tranſmiſſo Danubio. Nimirum faſtus & æmulatio noſtrorum hominum, eo die victoriam hoſti peperit. Et hic quidem vt de ſtatu captiuorum intellexit, eorum puta, quos præ cæteris eminere iudicabat, in vitam & capita illorum nihil ſtatuit, miſſo in Galliam legato, qui cladem acceptam denunciaret. Burgundiæ Dux Philippus, cui filij calamitas intime dolebat, egit apud Gallum, vt tyranno Barbaro, quædam eximia dona, quò clementius haberet captiuam turbam, mitterentur. Omnium impatientiſſime tulit hoc infortunium, princeps à Coucy, qui cum in rationibus bellicis mire ſemper fortunatus fuiſſet, dolore concepto, quòd à potentiſſimo Rege, ſumma rerũ ſibi cõmiſſa,

propter inuidiā aduerſarij,locum ſuum & munus tueri non potuiſſet, ínque capitis periculum aliena temeritate adductus eſſet apud na
1397 tionem Barbaram, cæſis magno numero ſocijs, vitam ibi finijt. Idem fuit exitus illius, qui ſtultitia ſua, tot hominum milia,tot inſignes viros, in perniciem & extremam miſeriam pertraxit.Burgundus,quò filium,& captos cum eo ſocios,Barbarorum manibus eriperet, egit per Venetos mercatores,qui negotiorum cauſa nullam non orbis partem accedunt, vt alijs quibuſdam, à Galliæ Rege miſſis legatis adiuncti, cum hoſte tranſigerent. Pactio fuit eiuſmodi, vt circiter vigintiquinque nobiles captiui, pro libertate ſua dependerent ducenta aureorum milia. Fidem ſuam interponebant mercatores. Ab eo tempore Rex Baſam familiarius habere Gallos,& cōuerſus ad Burgūdi filium,Satis,inquit,animaduerto,magnis & illuſtribus te procreatum eſſe parentibus,& in ſumma nominis expectatiōe viuere: cúmq; ſis in hoc ætatis flore, non parum dolere tibi poſſit,quòd in iſtud malum incideris,ad cuius infamiam, & triſtem recordationem abolendam,fieri poteſt,vt aliquando rurſus in me arma capias.Et quanquam belli iure mihi ſit integrum,obſtringere te, ſocióſque tuos,vt hoc vobis non liceat, nunq̄ tamen id fecero, quin potius permitto, non tibi ſolum, ſed quibuſuis alijs,vt domum reuerſi,quolibet tempore,

collectis viribus,denuo mihi bellum inferatis. Eo nanq́ ſum animo,& mẽtis robore, tum ea fortuna,vt aduerſa arma non exhorreſcã:hoc adeo licebit,tuis meo nomine libere dicas.Galli poſtea cum Venetis appulerunt Rhodum,& inde magnis itineribus, non ſine moleſtia, & difficultate,Venetiã.Hic illis commorantibꝰ, Hungariæ Rex, miſſo legato nunciauit, gaudere ſe plurimũ,quòd hoſtium poteſtatem euaſiſſent.Non dubium eſſe,quin pro liberatione ſui,maximam vim auri dependerint.Se modis omnibus optare,eam eſſe fortunam ſuã, & ita ſecum agi , vt nummorũ præſidio, liberaliter eos iuuare poſſit. Nũc autem ex aduerſo prælio, nuper commiſſo, magnam ſe feciſſe iacturam,annuis prouẽtibus non mediocriter attenuatis.Cęterũ àRepublica Veneta deberi ſibi quotannis,aureorum ſeptem milia.Negotium ſe dediſſe iam ſuis,vt ex eiuſmodi cenſibus diuenditis collecta pecunia,in ipſorum adeo neceſſitatem & vſus impendatur . Galli beneficiũ hoc minime recuſare, ſed Veneti,diſſimulanter ad omnia,& callide reſpondere:nec derant,qui ſuſpicarentur,inter ipſos & Hungari legatos,rem ex compoſito geri. Burgundus amice imperata ſuis pecunia,non citra munificentiam Regis,fidem ſuam apud mercatores liberauit.Filius ipſius in Galliam reuerſus,de ſtatu rerum omniũ, quas comperiſſet toto expeditionis tempore , multa cũ Rege colloqui.

Tandem & illud adiecit, non ignotũ eſſe Barbaris, quemadmodum inteſtina Pontificũ diſſenſione, trãquillitas non ſolum eccleſiæ, verũ & orbis Chriſtiani ꝑturbaretur: nihilque adeo mirum illis videri, quàm principes & reges hanc tantam vnius & alterius effrenem ambitionem atque licentiam perferre. Nemo credat, quantum hæ voces, animum Regis accenderint. Nam ſi quãdo aliàs, ab hoc tẽpore nimirum de firmanda concordia, magis atque magis cogitare cœpit.

Dux à Cloceſtre, ꝙ eſſet ingenio plane intractabili & ſeditioſo, indignari ſecũ, & fremere, plurimorũ annorũ inducias eſſe conſtitutas inter vtrũq; Regẽ, ita per cõnubiũ inuicẽ coniunctos, vt de cõciliãda pace vix vllus dubitaret. Spargebat hinc inde voces multũ virulẽtas & ſeditionis plenas, ipſique Regi periculoſas, quẽ deturbare loco, & imperio exuere iã cogitabat. Apud Londinenſes plurimũ valebat authoritate & gratia. his author fuit, ne ſuperioribus aliquot ãnis propter belli molem imperata tributa, nunc, omni tempeſtate ſublata, & cum hoſte inito fœdere, dependerent. Iniquiſſimam eſſe omnem hãc exigendi rationẽ. Populus in concione rẽ propoſuit: ac deinde poſt aliquot tempus, in cœtu omniũ ordinum, Lencaſtrius illis voluntatem Regis declarauit, ad eum modum, vt ſine turba tũ diſcederent. Aliquãto pòſt, S. Pauli Comes, à Galliç Rege miſ

ſus,nuper nuptæ Reginæ viſendę cauſa,in Angliam acceſſit. qui poſtq̃ de flagitioſis Cloceſtrij Ducis rationibus audiſſet, Regem inhortari,vt tempore medicinã adhiberet.Ab huius abitione,paſſim natus eſt rumor,velle Regem Gallis reſtituere Caletum,& ſuper ea re trãſegiſſe cum eo,quẽ Gallus miſiſſet, legato.Nõ aliud vehementius potuiſſet omnem Angliam aduerſus Regem concitaſſe.Et ſuadebat ſeditioſus ille populo , vt eo nomine cũ Rege expoſtularent,audituri,quid ſentiret.Rex ita reſpondit,vt qui ſano eſſent iudicio , nec cupide huc illuc impellerentur, facile colligerent, ex odio & animi malitia rumorem hũc emanaſſe.In his quotidianis delationibus, Rex vt accepit patruũ affectare ſceptrum,&porrò cogitare,quomodo ad faſtigium illud euaderet,nõ ſine deploratione præſentis Reip.ſtatus, conſuluit Lenclaſtrium & alios ,'quorum ingenijs non diffidebat, quid facto putarent opus. Illi quantum licebat,conſolari & erigere animum Regis,fidem & ſtudium quiſque ſuum polliciti. Sed eò turbarum ventũ eſt, vt qui Regi eſſent familiares,cum faſtum & impotentiã hominis factioſi minime tolerarẽt (oderat enim Regios õneis)abſq; diſſimulatiõe dicerent,ſe in eo rerũ ſtatu, quãdoquidẽ aduerſa õnia metuere cogerẽtur,diutius ibi ſubſiſtere nõ poſſe Videre tum erat pleroſq; viros nõ ignobiles, qui relicta aula,ſe conferebant in ſua prædia.

Nec enim obſcure colligere licebat, quorſum eſſent exitura omnia. Breuiter, his vocibus, & indicijs adeo claris incitatus Rex, poſt multam cogitationem, calliditate quadam adhibita, produxit patruum, vt oblectandi animi cauſa ſimul ad venationem iret. Vt in planiciē & campos deuētum eſt, ibi magiſter equitum, ex inſidijs repente proſiliens, captum illum in arcē Caleti, quàm potuit tacite perduxit. Vbi cum aliquandiu ſeruatus eſſet, dubius atq; ſuſpenſus, quid de ſe ſtatueretur, certo die, cū in aulā ſumendi prandij cauſa ingrederetur, iuſſu Regis, à quatuor robuſto corpore viris, linteo, quod diuerſi trahebant, vt vehementius arctarent, ſtrangulatus eſt: ac deinde veſtibus detractis, impoſitus lecto, quaſi repētino morbo perculſus, loquendi, ſimul & ſentiendi vim omnem amiſiſſet. Biduo pòſt, vt conſtaret ſibi commentū, de morte ipſius editum eſt, quam nec in Gallijs, nec in Anglia quiſquā magnopere lugebat. Sic enim erat illius meritum, vt propter animum turbis concitandis natū, peſſime iamolim audiret. Sed Londinenſes tamen immoderate ferre illius ruinam, & patrui, maxime vero Lenclaſtrius, qui ſortē hanc germani ſui fratris cupide quidem vlturus erat, ſed quòd Regis potentiam, nouo connubio videret auctā, nihil audebat. Ab illius nece, de magnis quibuſdam viris, ex mandato Regis, quòd in eodem fuiſſent crimine, & conſpiratione, Lon-

dini ſumptum eſt ſuppliciũ. Beruici Comitem, ijs locis præpotentem, idem manebat exitus, verũ intercedẽtibus amicis, flexo, & mitigato Regis animo, deportatus eſt in inſulam. Cloceſtre filiũ reliquit minorem, ideóq; Rex omnem hæreditatem ad ſe recepit, & matrem huius, nouę Reginę adiunxit. Anglię hic mos eſt, vt Reges nobilium pupillorum bona tueãtur, donec viceſimumprimũ annũ attigerint. Rex, vt qui compertum haberet, quàm grauiter offendiſſet patruos, interempto fratre, cum ſuſpecta iam haberet omnia, voluit duo ſagittariorum milia, qui ſui corporis rationem & curam haberent, perpetuo ſecum eſſe.

Lenclaſtrij filius, multum popularis, vulgo dictus, Comes Derbius, in familiari & priuato colloquio cum magiſtro equitũ, in Regẽ forte quædam liberius effudit. Hic, vt gratum Regi faceret in cœtu procerum patefecit omnẽ illã collocutionem, proditionis crimen alteri intentans, & ſimul monomachiam deferens. Illę viciſſim proditionis notã regerere, & acceptare prouocationem pugnæ. Rex, cuius in aſpectu dicebantur hęc omnia, mirabiliter incẽſus derelicto conſeſſu, recipere ſe intus. Bona pars incuſare illum & reprehendere, quòd rem ad manus venire permitteret (nam illi magnum ſumptum ad ſe comparandum faciebant) exiſtimantes, ipſius eſſe proprium munus, in eiuſmodi ſimultatibus, quæ maximas deinde tur-

bas queant excitare,ſuam authoritatem inter-
ponere.Quas voces vt Rex cognouit , iniectā
quoq; mētione,quàm indigne hoc ferrent om-
nes ob eximium amorem in eum, qui prouo-
catus eſſet: vt populum placaret atque nobi-
les,qui magiſtrum equitum habebāt exoſum,
ita conſtituit,vt Lenclaſtrij filius ad annos de-
cem , alter vero exul eſſet perpetuo . Comiti
diſceſſuro,quatuor annos Rex ipſe remiſit ſua
ſponte.Et hic quidem patris conſilium ſecut⁹,
ad Galliæ Regem ſe contulit,à quo perquam
humaniter acceptus eſt . Londinenſes magno
luctu & lachrymis abitionem illius proſequi:
& iam inde ab eo tempore,ſpectabant ibi om-
nia ad cruentum & calamitoſum exitum.

Poſtquam à Turcarum poteſtate redempti
Galliæ nobiles in patriam reuertiſſent,oratio-
ne Burgūdionum Ducis filij, inflāmatus Rex,
vt eccleſiæ cōcordia ſtabiliri poſſet,ilico ſcri-
pſit ad Cæſarem,vehementer orans,vt hic ſuū
munus faceret.Vtriuſque voluntate dictus eſt
dies, quo cōueniret apud Remos.Excogitatæ
ſunt aliæ cauſæ, propter quas eò veniſſe dice-
rentur,vt ne vera comitiorum ratio,quam ta
citam eſſe volebant aliquandiu, proderetur.
Ibi poſt multam deliberationem placuit, Epi-
ſcopum Cameracenſem , ad Bonifacium Ro-
mæ commorantem proficiſci , quem hortare-
tur, vt confirmandæ in eccleſia tranquillita-
tis gratia,munus & honorem Pontificium ab-

dicaret, non quidem perpetuo, ſed tantiſper, donec Regum,& doctorum hominum ſententia, quid ſequendum eſſet, ſtatueretur. Placide reſpondit ille, ſe Cardinalium in ea re conſilium adhibiturum. Interim populus Romanus, qui legationis cauſam accepit, videns id luculento ſuo damno futurum, hortari illum, vt ne in vllius regis aut principis gratiam eò ſe demitteret, ſed ius ſuum potius defenderet. Proxima igitur cum legato collocutione, ſe quidem (inquit) non grauate, quod vterque Rex peterent facturum, modo idem faceret aduerſarius. Regum hic erat animus, vt depoſita, vel in hunc vel in illum inclinatione & ſtudio, rem componerent. Legatus, Confluentiæ Cæſarem offendit: vbi cum expoſuiſſet mandata in Gallias rediit. Theologi conſulti, iudicabant idem eſſe denunciandum Benedicto, quod Bonifacio. Miſſus igitur Auenionem à Rege, idem Epiſcopus, quæ principũ mens atque voluntas eſſet, Pontifici oſtendit. Ille nihil horum ſe facturum reſpondit. Conſultis tamen Cardinalibus, variabãt ſententię, ita vt quiſq; cupiditatẽ & affectum attuliſſet. Cúmq; certi nihil propter ſtudiorũ diuerſitatẽ ſtatuerent, diſceſſum eſt. Legatus ad Pontificẽ conuerſus, vrgere, quod referret, certum aliquid. Ibi tum ille ſatis proterue, ſe legitime ad culmen illud ſacrum, & rite promotum eſſe, quod minime ſit, quoad viuat, deſerturus,

nec vllum eſſe mortalem adeo ſibi charum,in cuius gratiam,iure ſuo velit cedere,tantū abeſſe,vt potentiam & vim vllius hic reformidet.Cum aliud obtineri non poſſet,legatus inde profectus,in itinere diuertit ad magiſtrum equitum, vnà miſſum à Rege cum copijs: qui ſimulatque Pontificis obſtinatam mentē audiuit,Auenionē properans,omnem vicinū agrū depopulari, & militē huc illuc partiri, ne quis omnino cōmeatus adferretur.Vrbem obſidione cinxit, crudelia minitans oppidanis, ni deditionem facerent. Qui cum & in Pontifice nihil præſidij poſitum viderent, & Regis potentiam non ignorarent,inito cum quibuſdam Gallis Cardinalibus conſilio, patefecerūt vrbem.Benedictus obſideri ſe paſſus eſt in curia, ſuppetias ab Arragonię Rege cognato ſuo ſperans:verum is prudentior erat,quàm qui tantum Regē offendere vellet in gratiam illius, à quo, rebus afflictis, parum eſſet habiturus præſidij. E Cardinalibus plurimi hortari, vt ſe gereret ſubmiſſius: at ille tumoris atq; ſuperbiæ plenus,in ſententia perſtabat immotus,ac velut ſecurus,aut minime ſolicitus, quid tandem de ſe ſtatueretur.Pręterquam lignis,abūdabat rebus omnibus.hęc eum neceſſitas,cum à Cardinalibus,diu multúmque rogatus eſſet, vt deditionem loci faceret, impulit. Magiſter equitum,accepta fide,ne prius è curia diſcederet,quàm in quietem atq; concordiā eſſet re-

ducta eccleſia, illum obſtrinxit:ac ſimul custo-
des adhibuit,& fideiuſſores,ne fucum faceret,
exegit.Gallus ad Cęſarem re omni perſcripta,
ſolicitabat Anglum , vt ad tempus, donec ap-
poneretur remedium,factionem à ſe reijceret.
Facile quidē ille, vt ſocero gratificaretur, im-
pelli potuiſſet. Verum, vt ad ordines relatum
eſt,nō ſolum nihil impetrauit,ſed grauius etiā
omneis in ſe concitauit,indigniſſime ferentes,
illum ſic addictum eſſe Gallis,vt in ipſorū gra
tiā quiduis etiam facturus videretur. Se ni-
mirum etiamſi maxime voluiſſent deponere
ſtudium huius aut illius,tamen, quòd videant
Gallum id tantopere affectare, minime factu-
ros,quod peteret:neque velle admittere, vt il-
le religionis atque fidei formulas in Anglia
præſcribat.

Mortem Ducis à Lenclaſtre,qui ſub hoc tē-
pus è viuorum cōtubernio migrauit, viri pru-
dentiſſimi,Rex Anglus in Galliam ſatis hila-
riter,velut rem exoptatam,nunciabat.Filium
autem illius,qui tūc apud Gallum ſubſiſtebat,
vt antè diximus, non modo non reuocare ad
ſucceſſionem,ſed hæreditatem etiā omnem ad
ſe tranſferre,iudicans eam ad ſe pertinere,to-
tum illud tempus, quo filio ex neceſſitate fo-
ris erat commorandum. Nec iſto contentus,è
bonis Lenclaſtrij, quædam diſtribuere in ho-
mines,pręterquam ſibi,nulli charos.Comitem
Derbium, Gallus, ob generoſam indolem, &

animum honeſtum, amore non vulgari com-
plectebatur. Et quoniam prædiues etiam erat, agitatum'eſt de cõnubio inter ipſum,& Berrię Ducis filiam, viduã. Quod vbi, reſciuit Angl9, miſſo repente legato, qui rem cœptam impediret, nunciauit ſocero ſuo, & patruis, hunc, qui cum de nuptijs agerent, proditorem eſſe nefandum,& id genus plurima. Derbius, rerum omnium ignarus, vt quid egiſſet legatus, cognoſceret(nam ſuſpicari male, quòd ſe inſalutato abijſſet) repetere colloquium & mentionem matrimonij. Per hanc occaſionem, cum amici non putarent animum & cogitationem illius in dubio retinendam, quid de ſe narratum eſſet, intellexit. Ea res quantum illi attulerit moleſtiæ, & acris ſolicitudinis, è ſuo quiuis ingenio facile reputauerit. Hanc ipſius indigniſſimam ſortem, & accuſationem, omnis penè Anglica nobilitas, & præter hanc, populus Lõdinenſis, implacatiſſime ferebant, quòd ex malitia profectam,& odio, compertum haberent. Anglus tum rurſus arma parabat in Hyberniã, adiunctis, præter equites, decem ſagittariorum milibus. Quo tempore, duos magni nominis principes viros, qui militiam detrectabãt, exulare iuſſit: nam iſti quòd parum amice & reuerenter eſſent quædam de Rege locuti, cum id illi non ignotum eſſe per amicos accepiſſent, vim,& occaſionem periculi declinabant. Et vt paucis dicam, plurimæ ſimul

cauſę in vnum tempus concurrere,quę populi odium in Regem,mirifice exagitabant.Et hac ratione freti quidam impuri,cum viderent illum & militiæ occupatum,& irreconciliabili plurimorũ odio preſſum , deprædari colonos, exuere fortunis huc illuc commeantes mercatores , ac per omnem agrum finitimum graſſari,ita quidem,vt non pauci,quò rapacitatem ſceleratorum effugerent,Londinum,& in loca munitiora ſe conferrent.

In extremum odium adducto Rege, Cantorbienſis Archiepiſcopus , ordinum voluntate miſſus eſt ad Comitem Derbium, vt iniecta ſpe certiſſima capeſſendi regni, in Angliã illum reuocaret. Legationem autem hanc adeo ſuſcepit tacite,& ſimul obibat,vt & abitionem illius nemo reſciſceret,præter eos,quorum intererat,& cum in Galliam veniſſet,nemo cauſam aduẽtus diuinare poſſet. Derbius, rem omnem prudenter diſſimulans , à Galliæ Rege petita diſcedendi copia, quaſi in Britoniam eſſet oblectandi ſui gratia profecturus, poſt aliquot dierum itinera , in Angliam peruenit.Ob Archiepiſcopi præſentiam patebant omnes viæ.Cum eſſent Londino iam viciniores,in vrbem miſſo nuncio , qui ſalua omnia diceret, oppidani ſumma repẽte lætitia perfuſi , & magno numero portis egreſſi, venientem Comitem exceperunt , iam inde paciſcentes cum eo de regni adminiſtratione.Poſt-

hæc placuit, vt inſtructi ad certum aliquẽ nu‑
merum, Regem comprehenſum in cuſtodiam
abducerent. Id adeo factum eſt. Regij nonnul‑
li, de Londinenſium aduẽtu certiores facti, do
minum ilico mutarunt. Anglus principio qui‑
dem vim atq; defenſionem parabat, ſed ex con
ſilio ſuorum, in arcem quandam profugit. Ad
quam vbi Derbius peruenit, comitatus circiter
ducẽtis, reliquo ſubſequente exercitu, cum pri‑
uatim ſibi loquendum ad Regem diceret, in‑
tromiſſus eſt, & cum eo non plures duodecim.
Vt Regem vidit, citra vllam honoris delatio‑
nem, Opus, inquit eſt, vt hodie Londinum veni
as, flagitante id populo. Quid agat miſer? De‑
ſtitutus pręſidio ſuorum, & hoſtiles copias an‑
te oculos conſpiciens, vt populi furorem effu‑
geret, dedere ſe in fidem Comitis. Dum abdu‑
ceretur Londinum, hoc vnum impenſe depre‑
cari, ne per vrbem iter eſſet. Impetrauit, mul‑
tum indignante populo. Cum eò ventũ, in car‑
cerẽ deductus eſt. Reginæ dati ſunt noui quæ‑
ſtores, officiarij & pediſſequæ, Gallis omnibus
loco ſubmotis, & in patriam redire iuſſis. Ad
hunc modum peractis rebus, non multo pòſt,
Derbius ab exilio reuocauit Comitem à Ber‑
uico, & præter hunc alios quoſdam relegatos.
Deinde, ex captiui Regis familia, quatuor po‑
tiores, quorum conſilijs inductum ſe ille fate‑
ri quiduis perpetraſſe, capite puniuit ad arcẽ,
vt Anglus omnino videret. Reliqua nobilium

turba,qui cum illo,carcere continebantur,deplorare infortunia ſua. quin & ipſe Rex,cogitatione rerum omnium, copioſam lachrymarum vim profundens, & alta ſuſpiria penitus educens,horam natalem execrari.Socij malorum ſuadebant, vt ad mitigandum aduerſarij animum,quo ſuam, ipſorúmque vitam ſeruaret,regni moderationem, & poteſtatem omnē abdicaret. Petijt igitur Comitē ad colloquiū: cui,vt ſententiam ſuā aperuit,ille,propter admiſſa ſcelera,duriter incuſare hominem, & ſimul generis turpitudinem obijcere. Nam bona pars illum è ſacrifico natum affirmabant. Poſt aliquot inde dies,in conſpectu omnis populi,ritib9 ex more ſeruatis,& adhibitis,regni gubernaculum ad Comitem tranſtulit,in ordi 1399
nem ſe redigens ipſe, & vitæ dubius, cum annos vigintiduos regnaſſet. Hic rerum Anglicarum ſtatus, adeo commouit Gallum, vt in morbum relaberetur.Ad Reginam illius filiā mittebantur, qui de ipſius fortuna cognoſcerent.In agrum Burdegalenſem quoqꝫ miſſi legati,quam ditionem omnem,Galli, poſtquam Richardus,quem ijs locis mire colebāt,in hāc calamitatem incidiſſet,conabantur ad ſe reducere. Sed ciuitatum primores, vt ad populum retulerunt,nihil obtinere poterant. Extimeſcebant enim iamolim crebras illas exactiones. Angliæ nobiles aliquot minime obſcuri, aduerſus nouum Regem,Hēricum tacite conſpi

rauerant. Inter hos erat quidam è familia Spẽſiorum. Detecta fraude, animaduerſum eſt in omneis.

Galliæ Rex conſcripto exercitu ſtatuit impugnare Anglos. Euenit autem ſub hoc tempus, vt Richardus Londini vitam finiret. Scribit author, de mortis genere ſibi non cõſtare, niſi quòd Henricus nuper factus Rex, non ſemel à populo fuerit interpellatus, vt illũ è medio tolleret, alioqui non defuturam diſcordiarum materiam, atque bellorum. Sed addit, Regem, quòd fidem illi dediſſet futuræ incolumitatis, non potuiſſe ad hoc impelli. Cum igitur ad triſtem exitum res inter Gallos & Anglos
1400 viderentur ſpectare, bonorum hominum interceſſione, tranſactum eſt de inducijs. Vt autem huc inclinarent Galli, in cauſa fuit Regis aduerſa valetudo. Benedictus Pontifex, quòd principum voluntati morem nõ geſſiſſet, toties rogatus, honore & dignitate motus eſt.

FINIS EORVM, QVAE SVNT apud Froſſardum, in toto opere memorabilia, & cognitione digna.

PAVCVLA QVAEDAM ERRATA, quæ inter legendum feſellerunt.

Fol.1. pag.2. pro Eſpenſier,lege, Spenſij. fol.9 pag.2.& deinceps,pro Vaſconiã, Aquitaniam. fol.9. p Comitat9,lege comitat9 minuſculo c, vt cõtinuetur cum ſupioribus.fol.10.linea 10, poſt reuertebantur,inſerendum eſt,omnes.fol. 19.poſt præſtantes,adde,viros.fol.48. pro demiſſa,dimiſſa.fol. 53.lin.28.pag.1. de inducijs. fol. 61.lin.6,ponte.fol.64,difficiles legi debet.fol.77,Lēclaſtrij.fol.81. lin.16.pro os,60. & paulo pôſt,pro inuenis,,iuuenis.ibidem pro terum,rerum. & eadem pagina,lin.18,pro venit,acceſſit.fol.89,pro materma,materna.